

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΑΡΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ
στους δημοκράτες,
ένοπλους και μη και
τους ειρηνιστές

10 ΔΕΚΑ

σημείωμα

προλογικό

Δεν είναι ο θάνατος, ούτε ο θάνατος από πείνα, που κάνει τον άνθρωπο αξιοθρήνητο. Για όλους έρχεται κάποτε η ώρα να φύγουν, και πολλοί είναι αυτοί που φεύγουν νωρίτερα γιατί είχαν την ατυχία να γεννηθούν στις κοινωνικές χωματερές της καπιταλιστικής επικράτειας. Αξιοθρήνητος είναι ο άνθρωπος που ζει μίζερα μέσα στην αφθονία· πέρασε 30 χρόνια βασανιστικών οκτάωρων για να διαπιστώσει ότι δεν κέρδισε τίποτα· μεταχειρισμένος, άχρηστος λόγω φθοράς, τον βαριούνται ακόμα και τα παιδιά του· μοναχικός καταναλωτής, χωρίς σχέσεις, χωρίς έρωτα, εγκλωβισμένος στο παγωμένο, καθολικό, δημοκρατικό καθεστώς της ελεύθερης διακίνησης των εμπορευμάτων.

Thomas Carlyle

Γιατί εκατομμύρια άνθρωποι σε όλες σχεδόν τις πόλεις του κόσμου κατέβηκαν τόσο μαζικά και αυθόρμητα στο δρόμο για να διαδηλώσουν την αντίθεσή τους στον πόλεμο στο Ιράκ; Από μια αναπάντεχη έξαρση ανθρωπισμού κι εναντίωσης στο «άδικο»; Επειδή τους το είπαν τα ΜΜΕ και κάποιες «ειρηνιστικές» φράξιες του κεφαλαίου, όπως λένε μερικοί κυνικοί; Για να υπερασπίσουν —μιλάμε για τις διαδηλώσεις εντός της ευρωπαϊκής ένωσης— το όραμα μιας «ειρηνικής Ευρώπης των πολιτών» ενάντια στη βάρβαρη αμερικάνικη στρατοκρατία; Επειδή φοβούνται μήπως κάποια μέρα οι βόμβες πέσουν και στα δικά τους κεφάλια;

Όσον αφορά αυτό το τελευταίο ερώτημα: όσοι διαδήλωσαν στις αραβικές χώρες π.χ., σίγουρα είχαν έναν τέτοιο φόβο στην ψυχή τους. Τώρα, όσον αφορά τις ευρωπαϊκές διαδηλώσεις, οι διαδηλωτές (προερχόμενοι κατά πλειοψηφία από ένα προλεταριάτο που δεν ξέρει πώς ν' αποκαλέσει τον εαυτό του) συνέδεσαν, συνειδητά ή ασυνειδητά, τη βία της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης στη Μέση Ανατολή με την αντίστοιχη βία της αναδιάρθρωσης στην Ευρώπη. Κατάλαβαν, ίσως πιο πολύ από ένστικτο, ότι η ίδια διαδικασία που κάνει την εργασία και τη ζωή αναλώσιμη και ανασφαλή εδώ, είναι που ξεδιπλώνεται μ' ένα βάρβαρο τρόπο κι εκεί. Και απαίτησαν από τους ηγέτες τους ν' αλλάξουν ρότα. Η εναντίωση (τουλάχιστον πριν από τον πόλεμο) ορισμένων φραξιών του κεφαλαίου στις ΗΠΑ τους έδωσε τη νομιμοποίηση που ζητούσαν, γιατί εδώ και πολλά χρόνια πια, δεν μπορούν να βασιστούν στις δικές τους δυνάμεις για ν' αντιμετωπίσουν κάτι που φαίνεται σαν «φυσική καταστροφή», την οποία κανείς μπορεί μόνο ν' απαλύνει με κάποια «κοινωνικά μέτρα ανακούφισης». Απ' αυτά τα ρήγματα εντός του συνολικού κεφαλαίου, απ' αυτή την αίσθηση αδυναμίας των προλεταρίων να βρουν μια δική τους συλλογική λύση σε ένα πρόβλημα που όλα δείχνουν ότι δεν είναι ατομικό, ξεπηδάει το ειρηνιστικό, δημοκρατικό κίνημα της «κοινωνίας των πολιτών» που προσπαθεί να στρέψει την πολιτική μορφή του κεφαλαίου (δημοκρατία) ενάντια στην οικονομική μορφή του (π.χ. «κυριαρχία των χρηματιστηρίων») ή τη στρατιωτική μορφή του. Έτσι η ανάγκη των προλεταρίων ν' αποδράσουν από την απομόνωση και την καλωδιωμένη κλεισούρα, να βρουν

ομοίους στο δρόμο, να νιώσουν έστω για λίγο ότι είναι *μαζί* σε μια ζωντανή φάση, έγινε η βάση για την οικοδόμηση μιας εφήμερης ψευτοκοινότητας ειρηνιστικών διαθέσεων. Όσοι ξεπέρασαν τα όρια μιας ήσυχης, προδιαγεγραμμένης διαδρομής —που στο τέλος τη βαρέθηκαν οι πάντες— αντιμετωπίστηκαν με την αστυνομική επέμβαση και τα δακρυγόνα.

Από την Αγγλία και την Ισπανία ως την Ιταλία και την Ελλάδα, η συμμετοχή των μαθητών στις ειρηνιστικές κινητοποιήσεις ήταν μεγάλη. Στην Ιταλία σφράγισαν τις εισόδους κάποιων σχολείων με σιλικόνη, στη Γλασκόβη 800 μαθητές έκλεισαν προσωρινά ένα γραφείο στρατολόγησης και όπου οι μαθητές έκλεισαν τα σχολεία τους στην Αγγλία, αυτό έγινε μετά από συγκρούσεις με τις σχολικές αρχές. Αλλά ας είμαστε ρεαλιστές: χωρίς να μπλοκαριστεί η παραγωγή και οι μεταφορές κανένας πόλεμος δε δυσχεραίνεται. Και δεν είναι μόνο τα συνδικάτα που είναι εμπόδιο σε κάτι τέτοιο: το πρώτο πράγμα για το οποίο φροντίζει η σύγχρονη στρατιωτική μηχανή των δυτικών κρατών είναι η σύντομη διάρκεια των πολέμων που διεξάγει. Μια μακροχρόνια εμπλοκή σαν κι αυτή στο Βιετνάμ δεν πρέπει να επαναληφθεί.

Θέλαμε αυτό το τεύχος να είναι μια συμβολή στην κατανόηση των αιτιών του πολέμου, αλλά το ίδιο το ζήτημα της βίαιης αναδιάρθρωσης που επιχειρείται μας επανέφερε, όπως ήταν φυσικό, στο αγαπημένο μας θέμα: τη διαχείριση της κρίσης της αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης. Η πολιτική του τρόμου κατέχει μια κεντρική θέση σ' αυτή τη νέα φάση της διαρκούς αναδιάρθρωσης. Δεν μπορεί κανείς όμως να μιλήσει για τον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας» χωρίς να μιλήσει για τον «πόλεμο κατά του εγκλήματος», για την πολιτική του χρήματος, τη μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους, την αποπολιτικοποίηση των πολιτικών και κοινωνικών συγκρούσεων, την παταγώδη αποτυχία της αριστερής τρομοκρατίας, τη δημοκρατική πολιτική μορφή του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας» και τις ψευδαισθήσεις της δημοκρατικής «κοινωνίας των πολιτών».

Είπαμε δημοκρατική «κοινωνία των πολιτών» και είναι σα να είπαμε «κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης». «Πού είναι το δεύτερο μέρος του άρθρου “Η παγκοσμιοποίηση και τα εναντίον της κινήματα”;», θ' αναρωτηθεί ο τακτικός αναγνώστης. Εντάξει, οι εξελίξεις του τελευταίου χρόνου μας ανάγκασαν να τροποποιήσουμε τα περιεχόμενα αυτού του τεύχους. Όμως ένα βασικό ζήτημα που είχαμε κατά νου να διευκρινίσουμε εδώ, η διάκριση που κάνουμε ανάμεσα σε πολιτικό και κοινωνικό κίνημα, όπως προέκυψε από τη συζήτηση με τον Caffentzis στο προηγούμενο τεύχος, διατρέχει όλες τις σελίδες του τελευταίου κεφαλαίου που φέρει τον τίτλο «Τι είναι αυτή η περίφημη δημοκρατία και γιατί δεν αξίζει να την υπερασπιζόμαστε».

Μια συγκεκριμένη άποψη για τη βία προκύπτει επίσης από τις σελίδες που ακολουθούν και υπογραμμίζει τη διαφορά μας με τους δημοκράτες, ένοπλους ή μη και τους ειρηνιστές. Μπορεί να συνοψιστεί εδώ ως εξής: το ζήτημα για μας είναι *τι* κάνει η βία (μειοψηφική ή μαζική). Προωθεί την *κοινότητα του αγώνα* ή μια *διαχωρισμένη εξουσία*; Η ένοπλη βία από μόνη της δεν είναι πολιτική άποψη. Δεν μπορεί, από άποψη ουσίας, να υπάρξει σαφής διαχωρισμός μεταξύ βίαιων (αναρχικών, αριστεριστών, σοσιαλδημοκρατών) και μη βίαιων (αναρχικών, αριστεριστών, σοσιαλδημοκρατών). Η βία, όπως και η μη βία, είναι μέρος της αναγκαίας διαδρομής προς την επίτευξη ενός στόχου. Οποιαδήποτε συζήτηση για τη βία γενικά, χωρίς αναφορά στους στόχους που εξυπηρετεί, αν είναι ανεπιφύλακτα υπέρ της καταντά φετιχισμός της βίας, αν είναι κατηγορηματικά εναντίον της αποτελεί προπαγάνδα υπέρ της κοινωνικής ειρήνευσης.

Όλα συνεχίζονται.

Ιούνιος 2003

ΠΟΛΕΜΟΣ, ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

β' μέρος: ο «πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία»

Ό,τι ακολουθεί είναι η συνέχεια του α' μέρους αυτού του κειμένου που είχε τον τίτλο «το εργαστήριο κόσοβο, γιουγκοσλαβία», και δημοσιεύθηκε στο τεύχος νο.8. Σ' αυτό είχαμε προσπαθήσει να επικεντρώσουμε την ανάλυσή μας σε μια περιοχή-μοντέλο της βίαιης αναδιάρθρωσης της καπιταλιστικής σχέσης. Εδώ επιχειρούμε να εξετάσουμε το ζήτημα πιο συνολικά, πιο πλανητικά. Έτσι αναλύονται κι άλλες διαστάσεις του ζητήματος «πόλεμος και κρίση αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης»: αυτή του δόγματος της «ασφάλειας» και του πώς η αποτυχία των προλεταριακών αγώνων μας οδήγησε ως εδώ· η πολιτική του τρόμου και πως επιχειρεί, με ελάχιστη επιτυχία, να ξεμπλοκάρει την καπιταλιστική μηχανή· η διαδρομή της 17N ως ενδοκαθεστωτικού/δημοκρατικού τύπου σύγκρουση με τις κυβερνήσεις των τελευταίων δεκαετιών στην Ελλάδα.

Τέλος, παρουσιάζουμε τη θεωρητική δικαιολόγηση της άποψής μας ότι η δημοκρατία είναι η ιδανική πολιτική μορφή της καπιταλιστικής σχέσης και ότι ο κομμουνισμός —όχι ως στείορο ιδεολογικό μανιφέστο, αλλά ως «το κίνημα που καταργεί τις υπάρχουσες συνθήκες»— δεν μπορεί να είναι τίποτα άλλο από το ξεπέρασμά της.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΟΞΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ ΤΗΣ «ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

1

Το κοινωνικό κράτος, ως μορφή και ρύθμιση της καπιταλιστικής σχέσης στη Δύση μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, περιήλθε σε κρίση στις αρχές της δεκαετίας του '70, εφόσον δεν κατάφερε να επιβληθεί ως τρόπος πειθάρχησης και ενσωμάτωσης της εργατικής τάξης. Στην κρίση αυτή το κεφάλαιο απάντησε με μια νέα στρατηγική αντεπίθεσης που είχε δύο πλευρές. Η μια πλευρά αυτής της στρατηγικής συνίστατο στην απόπειρα σύνδεσης της εργατικής υποκειμενικότητας με τις προσδοκίες της καπιταλιστικής συσσώρευσης, στην απόπειρα υπαγωγής των επιδιώξεων της εργατικής τάξης στην αξιοποίηση

του κεφαλαίου. Τα βασικά της χαρακτηριστικά ήταν: η αποθέωση της ιδεολογίας της ατομικής επιτυχίας, η σύνδεση του εργαζόμενου ως μετόχου-συνεργάτη με την επιχείρηση, τα καταναλωτικά δάνεια, οι ατομικοί λογαριασμοί σύνταξης που επενδύονται στο χρηματιστήριο. Η άλλη πλευρά αυτής της αντεπίθεσης ήταν η όξυνση των διαιρέσεων εντός της εργατικής τάξης, η πειθάρχηση και εντατικοποίηση, μέσω της νέας «ευελιξίας» της εργασίας, και ταυτόχρονα η πρωτοφανής ένταση των κατασταλτικών λειτουργιών του κράτους και του κοινωνικού ελέγχου.

Το κοινωνικό κράτος σταδιακά μετασχηματίστηκε από θεσμός ενσωμάτωσης και διευρυμένης αναπαραγωγής της εργατικής τάξης σε θε-

σμό ελέγχου των «μειονοτήτων» και των αποκλεισμένων, σε θεσμό επιβολής της φτώχειας και της χαμηλόμισθης εργασίας.¹

2

Οι εργατικές κοινότητες στις μητροπόλεις της Δύσης, είχαν δομηθεί προπολεμικά γύρω από τα εξής κυρίως στοιχεία: την εργατική γειτονιά, την «εκτεταμένη» οικογένεια (σε αντιπαράθεση με την πυρηνική οικογένεια που κυριαρχεί σήμερα), τη γεινίαση του τόπου εργασίας με τον τόπο κατοικίας, και την ύπαρξη τυπικών ή άτυπων δικτύων και ενώσεων αλληλοβοήθειας (π.χ, η εργατική κοινότητα του East End στο Λονδίνο, παρείχε υποστήριξη στα μέλη της, στα καθημερινά προβλήματα του αγώνα για επιβίωση).² Η ανοικοδόμηση που ξεκίνησε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλαίσιο της σοσιαλδημοκρατικής ρύθμισης, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους και την όξυνση των διαιρέσεων εντός της εργατικής τάξης (κλαδικών, εθνικών, εισοδηματικών), είχε ως αποτέλεσμα τη σταδιακή εξασθένηση των στοιχείων αυτών, μέχρι την ολοκληρωτική εξαφάνισή τους και τη διάλυση των εργατικών κοινοτήτων.

Στα πλαίσια της ανοικοδόμησης, πραγματοποιήθηκε μια ριζική επαναδιευθέτηση του αστικού χώρου με στόχο την απομόνωση των εργαζομένων και μια ελεγχόμενη επανενσωμάτωση, σύμφωνα με τις προγραμματιζόμενες ανάγκες της παραγωγής και της κα-

τανάλωσης.³ Το αποτέλεσμα ήταν να διαλυθεί η παραδοσιακή εργατική γειτονιά και να αποσυνδεθεί ο τόπος εργασίας από τον τόπο κατοικίας. Η διάλυση της γειτονιάς είχε με τη σειρά της ως συνέπεια τον κατακερματισμό της «εκτεταμένης» οικογένειας που αντικαταστάθηκε από την πυρηνική οικογένεια. Ταυτόχρονα, η ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους, που διείσδυσε σε όλους τους τομείς της ζωής, στην εκπαίδευση, στη στέγαση, στην υγεία, στην ασφάλιση, οδήγησε είτε στην ατροφία των αυτόνομων οργανώσεων των εργατών είτε στην ενσωμάτωσή τους, όπως άλλωστε συνέβη και με τα συνδικάτα. Όλα αυτά, συνοδευόμενα και από τη δημογραφική αλλαγή που προκάλεσε η εισροή των μεταναστών, οδήγησαν στη **διάλυση των εργατικών κοινοτήτων**.

Η εμφάνιση των νεανικών υποκοουλτούρων πρέπει να τοποθετηθεί σε αυτό το πλαίσιο ως απόπειρα ανασύνθεσης της εργατικής κοινότητας, ως προσπάθεια ξεπεράσματος των πραγματικών κοινωνικών σχέσεων μέσω μιας «φανταστικής» σχέσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η υποκοουλτούρα των skinheads που εμφανίστηκε στο East End του Λονδίνου στα τέλη της δεκαετίας του '60. Οι skins βλέπουν τους εαυτούς τους ως συνεχιστές της εργατικής κοινότητας στην οποία μεγάλωσαν οι γονείς τους: «Όταν ο κόσμος συνεχίζει να μιλά για skinheads, όταν λένε ότι ερχόμαστε από το East End, αυτό συνέβαινε για γενιές πριν, στο παρελθόν... Αυτό που θέλω να πω είναι: που κολλάει το Skinhead; Είναι μια κοινότητα, μια συμμορία, έτσι δεν είναι; Είναι απλά μια άλλη λέξη για την κοινότητα, τα παιδιά (kids), τους εγκληματίες, οτιδήποτε...».⁴ Οι skins προσπαθούν να επανεισάγουν

¹ Το ζήτημα της κρίσης και του μετασχηματισμού του κοινωνικού κράτους εξετάζεται στο: Ομάδα ενάντια στον εκβιασμό της μισθωτής εργασίας, *Σκοτώνουν τα άλογα στη δουλειά και όταν γεράσουν τα θάβουν ιδίους εξόδοις*, Αθήνα, 2002.

² Βλ. Phil Cohen, *Sub-Cultural Conflict and Working Class Community* από το Working Papers in Cultural Studies, No 2, 1972.

³ «Η ενσωμάτωση στο σύστημα, πρέπει να βρίσκει τα άτομα απομονωμένα ως άτομα απομονωμένα ομαδικά: τόσο τα εργοστάσια όσο και τα πνευματικά κέντρα, τόσο τα μέρη παραθερισμού όσο και τα μεγάλα οικιστικά συγκροτήματα, είναι ειδικά οργανωμένα για τους σκοπούς αυτής της ψευτο-κοινότητας που ακολουθεί το απομονωμένο άτομο ως και μέσα στην οικογενειακή μονάδα.» Γκυ Ντεμπόρ, *Η Κοινωνία του Θεάματος, Η Χωροταξία*, θέση 172.

⁴ Από το Stuart Hall and Tony Jefferson (eds.), *Resistance Through Rituals. Youth Subcultures in postwar Britain*, Λονδίνο, 1976.

τις αξίες της εργατικής τάξης, να ανασυστήσουν τη χαμένη εργατική κοινότητα μέσω της συμμορίας, να αναβιώσουν τη γειτονιά που οι σχεδιαστές και οι επενδυτές διαλύουν. Με άλλα λόγια προσπαθούν να συντηρήσουν την ταυτότητα των γονιών τους: αλληλεγγύη εντός της ομάδας, «ανδρισμός», εχθρότητα προς τους ξένους, γειτονιά, κοινότητα, στυλ. Αισθάνονται απειλή από παντού: δασκάλους, αστυνομία, δικαστήρια, κοινωνικούς λειτουργούς, φιλάνθρωπους, μετανάστες, «καλά παιδιά», και αυτό δημιουργεί την ανάγκη για αλληλεγγύη εντός της ομάδας. Επιτιθέμενοι στους πακιστανούς (paki-bashing) εκφράζουν έναν τελετουργικό και επιθετικό τρόπο υπεράσπισης της κοινωνικής και πολιτισμικής ομοιογένειας της κοινότητας από την εισβολή των διαφορετικών πολιτισμικών προτύπων (αντίθετα, με τους μετανάστες από Δ. Ινδίες έχουν καλές σχέσεις). Επιτιθέμενοι στους ομοφυλόφιλους ή στους «περιέργους» (queer-bashing) αντιδρούν στην καταστροφή του γονεϊκού εργατικού προτύπου του «ανδρισμού».

Η υποκουλτούρα των skinheads απέτυχε ν' ανασυστήσει την κοινότητα. Η αποτυχία αυτή οφείλεται στο ότι δεν ήταν δυνατό οι πραγματικές κοινωνικές σχέσεις ν' αντικατασταθούν από μία «φαντασιακή» σχέση. Η μόνη κοινότητα που μπορούσε να πραγματωθεί τότε και σήμερα είναι η κοινότητα αγώνα, που απαιτεί την ανάπτυξη ενός κινήματος της εργατικής τάξης ενάντια στον εαυτό της, στους διαχωρισμούς που υπάρχουν εντός της. Επομένως, **η αποτυχία ανασύνθεσης της κοινότητας** οφείλεται στην αποτυχία ενοποίησης των εξεγέρσεων των νεανικών υποκουλτούρων, τόσο της μιας με την άλλη όσο και με τους αγώνες στους χώρους εργασίας και γύρω από το κοινωνικό κράτος.

3

Η αντεπίθεση του κεφαλαίου, που βιώνουμε τα τελευταία 20 χρόνια, γνωστή και ως «νεοφιλελευθερισμός», σημείωσε ορισμένες αναμφισβήτητες επιτυχίες: κατάφερε να μειώσει τον άμεσο και τον έμμεσο μισθό, ν' αυξήσει την

ανεργία και την ανασφάλεια και να χρησιμοποιήσει τα πιο υποτιμημένα κομμάτια της εργατικής τάξης (μετανάστες, μαύροι στην Αμερική, κλπ) τόσο οικονομικά, όσο και πολιτικά και ιδεολογικά.

Ο νεοφιλελευθερισμός δε θα είχε κατορθώσει τίποτα αν το υπέδαφος πάνω στο οποίο αναπτύχθηκε δεν είχε ήδη προετοιμαστεί για δεκαετίες από τη σοσιαλδημοκρατία, σε ό,τι αφορά τουλάχιστον τη διαίρεση της εργατικής τάξης σε κλάδους, τη διάλυση των εργατικών κοινοτήτων που μετατράπηκαν σε κομμάτι του κοινωνικού εργοστασίου και την ανάπτυξη της δημοκρατικής ιδεολογίας του εργαζόμενου-πολίτη.

Από τις απαρχές της κρίσης και της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, οι πλέον υποτιμημένοι και βυθισμένοι στην εργασιακή ανασφάλεια προλετάριοι αντέδρασαν βίαια στην εξίσου βίαιη απαξίωσή τους. Έχοντας αποτύχει ν' ανασυγκροτήσουν την εργατική κοινότητα στρέψαν αυτή τη βία κυρίως ο ένας προς τον άλλον (mugging, πόλεμος συμμοριών κλπ), αν και δεν έλειψαν ούτε οι μοριακές επιθέσεις εναντίον του εμπορεύματος (βανδαλισμοί, λεηλασίες) ούτε μεγαλύτερης έκτασης γεγονότα όπως η εξέγερση του L.A. και οι εξεγέρσεις των νέων των προαστείων στην Αγγλία και τη Γαλλία.

Πατώντας σ' αυτές τις συγκρούσεις εντός της εργατικής τάξης και απαντώντας στις εξεγέρσεις των γκέτο, το κράτος και φορείς συνδεδεμένοι με αυτό (think tanks, συντηρητικοί διανοούμενοι, επιστήμονες, MME) ανέπτυξαν ένα ιδεολογικό οπλοστάσιο που είχε ως στόχο την ποινική διαχείριση της κοινωνικής ανασφάλειας μέσω της δαιμονοποίησης συγκεκριμένων κοινωνικών κατηγοριών (μετανάστες, μαύροι των γκέτο, τοξικομανείς, κλπ), δηλαδή της εγκληματοποίησης των πλεοναζόντων, υποτιμημένων και λιγότερο προσαρμόσιμων προλετάρων. Δημιούργησαν έτσι έναν ηθικό πανικό. Από την άλλη μεριά τα πιο «ενσωματωμένα» κομμάτια της εργατικής τάξης, εξαιτίας των διαχωρισμών και της ανυπαρξίας ενός ενοποιητικού ταξικού κινήματος, υπό τον καλλιεργημένο φόβο μιας υποτιθέμενης έκρηξης της εγκληματικότητας σε συνδυασμό με την γενι-

κότερη εργασιακή ανασφάλεια, έδειξαν μεγαλύτερη ευκολία συναίνεσης και ορισμένες φορές μάλιστα απαίτησαν από το κράτος την όξυνση της επιτήρησης και της αστυνόμευσης, της τάξης και της ασφάλειας.

Συμπλήρωμα της απαξίωσης της εργατικής δύναμης και της απορρύθμισης της φορντιστικής εργασιακής σχέσης, μια ολόκληρη σειρά μηχανισμών σηματοδοτεί πλέον ένα ποινικό κράτος το οποίο πειθαρχεί και επιτηρεί τα κομμάτια εκείνα της εργατικής τάξης που αντιστέκονται, εξουδετερώνει τα πλεονάζοντα και πολιτικά επικίνδυνα στοιχεία, παράγει και αναπαράγει την ιδεολογία της «ατομικής ευθύνης και επιτυχίας».

4

«Το σύστημα ασφαλείας της Α.Μ.Ε.Α λειτουργήσε εξ' αρχής βασιζόμενο στη θεωρία της Μηδενικής Ανοχής (Zero Tolleranse).

Για τη θεωρία αυτή κανένα έγκλημα (παραβατική συμπεριφορά ή παραβίαση των κανονισμών) δεν είναι μικρό, δηλαδή κάθε παραβατική συμπεριφορά για εμάς θεωρείται σοβαρή και ως εκ τούτου θέμα για να ασχοληθούμε.

Τουναντίον, κάθε παρέκκλιση από τους νόμους ή τους κανονισμούς· ελέγχετε, έτσι ώστε η μικρότερη παραβατική συμπεριφορά (π.χ. επαιτεία) να μην ακολουθηθεί από μια μεγαλύτερη (κλέψιμο) και αυτή από μία ακόμη μεγαλύτερη, όπως π.χ. μία ληστεία»⁵

Μετρό, Ενημερωτική Έκδοση της Αττικό Μετρό Εταιρεία Λειτουργίας Α.Ε.

Η νεοφιλελεύθερη πολιτική εφαρμόστηκε στην καθαρότερη μορφή της στις Η.Π.Α., όπου και σήμανε απολύσεις χιλιάδων εργατών σε τομείς της βιομηχανίας που μετα-

φέρθηκαν στην καπιταλιστική «περιφέρεια». Το κομμάτι της εργατικής τάξης που χτυπήθηκε περισσότερο ήταν αυτό που είχε πρωτοστατήσει στις εξεγέρσεις της δεκαετίας του '60, το μαύρο προλεταριάτο των γκέτο, που εργαζόταν κατά κύριο λόγο σ' αυτές τις βιομηχανίες. Ταυτόχρονα, την απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων και την επιβολή του προτύπου «ευέλικτης» και υποτιμημένης εργασίας τη συνόδεψε μια αντίστοιχη επίθεση στον κοινωνικό μισθό, με μείωση των κοινωνικών δαπανών για επιδόματα ανεργίας και πρόνοια, με παράλληλη θέσπιση κριτηρίων καταναγκαστικής εργασίας (workfare) για τους δικαιούχους των επιδομάτων. Ο συνδυασμός αυτών των πολιτικών δημιούργησε φαινόμενα μαζικής εξαθλίωσης και φτώχειας (ενδεικτικό είναι ότι στο Detroit έφθασε η κατάσταση μέχρι την οργάνωση συσσιτίων για τους νέους φτωχούς). Όλα αυτά συνέθεσαν ένα κλίμα γενικευμένης κοινωνικής ανασφάλειας με αποτέλεσμα την όξυνση των ανισοτήτων εντός της εργατικής τάξης και την περαιτέρω διαίρεσή της (λευκοί εναντίον μαύρων και chicanos, μαύροι εναντίον κορεατών και δε συμμαζεύεται).

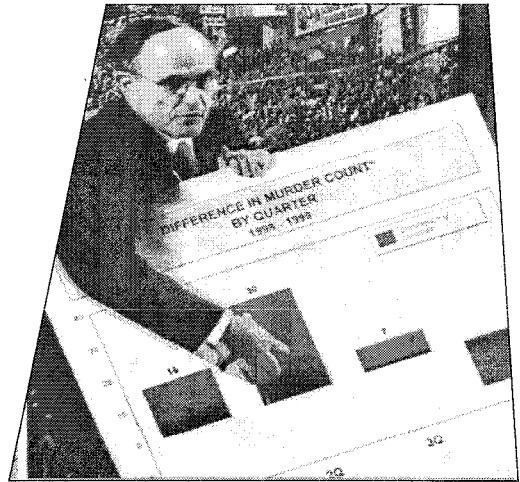
Η κατά μέτωπο αντεπίθεση του κεφαλαίου όξυνε τα φαινόμενα βίας στα γκέτο και τις φτωχογειτονιές των πρώην εργατών-μάζα, τόσο στο επίπεδο των καθημερινών σχέσεων όσο και στο επίπεδο της αντίστασης απέναντι στην κρατική εξουσία και τα όργανά της (αστυνομία). Έφτασε μάλιστα να πάρει διαστάσεις περιορισμένου εμφυλίου πολέμου (LA, 1992). Το επόμενο βήμα που όφειλε, επομένως, να κάνει το κεφάλαιο και το κράτος του ήταν η ακόμα μεγαλύτερη όξυνση της επιτήρησης και του ελέγχου, χρησιμοποιώντας τη νεο-συντηρητική ιδεολογία της «μηδενικής ανοχής», πράγμα που οδήγησε πλέον σε ένα «ποινικό» κράτος στη θέση του κοινωνικού.

Η ιδεολογία αυτή άρχισε να διαμορφώνεται το '82 από τον James Q. Wilson.⁶ Πρόκειται για τη θεωρία του «σπασμένου παράθυρου», που υποστήριζε, ούτε λίγο ούτε πολύ, ότι η α-ταξία των προλεταριακών γειτονιών οδηγεί αναπό-

⁵ Κρατάμε την ορθογραφία του πρωτοτύπου.

⁶ Στην πραγματικότητα η διαδικασία ελέγχου των πλεοναζόντων προλεταρίων μέσω της εγκληματοποίησής τους είχε ξεκινήσει πολύ νωρίτερα, ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '60, στο απόγειο των αγώνων και της κοινωνικής

φευκτα στην διάπραξη σοβαρότερων βίαιων εγκλημάτων. Η θεωρία αυτή συμπληρώθηκε από τον Charles Murray, που στην εργασία του *Χάνοντας έδαφος (Losing Ground)* διατύπωσε τη θέση ότι για τον «ηθικό εκφυλισμό», την απραξία και τη βία των συμμοριών στα πιο χτυπημένα από την απορρύθμιση προλεταριακά στρώματα, υπεύθυνο ήταν το «κοινωνικό κράτος».⁷ Το κερασάκι στην τούρτα το έβαλε ο Lawrence Mead με το βιβλίο *Πέραν των δικαιωμάτων: Οι υποχρεώσεις του Πολίτη*, στο οποίο ανοιχτά εκφράζεται η «αναγκαιότητα της προσφυγής στην αυθεντία της εξουσίας» προς ηθική αναμόρφωση των ανέργων και υποτιμημένων εργατών οι οποίοι είναι φτωχοί λόγω του «δυσλειτουργικού και διεφθαρμένου» τρόπου ζωής τους (sic). Αντλώντας ιδέες από την δουλειά αυτή και από την απαραίτητη μαζική προπαγάνδα των MME που τη διέδωσαν, ο Rudolf Giuliani, ο για πολλά χρόνια δήμαρχος της Νέας Υόρκης, έβαλε σε πράξη το δόγμα της «μηδενικής ανοχής» το 1993 (όχι τυχαία λίγο μετά την εξέγερση του L.A.).

2.000.000).

ii. Η ανάπτυξη ενός πλέγματος επιτήρησης (dragnet) με τη χρήση νέων τεχνολογιών (βάσεις δεδομένων) που επέτρεψε τον τετραπλασιασμό των ατόμων υπό ποινική επιτήρηση (900.000 ⇒ 3.700.000). Τις προεκτάσεις αυτού του πλέγματος μπορούμε να δούμε στο φακέλωμα των δικαιούχων κρατικών επιδομάτων ως προς τη συμπεριφορά τους (σε θέματα εργασίας, εκπαίδευσης, ναρκωτικών και σεξουαλικότητας), επί ποινή διοικητικών και ποινικών κυρώσεων. Οι άνθρωποι αυτοί προέρχονται κατά κύριο λόγο από τα υποτιμημένα προλεταριακά στρώματα που βυθίστηκαν στην εργασιακή ανασφάλεια ή στράφηκαν προς τη «μαύρη» οικονομία. Είναι προφανές ότι στόχος των πολιτικών αυτών είναι από τη μια να εξουδετερώσουν τις δυνητικά επικίνδυνες ομάδες προλεταρίων και από την άλλη να επιβάλουν μοντέλα συμπεριφορών προσαρμοσμένων στην πραγματικότητα της απαξιωμένης εργασίας.

iii. Η εισαγωγή της μαζικής μη ειδικευμένης εργασίας εντός των φυλακών, σε αντιστοιχία με την αγωγή-προς-εργασία (workfare) που επιβάλλεται στους εκτός των τειχών.

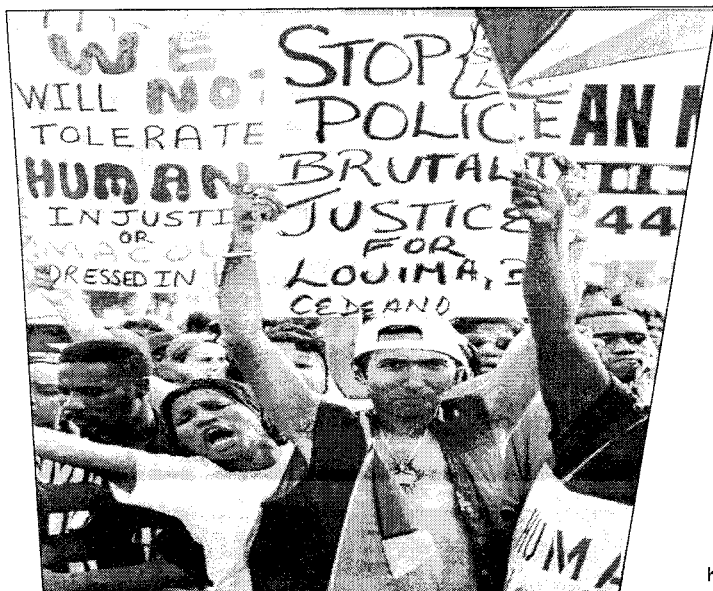
Είναι λοιπόν περισσότερο από εύλογος ο ισχυρισμός του Loic Wacquant στο βιβλίο του *Οι φυλακές της μιζέριας* ότι: «Στην εσκεμμένη ατροφία του κοινωνικού κράτους αντιστοιχεί η υπερτροφία του ποινικού». Τα κύρια χαρακτηριστικά της ποινικής διαχείρισης της κοινωνικής κρίσης είναι τα εξής:

i. Η έκρηξη του αριθμού των φυλακισμένων στο διάστημα από το '75 έως το '98 με μια αύξηση της τάξης του 500% (300.000 ⇒

κρίσης. Κατά τη διάρκεια της προεδρίας Johnson, ψηφίστηκε ο νόμος "Omnibus Crime and Safe Streets Act". Στα πλαίσια αυτού του νόμου ιδρύθηκε η υπερ-υπηρεσία LEAA που μέσα στην επόμενη δεκαετία επένδυσε δισεκατομμύρια δολάρια για τον εκσυγχρονισμό της αστυνομίας και γενικότερα των μεθόδων ελέγχου και επιτήρησης (π.χ. ίδρυση των περιπόλων SWAT, χρησιμοποίηση υπολογιστών, ελικοπτέρων κλπ). Έπρεπε όμως να αποτύχει πρώτα το προλεταριακό κίνημα για να προχωρήσει η νεοφιλελεύθερη αντεπίθεση επί Ρήγκαν με τα "Reaganomics" και τον «Πόλεμο ενάντια στα ναρκωτικά».

⁷ Στην θέση αυτή μπορούμε να βρούμε ψήγματα αλήθειας αφού όντως οι εξεγέρσεις της νεολαίας, στην Αγγλία π.χ. το 1981, συνδέονταν όχι μόνο με την αστυνομοκρατία αλλά και με την άρνηση της εργασίας που στηριζόταν στην ύπαρξη γενναίων επιδομάτων ανεργίας.

Μια ακόμα μέθοδος απαξίωσης της εργασίας. Γνωστές επιχειρήσεις όπως η Microsoft ή η TWA καταφεύγουν στη μίσθωση εργασίας φυλακισμένων.⁸

iv. Ένα σημείο το οποίο πρέπει να τονιστεί είναι το γεγονός ότι η δυναμική του ποινικού συστήματος ασκείται κυρίως στις υποβαθμισμένες περιοχές και συνοικίες, και ιδιαίτερα στα γκέτο. Ένα παράδειγμα είναι ότι παρά το γεγονός ότι τα ποσοστά μαύρων χρηστών ναρκωτικών αντιστοιχούν με το ποσοστό τους στον πληθυσμό, τα 3/4 των συλληφθέντων προέρχονται από αυτούς. Αυτή η πρακτική μπορεί να αξιοποιηθεί στη δαιμονοποίηση συγκεκριμένων κομματιών της εργατικής τάξης και στην όξυνση των διαιρέσεων, αφού τελικά τα μεγέθη της εγκληματικότητας καθορίζονται από πολιτικές αποφάσεις. Εγκληματοποιώντας τα πλέον εξαθλιωμένα κομμάτια του πληθυσμού, επιτυγχάνεται η πειθάρχηση και των υπολοίπων, οι

οποίοι μπροστά στο φάσμα της περιθωριοποίησης πειθαρχούν στην επιβολή των νέων εργασιακών σχέσεων.

v. Πρέπει επίσης να επισημάσουμε ότι η μείωση των δαπανών για το κοινωνικό κράτος δε μεταφράζεται σε μείωση συνολικά των δημόσιων δαπανών, εφόσον η εγκαθίδρυση του ποινικού κράτους στις ΗΠΑ απαίτησε τεράστιους οικονομικούς πόρους. Το ζήτημα για το κεφάλαιο και το κράτος του δεν είναι απλά να μειώσει το κόστος του κοινωνικού κράτους, αλλά να επέμβει συνολικά σε αυτό που ονομάστηκε σοσιαλδημοκρατική ρύθμιση για να τη διαλύσει. Ο νεοφιλελευθερισμός δεν είναι τόσο μια νέα ρύθμιση, όσο μια πολιτική επιτήρησης και βίαιης απορρύθμισης.

5

Η διαφορά της Μ. Βρετανίας από τις ΗΠΑ έγκειται στο ότι η νεοφιλελεύθερη πολιτική συνάντησε εδώ μεγαλύτερες αντιδράσεις, και έτσι καθυστέρησε η εφαρμογή της για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η βρετανική εργατική τάξη δέχτηκε την πρώτη επίθεση στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '70 από την κυβέρνηση των Εργατικών που προσπαθούσαν ν' αντιμετωπίσουν την κρίση κερδοφορίας και κοινωνικής αναπαραγωγής. Όπως είναι γνωστό, η πολιτική που εφάρμοσαν δημιούργησε μεγάλη ανεργία, ιδιαίτερα στους νέους. Η αντίδραση των τελευταίων ήταν μάλλον εκρηκτική: οι προλεταριακές υποκουλτούρες (punks, skins, hooligans, rastas) έτειναν όλο και πιο πολύ προς την παρανομία και την βία τόσο μεταξύ τους όσο και ενάντια στην αστυνομία. Οι νέοι αυτοί ζούσαν με το επίδομα ανεργίας και χαρακτηριστικά είναι τα λόγια ενός από αυτούς, ο οποίος συμμετείχε στις εξεγέρσεις του Βrixton το '81: «Βεβαίως και είμαι εγκληματίας Έχω δουλέψει σα «γορίλλας» και θα μπορούσα να βρω την ίδια δουλειά και σήμερα. Αλλά δεν

⁸ Οι σοσιαλδημοκράτες συνήθως υπερτονίζουν τη σημασία της εργασίας των φυλακισμένων. Εμείς υπογραμμίζουμε ότι το ποινικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα στις ΗΠΑ είναι η άλλη όψη της πολιτικής του χρήματος. Η κρίση άλλωστε στην οποία έχουν περιέλθει οι ιδιωτικές φυλακές, που βλέπουν τα κέρδη τους να μειώνονται, αποδεικνύει ότι η φυλακή, όπως και η «φυλακισμένη» εργασία, δεν είναι επικερδής και ότι το ποινικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα δεν είναι δυνατό να παίξει τον αναπτυξιακό ρόλο που κατείχε το στρατιωτικό-βιομηχανικό. Η πραγματική λειτουργία του είναι ο έλεγχος του πλεονάζοντος πληθυσμού, η διαχείριση της δυσάρεσκειας που δημιούργησε η φυγή και απαξίωση του βιομηχανικού κεφαλαίου, εξυπηρετώντας ταυτόχρονα την επίθεση στον άμεσο και έμμεσο μισθό.

έχω καμιά ελπίδα να κάνω τίποτα άλλο από το να ξυπνάω νωρίς και να ξοδεύω τα χρήματά μου σε εισιτήρια: αν πάω κάπου τη νύχτα με τη φιλενάδα μου φοβάμαι ότι θα συλληφθώ. Μπορώ να κάνω μια καλύτερη ζωή με το επίδομα ανεργίας».⁹

Η Θάτσερ και το ιδεολογικό επιτελείο της χρησιμοποίησαν αυτή την κατάσταση. Προσπάθησαν να ενοχοποιήσουν τις κοινωνικές παροχές και τα επίδοματά, προβάλλοντάς τα ως βασική αιτία της «διαφθοράς» της νεολαίας, ενώ ταυτόχρονα προωθούσαν την ιδεολογία της ατομικής ευθύνης-πρωτοβουλίας-επιτυχίας δίνοντας υποσχέσεις για δάνεια σε μικρές επιχειρήσεις. Αυτό το είδος πολιτικής ονομάστηκε τότε από διάφορους αναλυτές «εξουσιαστικός λαϊκισμός».

Η τακτική που ακολουθήθηκε τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '80 ήταν η ένταση της αστυνόμευσης στις «προβληματικές περιοχές». Η τακτική αυτή προκάλεσε ένα μεγάλο κύμα εξεγέρσεων που σάρωσε την Αγγλία το 1981, το καλοκαίρι των χιλίων Ιούληδων (Brixton, Toxteth, Manchester, Liverpool, ...). Αυτό είχε ως συνέπεια από τη μία την αναβολή της περικοπής των επιδομάτων ανεργίας και από την άλλη την αντικατάσταση της τακτικής της έντασης με μιαν άλλη τακτική, αυτή του «δευτερεύοντος ελέγχου» ή διαφορετικά της «κοινοτικής αστυνόμευσης», σύμφωνα με την οποία «τα άτομα θα πειθαρχούνται από μια κοινότητα ιδιοκτητών που υπερασπίζεται τα συμφέροντά της εκεί, ιδιαίτερα την ατομική ιδιοκτησία, όσο μικρή κι αν είναι».¹⁰ Η πρωτοτυπία της βρετανικής περίπτωσης βρίσκεται στο ότι για πρώτη φορά γίνεται **γενικευμένη προσπάθεια δαιμονοποίησης ολόκληρων κομματιών της εργατικής τάξης.**

Αν χρησιμοποιήσουμε και στην περίπτωση αυτή

τον αριθμό των φυλακισμένων ως μέτρο της όξυνσης των λειτουργιών ελέγχου και επιτήρησης καθώς και του βαθμού ποινικοποίησης του κράτους, θα δούμε ότι ενώ στα χρόνια της διακυβέρνησης Θάτσερ σημειώθηκε μια αργή αλλά σταθερή αύξηση και αμέσως μετά επί Major (1990-93), εξαιτίας των εξεγέρσεων στις φυλακές, αισθητή μείωση, από το 1993 και έπειτα η αύξηση είναι ραγδαία παρότι η εγκληματικότητα την ίδια περίοδο μειώνεται.

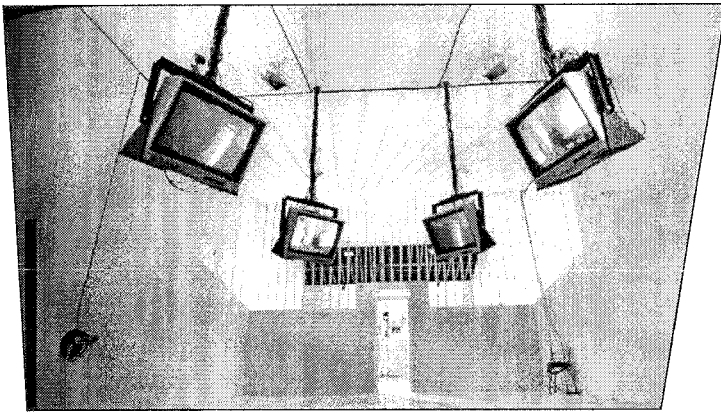
Το 1994 ήταν ένα σημείο καμπής σε ό,τι αφορά την πολιτική του βρετανικού κράτους σε σχέση με την ποινική διαχείριση της κοινωνικής κρίσης. Τα προηγούμενα χρόνια είχε γίνει μια προσπάθεια μεταλαμπάδευσης των νεοφιλελεύθερων ιδεών του Murray με τη βοήθεια του think tank «Ινστιτούτο Οικονομικών Υποθέσεων» και των MME. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 υπήρχε η άποψη ότι αυτά είναι πολιτικές των αμερικάνων ακροδεξιών ρεπουμπλικάνων. Η κεντροαριστερή κυβέρνηση του Blair απέδειξε ότι όλες οι φράξιες του κεφαλαίου συμφωνούσαν πια, τόσο όσον αφορά την απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, την επιβολή του workfare και τις δρακόντειες περικοπές των κοινωνικών παροχών, όσο και σε ό,τι αφορά την **ποινική διαχείριση της ανασφάλειας** (π.χ ο νόμος Criminal Justice Act που ψηφίστηκε το 1998, και θεωρείται ο πλέον κατασταλτικός νόμος της μεταπολεμικής περιόδου).

6

Αλλά και για τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ε.Ε. δεν ισχύουν πολύ διαφορετικά πράγματα. Υπάρχει μια τάση ευθυγράμμισης τόσο σε επίπεδο απορρύθμισης και περικοπών του κοινωνικού κράτους, όσο και σε επίπεδο ποινικής διαχείρισης της εκ των άνω δημιουργημένης ανασφάλειας. Κοινό στοιχείο σε όλα τα κράτη της Ευρώπης είναι η δαιμονοποίηση και εγκληματοποίηση των μεταναστών καθώς και η πολιτική για την «καταπολέμηση των ναρκωτικών».

⁹ Βλ. το κείμενο *Η «αδύνατη» τάξη* της κολεκτίβας: Μετά τον Μαρξ ο Απρίλης. Περιέχεται στο βιβλίο *Η Εξέγερση της Αγγλικής Νεολαίας*, εκδόσεις Κομμούνα.

¹⁰ Economist, 18-7-1981. Αναφέρεται στο *Η «αδύνατη» τάξη*, ό.π.

Η ιδεολογία (όπως η οικονομία και η πολιτική) είναι και αυτή μορφή της ανταγωνιστικής καπιταλιστικής σχέσης και ως εκ τούτου πεδίο ταξικής σύγκρουσης αλλά και ενσωμάτωσης, όσο δεν καταστρέφεται η ίδια η καπιταλιστική σχέση. Με την έννοια αυτή γίνεται πεδίο κυριαρχίας του κεφαλαίου, εντός όμως μιας διαρκούς συγκρουσιακής διαδικασίας που δε λύνεται προς όφελος των εξεγερμένων προλετάρων. Η συνεχής πάλη για το νόημα εμφανίζεται ακόμη και εντός της ίδιας της γλώσσας με την παραγωγή, την επέκταση ή ακόμη και τη μεταστροφή των νοημάτων.¹¹

Όσον αφορά τη μετανάστευση είναι εύλογο ότι η δαιμονοποίηση χρησιμοποιείται από τη μία ως εργαλείο όξυνσης των διαιρέσεων εντός της εργατικής τάξης και από την άλλη ως μέσο επιτήρησης και ελέγχου των μεταναστών και των μεταναστευτικών ροών. Ταυτόχρονα μέσω της παρουσίασης μιας δήθεν φοβερής απειλής για την κοινωνία διευκολύνεται η διολίσθηση σε μια οξύτερη πολιτική επιτήρησης και καταστολής που τελικά πλήττει όλη την εργατική τάξη.

Τα ΜΜΕ ως ελεγχόμενη, διαχωρισμένη και αλλοτριωτική μορφή δημοσιότητας είναι ένας από τους βασικούς ιδεολογικούς μηχανισμούς της κυριαρχίας. Δεν αντανakλά απλώς την κυρίαρχη ιδεολογία αλλά παίζει ενεργητικό ρόλο στη διαμόρφωσή της διαμεσολαβώντας τον ταξικό ανταγωνισμό και συσχετισμό στο επίπεδο του νοήματος (προς όφελος του κεφαλαίου και του κράτους του πάντα).

Η πολιτική καταπολέμησης των ναρκωτικών ή «ο πόλεμος ενάντια στα ναρκωτικά» (sic) όπως λέγεται στις ΗΠΑ είναι ένα τρανό παράδειγμα έμπρακτης εξουδετέρωσης μη προσαρμοσίμων και άχρηστων εν τέλει στρωμάτων του πληθυσμού όπως οι τοξικομανείς, οι αλήτες, οι περιθωριακοί. Φυσικά δεν πρέπει να παραβλέψουμε και την οικονομική πλευρά του ζητήματος, αφού η οικονομία των drugs είναι στην πραγματικότητα ένας ταχύτατα αναπτυσσόμενος και προσοδοφόρος κλάδος (ιδιαίτερα για την αστυνομία...).

Ενταγμένα στο οπλοστάσιο της προϊούσης (αντ)επίθεσης εναντίον της απειθαρχίας ή πλεονάζουσας ζωντανής εργασίας, τα ΜΜΕ αξιοποιούν την εμφάνιση φαινομένων βίας προκειμένου, σε συνδυασμό με τις θεωρίες διανοουμένων του κράτους, να δαιμονοποιήσουν συγκεκριμένα κομμάτια της εργατικής τάξης. Όπως και σε άλλα πεδία αλλοτριωτικής διαμεσολάβησης (κράτος, συνδικάτα) έτσι και εδώ υπάρχουν «συντηρητικά» και «προοδευτικά» ΜΜΕ. Τα πρώτα προωθούν την όξυνση της αστυνόμευσης, της επιτήρησης και του ελέγχου, ενώ τα δεύτερα συνδυάζουν τα προηγούμενα με εκκλήσεις για ενσωμάτωση των «προβληματικών ομάδων» στην κοινότητα του κεφαλαίου μέσα από κοινωνικά προγράμματα που περιλαμβάνουν επίσης χαρακτηριστικά καταναγκαστικής επένταξης στην εργασία (workfare).

¹¹ Επ' αυτού, βλ. το εξαιρετικό κείμενο του καταστασιακού Μουσταφά Καγιάτι, *Οι Αιχμάλωτες Λέξεις* στο I.S., *Το Ξεπέρασμα της Τέχνης*, Αθήνα, 1985.

Προκειμένου ν' αναφερθούμε στην ελληνική περίπτωση οφείλουμε να καταδείξουμε την ιδιαιτερότητα της Ελλάδας ως προς το μοντέλο καπιταλιστικής ανάπτυξης που ακολούθησε και το οποίο χαρακτηρίστηκε από:

- ♦ διευρυμένη αναπαραγωγή της μικροϊδιοκτησίας,
- ♦ μεγάλη διάδοση μορφών εργασίας εκτός της τυπικής φορντιστικής ρύθμισης που ίσχυσε στη Δύση,
- ♦ ουσιαστική ανυπαρξία κοινωνικού κράτους, το ρόλο του οποίου ανέλαβε η οικογένεια.

Η δεκαετία του '80 σήμανε την εξέγερση ενός μεγάλου κομματιού της νεολαίας ενάντια στην οικογένεια και τις παραδοσιακές αξίες. Η εξέγερση αυτή εκφράστηκε κυρίως με την εμφάνιση βίαιων υποκουλτούρων (punk's, χούλιγκανς των γηπέδων, μεταλλάδες) και πήρε ακόμη και πολιτικά χαρακτηριστικά (εμφάνιση νεολαιϊστικού αναρχικού κινήματος), ενώ από την άλλη μεριά για πρώτη φορά εμφανίστηκε το «πρόβλημα» των ναρκωτικών. Έτσι σε πρώτη φάση οι ομάδες που γίνονται στόχος δαιμονοποίησης από τα ΜΜΕ είναι κατά κύριο λόγο οι χούλιγκανς, με όλη τη φιλολογία περί βίας των γηπέδων, και οι αναρχικοί. Σε εκείνη τη φάση στόχος ήταν η πειθάρχηση της νεολαίας που έδειχνε απρόθυμη να ενσωματωθεί στο Πασοκικό «λαϊκό κράτος» στο οποίο, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, είχε ενταχθεί σύμπασα η αριστερά.

Την επόμενη δεκαετία το κεφάλαιο και το κράτος του, προσπαθώντας ν' αντιμετωπίσει την κρίση, πέρασε σε μια οξεία πολιτική αντεπίθεσης που σηματοδεύτηκε από αλληπάλληλες μεταρρυθμίσεις του εκπαιδευτικού συστήματος, συνεχή ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων, μεγάλη αύξηση του αριθμού των μεταναστών (κυρίως αλβανών), μειώσεις μισθών, περικοπές επιδομάτων, παροχών και υπηρεσιών, κλείσιμο των «προβληματικών επιχειρήσεων» και αλληπάλληλες μεταρρυθμίσεις του

συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Στόχος ήταν η γενική υποτίμηση, πειθάρχηση και διαίρεση της εργατικής δύναμης, η μείωση του άμεσου και του κοινωνικού μισθού.¹²

Το άμεσο αποτέλεσμα ήταν εδώ, όπως και στη Δύση, να κυριαρχήσει ένα κλίμα γενικευμένης κοινωνικής ανασφάλειας, με επιπλέον δεδομένο ότι το κοινωνικό κράτος ήταν ήδη ατροφικό, και η ελληνική οικογένεια δεχόταν πολλαπλά πλήγματα.

Για να χαλιναγωγήσει τους ταξικούς αγώνες που προκάλεσε η νεοφιλελεύθερη πολιτική, το κεφάλαιο, όπως ακριβώς και στη Δύση, απάντησε με μια στρατηγική που είχε δύο όψεις. Η μία όψη ήταν αυτή της πολιτικής του χρήματος, της πολιτικής της ατομικής χρέωσης (καταναλωτικά δάνεια, πιστωτικές κάρτες) και του τζόγου (χρηματιστήριο, super 3, κλπ). Η άλλη όψη ήταν αυτή της εγκληματοποίησης και ποινικοποίησης των μεταναστών, και κυρίως των αλβανών, που ως το πλέον εξαθλιωμένο κομμάτι της εργατικής τάξης ήταν και το πιο πρόσφορο. Αυτό επιτελέστηκε κυρίως από τα ΜΜΕ που ανέλαβαν την κατασκευή ενός νέου τύπου εγκλήματος: του «εγκλήματος του Αλβανού», χρησιμοποιώντας βέβαια ως πηγές πληροφόρησης τους επίσημους κρατικούς φορείς κοινωνικού ελέγχου (όπως η αστυνομία) με τους οποίους άλλωστε έχουν, κυρίως από το '90 και μετά, σταθερή σχέση ανταλλαγής πληροφοριών.

Η εγκληματοποίηση των αλβανών μεταναστών είχε ως στόχο να εξασφαλίσει ένα ιδιαίτερα χαμηλό κόστος εργασίας και μηδαμινές κοινωνικές παροχές που όπως είναι φυσικό τραβάνε και την υπόλοιπη τάξη προς τα κά-

¹² Βλ. Ομάδα ενάντια στον εκβιασμό της μισθωτής εργασίας, όπ. π., σημ. 1.

τω. Ταυτόχρονα όξυνε τις διαιρέσεις, εφόσον για τη γενική κατάσταση ανεργίας, απορρυθμίσας και ανασφάλειας ρίχθηκε η ευθύνη στις πλάτες των μεταναστών που «τρώνε τις δουλειές, μας σκοτώνουν και από πάνω». Τέλος, τα βίαια φαινόμενα παρανομίας που γέννησε η εξαθλίωσή τους (και που σχετίζονται επίσης με την επέκταση του «μαύρου» κεφαλαίου: ναρκωτικά, πορνεία) χρησιμοποιούνται προκειμένου να δικαιολογηθεί, αποτελώντας πολλές φορές ακόμη και αίτημα, η όξυνση της αστυνόμευσης, της επιτήρησης και του ελέγχου, που επεκτείνεται βέβαια και στους «ντόπιους» προλετάριους. Δεν φτάνει να ελέγχονται μόνο οι μισθοί, πρέπει να ελέγχεται η ίδια η ζωή των προλεταρίων στο σύνολό της.

Η δαιμονοποίηση έφτασε στο σημείο να προκαλέσει ρατσιστικά φαινόμενα αυτοδικίας, μέχρι και φόνους για ασήμαντες αφορμές. Έτσι το κράτος αναγκάστηκε να επιδείξει το αντιρατσιστικό του πρόσωπο (συμπληρωματικό του ρατσιστικού) και παρενέβη γιατί όφειλε να ελέγξει τα ανεπιθύμητα αποτελέσματα μιας διαίρεσης που γινόταν πλέον απειλητική για την εργασιακή ειρήνη. Ταυτόχρονα υπήρξε και παρέμβαση των «προοδευτικών» ΜΜΕ τα οποία, αντιστρέφοντας τον κυρίαρχο λόγο και προσπαθώντας να χαλιναγωγήσουν το τέρας που δημιούργησαν, ανέδειξαν τους «οικογενειάρχες, εργατικούς αλβανούς και τα παιδιά τους που αριστεύουν». Η αντιστροφή αυτή δεν παύει ούτε στιγμή ν' αναπαράγει το στερεότυπο εφόσον η έννοια του «Αλβανού Εγκληματία» δε θίγεται στο παραμικρό. Νομιμοποιούν λοιπόν με αυτόν τον τρόπο τις κρατικές λειτουργίες του ελέγχου, συγκαλύπτοντας τη θεσμική βία με την προβολή και καταδίκη των ακραίων «φασιστοειδών ελληναράδων» (που τράφηκαν βέβαια από αυτή).

Φαίνεται λοιπόν ότι εκκινώντας από διαφορετικές αφετηρίες, τόσο τα «συντηρητικά» όσο και τα «προοδευτικά» ΜΜΕ καταλήγουν στο ίδιο ρεφρέν: προληπτικά μέτρα και όξυνση της αστυνόμευσης οι μεν, εκσυγχρονισμός της αστυνομίας, κοινωνικά προγράμματα και «ασφάλεια του πολί-

τη» οι δε, δηλαδή σε κάθε περίπτωση όξυνση της επιτήρησης και του ελέγχου, ποινική διαχείριση της κοινωνικής ανασφάλειας.

8

Αν εξετάσουμε το ζήτημα του «νόμου και της τάξης», της επιτήρησης και της ασφάλειας σε μια μακροϊστορική προοπτική θα διαπιστώσουμε ότι το καπιταλιστικό κράτος ήταν εξ αρχής ποινικό κράτος.

Ένα από τα κύρια συστατικά του ποινικού κράτους είναι το σύστημα φυλάκισης. Ο παρατεταμένος εγκλεισμός ως μέθοδος τιμωρίας του εγκλήματος έχει πραγματική ηλικία μόλις δύο αιώνων, αφού πρωτίτερα κυριαρχούσαν διάφορες μορφές σωματικής τιμωρίας για τους φτωχούς, πρόστιμα για τους πιο ευκατάστατους και στις πιο ακραίες περιπτώσεις θανατική ποινή (σε περιπτώσεις υποτροπών, φόνων κλπ). Η κράτηση κατείχε ένα δευτερεύοντα ρόλο ως μια προσωρινή κατάσταση μέχρι την «απόδοση δικαιοσύνης». Η εποχή της ανόδου του καπιταλισμού και της παρακμής της φεουδαρχίας χαρακτηρίζεται από σημαντική αύξηση των μικροεγκλημάτων και της επαιτείας. Στην Αγγλία, το 1557, πρωτοεμφανίζεται ο θεσμός του εργατοκάτεργου (workhouse) όπου κρατούνται μικροεγκληματίες που υπό το μαστίγιο υποβάλλονται σε σκληρή καταναγκαστική εργασία. Όμως τα σοβαρότερα εγκλήματα συνεχίζουν να τιμωρούνται όπως και πριν. Η πρώτη εφαρμογή του παρατεταμένου εγκλεισμού έγινε το 1789 στη Φιλαδέλφεια της Πενσυλβάνια με την μετατροπή της παλιάς φυλακής (jail) της οδού Walnut στη νέα της μορφή, στο πρώτο σωφρονιστήριο (penitentiary). Οι Κουάκεροι, που υπό την ηγεσία του Penn είχαν εγκατασταθεί από παλιά στην περιοχή της σημερινής Πενσυλβάνια, ήταν από τους πρώτους που εναντιώθηκαν στη θανατική ποινή και τους ακρωτηριασμούς, προτείνοντας τη δημιουργία ενός συστήματος παρατεταμένης φυλάκισης. Την ίδια εποχή (1791) ο φιλελεύθερος φιλόσοφος Jeremy Bentham πρότεινε ένα σύστημα τέλειας και συνεχούς επιτήρησης δίνοντας στην ιδεατή φυλακή του —που, ας το σημειώσουμε, την έβλεπε ως ιδιωτική επιχείρηση με σκοπό το κέρδος, βασισμένη στην εργασία των φυλακισμένων— το όνομα

Πανοπτικόν. Το σύστημα φυλάκισης που ακολούθησε η Πενσυλβάνια τον 19ο αιώνα ονομάστηκε *σύστημα διαχωρισμού*: κάθε κρατούμενος διέμενε σε ατομικό κελί, υπό συνθήκες σχεδόν πλήρους απομόνωσης. Τα κράτη της Ευρώπης αντέγραψαν το αμερικάνικο μοντέλο φυλάκισης και η πιο χαρακτηριστική περίπτωση είναι η φυλακή Πέντονβιλ της Αγγλίας (1842) που συνδύασε τις πανοπτικές προτάσεις του Bentham με το σύστημα των φυλακών της Πενσυλβάνια.¹³ Από τις απαρχές του, το καπιταλιστικό κράτος οργάνωσε τον έλεγχο και την επιτήρηση, με στόχο την επιβολή της απομόνωσης και του διαχωρισμού μεταξύ των προλετάρων, στις φυλακές του κράτους και της εργασίας.

Τη «συναίνεση» των προλεταρίων το παλιό κράτος-χωροφύλακας την αποσπούσε καταναγκαστικά μέσω της βίας, δηλαδή δεν την αποσπούσε σχεδόν καθόλου. Η μετάβαση από το χωροφυλακίστικο-ποινικό κράτος στο κοινωνικό κράτος σηματοδοτεί επίσης τη μετάβαση από την ωμή βία στην πολιτική και ιδεολογική οργάνωση της κοινωνικής συναίνεσης. Οι έννοιες του πολιτικού και του κοινωνικού εγκλήματος αλλάζουν.¹⁴ Στη μεταπολεμική κοινωνία μαζικής παραγωγής-μαζικής κατανάλωσης η έννοια του «κοινού εσωτερικού εχθρού» επεκτείνεται για να συμπεριλάβει όλους τους «διαφορετικούς» (νεολαιϊστικές και

πολιτικές μειονότητες). Η δεύτερη προλεταριακή επίθεση του '68 προκαλεί προσωρινά την επέκταση του κοινωνικού κράτους και της ενσωμάτωσης, όμως από τη στιγμή που η κρίση κερδοφορίας και κοινωνικής αναπαραγωγής αρχίζει να γίνεται απειλητική και το κράτος εγκαινιάζει, ως απάντηση, τη νεοφιλελεύθερη στρατηγική, στον «κοινό εσωτερικό εχθρό» αρχίζουν ν' αποδίδονται, απ' το τέλος της δεκαετίας του '70 και μετά, χαρακτηριστικά «τρομοκράτη».

Η κατασκευή ενός «κοινού εσωτερικού εχθρού» απαιτεί την ύπαρξη μια έννοιας γενικού συμφέροντος όπως η ανάπτυξη, η αντιμετώπιση του εγκλήματος ή η κοινή ωφέλεια. Στην βάση αυτή, ομάδες που συγκυριακά ή μόλιμα βρίσκονται σε σύγκρουση με κρατικές πολιτικές και στρατηγικές απομονώνονται, «περικυκλώνονται κοινωνικά» και χαρακτηρίζονται ως «αντικοινωνικές μειοψηφίες», «παρασιτικά μορφώματα» ή ακόμη «τρομοκρατικές» συντεχνίες και συμμορίες, με την βοήθεια της προπαγάνδας των ΜΜΕ και των οργανικών διανοούμενων του κράτους. Η κατασκευή αυτών των «μειοψηφιών» είναι ιδιαίτερα ρευστή ανάλογα με τα τρέχοντα κοινωνικά γεγονότα και συγκυρίες, και στόχος της είναι να στρέψει το ένα κομμάτι της εργατικής τάξης ενάντια στο άλλο, οξύνοντας ακόμη περισσότερο τον κατακερματισμό και τη διαίρεση. Η δυναμική αυτή εκδιπλώθηκε σε δύο κυρίως κατευθύνσεις: από την μία σε συνδικαλιστικούς αγώνες του δη-

¹³ *Prisons and Executions – the U.S. Model: A Historical Introduction*, Monthly Review, Ιούλιος-Αύγουστος, 2001.

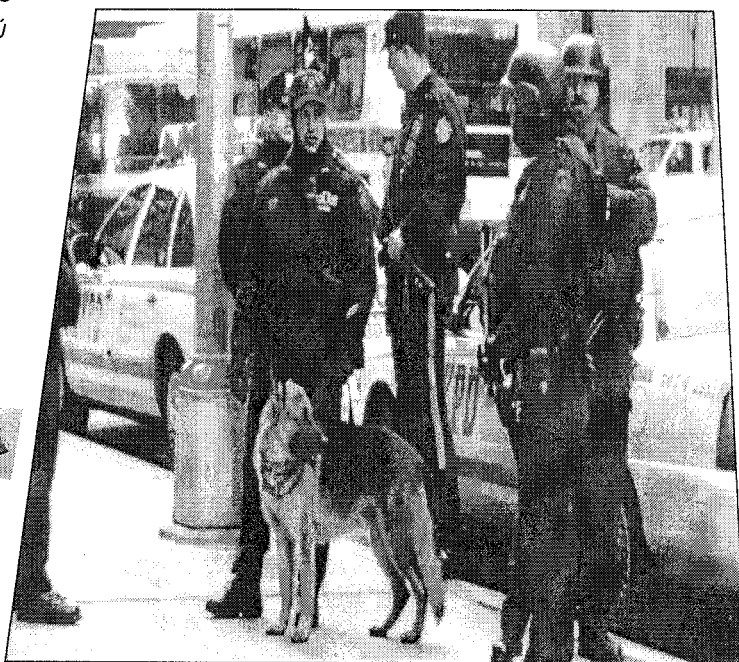
¹⁴ Στη φορντιστική ρύθμιση της καπιταλιστικής σχέσης αντιστοιχεί η ιδεολογία της «ενοποιημένης κοινωνίας» όπου τα συμφέροντα υποτίθεται ότι είναι κοινά, πέρα και πάνω από ταξικές αντιθέσεις. Το πολιτικό και το κοινωνικό έγκλημα δεν αντιστοιχούν πλέον σε συγκρούσεις όπου τα ταξικά στρατόπεδα είναι διακριτά, αλλά σε επιθέσεις μιας «μειοψηφίας» εναντίον της ευημερίας του «κοινωνικού συνόλου». Η πρώτη (επιτυχημένη) προσπάθεια επιβολής αυτής της ιδεολογίας έγινε το 1936. «Υπήρχε μια μεγάλη απεργία στη Bethlehem Steel στη Δυτική Πενσυλβάνια, στην κοιλάδα Μοχώκ. Οι επιχειρήσεις εφάρμοσαν μια νέα τακτική καταστροφής του εργατικού κινήματος, η οποία δούλεψε πολύ καλά. Όχι πλέον οι μισθωτοί μπράβοι και τα σπασμένα πόδια. Αυτό δε λειτουργούσε πια, και έτσι χρησιμοποιήθηκαν τα πιο πανούργα και αποτελεσματικά μέσα της προπαγάνδας. Η ιδέα ήταν να βρεθούν οι τρόποι έτσι ώστε το κοινό να στραφεί ενάντια στους απεργούς, να παρουσιαστούν αυτοί σαν διασπαστές, επικίνδυνοι, αντίθετοι στα κοινά συμφέροντα. Τα κοινά συμφέροντα είναι αυτά, τα «δικά μας», του επιχειρηματία, του εργάτη, της νοικοκυράς. Θέλουμε να είμαστε μαζί, να έχουμε πράγματα όπως η αρμονία και ο Αμερικανισμός, να δουλεύουμε μαζί. Όμως υπάρχουν εκείνοι οι κακοί απεργοί εκεί κάτω, που είναι διασπαστές και προκαλούν προβλήματα, σπάνε την αρμονία και διαταράσσουν τον Αμερικανισμό. Πρέπει να τους σταματήσουμε, έτσι ώστε να μπορέσουμε να ζήσουμε αρμονικά όλοι μαζί. Το ανώτατο στέλεχος και ο τύπος που καθαρίζει τα πατώματα έχουν τα ίδια συμφέροντα. Μπορούμε να δουλέψουμε όλοι μαζί αγαπημένα για τον Αμερικανισμό. Αυτή είναι μια αντίληψη της δημοκρατίας.» (Νόαμ Τσόμσκυ, *Ο Έλεγχος των ΜΜΕ*, εκδόσεις Ελευθεριακή Κουλτούρα).

μόσιου κυρίως τομέα, και από την άλλη στο εξεγερμένο κομμάτι της νεολαίας, από τη δεκαετία του '80 και μετά.

Σχετικά με τους συνδικαλιστικούς αγώνες χρησιμοποιήθηκαν ιδιαίτερα οι εξής έννοιες και προσδιορισμοί: τα «προνομιούχα στρώματα» ή «ρετιρέ» που δε δικαιούνται να απεργούν (απεργίες τραπεζικών, πιλότων κλπ), η ιδεολογία της ανάπτυξης σε αντιπαράθεση με τις οπισθοδρομικές, αντιαναπτυξιακές εργατικές απαιτήσεις, η (αντικειμενική) παρακώλυση ζωτικών κοινωνικών λειτουργιών (απεργίες ΔΕΗ, καθηγητών τις μέρες των εξετάσεων). Όταν οι αγώνες απέκτησαν χαρακτηριστικά ανοιχτής, βίαιης σύγκρουσης μεγάλης διάρκειας, δεν αντιμετωπίστηκαν απλά ως «αντικοινωνικοί» αλλά ως φορείς μιας διάχυτης «κοινωνικής τρομοκρατίας». Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο αγώνας των απεργών της ΕΑΣ, το 91-92, ένας αγώνας δυναμικός που ανοίχτηκε σε άλλα κομμάτια της εργατικής τάξης και σε άλλες κοινωνικές ομάδες. Ενδεικτικές του κλίματος που είχε δημιουργηθεί τότε είναι οι δηλώσεις του Μητσotάκη τον Απρίλιο του 1991 για την «τρομοκρατική» πολιτική των απεργών της ΕΑΣ. *«Είναι χαρακτηριστική η κεντρικότητα της έννοιας της "τρομοκρατίας" για τον στιγματισμό των "αντικοινωνικών" μορφών του "εσωτερικού εχθρού" αλλά και κάθε σύγχρονης μορφής "εσωτερικού εχθρού". Η "τρομοκρατία" παραπέμπει συμβολικά στην "οργάνωση", στο "σχέδιο" και στην αντιδημοκρατική/αντικοινοβουλευτική στόχευση του συγκεκριμένου "εχθρού" (της ΕΑΣ)».*¹⁵

Η μέθοδος που περιγράψαμε εφαρμόστηκε στην πιο ακραία της μορφή στο εξεγερμένο κομμάτι της νεολαίας που εκφράστηκε πολιτικά στον αντιεξουσιαστικό-αναρχικό χώρο. Η έκφραση αυτή καθιστά αδύνατη τη διαμεσολάβηση αυτού του κομματιού μέσω νόμιμων κοινωνικών θεσμών (όπως στην

προηγούμενη περίπτωση τα συνδικάτα ή τα ΜΜΕ) και επομένως η μόνη δυνατή απάντηση από την πλευρά του κράτους είναι η καταστολή. Η «κοινωνική περικύκλωση» της εξεγερμένης νεολαίας έγινε μέσα από την κατασκευή ενός κλίματος πανικού, βίας, χάους και τρομοκρατίας που απειλεί αδιακρίτως τους «πολίτες», όπου το κράτος εμφανίζεται ως ένας ουδέτερος μηχανισμός που θα προφυλάξει τον πληθυσμό από την επαπειλούμενη διατάραξη της «κοινωνικής ειρήνης».

¹⁵ Δ. Μπελαντής. Η «Μαχητικότητα» της Ελληνικής Δημοκρατίας. Θέσεις τ.53-54, 1995. Βλ. επίσης Μαρλέν Λογοθέτη, Η Κατασκευή της Συναίνεσης στη Μεταπολίτευση, στο Ν. Δεμερτζής, Η πολιτική επικοινωνία στην Ελλάδα, Αθήνα 2002.

ΕΚΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΜΙΑΣ ΑΝΕΓΕΙΡΟΜΕΝΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ

Δύο συναντήσεις, η πρώτη στη Γενεύη τον Οκτώβριο του 2002 και η δεύτερη στο Παρίσι τον Ιανουάριο του 2003, μας οδήγησαν ν' αντιληφθούμε τη σπουδαιότητα μιας κίνησης ενάντια στην κοινωνία-φυλακή, ως μακροπρόθεσμης επιχείρησης κατεδάφισης που δε θεωρεί το σχέδιο κατάληψης ως αυτοσκοπό (ή κορύφωση) αλλά ως μια επιλογή της οποίας οι δυνατότητες και οι όροι απομένει να προσδιοριστούν.

Συμφωνήσαμε για την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός αυτόνομου δικτύου, ικανού να δημιουργήσει τα δικά του μέσα-εργαλεία σκέψης, δράσης και διάδοσης διαφεύγοντας από τον έλεγχο των θεσμικών οργανώσεων, από τη θεαματική διαμεσολάβηση και την πολιτική επαναφομοίωση. Αρχίσαμε να συντονιζόμαστε, ν' αναπτύσσουμε τα μέσα που ήδη έχουμε όπως εφημερίδες και ανεξάρτητους ραδιοσταθμούς, αλλά και να δημιουργούμε νέα, όπως κοινές καμπάνιες αφισοκόλλησης, έκδοση μπροσούρας σχετικά με την κοινωνία-φυλακή και άλλες μορφές κοινής δράσης.

Κάθε συλλογικότητα μπορεί να συμβάλλει στη προσπάθεια για πληροφόρηση, ανταλλαγή απόψεων, κυρίως στον καλύτερο δυνατό συντονισμό της δράσης ενάντια στον εγκλεισμό γενικά, και ειδικά ενάντια στις νέες φυλακές.

Συναντήσεις έχουν προγραμματιστεί σχεδόν σ' όλη την Ευρώπη για να πάρει μορφή αυτή η ιδέα: θα πρέπει να γίνουν όσο το δυνατόν περισσότερες συζητήσεις για τις μορφές, το περιεχόμενο, τις μεθόδους, τους στόχους, έτσι ώστε οι διημεριές συναντήσεις να είναι όσο το δυνατόν πιο δημιουργικές. Στη συνάντηση του Παρισιού, πήραν μέρος πάνω από 100 άτομα, Ιταλοί Έλβετοι, Ισπανοί, Έλληνες και Γάλλοι. Στο Τορίνο θα είμαστε περισσότεροι και από περισσότερες χώρες.

Αναζητούμε όλο και περισσότερους συντρόφους για να μετρήσουμε τις δυνάμεις μας και όχι για μια ακόμα διαδήλωση συμβολική ή καλών προθέσεων. Επιθυμούμε να δημιουργήσουμε σχέσεις με όσους αντιδρούν ενάντια σ' αυτό το καπιταλιστικό σύστημα, ενάντια σ' αυτή τη νέα κόλαση τεχνολογικά εξοπλισμένων φυλακών, ενάντια σε κάθε είδους εγκλεισμό, δηλ. μ' αυτούς που ξέρουν καλά ότι δεν υπάρχει καπιταλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο.

Σ' αυτή την αναζητήσή μας καθόλου δεν ξεχνάμε τους κοινωνικά φτωχότερους, τους εγκλειστούς. Αυτοί είναι που ανέλαβαν το σημαντικό ρίσκο μιας εξέγερσης στο πρώτο από αυτά τα νέα κάτεργα, στη Seysses, κοντά στη Τουλούζη, τον Ιανουάριο του 2003, μια βδομάδα μετά το άνοιγμά του. Οι εξεγερμένοι κατέστρεψαν τα υλικά στοιχεία αυτών που αποτελούν το θεμέλιο τόσο της φυλακής όσο και της κοινωνίας: απομόνωση, τεχνολογία και κέρδος. Ο αγώνας ενάντια στην κοινωνία-κάτεργο δε μας επιτρέπει να αφήνουμε μόνους αυτούς που, αν και είναι εξαναγκασμένοι στη σιωπή, βρίσκουν το θάρρος να εξεγείρονται. Την αντίσταση δε θα τη δημιουργήσουμε γι' αυτούς, αλλά μαζί μ' αυτούς.

Αναφορικά με την ίδια την κατάληψη, την αντιλαμβανόμαστε ως μια στιγμή μέσα στη διαδικασία δημιουργίας ενός ευρωπαϊκού δικτύου ενάντια στις φυλακές και την καταπίεση, και δεν έχουμε ακόμα καθορίσει τη μορφή

της. Πολλές ιδέες έχουν τεθεί και τώρα μελετώνται... Τίποτα όμως δεν είναι ακόμα οριστικό. Οριστική απόφαση δε θα ληφθεί παρά αφού το θέμα εξαντληθεί με συμμετοχή του μεγαλύτερου δυνατού αριθμού συμμετεχόντων.

Ο απολογισμός της συνάντησης προετοιμασίας του περασμένου σαββατοκύριακου είναι διαθέσιμος στο site

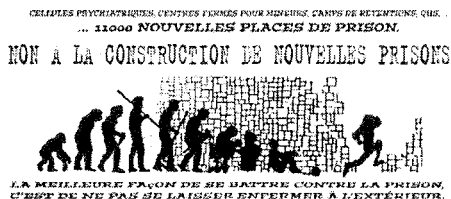
journalenvolee.free.fr

email: envolee@internetdown.org.

Η επόμενη προπαρασκευαστική συνάντηση θα γίνει στο Τορίνο στις 5 και 6 Απριλίου.

Η ανωτέρω έκκληση ξεκίνησε ως πρωτοβουλία συντρόφων από Γαλλία και Ιταλία και οι συζητήσεις συνένωσαν ομάδες και άτομα πολύ διαφορετικά μεταξύ τους, απ' όσο είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε. Πέρα απ' την ιδέα της κατάληψης του εργοτάξιου μιας νέας φυλακής μέσα στο καλοκαίρι, ένα δίκτυο αντίστασης ενάντια σ' αυτήν την πολιτική των αφεντικών μπορεί να σημαίνει κι άλλες πρακτικές ενέργειες, όπως πχ «ενόχληση» των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στην κατασκευή νέων φυλακών. Την αιτία μιας τέτοιας πρωτοβουλίας είναι ευνόητο ότι θα πρέπει να την αναζητήσει κανείς στην κατασταλτική πολιτική με το ψευδώνυμο «ασφάλεια» που σε πολλές δυτικοευρωπαϊκές χώρες έχει παροξυνθεί πρόσφατα. Ιδιαίτερα στη Γαλλία, ψηφίζεται ο ένας νόμος μετά τον άλλο για την ασφάλεια και όλα συνοδεύουν το πρόγραμμα κατασκευής 30 καινούργιων φυλακών, δηλ. 13.200 κελιά με δυνατότητα φυλάκισης 25.000 ατόμων επιπλέον (ο υπερπληθυσμός στις φυλακές ξεπερνά το 200%). Υπάρχουν επίσης 75.000 άλλα άτομα υπό τον έλεγχο της αστυνομίας ή υπό περιορισμό: στη γκάμα των μεθόδων ελέγχου περιλαμβάνονται από ηλεκτρονικά βραχιόλια, παρακολούθηση, αναστολή ποινής, ελευθερία υπό όρους, μέχρι καταναγκαστική θεραπεία με απειλή φυλάκισης στο παραμικρό παράπτωμα (εδώ και δεκαπέντε χρόνια στη Γαλλία και σ' άλλες δυτικές χώρες η αναλογία είναι σταθερή: 3 άτομα υπό δοκιμασία για κάποια χρόνια και 1 μέσα). Σε κάποιες πόλεις, στη Γαλλία, οι δήμοι απαγορεύουν τη ζητιανιά και την πορνεία με συνήθεις ποινές τα μεγάλα πρόστιμα. Ας μην ξεχνάμε ότι από τον Ιανουάριο του 2004 θ' αρχίσει να ισχύει στην Ευρώπη το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και θα δημιουργηθεί επίσης ενιαίος ευρωπαϊκός δικαστικός χώρος. Η αναγκαιότητα συντονισμού είναι λοιπόν προφανής.

(Η τελευταία συνάντηση έγινε όταν έκλεινε η ύλη αυτού του τεύχους, στις 7,8,9 Ιουνίου.)

Ο «ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ» ΚΑΙ Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΔΑΙΜΟΝΩΝ ΓΙΑ ΛΑΪΚΗ ΧΡΗΣΗ

9

Είδαμε ότι στις ΗΠΑ και στη Βρετανία τα αρχικά προγράμματα λιτότητας που επιβλήθηκαν για να ξεπεραστεί η κρίση κερδοφορίας και αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης γρήγορα τα διαδέχθηκε, στα τέλη του '70/αρχές του '80, μια πραγματική **πολιτική απορρύθμισης**. Κομμάτι αυτής της πολιτικής στα λεγόμενα «υπανάπτυκτα» ή «υπό ανάπτυξη» κράτη ήταν η ενθάρρυνση της εθνικής χρέωσης, οι περικοπές των δημόσιων επενδύσεων, τα Προγράμματα Δομικής Προσαρμογής.¹⁶ Αυτό προκάλεσε νέους κοινωνικούς αγώνες, νέες εξεγέρσεις για το ψωμί που οδήγησαν τα δικτατορικά κράτη που προήλθαν από τους αντιαποικιακούς αγώνες σε κρίση νομιμοποίησης. Καθώς η πολιτική της απορρύθμισης συνεχιζόταν και οι στρατηγικές αυτοσυντήρησης του κεφαλαίου αποκτούσαν έναν αυξανόμενα τοπικιστικό χαρακτήρα, οι αντιμαχόμενες ηγετικές φράξιες και οι κοινωνίες αυτών των χωρών κατέφευγαν, όλο και πιο πολύ, στην πολεμική οικονομία. Από τη δεκαετία του '80 και μετά εισήλθαμε σε μια εποχή αυξανόμενης **αδυναμίας επιτήρησης του προλεταριάτου** από την πλευρά των κρατών ή για να δανειστούμε μια έκφραση από τους χρηματιστές, μια εποχή «μεγάλης αστάθειας».

10

Η περίπτωση της Αλγερίας αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολιτικο-κοινωνικής διαδικασίας που προσπαθούμε να περιγράψουμε. Η κυβέρνηση του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου, η οποία προέκυψε από τη νικηφόρα έκβαση του πολέμου ενάντια στους γάλλους αποικιοκράτες, είχε

προωθήσει τη δεκαετία του '60 μια ταχεία πρωταρχική συσσώρευση που είχε οδηγήσει στην εκβιομηχάνιση της παραγωγής. Όπως όλες σχεδόν οι αναπτυξιακές δικτατορίες του «τρίτου κόσμου» στήριζε τη νομιμοποίησή της στο «κοινωνικό συμβόλαιο με το λαό». Σύμφωνα μ' αυτό, η άνοδος της παραγωγικότητας της εργασίας και τα αυξημένα, μετά το '73, έσοδα από το πετρέλαιο αποτελούσαν την υλική βάση ενός «σοσιαλιστικού» κοινωνικού κράτους που εγγυόταν ένα σταθερό μισθό για όλους, δωρεάν εκπαίδευση και παροχές υγείας, εξασφάλιση κατοικίας και βασικών ειδών διατροφής.

Στις αρχές της δεκαετίας του '80 το δυτικό κεφάλαιο ξεκίνησε μια επιχείρηση επανάκτησης του ελέγχου της διεθνούς πετρελαϊκής παραγωγής. Η τιμή του πετρελαίου άρχισε να πέφτει και τα επιτόκια ν' αυξάνονται. Το κράτος, που είχε δανειστεί την εποχή των παχιών αγελάδων με φτηνά επιτόκια και τώρα έπρεπε να αποπληρώσει τις δυτικές τράπεζες με ψηλά, επιχείρησε ν' αντιμετωπίσει το «πρόβλημα» με περικοπές μισθών και παροχών. Όσο η εργατική και φοιτητική αντίσταση στην εναρμόνιση του αλγερινού κράτους με τη διεθνή πολιτική της λιτότητας αυξανόταν, τόσο η αντεπίθεση της εξουσίας γινόταν οξύτερη. Το αλγερινό κεφάλαιο αναγκαζόταν να εγκαταλείψει το «κοινωνικό συμβόλαιο» σε μια χώρα όπου η άγρια πρωταρχική συσσώρευση της δεκαετίας του '60 και του '70 είχε προκαλέσει μια πρωτοφανή αγροτική έξοδο.

Τη δεκαετία του '80 η ύπαιθρος είχε αδειάσει, οι πόλεις είχαν γιγαντωθεί, η αύξηση του αριθμού των γεννήσεων ήταν ανεξέλεγκτη, η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών χειρότερη, ο αριθμός των ανέργων (πτυχιούχων ή μη) αυξανόταν, η κοπάνια, σε εργοστάσια εισαγόμενης υψηλής τεχνολογίας που προσπαθούσαν να λειτουργήσουν χωρίς ειδικευμένους εργάτες, ήταν ευρέως διαδεδομένη. Την εποχή της προεδρίας του Chadli Benjedid (1979-92), οι αλγερινοί ηγέτες προσπάθησαν να ελέγξουν την προλεταριακή δυσσαρέσκεια προωθώντας τη

¹⁶ Για μια συνοπτική παρουσίαση των Π.Δ.Π. και των αγώνων εναντίον τους, βλ. *Τα Παιδιά της Γαλαρίας* no.9 (2001), σ.54-63 και 66-67.

διασπαστική ιδεολογία του ισλαμισμού που μέσω του μισογυνισμού μετατρέπει το μισό πληθυσμό σε εξιλαστήριο θύμα που φορτώνεται τις ευθύνες της διάψευσης όλων των κοινωνικών προσδοκιών.¹⁷ Με την ενθάρρυνση του κράτους, οι φονταμενταλιστές εισέβαλαν στα σχολεία, τα πανεπιστήμια, την τηλεόραση, τα τζαμιά· μ' αυτή την «ηθική εκστρατεία» και την ιδεολογική χειραγώγηση το κράτος πίστευε ότι θα μπορούσε ν' αποτρέψει οποιαδήποτε αμφισβήτηση των ταξικών ανισοτήτων. Κάτι τέτοιο δεν συνέβη κι όλη η δεκαετία του '80 σηματοδεύτηκε από περιοδικές κινητοποιήσεις φοιτητών, μαθητών και εργατών καθώς κι από εξεγέρσεις.

Τον Οκτώβρη του 1988 στο Αλγέρι και σε αρκετές ακόμα πόλεις ξέσπασε μια από τις πιο βίαιες εξεγέρσεις για το ψωμί (η Αλγερία, για όλους τους λόγους που προαναφέραμε, ήταν μια από τις πιο εξαρτημένες, στον τομέα των τροφίμων, χώρες· ήδη το 1979 εισήγαγε το 70% των τροφίμων της όταν το ίδιο ποσοστό το 1969 ήταν μόλις 27%). Οι διαδηλωτές που προέρχονταν από τις φτωχογειτονιές και τις βιομηχανικές περιοχές επιτέθηκαν σε κυβερνητικά κτίρια, αστυνομικά τμήματα και ξενοδοχεία, λεηλάτησαν τα κρατικά πολυκαταστήματα και σε αρκετές περιπτώσεις τα πυρπόλησαν. Οι ισλαμικές ομάδες και τα

αριστερά κόμματα, που αρχικά πιάστηκαν στον ύπνο απ' αυτή την αυθόρμητη εξέγερση, παρενέβησαν αργότερα μόνο και μόνο για να περιορίσουν την έκτασή της, ν' αποτρέψουν τη βία και να κάνουν έκκληση στην κυβέρνηση να επιλύσει την κρίση. Η κυβέρνηση πράγματι επέλυσε την κρίση κατεβάζοντας το στρατό που άφησε στο πέρασμά του 300 νεκρούς. Το αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα, η **αποτυχία** τόσο των hittistes,¹⁸ που αποτελούσαν τον κορμό των εξεγερμένων του '88, όσο και των βιομηχανικών εργατών, των λιμενεργατών, των σιδηροδρομικών που είχαν απεργήσει πριν την εξέγερση και συνέχιζαν σποραδικά τις κινητοποιήσεις τους και μετά απ' αυτήν, **να συγκροτήσουν μια παραγωγική κοινότητα αγώνα** ενάντια στους νόμους του εμπορεύματος, αποδείχτηκε καθοριστική για τις μετέπειτα εξελίξεις. Η κυβέρνηση του Chadli έβαλε μπρος ένα πρόγραμμα πολιτικών μεταρρυθμίσεων που επέτρεψε στους ισλαμιστές να μπουν στο παιχνίδι της πολιτικής αντιπροσώπευσης ως εκφραστές της λαϊκής δυσαρέσκειας. Καθώς οι ηγέτες του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου απονομιμοποιούνταν όλο και περισσότερο στη συνείδηση του κόσμου, ως δολοφόνοι και απατεώνες, το Ισλαμικό Μέτωπο Σωτηρίας (FIS) άρχισε να παρελαύνει στους δρόμους του Αλγερίου κάνοντας επίδειξη δύναμης, χωρίς η μισογυνική, εθνικιστική και φιλοκαπιταλιστική¹⁹ προπαγάνδα του να συναντάει ισχυρή αντίσταση απ' τη με-

¹⁷ Το 1984, η κυβέρνηση του Chadli πέρασε έναν «Οικογενειακό Κώδικα» που περιόριζε τα δικαιώματα των γυναικών. Ο κώδικας αυτός, επικαλούμενος τον κορανικό νόμο, όριζε ρητά ότι οι γυναίκες δεν παντρεύονται αλλά δίνονται για γάμο, ότι μόνο οι άντρες έχουν δικαίωμα στο διαζύγιο, ότι μετά το διαζύγιο η γυναίκα πρέπει να μένει στη γειτονιά του συζύγου της ώστε να μπορεί να την ελέγχει και ότι στα δικαστήρια η μαρτυρία δύο γυναικών ισούται με τη μαρτυρία ενός άντρα! Αυτή η τακτική του καθεστώτος εξυπηρετούσε ταυτόχρονα δύο στόχους: αφενός εμποδίζονταν οι γυναίκες (που αποτελούσαν μόνο το 5% των μισθωτών) να εργαστούν έξω από το σπίτι και έτσι μέσω της (απλήρωτης) γυναικείας οικιακής εργασίας εξασφαλιζόταν η φτηνή αναπαραγωγή της αντρικής εργατικής δύναμης και αφετέρου κατακρίνονταν οι γυναίκες που επιδίωκαν να μπουν στην αγορά εργασίας ως υπεύθυνες για την ανεργία και το «πληθυσμιακό πλεόνασμα».

¹⁸ Hittistes ονομάζονται οι άνεργοι νεολαίοι που «αράζουν στον τοίχο» (hit σημαίνει «τοίχος» στα αραβικά). Η αγαπημένη τους μουσική ήταν η Rai που τα τραγούδια της μιλάνε για τον έρωτα, το αλκοόλ και την ανία, βασική τους ασχολία ήταν το ποδόσφαιρο και οι «γκόμενες», τη βγάζαν με χίλιες δυό κομπίνες και χλεύαζαν τους συνομήλικούς τους που άφηναν γενειάδες και τρέχαν πίσω από τους μουσουλμάνους παπάδες.

¹⁹ «Η οικονομική δραστηριότητα, η επιδίωξη κέρδους, το εμπόριο και, κατά συνέπεια, η παραγωγή για την αγορά αντιμετωπίζονται εξίσου ευνοϊκά από την παράδοση και από το Κοράνι. Βρίσκει μάλιστα κανείς εκεί και διθυραμβικές διατυπώσεις σχετικά με τον έμπορο. Αναφέρεται ότι ο Προφήτης είχε πει: "Ο αξιόπιστος έμπορος θα κάθεται, την ημέρα της Κρίσεως, στον ίσκιό του θρόνου του Θεού" ή ακόμα, "οι έμποροι είναι οι ταχυδρόμοι τούτου του κόσμου και οι πιστοί θεράποντες του Θεού πάνω στη γη". Σύμφωνα με την ιερή Παράδοση, το εμπόριο είναι ένας προνομιούχος τρό-

ριά του προλεταριάτου. Το αντίθετο, όλο και περισσότεροι άρχιζαν να βλέπουν σ' αυτή την ανερχόμενη δύναμη τον εκδικητή της κρατικής καταστολής του '88.

Το FIS που κέρδισε τις δημοτικές εκλογές του '90 και βάδιζε με αυτοπεποίθηση προς την κατάκτηση της εξουσίας βασιζόταν οικονομικά και εκλογικά σ' ένα πλήθος μεγάλων και μικρών εμπόρων που δρούσαν είτε εντός της επίσημης είτε εντός της «άτυπης» οικονομίας: τους πλούσιους στρατιωτικούς επιχειρηματίες-ιδιοκτήτες βιοτεχνιών και εμπορικών καταστημάτων που είχαν εδραιώσει στο παρελθόν την οικονομική τους κυριαρχία μέσω των σχέσεών τους με το στρατό, χάρη στις υπηρεσίες που προσέφεραν κατά τη διάρκεια του πολέμου της ανεξαρτησίας ως αντάρτες· τους *trabendistes*-πλανόδιους πωλητές που μεταπωλούν εμπορεύματα που φέρνουν απ' τις ευρωπαϊκές πόλεις και οι οποίοι δουλεύουν για τους στρατιωτικούς επιχειρηματίες (οι *trabendistes* είναι συνήθως άνεργοι πτυχιούχοι)· τέλος, τους μικρομαγαζάτορες. Θιασώτες μιας «ελεύθερης

οικονομίας» που θα μετέτρεπε την Αλγερία σε «Καλιφόρνια της Βόρειας Αφρικής», οι ηγέτες του FIS έγιναν οι εκφραστές των προσδοκιών πλουτισμού και κοινωνικής ανόδου που έτρεφαν αυτά τα στρώματα ενώ προσέθεταν και μια νότα «ηθικής οικονομίας», αλληλοβοήθειας (*Umma*) και αλληλεγγύης προς τους φτωχούς των πόλεων στην όλη ιδεολογική τους προπαγάνδα. Η μορφή πελατειακού κράτους που προωθούσαν οι «φονταμενταλιστές» δεν είχε καμία σχέση με τη μονολιθική, παραπλανητική και καθαρά πολιτισμική εικόνα του Ισλάμ που διατηρεί η δυτική «κοινή γνώμη». Ούτε και το στρατιωτικό πραξικόπημα του '92, αμέσως μετά τον πρώτο γύρο των βουλευτικών εκλογών που τις κέρδισε το FIS, είχε καμία σχέση με την «υπεράσπιση της πολυκομματικής δημοκρατίας» αλλά αποσκοπούσε στην υπεράσπιση των οικονομικών και πολιτικών προνομίων του στρατού από αυτό που θεωρούσε ως ακραία τάση του ισλαμισμού που αυτός ο ίδιος είχε προωθήσει. Ο αποκεφαλισμός των δημοτικών συμβουλίων που έλεγχε το FIS δεν οδήγησε πάντως στην ήττα των ισλαμιστών. Αντίθετα, δίπλα στο Ένοπλο Ισλαμικό Κίνημα που είχε ιδρυθεί νωρίτερα, δημιουργήθηκαν δύο νέες ένοπλες φράξιες, η Ένοπλη Ισλαμική Ένωση (GIA) και το Κίνημα για ένα Ισλαμικό Κράτος (MEI). Στους ισλαμικούς δήμους του Αλγερίου έστησαν, χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία, τα δίκτυα οικονομικής και ηθικής υποστήριξης του αντάρτικου αγώνα τους. Απέναντι στη δυσμενή γι' αυτό κατάσταση, το κράτος επέλεξε μια πολιτική απομόνωσης αυτών των δήμων. Καθώς το κράτος εγκατέλειπε τους κατοίκους στη μοίρα τους αναπτυσσόταν ένα **αίσθημα ανασφάλειας** που το ενδυνάμωνε η άσκηση ή η απειλή χρήσης βίας (από κλέφτες, ένοπλους ισλαμιστές, χαφιέδες του κράτους και στρατιώτες που στρατοπέδευαν γύρω από τους δήμους και είχαν δημιουργήσει *rackets*, συμμορίες που πούλαγαν προστασία στους μαγαζάτορες). Η γενική ανασφάλεια είχε σαν αποτέλεσμα το κλείσιμο των ανθρώπων στους τέσσερις τοίχους του σπιτιού τους

πος να κερδίζεις το ψωμί σου. "Αν βγάλεις κέρδη από κάτι που επιτρέπεται, η πράξη σου είναι μια **τζιχάντ** (δηλαδή εξομοιώνεται με τον ιερό πόλεμο) και αν τα χρησιμοποιείς για την οικογένεια και τους συγγενείς σου αυτό είναι μια **σαντάκα** (δηλαδή μια ευσεβής, αγαθοεργή πράξη)... Παρόμοια και η μισθωτή εργασία θεωρείται κάτι το απόλυτα φουσιολογικό". Maxime Rodinson, *Ισλάμ και Καπιταλισμός* (Αθήνα, 1980).

και την απουσία αλληλεγγύης απέναντι στην όποια επίθεση δεχόταν κάποιος γείτονας ο οποίος δεν ήταν φίλος και ως εκ τούτου δεν μπορούσαν να γνωρίζουν την πραγματική του ταυτότητα. Μόνο η εγκατάσταση των ένοπλων ισλαμικών ομάδων στις συνοικίες, υπό την καθοδήγηση των «εμίρηδων» που διοικούσαν αυτές τις ομάδες, κατάφερε να σταματήσει την ανεξέλεγκτη εγκληματικότητα είτε εντάσσοντας τους εγκληματίες στις γραμμές τους (δηλ. εντάσσοντάς τους σε μια πολιτική μορφή εγκληματικότητας) είτε αναγκάζοντάς τους να εγκαταλείψουν τις συνοικίες που αυτές τώρα διαφέντευαν.

Ήταν σ' αυτή τη φάση, μετά το '93, που οι hittistes μπήκαν στις ισλαμικές ομάδες εξοργισμένοι απ' την ανούσια ζωή στην οποία τους καταδίκασαν οι νυχτερινές απαγορεύσεις κυκλοφορίας και αναγκασμένοι, απ' τη **στρατηγική του τρόμου** που εφαρμόζαν και οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές, να επιλέξουν στρατόπεδο. Από κει και πέρα τα πάντα υποβιβάστηκαν σε στρατηγικές επιβίωσης.²⁰ Τα κλεφτρόνια, οι hittistes και οι πιο αποφασισμένοι εγκληματίες έγιναν οι προσωρινοί εργάτες του πολιτικού εγκλήματος· έκλειναν συμβόλαια μερικής απασχόλησης σε δουλειές που εκτεινονταν από την οδήγηση φορτηγών γεμάτων εκρηκτικά ως τη δολοφονία συγκεκριμένων ατόμων.

Το 1994 το αλγερινό κράτος επαναδιαπραγματεύτηκε το χρέος του με το ΔΝΤ και εισήγαγε ένα νέο Πρόγραμμα Δομικής Προσαρμογής που προέβλεπε τη σταδιακή φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, τον τερματισμό των κρατικών επιδοτήσεων στα καταναλωτικά προϊόντα, την υποτίμηση του το-

πικού νομίσματος και την ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων. Εφαρμόζοντας ένα τέτοιο πρόγραμμα το καθεστώς κατάφερε να εξασφαλίσει δάνεια και πιστώσεις από τις διεθνείς τράπεζες κι έτσι να χρηματοδοτήσει την πολιτική της «ασφάλειας» που εφαρμόζε αναβαθμίζοντας τον κατασταλτικό μηχανισμό του. Η φιλελευθεροποίηση της αγοράς ήταν μια μορφή πολέμου, οδήγησε στην άνθιση της πολεμικής οικονομίας ή ακριβέστερα, στην **ανάπτυξη μιας «οικονομίας λεηλασίας»** απ' την οποία δε βγήκε κερδισμένο μόνο το κράτος αλλά και οι «εμίρηδες» μέσω των εταιριών εισαγωγών-εξαγωγών που ίδρυσαν και οι οποίες χρηματοδοτούσαν τον αγώνα τους για εξουσία. Βέβαιες πια για τη διατήρηση της κρατικής εξουσίας, πολυεθνικές εταιρίες όπως η British Petroleum, η Exxon, η Repsol, η Agip, κ.ά άρχισαν, από το 1995 και μετά, να επενδύουν εκατομμύρια δολάρια μέσα στη χώρα. Ορισμένες περιοχές στη Σαχάρα ανακηρύχθηκαν «αποκλεισμένες ζώνες» και η πρόσβαση των πολιτών σε αυτές απαγορεύτηκε. Οι εταιρίες απέκτησαν το δικαίωμα να προσλαμβάνουν μισθοφόρους για να τις φυλάνε μαζί με το στρατό. Η ανακάλυψη νέων πετρελαιοπηγών και η ολοκλήρωση των αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου προς το Μαρόκο και την Τυνησία επέτρεψαν στο στρατό να σταθεροποιήσει τα εισοδήματά του. Έτσι το κράτος, που στην αρχή του εμφυλίου πολέμου παρέβαιε, κατάφερε να δημιουργήσει μια νέα μορφή προσόδου εκμεταλλευόμενο την «ισλαμική απειλή».

Ο ισλαμικός δαίμονας καταγγέλλθηκε δημόσια στην Ευρω-Μεσογειακή Διάσκεψη της Βαρκελώνης το Νοέμβριο του 1995, όταν οι 27 χώρες που συμμετείχαν σ' αυτή διακήρυξαν την πρόθεσή τους ν' «αγωνιστούν ενάντια στα ναρκωτικά, το οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία».

²⁰ «Εξαιτίας των κινδύνων οι οικογένειες “τοποθετούσαν” τους γιους τους σε διαφορετικά στρατόπεδα: όταν ένας αδελφός καλούνταν στο στρατό δεν ήταν ασυνήθιστο ένας άλλος να προσέγγιζε μία ισλαμική φράξια. Έτσι οι νέοι έδιναν αμοιβαία προστασία ο ένας στον άλλο· ο καθένας έδινε στον “αδελφό” του τις ζωτικές πληροφορίες που θα του επέτρεπαν είτε ν' αποφύγει τη σύλληψη απ' την αστυνομία είτε, σε περίπτωση που ήταν στρατιώτης, ν' αποφύγει μια πιθανή απόπειρα δολοφονίας όταν θα γύριζε σπίτι με άδεια για να δει τους γονείς του. Το αποτέλεσμα ήταν ν' αναπτυχθεί ανάμεσα στους νέους το επάγγελμα του πολεμιστή. Ο καθένας έκανε τη δική του προσωπική επένδυση σε κάποια από τις αντιμαχόμενες πολεμικές μηχανές (δυνάμεις ασφαλείας, ισλαμικές φράξιες, εγκληματικές ομάδες, εταιρίες “σεκιουριτάδων”) για να προστατεύσει τον εαυτό του και, πάνω απ' όλα, τους δικούς του ανθρώπους.» Luis Martinez, *La guerre civile en Algérie* (Παρίσι, 1998).

Το Μάρτη του 1996, οι ΗΠΑ μάζεψαν στο Sharm el Sheikh της Αιγύπτου, σε μια «αντιτρομοκρατική» διάσκεψη κορυφής, ηγέτες διαφόρων χωρών. Εκεί η «ισλαμική απειλή» ανακηρύχθηκε σε νο 1 «εχθρό» και αποφασίστηκε η λήψη μέτρων ενάντια στη χρηματοδότηση των «τρομοκρατικών οργανώσεων». Πέρα από τον «αντι-τρομοκρατικό» νόμο που ψηφίστηκε με πολλές φανφάρες στις ΗΠΑ την ίδια χρονιά, δύο νέες Συνθήκες που συντάχθηκαν υπό την αιγίδα του ΟΗΕ τα επόμενα χρόνια υπογράφηκαν από την πλειοψηφία των εθνών-κρατών: η Διεθνής Συνθήκη για την Απαγόρευση των Τρομοκρατικών Βομβιστικών Επιθέσεων το 1998 (στις εν λόγω βομβιστικές επιθέσεις δεν περιλαμβάνονται φυσικά, οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί του Ιράκ, της Σερβίας, του Αφγανιστάν από τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ!) και η Διεθνής Συνθήκη για την Απαγόρευση της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας το 1999 (στην οποία χρηματοδότηση, εξίσου φυσικά, δε συμπεριλαμβάνονται τα κονδύλια για κρατικούς πολεμικούς εξοπλισμούς). Αυτές οι Συνθήκες ενσωματώθηκαν αργότερα στις εθνικές νομοθεσίες με τους διάφορους τρομονόμους (όπως ο ελληνικός τρομονόμος του 2001).

Με θλίψη οι ηγέτες της διαλυμένης FIS αναγνώρισαν ότι «δυστυχώς η διεθνής κοινότητα δεν αναγνωρίζει ως νόμιμο το δίκαιο αγώνα μας και την ένοπλη πάλη».²¹ Σήμερα στην Αλγερία ο κερδισμένος από το συνεχιζόμενο εμφύλιο πόλεμος (πάνω από 100.000 άτομα έχουν σκοτωθεί από το 1992) είναι ξεκάθαρα το κράτος και ο στρατός. Όμως η κυβέρνηση του σημερινού προέδρου Μπουτεφλίκα έχει κάνει ορισμένες υποχωρήσεις στο ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων. Από τις 100 κρατικές επιχειρήσεις που είχε ανακοινώσει ότι θα ιδιωτικοποιούσε το 2002 καμία δεν έχει ακόμα πουληθεί. Αυτό οφείλεται στην αντίσταση των εργατικών συνδικάτων και στην επιθυμία της στρατιωτικής

ελίτ να συντηρήσει ένα μίνιμουμ πελατειακού κράτους που να μπορεί ακόμα να της προσδίδει κάποια στοιχειώδη νομιμοποίηση.

11

Όπως φαίνεται ξεκάθαρα απ' το παράδειγμα της Αλγερίας, ο πόλεμος δεν είναι «μία παρέκκλιση από την κανονική, ειρηνική ζωή», όπως διατείνονται οι διάφοροι ειρηνιστές. Ο πόλεμος είναι η υγεία της καπιταλιστικής κοινωνίας και του κράτους της. Ο πόλεμος είναι όχημα κοινωνικής αλλαγής. Χάρη στον πόλεμο ανανεώνεται η τεχνολογία επιτήρησης και ελέγχου των πληθυσμών, αποσυντίθεται η δύναμη των εξεγερμένων προλετάρων και ανασυντίθεται τεχνικά η υποταγμένη εργατική δύναμη, αναδιανέμεται ο πλούτος μεταξύ των ένοπλων καπιταλιστών, επιτυγχάνεται η απαξίωση του «προβληματικού» κεφαλαίου και αναδιοργανώνονται οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις ως ανταγωνιστικοί πόλοι συσσωρευμένης αξίας· αλλάζουν τελικά οι ίδιες οι νοοτροπίες και οι καθημερινές σχέσεις των ανθρώπων. Ο πόλεμος, ακόμα κι όταν είναι χασοτικός, είναι αναγκαίος. Τον επιβάλλει η πρόοδος της καπιταλιστικής οικονομίας. Όλοι οι φιλελεύθεροι δημοκράτες, οι σοσιαλιστές (ροζ ή κόκκινοι), οι ατομικιστές, όλοι οι οπαδοί της «ρυθμισμένης» ή «ελεύθερης» οικονομίας, όλοι οι θιασώτες του «εγώ και τώρα» ή του «κοινωνικού κράτους» γίνονται απλά γελοίοι όταν καταφέρονται, εδώ και κει, εναντίον αυτού ή του άλλου πολέμου.

Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» είναι η πιο πρόσφατη εκδοχή του καπιταλιστικού πολέμου. Είναι η διεθνοποίηση του «πολέμου κατά του εγκλήματος» και του «πολέμου κατά των ναρκωτικών» με άλλη ορολογία. Είναι η συνέχιση του παλιού, καλού «συμβατικού» πολέμου με άλλα μέσα. Όπως όλοι οι πόλεμοι, για να έχει κοινωνική αποδοχή πρέπει να ορίζει τους εχθρούς του, τους δαίμονές του. Η, στην ανάγκη, να τους κατασκευάζει.

²¹ *La Croix l' Evénement*, 21-1-95. Το αναφέρει ο Martinez, όπ.π. Το Σεπτέμβρη του '97 η ένοπλη πτέρυγα του FIS κάλεσε το κράτος σε ανακωχή αλλά η GIA συνεχίζει, αν και εμφανώς αποδυναμωμένη.

Γκουαντάναμο, 2002.

Η πολιτική του τρόμου είναι η άλλη όψη της πολιτικής του χρήματος. Έχοντας μάθει να ζούμε, στη «Δύση» ή στον «Τρίτο Κόσμο», με τον τρόπο της ανεπάρκειας του χρήματος, έχοντας αποτύχει να οργανώσουμε μια κοινότητα αγώνα ενάντια στο κεφάλαιο, δεν είναι ευνόητο να υποταχθούμε στην επίσημη προπαγάνδα για τους «κινδύνους που μας απειλούν» ή, στην καλύτερη περίπτωση, να νοιώθουμε ανίκανοι να την αντιμετωπίσουμε; Ο αριστερός / εθνικοαπελευθερωτικός ένοπλος αγώνας παλιότερα και η ισλαμική τζιχάντ πρόσφατα ευαγγελίζονταν και οι δύο διαφορετικές παραλλαγές της καπιταλιστικής οικονομίας. Έχασαν στη σύγκρουσή τους με το «δυτικό, ιμπεριαλιστικό» δαίμονα και δε θα είμαστε εμείς αυτοί που θα λυπηθούν γι' αυτή την ήττα.

12

Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» δεν έχει να κάνει μόνο με την επέκταση της «ελεύθερης οικονομίας» αλλά στην παρούσα φάση αφορά κυρίως το **ξεμπλοκάρισμά** της. Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» επιχειρεί να αντιμετωπίσει με τη βία τα προβλήματα

που συσσωρεύτηκαν κατά την προηγούμενη φάση πολεμικής επιβολής της νεοφιλελεύθερης απορρύθμισης, σε πλανητική κλίμακα. Στην πρώτη του φάση —πόλεμος ενάντια στη Σερβία και το Κόσοβο το 1999— όταν η **επιμέρους** κρίση υπερσυσώρευσης κεφαλαίου στις ΗΠΑ δεν είχε ακόμα εκδηλωθεί, η ρητορική που χρησιμοποιούνταν ήταν αυτή των «ανθρωπιστικών επεμβάσεων», της «προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» που τα καταπατούσαν οι «δικτάτορες» α λά Μιλόσεβιτς και τα υπεράσπιζαν αδύναμα οι «καλοί» τρομοκράτες α λά UCK.

Με την εκδήλωση της κρίσης στην ίδια την καρδιά του διεθνοποιημένου καπιταλισμού, η αντίδραση της ηγετικής φράξιας μέσα στην Καπιταλιστική Διεθνή υπήρξε άμεση και καλοσχεδιασμένη. Αφήνοντας μερικούς ηλίθιους ισλαμιστές να οδηγήσουν δύο αεροπλάνα καταπάνω στους δίδυμους πύργους της Νέας Υόρκης και σκηνοθετώντας μια αεροπορική επίθεση που υποτίθεται ότι έγινε την ίδια ώρα στο Πεντάγωνο, το αμερικάνικο κράτος δε δημιούργησε μόνο τη μεγαλύτερη απάτη στην

ιστορία της ανθρωπότητας αλλά επίσης κατασκεύασε το άλλοθι που χρειαζόταν για να βάλει μπροστά μια σειρά από μακροπρόθεσμους και βραχυπρόθεσμους στόχους που είχαν ήδη προαποφασιστεί.²² Με ιδεολογική σημαία τις «προληπτικές επιθέσεις» και το διαρκή πόλεμο ενάντια

²² Για την τραγελαφική ιστορία του πως η στρατιωτική αεροπορία των ΗΠΑ έμεινε παθητική για μιάμιση ώρα (όση ακριβώς χρειάστηκαν οι αεροπειρατές για να κάνουν τη δουλειά τους) εκείνο το πρωινό της 11/9 και άλλα «διασκεδα-

στον «άξονα του κακού» που υποτίθεται ότι απειλεί την «παγκόσμια κοινότητα» και με όπλο τη φονικότερη πολεμική μηχανή μαζικής καταστροφής που διέθετε ποτέ κράτος, η ηγετική φράξια της Καπιταλιστικής Διεθνούς προχώρησε σε πόλεμο ενάντια στους Ταλιμπάν και το ιρακινό κράτος (και έπεται συνέχεια...) επιδιώκοντας:

♦ να προωθήσει περαιτέρω τη διαδικασία «δημιουργικής καταστροφής» των προκαπιταλιστικών κοινωνικών δομών αυτοσυντήρησης (σταθερή επιδίωξη όλων των καπιταλιστικών πολέμων τα τελευταία 60 χρόνια)

♦ ν' αντιστρέψει τη γενική κρίση αναπαγωγής της καπιταλιστικής σχέσης που δημιούργησαν οι απαιτητικοί και ενίοτε εξεγερμένοι «πλεονάζοντες πληθυσμοί»

♦ να βάλει φρένο στις ακρότητες της γενικευμένης πολεμικής απορρύθμισης δημιουργώντας προτεκτοράτα που είναι ταυτόχρονα στρατόπεδα προσφύγων στην ίδια τους τη χώρα και στρατόπεδα «κοινωνικής εργασίας», στρατιωτικοποιώντας έτσι, με τη συμβολή των ΜΚΟ και της «ανθρωπιστικής βοήθειας», την κοινωνική πολιτική

♦ να συμπεριλάβει ενεργά και το «δικό της» πληθυσμό στον πόλεμο δημιουργώντας μια συναινετική ιδεολογία πανικού και εχθρότητας ενάντια στα «αποτυχημένα, προ-νεωτερικά κράτη του τρίτου κόσμου που απειλούν την ασφάλεια της

αναπτυγμένης Δύσης και ως εκ τούτου πρέπει να τεθούν υπό την εποπτεία της», για να χρησιμοποιήσουμε τη γλώσσα του νέου ιμπεριαλιστικού δόγματος

♦ να θέσει υπό τον άμεσο έλεγχό της τις πηγές ενέργειας στην Κεντρική Ασία και τη Μέση Ανατολή αυξάνοντας το στρατό κατοχής που είχε αρχίσει να εγκαθιδρύει στις αρχές της δεκαετίας του '90 από την Ερυθρά Θάλασσα ως τον Ειρηνικό

♦ ν' αστυνομεύσει την επαπειλούμενη κοινωνική και πολιτική αναταραχή στη Σαουδική Αραβία και το Ιράν και μέσω μιας φιλοαμερικανικής κυβέρνησης στο Ιράκ ν' αποσπάσει από τους Σαουδάραβες κάθε δυνατότητα ρύθμισης της παραγωγής και της τιμής του πετρελαίου αποδυναμώνοντας έτσι τον ΟΠΕΚ²³

♦ τέλος, να εξασφαλίσει την ελεγχόμενη αναπαραγωγή της πολεμικής οικονομίας μέσω της οποίας αντιμετωπίζεται σήμερα η κρίση υπερσυσώρευσης στο καπιταλιστικό «κέντρο» και προωθείται γενικότερα η ανάπτυξη της «ελεύθερης αγοράς» στην «περιφέρεια».²⁴

13

Είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν η στρατηγική των ΗΠΑ και των συμμάχων τους όπως την περιγράψαμε παραπάνω, μπορεί να επιλύσει τις αντιφάσεις της απορρύθμισης και να

στικά» παραμύθια της αμερικάνικης κυβέρνησης, βλ. τις εμπεριστατωμένες μελέτες του Γκορ Βιντάλ, «The Enemy Within» («Ο Εσωτερικός Εχθρός»), Observer, 27-10-02 και του Τιερί Μείσσαν, «Η Τρομακτική Απάτη» (Αθήνα, 2002). Στα ίδια κείμενα (όπως και στ' αποσπάσματα από άρθρα της γερμανικής ομάδας Wildcat και του Peter Dale Scott που δημοσιεύουμε σ' αυτό το τεύχος) υπάρχει πληθώρα στοιχείων για τους οικονομικούς και γεωπολιτικούς λόγους που είχαν ωθήσει το αμερικάνικο κράτος να ξεκινήσει τους στρατιωτικούς σχεδιασμούς του για το Αφγανιστάν, το Ιράκ και άλλες χώρες πολύ πριν την 11/9. Αξίζει όμως να πούμε δύο-τρία πράγματα επιπλέον: το 1992 ο Πωλ Γούλφοβιτς είχε συντάξει μία «Οδηγία Αμυντικού Σχεδιασμού», η οποία προέβλεπε ανάληψη μονομερούς δράσης σε περιπτώσεις σαν του Ιράκ και της Β. Κορέας. Σ' αυτή τη βάση προετοιμάστηκαν οι αναφορές των Τσένι-Ράμοφελντ-Γούλφοβιτς τον Ιανουάριο του 2001 και του Ινστιτούτου Baker τον Απρίλιο της ίδιας χρονιάς (αποσπάσματα παραθέτει παρακάτω ο Scott). Ας σημειώσουμε επίσης μια ενδιαφέρουσα μελέτη του στρατιωτικού αναλυτή Steven Metz, ο οποίος έγραφε το 1999 ότι «ένα σοβαρό τρομοκρατικό χτύπημα στις ΗΠΑ θ' αποτελούσε χρυσή ευκαιρία για τους αμερικάνους πολιτικούς ηγέτες... [οι οποίοι] θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τη συναισθηματική φόρτιση του κοινού με πολλούς τρόπους, δημιουργικά ή καταστροφικά». (Αυτή η μελέτη αναφέρεται στο κείμενο του Massimo De Angelis, W-TINA-W που μπορεί να βρει κανείς στη διεύθυνση της «συνέλευσης ενάντια στον πόλεμο και την ειρήνη των κυρίαρχων», www.geocities.com/aenantia, μαζί με πολλά άλλα ενδιαφέροντα κείμενα για τον πόλεμο).

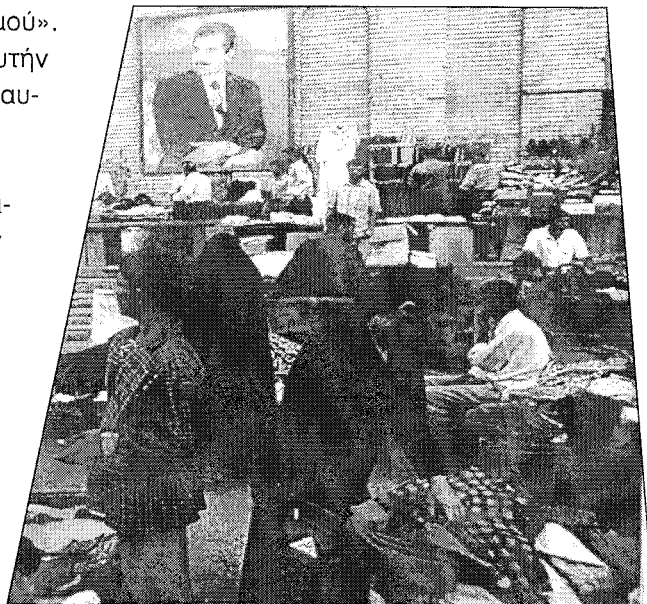
²³ Το κρίσιμο για τις ΗΠΑ ζήτημα της στροφής των χωρών του ΟΠΕΚ, και άλλων χωρών, προς το ευρώ, τα 2-3 τελευταία χρόνια, εξετάζεται στο άρθρο του Peter Dale Scott που δημοσιεύουμε παρακάτω (Παράρτημα 3).

²⁴ Μια σημείωση μόνο για τους ενδοκαπιταλιστικούς ανταγωνισμούς σε επίπεδο εθνών-κρατών: βρίσκονται η Γαλλία, η Γερμανία, η Ρωσία, η Κίνα και η Ιαπωνία σε πραγματική σύγκρουση με τις ΗΠΑ, όπως διατείνονται οι διάφορες πα-

οδηγήσει στη δημιουργία ενός νέου παγκόσμιου καθεστώτος συσσώρευσης. Ο νέος εχθρός που κατασκεύασε η κυρίαρχη προπαγάνδα —αυτός της αόριστα και ακαθόριστα απειλητικής «τρομοκρατίας»— φιλοδοξεί να αντικαταστήσει, ως ιδεολογική μορφή οργάνωσης της κοινωνικής συναίνεσης, το μεταπολεμικό μπαμπούλα του «κομμουνισμού» και του «ολοκληρωτισμού». Ωστόσο, το διεθνές κεφάλαιο περιμένει απ' αυτήν την προπαγάνδα περισσότερα από όσα μπορεί αυτή να δώσει.

Ο παλιός κόσμος ήταν περισσότερο χειραγωγήσιμος από τα μπλοκ εξουσίας με την εξής έννοια: μέχρι τη δεκαετία του '70 και τα δύο μπλοκ έπειθαν τους υπηκόους τους ότι θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν την αφθονία των παραγωγικών δυνάμεων. Το προλεταριάτο πήρε αυτή την πραγματοποιήσιμη υπόσχεση ευτυχίας πολύ σοβαρά. Προσπαθώντας ν' αλλάξει τις σχέσεις διανομής και επικοινωνίας, και αρνούμενο τη μηχανοποιημένη εργασία, απείλησε να τινάξει στον αέρα την καπιταλιστική μορφή ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και να υπονομεύσει όλες τις μορφές κοινωνικού ελέγχου. Το κεφάλαιο, όπως έχουμε πει, αντεπιτέθηκε, οξύνοντας τις διαιρέσεις

εντός της εργατικής τάξης και επιβάλλοντας σε ένα μεγάλο κομμάτι της, τη σπάνη των μέσων διαβίωσης και απόλαυσης. Έτσι η αρχική κοινωνική κρίση έγινε γενική

κρίση αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης. Πράγμα που οδήγησε στη διάλυση των πιο αδύναμων κρίκων του κεφαλαίου (απ' τις δικτατορίες του ανατολικού μπλοκ ως αυτές της Αφρικής, της Άπω Ανατολής και της Λατινικής Αμερικής). Το προλεταριάτο έγινε απρόβλεπτο, χαοτικό και ως εκ τούτου, ακόμα πιο απειλητικό. Αν προσθέσουμε την προϊούσα κατάρρευση των σοσιαλδη-

ραλλαγές του αριστερού «αντι-ιμπεριαλισμού»; Δεν το βλέπουμε. Όσο κι αν αυτές οι χώρες δυσφορούν για το ότι η Ουάσιγκτον θέλει να επιβάλλει μονομερώς αυτό που θεωρεί «καλό» για το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα — φροντίζοντας ταυτόχρονα να μη δημιουργηθεί ξανά κανείς ισάξιος στρατιωτικός ανταγωνιστής της— πολύ απλά δεν μπορούν να κάνουν σχεδόν τίποτα γι' αυτό· εκτός ίσως από το να υπενθυμίζουν ότι οι ΗΠΑ τις έχουν ανάγκη όσο κι αυτές έχουν ανάγκη αυτήν. Οι οικονομίες των ΗΠΑ, της Ευρώπης, της Ιαπωνίας και της Κίνας λειτουργούν σε συγκοινωνούντα δοχεία. Οι ΗΠΑ απορροφούν ένα πολύ μεγάλο μέρος των εξαγωγών τους κι αυτές επενδύουν ένα μέρος των εσόδων τους σε αμερικάνικα κρατικά ομόλογα χρηματοδοτώντας έτσι το χρέος των ΗΠΑ. Όσο κι αν αυτό τις αποστραγγίζει από πολύτιμα κεφάλαια, άλλο τόσο η διεθνής πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων που εφαρμόζει το αμερικανοκρατούμενο ΔΝΤ ανοίγει στις πολυεθνικές, κυρίως τις ευρωπαϊκές, το δρόμο προς τις διεθνείς άμεσες επενδύσεις. Ας θυμηθούμε επίσης ότι η στροφή της κυβέρνησης Κλίντον προς μια πολιτική ισχυρού δολαρίου, στα μέσα της δεκαετίας του '90, έγινε για ν' αναζωογονηθεί η ιαπωνική οικονομία, πράγμα που συνέβαλλε στην κρίση κερδοφορίας της αμερικάνικης βιομηχανίας στα τέλη της δεκαετίας. Όσον αφορά δε τις «κόντρες» εντός του ΝΑΤΟ ή του ΟΗΕ, που μπορεί να επικαλεστεί κανείς, ...τι να πρωτοπούμε; Ας θυμίσουμε μόνο ότι με την έναρξη του πολέμου στο Ιράκ, όχι μόνο έπεσαν οι τόνοι, αλλά οι «ανταγωνιστές» των ΗΠΑ πρόσφεραν επίσης κάθε δυνατή εξυπηρέτηση (εναέριο χώρο, διέλευση στρατευμάτων, πιλότους των AWACS) στις «συμμαχικές δυνάμεις». Στις αρχές Απριλίου ο Γίοςκα Φίσερ δήλωνε ότι πρέπει «να αποτίσουμε φόρο τιμής και στους στρατιώτες της συμμαχίας που πέφτουν στο πεδίο των μαχών», ενώ ο Γάλλος πρωθυπουργός Ραφαρέν ξεκαθάριζε ότι «η αντίθεση της Γαλλίας στον πόλεμο δε σημαίνει ότι θέλουμε η δικτατορία να νικήσει τη δημοκρατία» (*Βήμα*, 6-4 και *Ελευθεροτυπία*, 5-4). Για να μην υπάρχει μάλιστα καμιά αμφιβολία σε σχέση με τις πραγματικές προθέσεις τους, στήριξαν, στις 21-5, προφανώς κατόπιν συμφωνιών κάτω από το τραπέζι, το ψήφισμα που κατέθεσαν οι ΗΠΑ στον ΟΗΕ, παραδίνοντας, με το αζημίωτο βέβαια, το πιο μεγάλο τους «όπλο»: το εμπάργκο κατά του Ιράκ. Τόσος «ενδοϊμπεριαλιστικός ανταγωνισμός»!

μοκρατικών κομμάτων, των Κ.Κ. και των εθνικοαπελευθερωτικών αντάρτικων που, ως φράξιες του κεφαλαίου, κατάφεραν να καναλιζάρουν τις κοινωνικές απαιτήσεις, τότε αντιλαμβανόμαστε γιατί τις δύο τελευταίες δεκαετίες πλανάται μια γενικευμένη ανησυχία στην παγκόσμια καπιταλιστική αυτοκρατορία. Ο φόβος των κυρίαρχων μπορεί να συνοψιστεί στο εξής ερώτημα: «αν η κρίση αναπαραγωγής (που οι πολιτικές απορρύθμισης που εφαρμόσαμε, προσπαθώντας να εκμεταλλευτούμε προς όφελός μας την έκρηξη υποκειμενικότητας —και, ευτυχώς, ατομικισμού— του προλεταριάτου, την τροφοδότησαν καταστρέφοντας τις παλιές μορφές επιτήρησης) γίνεται όλο και πιο δύσκολο να ξεπεραστεί μέσω μιας αναπτυξιακής πολιτικής, θα μπορούσε άραγε να επιλυθεί μέσω της βίας;» Το ερώτημα έχει απαντηθεί: οι δυνάμεις της τάξης και της ασφάλειας πολλαπλασιάζονται, οι μισθοφορικοί στρατοί (ιδιωτικοί και κρατικοί) αυξάνονται, το δόγμα της ασφάλειας στις παλιές και νέες μητροπόλεις στρατιωτικοποιεί τις κοινωνικές σχέσεις: **ο πόλεμος είναι πια διαρκής και είναι παντού.** Όμως, παρά τα φαινόμενα, δεν είναι η δύναμη των ηγεμόνων που αποδεικνύεται με τους μισθοφόρους, τα αεροπλάνα, τις βόμβες, τις φυλακές υψίστης ασφαλείας, τους συνοριοφύλακες, τους σεκιουριτάδες, τις πεζές περιπολίες και τους μπάτσους της γειτονιάς. Όλα αυτά είναι, αντίθετα, ο δείκτης της αδυναμίας και της ανασφάλειάς τους μπροστά

σ' ένα προλεταριάτο που δεν πιστεύει πια σε τίποτα και σε κανέναν.

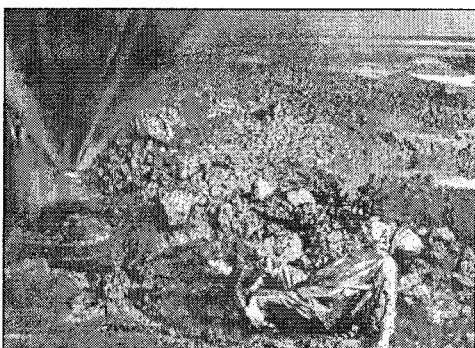
Όσο το κεφάλαιο προσπαθεί να καταστείλει τα αποτελέσματα των στρατηγικών της αυτοσυντήρησής του, καταρτίζοντας μια ανεξάντλητη λίστα «τρομοκρατών» που σερβίρεται με όλο και μεγαλύτερη βλακεία και χοντροκοπιά, τόσο δυναμώνει τις αιτίες αυτών των αποτελεσμάτων συνεχίζοντας να τις παράγει. Το «κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης», που συχνά αλλοιθωρίζει προς μια ανέφικτη συμμαχία με την «Ευρώπη» (ποιά «Ευρώπη»);, προσπαθεί μάταια να υπενθυμίσει στο κεφάλαιο ότι δεν υπάρχει κοινωνική ειρήνη χωρίς εργασιακή εξασφάλιση και κοινωνικό κράτος. Έχοντας ζήσει οι κυρίαρχοι τα δυσάρεστα γι' αυτούς αποτελέσματα των παραχωρήσεων στο παρελθόν συνεχίζουν να το γράφουν στα αρχίδια τους. Ποιός άλλωστε αμφιβάλλει ότι αυτός ο γερασμένος καπιταλιστικός κόσμος έχει αδειάσει πια από κάθε έννοια ορθολογικότητας; Αν δίνουν ακόμα σημασία στα γιατροσόφια του είναι γιατί οι βάρβαροι που ελλοχεύουν στις πόλεις του παραμένουν απλά χασοκοί.

Ιράκ, 2003.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΑΞΗ

Το ενδιαφέρον στοιχείο σχετικά με το «σκάνδαλο της Ενρον» δεν ήταν μόνο η έκταση των παραποιήσεων στους ισολογισμούς και η ανάμειξη πολλών μελών της κυβέρνησης του Μπους στην επιχείρηση αυτή, αλλά οι σχέσεις της με τις πετρελαϊκές επιχειρήσεις στην Κεντρική Ασία και την Ινδία – το οποίο συνετέλεσε στο ότι ξαφνικά ετίθεντο σοβαρότερα ερωτήματα σχετικά με την 11η Σεπτεμβρίου. Πόσα γνώριζε ο πρόεδρος εκ των προτέρων; Ιδιαίτερα γι' αυτό θα έπρεπε να δημιουργηθεί μια εξεταστική επιτροπή. Και τι εξυπηρετούσε ο βομβαρδισμός του Αφγανιστάν; Έτσι τίθενται σοβαρά ερωτήματα σχετικά με τη βαρβαρότητα του πολέμου στο Αφγανιστάν, που μέχρι τότε παρέμεναν ταμπού για την αμερικάνικη κοινή γνώμη.

Γίνεται επίσης όλο και πιο προφανές ότι η περίπτωση της Ενρον δεν είναι ένα μεμονωμένο σκάνδαλο, αλλά μοιάζει περισσότερο με κρυστάλλινη σφαίρα η οποία έφερε στο φως όλες τις πλευρές της πλασματικής ανοδικής πορείας της «νέας οικονομίας». Η παραμυθένια [χρηματιστηριακή] ραγδαία άνοδος στις ΗΠΑ, η οποία, ύστερα από την Ασιατική κρίση του '97-'98 έγινε ο κινητήρας της παγκόσμιας οικονομίας, αποδείχτηκε, μετά από την παρατεταμένη κατάρρευση των χρηματαγορών από το

Μάρτιο του 2000, ότι ήταν μια απάτη, μια απομίμηση ανάπτυξης. Κρέμεται από μια πολύ λεπτή κλωστή, τις τεράστιες εξαγωγές κεφαλαίου προς τις ΗΠΑ, οι οποίες γίνονται όλο και περισσότερο αμφίβολες απ' τη στιγμή που ξεκίνησε η κατάρρευση του δολαρίου. Η κυβέρνηση Μπους-Τσένι είχε πλήρη επίγνωση του επισφαλούς αυτής της κατάστασης ήδη από το καλοκαίρι του 2001 από τις πετρελαϊκές επιχειρήσεις και την Ενρον, κι αυτό πιθανόν έπαιξε μεγάλο ρόλο στις εκτιμήσεις της για την «εξωτερική πολιτική». Σήμερα, ο Μπους και ο υπουργός του των Οικονομικών τονίζουν σχεδόν απεγνωσμένα ότι μένουν σταθεροί στο ισχυρό δολάριο – δίχως όμως αυτό να τους κάνει ικανούς να εντυπωσιάσουν τους επενδυτές κεφαλαίων.

Στο Αφγανιστάν, τα πρώτα συμβόλαια για την κατασκευή ενός αγωγού φυσικού αερίου από το Τουρκμενιστάν στο Πακιστάν συνήφθησαν στο τέλος του Μαΐου του 2002 – από ένα μεταβατικό Αφγανό πρόεδρο που πήρε την εξουσία με την υποστήριξη των ΗΠΑ και ο οποίος κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 δεν ήταν απλώς πράκτορας της CIA αλλά και σύμβουλος της πετρελαϊκής εταιρείας του Τέξας Upocal, η οποία είχε συμμετάσχει στα σχέδια κατασκευής του αγωγού – μαζί με την Ενρον!

Από το '96-'97, και αφού είχαν θέσει ένα μεγάλο τμήμα της χώρας υπό τον έλεγχό τους, οι Ταλιμπάν άρχισαν να τραβούν το ενδιαφέρον των πολυεθνικών πετρελαϊκών εταιρειών ως δύναμη που θα μπορούσε να επιβάλει την τάξη, οι οποίες εταιρείες αναζητούσαν οδούς μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου από την Κεντρική Ασία που να μην υπόκεινταν σε ρωσικό έλεγχο – και οι οποίες ταυτόχρονα ήθελαν, αν ήταν δυνατό, να μη διέλθουν μέσα από το Ιράν. Ο πετρελαϊκός όμιλος Bricidas από την Αργεντινή και η Τεξα-

νή Upocal διαπραγματεύονταν εντατικά με τους Ταλιμπάν για την κατα-

σκευή
ενός αγωγού. Η Upocal
ανέθεσε στην αμερικάνικη ενεργειακή επιχείρηση Enron, η
οποία ενδιαφερόταν ιδιαιτέρως για φτηνό αέριο από την Κ. Ασία,
να κάνει μια μελέτη σχετικά με το αν ήταν εφικτό κάτι τέτοιο. Ο Αφγα-
νός εντεταλμένος του Μπους στην μετά την 11η Σεπτεμβρίου εποχή,
Zalmai Khalilzad, ο οποίος πρόσφατα διηύθυνε τη φάρσα της Iyga jirga
[σ.τ.μ. μεγάλο συμβούλιο των πρεσβυτέρων] με αρκετά επιδεικτικό τρόπο, επε-
ξεργάστηκε τον Ιούνιο του 1997 μια ανάλυση επιχειρηματικών κινδύνων για
έναν αγωγό αερίου που θα περνάει μέσα από το Αφγανιστάν, και έπαιξε το ρόλο
του διαμεσολαβητή στις διαπραγματεύσεις με τους Ταλιμπάν για λογαριασμό της
Upocal.

Δύο Αποτυχημένες Αλόπειρες – «Ο Σύνδεσμος Enron-Ταλιμπάν-Τσένι»

Η Enron ξεκίνησε την κατασκευή ενός εργοστασίου παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος
με φυσικό αέριο στο Νταμπχόλ της Ινδίας,
στην περιοχή της Βομβάης, το 1992. Αυτό το
έργο κόστους 3 δις δολαρίων στόχευε στην κά-
λυψη του ενός πέμπτου των ενεργειακών ανα-
γκών της Ινδίας μέχρι το 1997. Οι αρχές της
Ινδίας δεν ενθουσιάζονταν με την ιδέα ότι η
ενέργεια που θα παραγόταν σε αυτό το εργο-
στάσιο θα κόστιζε από 3 έως 7 φορές ακριβό-
τερα από την ενέργεια από άλλες πηγές. Ακόμη
και η Παγκόσμια Τράπεζα είχε προειδοποιήσει
σχετικά με το υψηλό κόστος πριν την έναρξη του
έργου. Η Enron στρατολόγησε αξιωματούχους
και διπλωμάτες των ΗΠΑ το 1994 και το 1995 προκειμένου να πείσουν την κυβέρνηση
της Ινδίας να συμφωνήσει να γίνει το έργο –το οποίο και έκανε– ενώ η ίδια η εταιρεία
έκανε δωροδοκίες. Μακροπρόθεσμα, το έργο θα μπορούσε να ήταν προσοδοφόρο αν το
Νταμπχόλ είχε μια φτηνή σύνδεση με το φυσικό αέριο της Κ. Ασίας. Το Νοέμβριο του
1997 οι Ταλιμπάν επισκέφτηκαν το Χιούστον μετά από πρόσκληση της Upocal, και η
δουλειά της κατασκευής ενός αγωγού από το Τουρκμενιστάν μέσω του Αφγανιστάν και
του Πακιστάν προς την Ινδία φαινόταν να έχει κλείσει.

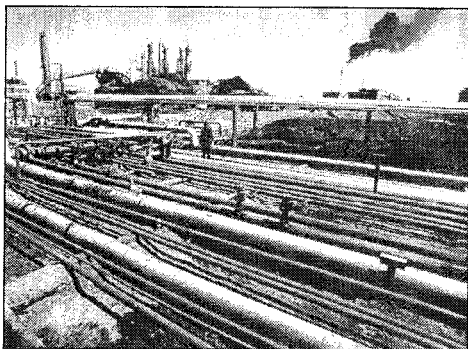

Όμως οι διαπραγματεύσεις τραβούσαν σε μάκρος. Η αποτυχία τους, σύμφωνα με τις περισ-
σότερες εκτιμήσεις, αποδίδεται στις επιθέσεις της 7ης Αυγούστου 1998, στις πρεσβείες των
ΗΠΑ στην Κέννα και την Τανζανία, και τις πυραυλικές επιθέσεις της κυβέρνησης Κλίντον στα
στρατόπεδα του Μπιν Λάντεν στο Αφγανιστάν αργότερα. Έτσι όμως αποκρύπτονται δύο
ακόμα όψεις του ζητήματος. Υπήρχε σφοδρός ανταγωνισμός μεταξύ της Αργεντινικής
Bridas και της Upocal για την κατασκευή του αγωγού. Κατά τη διάρκεια των διαπραγ-
ματεύσεων οι Ταλιμπάν δεν απαιτούσαν μόνο δικαιώματα για την άδεια διέλευσης αλ-
λά και έργα υποδομής καθώς και τη δυνατότητα χρήσης του αγωγού για τις ενεργεια-
κές ανάγκες του Αφγανιστάν. Η Bridas ήταν διατεθειμένη να κάνει αυτές τις παρα-
χωρήσεις, αλλά εκτοπίστηκε από την Upocal. Η Τεξανή επιχείρηση απάντησε αρ-
νητικά στις απαιτήσεις των Ταλιμπάν και επέμενε σε μια συμφωνία που θα αφο-
ρούσε αποκλειστικά τη μεταφορά. Η δεύτερη όψη είναι η εξέλιξη της τιμής του
πετρελαίου: το 1998 είχε πέσει, λόγω της ασιατικής κρίσης, στην ιστορικά χα-
μηλή τιμή των 13 δολαρίων ανά βαρέλι, και άρα το ενδιαφέρον για φτηνά
υποκατάστατα μειωνόταν σε κάποιο βαθμό. Επιπλέον, η
επιρροή της Σαουδικής Αραβίας, ή
συγκεκριμένων κύκλων
της οικογένειας
που

την
κυβερνά, έπαιξε ένα ση-
μαντικό ρόλο: η ευκολότερη πρόσβαση στα αποθέματα πετρε-
λαίου και φυσικού αερίου της Κ. Ασίας θα υπέσκαπτε ακόμη περισ-
σότερο την ήδη ραγισμένη κυριαρχία της Σαουδαραβικής πετρελαϊκής
παραγωγής στην παγκόσμια αγορά.

Η Unocal εγκατέλειψε το σχέδιο του αγωγού το 1998. Η Enron αύξησε την παραγωγή ενέργειας στο Νταμπχόλ, αλλά το Μάιο του 2001 οι ινδικές τοπικές αρχές ηλεκτρικής ενέργειας διέκοψαν τις πληρωμές εξαιτίας των υπερβολικά υψηλών τιμών. Η Enron ανταπάντησε με απαιτήσεις 64 εκατομμυρίων δολαρίων για εκκρεμούσες οφειλές.

Δεύτερη Προσπάθεια: Όταν ο Μπους πήρε την εξουσία με προσωπικό το οποίο προερχόταν καθ' ολοκληρίαν από τις πετρελαϊκές επιχειρήσεις, οι συνομιλίες με τους Ταλιμπάν σχετικά με τον αγωγό θα ξανάρχιζαν – η τελευταία συνάντηση έγινε 4 βδομάδες πριν την 11η Σεπτεμβρίου. Σ' αυτή τη συνάντηση, η πλευρά των ΗΠΑ υποτίθεται ότι έκανε μια δήλωση, η οποία στο μεταξύ έχει γίνει διάσημη, ότι οι Ταλιμπάν είχαν να διαλέξουν μεταξύ ενός κόκκινου χαλιού και ενός χαλιού από βόμβες. Η τιμή του πετρελαίου είχε αυξηθεί δραματικά στο μεσοδιάστημα και είχε οδηγήσει σε σφοδρές κοινωνικές συγκρούσεις στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ το καλοκαίρι του 2000. Εκτός απ' αυτό, η Enron υπήρξε ένας από τους κύριους χρηματοδότες της προεκλογικής εκστρατείας του Μπους, και το αργότερο στα μέσα του 2001 ήταν ξεκάθαρο στα αφεντικά της Enron ότι η κατάρρευση της πυραμίδας τους πλησίαζε. Η τιμή του πετρελαίου, η Enron, οι κοινωνικές συγκρούσεις, η προοπτική μιας αυξανόμενης εξάρτησης από τα πετρέλαια της Μ. Ανατολής κατά τη διάρκεια των επόμενων δεκαετιών, τα ιδιαίτερα συμφέροντα της κυβέρνησης Μπους και η κατάρρευση

της οικονομίας των χρηματιστηρίων και του Internet – όλα αυτά ξαναέβαλαν στο επίκεντρο την Κ.Ασία και τα αποθέματά της σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο.

Ο αντιπρόεδρος Τσένι, πρώην διευθύνων σύμβουλος της πολυεθνικής εταιρείας κατασκευής αγωγών Halliburton, η οποία θα συμμετείχε στην κατασκευή του αφγανικού αγωγού, συναντήθηκε πολλές φορές εντός του έτους με τον διευθύνοντα σύμβουλο της Enron Κένεθ Λέι – τα πρακτικά αυτών των συζητήσεων πετάχτηκαν στα σκουπίδια ύστερα από τη χρεοκοπία της εταιρείας, η οποία τράβηξε την προσοχή της αμερικάνικης κοινής γνώμης προς στιγμήν. Παράλληλα με τις διαπραγματεύσεις με τους Ταλιμπάν, η κυβέρνηση Μπους έστειλε μια ομάδα εργασίας στο Νταμπχόλ, η οποία είχε ως στόχο να βοηθήσει την Enron να συλλέξει τις οφειλές, π.χ. προετοιμάζοντας τον Τσένι πριν την επίσκεψή του στην Ινδία τον Ιούνιο του 2001. Επίσης η Enron προσφέρθηκε να πουλήσει το εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας για 2,3 δις δολάρια, κάτι που θα ήταν η τελευταία ευκαιρία της εταιρείας, μια αναβολή, και άσκησε ξανά πίεση στους Ινδούς, με την υποστήριξη της κυβέρνησης Μπους, ν' αποδεχτούν την τιμή. Η πώληση δεν πρόλαβε να γίνει. Στις 8 Νοεμβρίου άρχισε η κατάρρευση του χάρτινου πύργου της Enron, καθώς η εταιρεία έπρεπε να παραδεχτεί την ύπαρξη ενός ψευδούς τζίρου εκατομμυρίων και εκατομμυρίων δολαρίων – στις 2 Δεκεμβρίου κήρυξε πτώχευση.

Το
έγκλημα των Ταλιμπάν-
Η αποτυχία τους ως Κράτος

Το πραγματικό πρόβλημα που οι ΗΠΑ και οι άλλες χώρες της Δύσης είχαν με τους Ταλιμπάν δεν ήταν η παρουσία του Μπιν Λάντεν, ούτε η Σαρία, ούτε η καταπίεση των γυναικών, ούτε και ο ακρωτηριασμός χεριών και ποδιών --οι πολυεθνικές πετρελαϊκές εταιρείες και οι δυτικές κυβερνήσεις ανά τον κόσμο μπορούν να τα αποδεχθούν όλα αυτά, όσο η παροχή πετρελαίου είναι εξασφαλισμένη και τα κέρδη υγιή. Το λάθος των Ταλιμπάν ήταν ότι δεν μπόρεσαν να επιτύχουν την απαραίτητη σταθεροποίηση ολόκληρης της χώρας καθώς επίσης και ότι δεν μπόρεσαν να έρθουν σε άμεση συνεργασία με άλλες χώρες για να το πράξουν...

Η προς το παρόν αποτυχημένη συμφωνία της Επρον στην Ινδία, ξεκαθαρίζει και κάτι ακόμα: δεν πρόκειται απλά για την εξάρτηση των ΗΠΑ από τις εισαγωγές πετρελαίου, αλλά επίσης για την αλυσίδα αξιοποίησης του πετρελαίου σ' όλο τον κόσμο. Οι υψηλότεροι ρυθμοί αύξησης της χρήσης του πετρελαίου προβλέπονται για την Ασία, και ειδικά για την Κίνα και την Ινδία. Είναι ένα ανοιχτό ερώτημα ποιές επιχειρήσεις θα εκμεταλλευθούν αυτήν την αυξανόμενη ζήτηση.

Το κείμενο «Παγκόσμιος Πόλεμος για την Παγκόσμια Τάξη (II)» —απ' όπου προέρχεται το απόσπασμα που μεταφράσαμε εδώ— δημοσιεύτηκε στο γερμανικό περιοδικό *Wildcat* no. 64 (Ιούλιος 2002). Ολόκληρο το κείμενο εκδόθηκε στα ελληνικά (αν και σε κάπως προβληματική μετάφραση) από τον αστικό τομέα δ το Δεκέμβρη του 2002. Αξίζει να βρει κανείς αυτή την ελληνική έκδοση και να διαβάσει το κείμενο στο σύνολό του γιατί οι γερμανοί σύντροφοι αναλύουν εκεί μια σειρά από πολύ σημαντικά ζητήματα: τον πόλεμο ως κοινωνική σχέση, την ανάπτυξη της πολεμικής οικονομίας στην Κεντρική Ασία, την κοινωνική κρίση στη Σαουδική Αραβία, τη σημασία του πετρελαίου και της τιμής του για την κυκλοφορία του κεφαλαίου, την ανάπτυξη της παγκόσμιας καπιταλιστικής σχέσης μέσω του ανταγωνισμού των διαφορετικών μορφών κεφαλαίου, την κρίση στις ΗΠΑ ως στιγμή της κρίσης της παγκόσμιας οικονομίας, τις αιτίες της αμερικάνικης επέμβασης στο Αφγανιστάν, κ.ά. Η δουλειά του *Wildcat* πρέπει να ενταχθεί στη θεωρητική παράδοση που δημιούργησαν οι αναλύσεις του Sergio Bologna, του Ferruccio Gambino, του Zerowork/Midnight Notes και του Autonomie, ήδη από τη δεκαετία του '70, σχετικά με τη στρατηγική σημασία του ενεργειακού τομέα στην αναδιάρθρωση της παγκόσμιας οικονομίας και την αποσύνθεση/τεχνική ανασύνθεση της εργατικής τάξης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η ομάδα *Wildcat*, όπως κι εμείς, τοποθετεί τη διερεύνηση «των γενικών συνθηκών της αναπαραγωγής του κεφαλαίου ως ταξικής σχέσης» στο επίκεντρο της ανάλυσής της. Εκεί που διαφέρουμε είναι ότι εμείς τονίζουμε περισσότερο τη σημασία της αποτυχίας των προ-

λετάρων να συγκροτήσουν μια κοινότητα αγώνα.

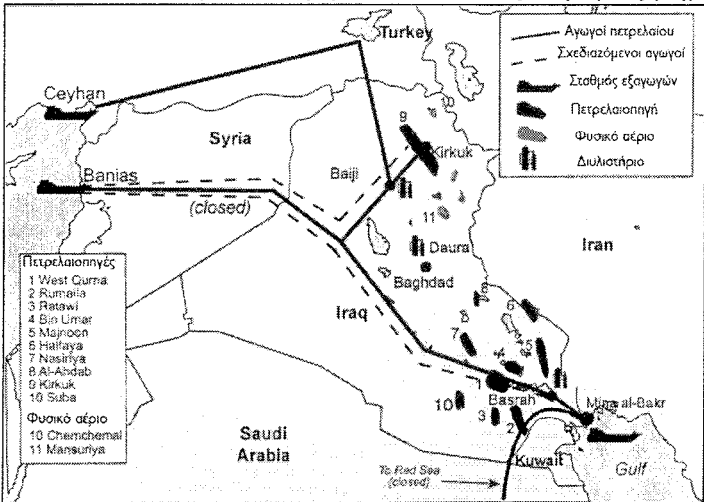
ΟΙ ΒΑΘΥΤΕΡΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ ΜΠΟΥΣ ΣΤΟ ΙΡΑΚ: ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ, ΠΕΤΡΟΔΟΛΑΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΟΠΕΚ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Καθώς οι ΗΠΑ προετοιμάζονταν για τον πόλεμο ενάντια στο Ιράκ, ο υπεύθυνος Τύπου του Λευκού Οίκου Ari Fleischer, στις 6 Φεβρουαρίου του 2003, αρνήθηκε για μια ακόμα φορά ενώπιον των αμερικάνων δημοσιογράφων ότι ο σχεδιαζόμενος πόλεμος είχε «οποιαδήποτε σχέση με το πετρέλαιο». Επανέλαβε ό,τι είπε ο υπουργός Άμυνας Ντόναλντ Ράμσφελντ, που δήλωσε στις 14 Νοεμβρίου του 2002 στο CBS News ότι «[η επέμβαση] δεν έχει καμία σχέση με το πετρέλαιο, κυριολεκτικά καμία σχέση».

Μιλώντας στους βρετανούς βουλευτές, ο βρετανός πρωθυπουργός Τόνι Μπλαιρ ήταν το ίδιο κατηγορηματικός: «Τώρα σχετικά με μια θεωρία συνωμοσίας που λέει ότι [η επέμβαση] έχει σχέση με το πετρέλαιο: αν το ζήτημα ήταν το πετρέλαιο ήταν απείρως απλούστερο να κάνουμε μια συμφωνία με τον Σαντάμ». (London Times, 15 Ιανουαρίου 2003).

Στο Μήνυμα Προς το Έθνος του Μπους, ή στην ομιλία του Κόλιν Πάουελ στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, ούτε μια φορά δεν αναφερόταν η λέξη «πετρέλαιο». Αντίθετα γινόταν λόγος (σύμφωνα με τα λόγια του προέδρου) για «τα παράνομα εξοπλιστικά προγράμματα του Ιράκ, τις προσπάθειές του να κρύψει αυτά τα όπλα απ' τους επιθεωρητές, και τις διασυνδέσεις του με τρομοκρατικές ομάδες».

Ωστόσο οι ηγέτες μας δεν είναι ειλικρινείς. Σε εσωτερικά και αδημοσίευτα έγγραφα, το πετρέλαιο του Ιράκ αναφερόταν πάντα ως σοβαρό ζήτημα για τις ΗΠΑ, από την αρχή της

διακυβέρνησης Μπους και μάλιστα και πριν απ' αυτήν. Όπως έχει γράψει ο Michael Renner στο *Foreign Policy in Focus* στις 14 Φεβρουαρίου του 2003, «ο πόλεμος της Ουάσινγκτον ενάντια στο Ιράκ είναι βασικός μοχλός για τον έλεγχο του πετρελαίου του Περσικού Κόλπου».

Όμως η ανάγκη ελέγχου του πετρελαίου του Ιράκ είναι βαθιά συνδεδεμένη με τη στήριξη του δολαρίου. Η τωρινή του ισχύς βασίζεται στην απαίτηση του ΟΠΕΚ (που εξασφαλίστηκε από μια μυστική συμφωνία ανάμεσα

στις ΗΠΑ και τη Σαουδική Αραβία) όλες οι πωλήσεις πετρελαίου από χώρες του ΟΠΕΚ να γίνονται σε δολάρια. Αυτή η απαίτηση απειλείται τώρα από την επιθυμία μερικών κρατών του ΟΠΕΚ να επιτρέψουν τις πωλήσεις πετρελαίου του ΟΠΕΚ σε ευρώ.

Ο ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΔΗΛΩΜΕΝΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΝΑ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΤΕΙ Η ΡΟΗ ΤΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Ήδη από τον Απρίλιο του 1997, μια αναφορά προερχόμενη από το Ινστιτούτο Δημόσιας Πολιτικής James A. Baker στο Πανεπιστήμιο του Rice εξέταζε το πρόβλημα της «ενεργειακής ασφάλειας» για τις ΗΠΑ, και σημείωνε ότι όλο και περισσότερο θα απειλούνταν οι ΗΠΑ από ελλείψεις πετρελαίου εν όψει της αδυναμίας των πετρελαϊκών αποθεμάτων να συμβαδίσουν με την παγκόσμια ζήτηση. Η αναφορά έκανε ιδιαίτερη μνεία στην «Απειλή του Ιράκ και του Ιράν» για την ελεύθερη ροή του πετρελαίου από τη Μέση Ανατολή. Κατέληγε λέγοντας ότι ο Σαντάμ Χουσεϊν παρέμενε απειλή για την ασφάλεια της Μέσης Ανατολής και ότι ακόμα διατηρούσε τη στρατιωτική ικανότητα να ασκήσει βία πέρα από τα σύνορα του Ιράκ.

Η κυβέρνηση του Μπους επέστρεψε σ' αυτό το μοτίβο μόλις ανέλαβε το 2001, υιοθετώντας, μερικοί λένε παραγγέλνοντας, μια δεύτερη αναφορά από το ίδιο Ινστιτούτο. (Αυτή η Αναφορά Ειδικής Αποστολής έγινε επίσης υπό την αιγίδα του Συμβουλίου επί των Εξωτερικών Υποθέσεων της Νέας Υόρκης, άλλη μια ομάδα που ιστορικά ασχολείται με την πρόσβαση των ΗΠΑ σε πετρελαϊκές πηγές στο εξωτερικό).

Όπως έγραψε η σκοτσέζικη *Sunday Herald* (στις 6 Οκτωβρίου του 2002), «Η κυβέρνηση του Μπους συμφώνησε τον Απρίλιο του 2001 ότι "το Ιράκ συνεχίζει να ασκεί μια αποσταθεροποιητική επιρροή στη ροή του πετρελαίου προς τις διεθνείς αγορές από τη Μέση Ανατολή" και, καθώς αυτό αποτελεί απαράδεκτο κίνδυνο για τις ΗΠΑ, η "στρατιωτική επέμβαση" είναι αναγκαία.

Ο αντιπρόεδρος Ντικ Τσέι, που προεδρεύει στην Ομάδα Αναπτυξιακής Ενεργειακής Πολιτικής του Λευκού Οίκου, παράγγειλε μια αναφορά σχετικά με την «ενεργειακή ασφάλεια» στο Ινστιτούτο Δημόσιας Πολιτικής Baker, ένα think-tank που ίδρυσε ο James Baker, ο πρώην υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ επί Μπους πρεσβύτερου.

Η αναφορά, με τίτλο "Οι Προκλήσεις της Στρατηγικής Ενεργειακής Πολιτικής για τον 21ο αιώνα", καταλήγει: "Οι ΗΠΑ παραμένουν αιχμάλωτες του ενεργειακού τους διλήμματος. Το Ιράκ συνεχίζει ν' ασκεί μια αποσταθεροποιητική επιρροή στη ...ροή του πετρελαίου προς τις διεθνείς αγορές από τη Μέση Ανατολή. Ο Σαντάμ Χουσεΐν έχει εκδηλώσει προθυμία να απειλήσει χρησιμοποιώντας το πετρέλαιο ως όπλο και χρησιμοποιώντας το δικό του πρόγραμμα εξαγωγών για να χειραγωγήσει τις πετρελαϊκές αγορές. Επομένως οι ΗΠΑ θα πρέπει ν' αναθεωρήσουν άμεσα την πολιτική τους απέναντι στο Ιράκ λαμβάνοντας υπόψη τη στρατιωτική, ενεργειακή, οικονομική και πολιτική/διπλωματική διάσταση. Οι ΗΠΑ θα πρέπει μετά ν' αναπτύξουν μια ολοκληρωμένη στρατηγική με συμμάχους-κλειδιά στην Ευρώπη και την Ασία, και με χώρες-κλειδιά στη Μέση Ανατολή, για να επανακαθορίσουν τους στόχους σε σχέση με την ιρακινή πολιτική και ν' αποκαταστήσουν ένα συνεκτικό συνασπισμό συμμάχων κλειδιά".

Τον Μπέικερ, που συνέστησε τα παραπάνω στον Τσέι, τον πρώην διευθύνοντα σύμβουλο της τεξανής πετρελαϊκής εταιρείας Halliburton, συμβούλευε ο Κένεθ Λέι, ο υπό δυσμένεια σήμερα πρώην διευθύνων σύμβουλος της Enron, του αμερικάνικου ενεργειακού κολοσσού που χρεοκόπησε μετά από τεράστιες λογιστικές απάτες.»

[Η *Sunday Herald* δεν λέει ότι η αναφορά αρχίζει κάνοντας μνεία στις «πρόσφατες αυξήσεις στην τιμή της ενέργειας» και στις «ενεργειακές ελλείψεις στην Καλιφόρνια», που τώρα ξέρουμε ότι τις προκάλεσαν οι μηχανορραφίες της Enron στην αγορά και για τις οποίες έκτοτε δύο έμποροι ενέργειας της Enron που έχουν κατηγορηθεί για συνωμοσία έχουν παραδεχθεί την ενοχή τους (Forbes, 5 Φεβρουαρίου του 2003)].

ΟΙ ΜΗ ΔΗΛΩΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΩΝ ΗΠΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΡΟΗΣ ΤΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ, ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ

Πίσω από τη δεδηλωμένη ανησυχία σχετικά με την «ελεύθερη ροή» του πετρελαίου από τον Περσικό Κόλπο υπάρχουν άλλα κίνητρα. Ακολουθώντας τις συστάσεις της Αναφοράς Ειδικής Αποστολής, η κυβέρνηση του Μπους επιθυμεί να αυξήσει τις διεθνείς (που μπορεί τελικά να σημαίνει αμερικάνικες) επενδύσεις στις υπανάπτυκτες ιρακινές πετρελαιοπηγές. Στις 16 Ιανουαρίου του 2003 η *Wall Street Journal* έγραψε ότι αξιωματούχοι του Λευκού Οίκου, του υπουργείου εξωτερικών και του υπουργείου άμυνας έκαναν ανεπίσημες συναντήσεις με στελέχη της Halliburton, της Schlumberger, της ExxonMobil, της Chevron Texaco και της ConocoPhillips για να σχεδιάσουν τη μεταπολεμική ανάπτυξη της παραγωγής πετρελαίου στο Ιράκ (του οποίου οι πετρελαιοπηγές πριν την εθνικοποίησή τους ανήκαν σε αμερικάνικες εταιρείες). Το άρθρο αυτό της *Journal* διαψεύστηκε από κυβερνητικούς αξιωματούχους, όμως όπως σημείωσε η *Guardian* στις 27 Ιανουαρίου του 2003, «είναι κάπως τραβηγμένο να πούμε ότι το θέμα δε θίχτηκε ποτέ».

Αξίζει επίσης να επισημάνουμε ότι ο Σαντάμ Χουσεΐν έχει ήδη παραχωρήσει δικαιώματα

προκαταρκτικών ερευνών για πετρέλαιο (που παρέμεναν ανενεργά λόγω των κυρώσεων του ΟΗΕ) στη Γαλλία, την Κίνα, τη Ρωσία τη Βραζιλία, την Ιταλία και τη Μαλαισία. Αν ο Σαντάμ αντικατασταθεί από ένα νέο εγκάθετο καθεστώς, είναι πιθανό ότι αυτά τα δικαιώματα θα αρθούν, αν και υπάρχουν αναφορές ότι οι ΗΠΑ έχουν προσφέρει στη Γαλλία, τη Ρωσία και την Κίνα ένα μερίδιο του μεταπολεμικού ιρακινού πετρελαίου, ως δέλεαρ για ν' αποσπάσουν την υποστήριξή τους στο Συμβούλιο Ασφαλείας.* Τον περασμένο Σεπτέμβριο ο πρώην αρχηγός της CIA Γούλσεϊ απείλησε μέσω της *Washington Post* (στις 15 Σεπτεμβρίου του 2002) ότι το κριτήριο για τη συμμετοχή της Γαλλίας και της Ρωσίας στο ιρακινό μεταπολεμικό χρυσωρυχείο θα είναι η υποστήριξή τους στην «αλλαγή καθεστώτος». Δε θα χρειάζονταν και πολλά τέτοια απειλητικά λόγια από επίσημες πηγές για να μετατραπεί η εκστρατεία του

Μπους ενάντια στο Ιράκ σε εκστρατεία ενάντια στην Ευρώπη.

Τα αποδεδειγμένα αποθέματα πετρελαίου στο Ιράκ είναι 113 δις βαρέλια, τα δεύτερα μεγαλύτερα στον κόσμο μετά τη Σαουδική Αραβία, και το 11% του παγκόσμιου συνόλου. Τα συνολικά αποθέματα μπορεί να είναι 200 δις βαρέλια ή και περισσότερο και όλα μπορούν να εξορυχθούν σχετικά εύκολα και φτηνά. Άρα αν αυξηθεί η ιρακινή παραγωγή πετρελαίου θα μειωθεί η πίεση της αγοράς πάνω σε χώρες που εισάγουν πετρέλαιο όπως οι ΗΠΑ. Επίσης θα μειωθεί η δύναμη του ΟΠΕΚ να επηρεάζει τις αγορές πετρελαίου παίρνοντας αποφάσεις για περιορισμό της παραγωγής. Πράγματι, αν η ιρακινή παραγωγή πετρελαίου μπορούσε να πλησιάσει τις δυνατότητές της, τα επιτρεπόμενα όρια που έχει θέσει ο ΟΠΕΚ θα σταματούσαν να γίνονται σεβαστά στη σημερινή αγορά.

Όμως οι ΗΠΑ δεν ενδιαφέρονται απλά και μόνο για πετρέλαιο από το Ιράκ, αλλά θέλουν να διατηρήσουν την πολιτική κυριαρχία τους πάνω σ' όλες τις πετρελαιοπαραγωγικές χώρες

* (σ.μ) Το άρθρο του Scott δημοσιεύτηκε στο Διαδίκτυο στις 15-2-03. Τη στιγμή που κλείνει η ύλη αυτού του τεύχους παραμένει ασαφές ποιά θα είναι το μελλοντικό νομικό καθεστώς των πετρελαιοπηγών, που είχαν εθνικοποιηθεί το 1972, και τι θα απογίνουν τα συμβόλαια που είχαν κλείσει οι Γάλλοι και οι Ρώσοι με τον Σαντάμ. Μέχρι τις 3-6-2003 θα ίσχυε το Πρόγραμμα Oil-for-Food, που προέβλεπε ότι η διάθεση των εσόδων από τις πωλήσεις πετρελαίου για την προμήθεια τροφίμων στο Ιράκ γίνεται μέσω του ΟΗΕ. Με την απόφαση 1483, όμως, του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ που ψηφίστηκε στις 22-5-2003, λίγες μέρες δηλαδή πριν τη λήξη του Προγράμματος, αίρονται όλες οι κυρώσεις που είχαν επιβληθεί στο Ιράκ, αναγνωρίζονται οι δυνάμεις κατοχής των ΗΠΑ και της Βρετανίας ως ύπατη εξουσία στη χώρα και αποκτούν το δικαίωμα να χρησιμοποιούν τα έσοδα από τις πωλήσεις πετρελαίου για την «ανοικοδόμησή» της. Παρατείνονται οι μπίζνες των ξένων εταιρειών (κυρίως ρωσικών), που γίνονται κάτω από το Πρόγραμμα Oil-for-Food, για άλλους έξι μήνες. Τέσσερις μέρες μετά την έγκριση της απόφασης 1483, ο διορισμένος υπουργός πετρελαίου του Ιράκ δήλωσε ότι ακυρώνονται τρία συμβόλαια ρωσικών και κινέζικων εταιρειών με την κυβέρνηση Σαντάμ. Η Bechtel, απ' την άλλη μεριά, που έχει αναλάβει τα έργα ανοικοδόμησης υποστηρίζει ότι η μοιρασιά θα γίνει ανεξάρτητα από το αν μια εταιρεία ανήκει σε χώρα που ήταν υπέρ ή κατά του πολέμου. Προς το παρόν οι κατακτητές ασχολούνται κυρίως με την ανοικοδόμηση των υποδομών της χώρας που κατέστρεψαν (παροχή νερού και ηλεκτρικού ρεύματος) και την αποτροπή της εξάπλωσης των επιδημιών.

της περιοχής. Ο υπουργός Εξωτερικών Κόλιν Πάουελ έδωσε μια γεύση των προθέσεων των ΗΠΑ όταν είπε στην Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων της Γερουσίας στις 6 Φεβρουαρίου ότι ένας επιτυχημένος πόλεμος ενάντια στο Ιράκ «θα μπορούσε ν' αναδιαμορφώσει θεμελιωδώς αυτήν την περιοχή με ένα δραστικό και θετικό τρόπο που θα προάγει τα συμφέροντα των ΗΠΑ». Αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι θα χρειαστεί να σταθμεύσουν αμερικάνικα στρατεύματα στο κατεχόμενο Ιράκ στο άμεσο μέλλον, οι ΗΠΑ δίνουν στο Ιράν και τη Σαουδική Αραβία (που και οι δύο ήταν κάποτε ασφαλείς βάσεις για αμερικάνικα στρατεύματα, αλλά όχι πια) να καταλάβουν ότι οι ΗΠΑ θα επιβάλουν ξανά την παρουσία τους ως κυρίαρχη στρατιωτική δύναμη στην περιοχή.

Ο ΜΗ ΔΗΛΩΜΕΝΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ ΤΟΥ ΔΟΛΑΡΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΕΤΡΕΛΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ

Κυριαρχία επί του Μεσανατολικού πετρελαίου θα σημαίνει ουσιαστικά διατήρηση της ηγεμονίας του δολαρίου στην παγκόσμια πετρελαϊκή οικονομία. Με δεδομένες τις τωρινές τους στρατηγικές, οι ΗΠΑ είναι αναγκασμένες να μην απαιτούν τίποτα λιγότερο. Όπως εξηγώ στο βιβλίο μου *Ναρκωτικά, Πετρέλαιο και Πόλεμος* η σημερινή αξία του αμερικάνικου δολαρίου, αδικαιολόγητη από καθαρά οικονομική σκοπιά, διατηρείται με πολιτικές διευθετήσεις, με πιο βασική αυτή που εξασφαλίζει ότι όλες οι αγορές πετρελαίου του ΟΠΕΚ θα συνεχίζουν να γίνονται με αμερικάνικα δολάρια. (Αυτή η δέσμευση του ΟΠΕΚ για πωλήσεις πετρελαίου σε δολάρια εξασφαλίστηκε τη δεκαετία του '70 με μια μυστική συμφωνία ανάμεσα στις ΗΠΑ και τη Σαουδική Αραβία, πριν οι δύο χώρες αρχίσουν να απομακρύνονται η μία από την άλλη λόγω του Ισραήλ και άλλων ζητημάτων).

Ο βασικός λόγος που τα δολάρια δεν είναι απλά κομμάτια πράσινο χαρτί είναι ότι οι χώρες παντού στον κόσμο τα χρειάζονται για αγορές, κυρίως πετρελαίου. Αυτό απαιτεί απ' αυτές, επιπρόσθετα, να διατηρήσουν αποθέματα δολαρίων για να προστατέψουν το δικό τους νόμισμα· και αυτά τ' αποθέματα, όταν επενδυθούν, βοηθάνε να διατηρηθούν τα τωρινά υψηλά επίπεδα των αγορών αμερικάνικων χρεογράφων.

Όπως έγραψε ο Henry Liu με πολύ παραστατικό τρόπο στο *Asian Times online* (στις 11 Απριλίου του 2002), «Το παγκόσμιο εμπόριο είναι τώρα ένα παιχνίδι στο οποίο οι ΗΠΑ παράγουν δολάρια και ο υπόλοιπος κόσμος παράγει πράγματα που μπορούν ν' αγοραστούν με δολάρια. Οι αλληλοσυνδεδεμένες οικονομίες του πλανήτη δεν εμπορεύονται πλέον για ν' αποκτήσουν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα· ανταγωνίζονται σε εξαγωγές για ν' αποκτήσουν τα δολάρια που χρειάζονται για την εξόφληση εξωτερικών δανείων σε δολάρια και για να συσσωρεύσουν αποθέματα δολαρίων έτσι ώστε να διατηρήσουν την ανταλλακτική αξία των δικών τους νομισμάτων. Για να εμποδίσουν κερδοσκοπικές και χειραγωγικές επιθέσεις στα νομίσματά τους, οι κεντρικές τράπεζες παγκοσμίως πρέπει ν' αποκτήσουν και να διατηρήσουν αποθέματα δολαρίων σε ποσότητες αντίστοιχες με την ποσότητα των νομισμάτων τους που είναι σε κυκλοφορία. Όσο μεγαλύτερη είναι η πίεση της αγοράς να υποτιμηθεί ένα συγκεκριμένο νόμισμα, τόσο περισσότερα αποθέματα δολαρίων πρέπει να κατέχει η κεντρική τράπεζα της συγκεκριμένης χώρας. Αυτό δημιουργεί μια σύμφυτη υποστήριξη του ισχυρού

δολαρίου που με τη σειρά της αναγκάζει τις κεντρικές τράπεζες παγκοσμίως ν' αποκτήσουν και να διατηρήσουν μεγαλύτερα αποθέματα δολαρίων, κάνοντάς το ισχυρότερο. Αυτό το φαινόμενο είναι γνωστό ως ηγεμονία του δολαρίου, που δημιουργείται από την γεωπολιτικά κατασκευασμένη ιδιομορφία ζωτικών εμπορευμάτων, κυρίως του πετρελαίου, να εκφράζονται σε δολάρια. Όλοι αποδέχονται τα δολάρια γιατί τα δολάρια μπορούν να αγοράσουν πετρέλαιο. Η ανακύκλωση των πετροδολαρίων είναι το κέρδος που έχουν αποσπάσει οι ΗΠΑ από ορισμένες πετρελαιοπαραγωγικές χώρες μετά το 1973 για την ανοχή τους απέναντι στο καρτέλ των χωρών που εξάγουν πετρέλαιο.

Εξ ορισμού, τα αποθέματα δολαρίων πρέπει να επενδύονται σε αμερικάνικα περιουσιακά στοιχεία, δημιουργώντας ένα πλεόνασμα στην κίνηση κεφαλαίων για την αμερικάνικη οικονομία. Ακόμα και μετά από ένα χρόνο απότομης διόρθωσης, η αξία των αμερικάνικων αποθεμάτων παραμένει εδώ και 25 χρόνια στην ανώτερη τιμή πώλησης και οι συναλλαγές γίνονται με υπερτίμηση κατά 56% σε σύγκριση με τις αναδυόμενες αγορές.»

Όμως οι τραπεζίτες των κεντρικών τραπεζών παγκοσμίως δεν πιστεύουν ότι το αμερικάνικο δολάριο ή οι αμερικάνικες χρηματαγορές θα διατηρήσουν τα σημερινά τους επίπεδα. Όπως τόνισε ο William Greider στο *The Nation* (στις 23 Σεπτεμβρίου του 2002): «Το καθαρό εξωτερικό χρέος της αμερικάνικης οικονομίας — η επί δύο δεκαετίες συσσώρευση όλο και μεγαλύτερων εμπορικών ελλειμμάτων — θα φτάσει σχεδόν στο 25% του αμερικάνικου ΑΕΠ φέτος, ή σχεδόν 2,5 τρις δολάρια. Πριν δεκαπέντε χρόνια ήταν μηδέν. Πριν το καθαρό

υπόλοιπο των ΗΠΑ από απαιτήσεις κατά οφειλετών στο εξωτερικό γίνει αρνητικό, το 1988, οι ΗΠΑ ήταν κράτος πιστωτής το ίδιο, επενδύοντας και δανειζοντας τεράστια κεφάλαια σε άλλους, πάντα περισσότερα από όσα δανειζόταν. Η σημερινή τάση φαίνεται να είναι πολύ ανησυχητική. Αν τα ελλείμματα παραμείνουν στο σημερινό επίπεδο των 400 δις δολαρίων το χρόνο ή μεγαλώσουν κιόλας, τότε το συνολικό χρέος των ΗΠΑ θα φτάσει

τα 3,5 τρις δολάρια σε τρία χρόνια περίπου. Μέσα σε μια δεκαετία, θα φτάσει το 50% του ΑΕΠ.»

Υπάρχει επίσης δυνητικά μια μεγάλη απειλή για το υπερτιμημένο δολάριο, που εντοπίζεται στην άλυτη αποπληθωριστική κρίση της Ιαπωνίας. Όπως σχολίασαν παρατηρητές όπως ο Lawrence A. Joyce, το δολάριο θα δεχόταν ισχυρό πλήγμα αν απαιτούνταν ξαφνικά από την ιαπωνική κυβέρνηση (κάτι που φαίνεται πολύ πιθανό) να εκπληρώσει τις νομικές της υποχρεώσεις και να ενισχύσει οικονομικά τις αποτυχημένες ιαπωνικές τράπεζες (πράγμα που μπορεί εύκολα να συμβεί αν μια συντηρούμενη έλλειψη πετρελαίου διατηρούσε την τιμή του στα 40 δολάρια το βαρέλι ή περισσότερο):

«Υπάρχει μόνο ένα μέρος απ' όπου η ιαπωνική κυβέρνηση μπορεί να πάρει αρκετά χρήματα για να «ξελασπώσει» το τραπεζικό της σύστημα: η ιαπωνική κυβέρνηση κατέχει το 15% των αμερικάνικων τοκοφόρων κρατικών χρεογράφων. Και θα αναγκαζόταν να τα πουλήσει αν αντιμετώπιζε μια μεγάλη τραπεζική κρίση. Αυτό θα έριχνε ακόμα περισσότερο το ήδη ασθενικό δολάριο. Κι αν ξεκινούσε η πώληση των κρατικών μας χρεογράφων από την Ιαπωνία, αυτό, φυσικά, θα προκαλούσε παγκοσμίως την πανικόβλητη βιάση όλων να κάνουν το ίδιο πριν τα χρεόγραφα φτάσουν ν' αξίζουν ένα μικρό μόνο μέρος της αρχικής τους αξίας όταν αγοράστηκαν. Την ίδια στιγμή, τα επιτόκια στις ΗΠΑ θα εκτινάσσονταν στα ύψη».

Η Ουάσινγκτον γνωρίζει φυσικά αυτά τα προβλήματα, και πιστεύει ότι η συντριπτική στρατιωτική της δύναμη και η θέληση να τη χρησιμοποιήσει δίνουν την απάντηση, πείθοντας ή αναγκάζοντας άλλες χώρες να στηρίξουν το δολάριο στο τεχνητό του επίπεδο ως λύση για τη δική τους ασφάλεια. Σε ένα άρθρο με τον τίτλο «Ασία: ο στρατιωτικός-οικονομικός

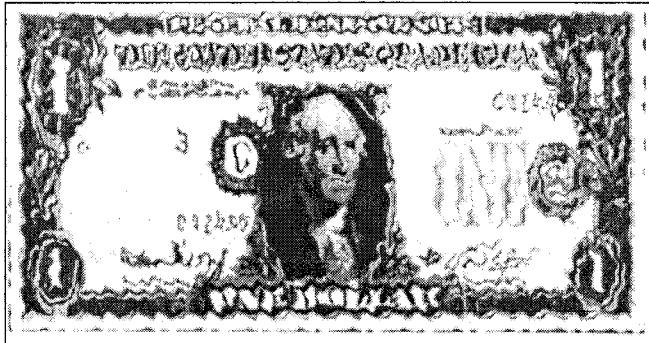
σύνδεσμος», δημοσιευμένο από το αμερικάνικο *Ναυτικό Ινστιτούτο* τον Ιανουάριο του 2002, ο καθηγητής Thomas Barnett του αμερικάνικου Ναυτικού Πολεμικού Κολεγίου έγραψε: «Ανταλλάσσουμε μικρά κομμάτια από χαρτί (το νόμισμά μας, με τη μορφή του εμπορικού ελλείμματος) με μια καταπληκτική σειρά ασιατικών προϊόντων και υπηρεσιών. Είμαστε αρκετά έξυπνοι για να γνωρίζουμε ότι πρόκειται ολοφάνερα για μια άδικη συμφωνία εκτός κι αν προσφέρουμε κάτι μεγάλης αξίας μαζί μ' αυτά τα μικρά χαρτάκια. Αυτό το προϊόν είναι ένας ισχυρός αμερικάνικος στόλος του Ειρηνικού, που εξισορροπεί τη συναλλαγή».

Υπάρχει κάποια αλήθεια σ' αυτό το επιχείρημα σε σχέση με φιλικές χώρες όπως η Ιαπωνία, τα αμυντικά έξοδα της οποίας έχουν μειωθεί λόγω της αμερικάνικης παρουσίας στην Ασία. Αλλά φυσικά οι ισλαμικές χώρες παντού στον κόσμο είναι λιγότερο πιθανό να εκτιμήσουν τη «μεγάλη αξία» μιας απειλητικής αμερικάνικης παρουσίας. Αντίθετα, είναι πιο πιθανό ν' ακολουθήσουν το παράδειγμα του Μαλαισιανού πρωθυπουργού Mahathir Mohamad, και να στραφούν προς το ισλαμικό χρυσό δηνάριο σαν έναν τρόπο να μειώσουν την ηγεμονία του δολαρίου στις παγκόσμιες αγορές και να αυξήσουν τη δύναμη των ισλαμικών κρατών απέναντι στην αμερικάνικη πολιτική.

Οι ΗΠΑ έχουν προς το παρόν λίγους λόγους να φοβούνται μια απειλή του δολαρίου από τη Μαλαισία. Όμως η Μαλαισία είναι μια ισλαμική χώρα και οι ΗΠΑ έχουν κάθε λόγο να φοβούνται μια παρόμοια πρόκληση από τα ισλαμικά κράτη του ΟΠΕΚ, αν αυτά ανάγκαζαν τον ΟΠΕΚ να σταματήσει τις πωλήσεις πετρελαίου σε δολάρια και να τις κάνει σε ευρώ.

Ο ΜΗ ΔΗΛΩΜΕΝΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ ΤΟΥ ΔΟΛΑΡΙΟΥ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Όπως σημειώθηκε σε ένα πρόσφατο άρθρο του W. Clark με τίτλο «Οι πραγματικοί αλλά ανομολόγητοι λόγοι του πολέμου στο Ιράκ», η στήριξη του δολαρίου από τον ΟΠΕΚ έδειξε σημάδια διάβρωσης τα τελευταία χρόνια. Το Ιράκ ήταν ένα από τα πρώτα κράτη του ΟΠΕΚ, το 2000, που μετέτρεψαν τα αποθέματά τους από δολάρια σε ευρώ. Τότε ένας σχολιαστής του Radio Free Europe/Radio Liberty πρόβλεψε ότι η πολιτική αυτή πράξη του Σαντάμ «θα κόστιζε στο Ιράκ χαμένα εισοδήματα εκατομμυρίων». Στην πραγματικότητα ωστόσο το Ιράκ κέρδισε αρκετά από την αύξηση της αξίας του ευρώ έναντι του δολαρίου κατά 17%.

Και άλλα κράτη έχουν αρχίσει σταδιακά να δένονται στο άρμα του ευρώ. Ένα άρθρο στο *Iran Financial News*, στις 25 Αυγούστου 2002, αποκάλυψε ότι περισσότερα από τα μισά περιουσιακά στοιχεία των ιρανικών Αποθεμάτων Ξένου Συναλλάγματος είχαν μετατραπεί από δολάρια σε ευρώ. Το 2002 η Κίνα άρχισε να μετατρέπει τα νομισματικά της αποθέματα από δολάρια σε ευρώ. Σύμφωνα με το *Business Week* (στις 17 Φεβρουαρίου του 2003) η Κεντρική Τράπεζα της Ρωσίας πέρσι διπλασίασε τις μετοχές της σε ευρώ φτάνοντάς τες στο 20% των αξίας 48 δις δολαρίων αποθεμάτων της σε ξένο νόμισμα. Και μάλιστα για έναν πολύ καλό λόγο, σύμφωνα με τον Πρώτο Αναπληρωτή Πρόεδρο Oleg Vyugin: «Οι αποδόσεις των τίτλων σε δολάρια είναι πολύ χαμηλές τώρα. Άλλα νομίσματα πληρώνουν περισσότερο».

Το *Business Week* συνεχίζει: «Η ιστορία παντού στον πλανήτη είναι ίδια. Οι έμποροι χρήματος λένε ότι οργανισμοί τόσο διαφορετικοί μεταξύ τους όπως η Τράπεζα του Καναδά, η Λαϊκή Τράπεζα της Κίνας και η Κεντρική Τράπεζα της Ταϊβάν δίνουν περισσότερο βάρος στο ευρωπαϊκό νόμισμα. Στο τέλος αυτού του χρόνου, προβλέπουν, το ευρώ θα αποτελεί το 20% των παγκόσμιων αποθεμάτων σε ξένο νόμισμα, που σήμερα ανέρχονται στο ποσό των 2,4 τρις δολαρίων. Πριν από ένα χρόνο το ευρώ αποτελούσε μόνο το 10%. "Κανείς δε λέει ότι το ευρώ θ' αντικαταστήσει το δολάριο ως το κύριο νόμισμα αποθεμάτων", λέει ο Michael Klawitter,

που ασχολείται με τη στρατηγική της νομισματικής κυκλοφορίας στη WestLB Research στο Λονδίνο. "Όμως θα γίνει πιο σημαντικό για πολλές κεντρικές τράπεζες"...

Η μετατόπιση προς το ευρώ έχει μεγάλες συνέπειες για τις αγορές ξένου συναλλάγματος και την αμερικάνικη και ευρωπαϊκή οικονομία. Ειδικοί επί των νομισμάτων λένε ότι το σημερινό μεγάλο έλλειμμα του ισοζυγίου συναλλαγών των ΗΠΑ, που τώρα φτάνει το 5%, πρόκειται να οδηγήσει το δολάριο ακόμα πιο κάτω, και το ευρώ ακόμα πιο ψηλά, στα επόμενα δύο με τέσσερα χρόνια. Αν και το δολάριο ίσως ανακάμψει προσωρινά αφού τελειώσει ο επικείμενος πόλεμος με το Ιράκ, σύμφωνα με τις προβλέψεις θα συνεχίσει την καθοδική του πορεία, και οι κεντρικές τράπεζες θα παίξουν κι αυτές το ρόλο τους σ' αυτήν την κάθοδο. "Ακόμα κι αν οι κεντρικές τράπεζες αυξήσουν τις μετοχές τους σε ευρώ μόνο λίγο τοις εκατό, αυτό θα έχει μεγάλη επίπτωση στην αγορά", λέει ο Klawitter. "Μιλάμε για πολλά δις δολάρια".

Αν δεν αποτραπεί, θα ακολουθήσει κι ο ΟΠΕΚ. Η Λιβύη προωθεί εδώ και καιρό την ιδέα να διατιμάται το πετρέλαιο σε ευρώ κι όχι σε δολάρια. Ο Javad Yarjani, ένας ιρανός ανώτερος αξιωματούχος του ΟΠΕΚ, είπε σ' ένα σεμινάριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον Απρίλιο του 2002 ότι, παρά τα προβλήματα που δημιουργούνται από μια τέτοια μετατροπή, «πιστεύω ότι ο ΟΠΕΚ δεν θ' απορρίψει εντελώς την πιθανότητα να υιοθετήσει διατίμηση και πληρωμές σε ευρώ στο μέλλον».

Στο μεταξύ ο Ούγκο Τσάβεζ έχει βγάλει το πετρέλαιο της Βενεζουέλας έξω από την οικονομία των πετροδολαρίων ανταλλάσσοντας πετρέλαιο απευθείας με εμπορεύματα από 13 άλλες χώρες του Τρίτου Κόσμου. Αν και αυτό δεν έχει μετατρέψει ακόμα τη Βενεζουέλα επίσημα σε υποψήφια χώρα του «άξονα του κακού» του Μπους, η ευθεία παρέμβαση της κυβέρνησης Μπους στην πρόσφατη απόπειρα πραξικοπήματος εναντίον του Τσάβεζ ήταν ξεκάθαρη. (Δες το άρθρο «Το πραξικόπημα στη Βενεζουέλα συνδέεται με την ομάδα Μπους», στο λονδρέζικο *Observer*, στις 21 Απριλίου του 2002, για λεπτομέρειες σχετικά με το ρόλο των αμερικάνων αξιωματούχων Elliot Abrams, Otto Reich και John Negreponce).

Ο συγγραφέας του άρθρου, ο Peter Dale Scott, γεννήθηκε στον Καναδά και ήταν διπλωμάτης και καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Berkeley. Ειρηνιστής, από την εποχή του πολέμου στο Βιετνάμ, και φιλελεύθερος, έχει γράψει πολλά βιβλία, άρθρα και πολιτικά ποιήματα και την έχει ψάξει ιδιαίτερα με τον «πόλεμο κατά των ναρκωτικών» και την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Ανήκει σ' αυτούς που πιστεύουν στην πολυμερή συνεργασία των καπιταλιστών, στη μεταρρύθμιση των διεθνών οργανισμών, την αναζωογόνηση του ΟΗΕ και της παγκόσμιας «κοινωνίας των πολιτών». Πολλοί φιλελεύθεροι τελευταία, βλέποντας την οικονομική παρακμή των ΗΠΑ και την αλαζονεία της χούντας του Μπους, προτείνουν τη στενότερη συνεργασία ΗΠΑ-Ευρώπης και την ισοδυναμία δολαρίου-ευρώ για να αποφευχθεί ο ενδο-ιμπεριαλιστικός ανταγωνισμός. Από τότε που έγραψε ο Scott το άρθρο του, η αξία του ευρώ έναντι του δολαρίου έχει αυξηθεί κι άλλο. Πράγμα που οφείλεται όχι τόσο σε μια επιλογή της αμερικάνικης κυβέρνησης (θεωρητικά, η διολίσθηση του δολαρίου βοηθά τα αμερικάνικα προϊόντα να γίνουν πιο ανταγωνιστικά στην παγκόσμια αγορά και αρκετές αμερικάνικες εταιρείες έχουν όντως αυξήσει τα κέρδη τους λόγω της πτώσης του δολαρίου) όσο στην αύξηση των εισροών κεφαλαίου προς τα ευρωπαϊκά ομόλογα που είναι πιο αποδοτικά. Αν η διολίσθηση του δολαρίου επιταχυνθεί μπορεί να προκληθεί μαζική φυγή κεφαλαίων από τις ΗΠΑ τη στιγμή ακριβώς που χρειάζονται καθαρή εισροή περίπου 3 δις δολαρίων ημερησίως για να ισορροπούν τα ελλείμματά τους. Υπάρχει πάντως από τη μεριά μας μια σοβαρή αντίρρηση στο λόγο του συγγραφέα: όσοι, όπως ο Scott, ερμηνεύουν τις διεθνείς εξελίξεις μέσω του

ανταγωνισμού μεταξύ ζώνης δολαρίου και ευρωζώνης παραβλέπουν ότι τα νομισματικά ζητήματα και οι εμπορικοί-νομισματικοί πόλεμοι είναι μυστικοποιημένες μορφές εμφάνισης των προβλημάτων που ανακύπτουν μέσα στις σχέσεις παραγωγής, δηλ. μέσα στις σχέσεις εκμετάλλευσης. Το χρήμα δεν είναι ένα απλό μέσο συναλλαγών και συσσώρευσης κέρδους ούτε ένας απλός μηχανισμός ρύθμισης της παραγωγής. Το χρήμα είναι η πιο αφηρημένη, καπιταλιστική μορφή του κοινωνικού πλούτου, είναι η αντιφατική, μυστικοποιητική κοινωνική δύναμη μέσω της οποίας η κοινωνική αναπαραγωγή υποτάσσεται στην καπιταλιστική αναπαραγωγή. Πίσω από την προσπάθεια των ΗΠΑ να στηρίξουν το δολάριο και να βγάλουν χρήμα από το χρήμα βρίσκεται η ανικανότητα του κεφαλαίου ν' αυξήσει την παραγωγικότητα της εργασίας με άλλον τρόπο πέραν αυτού της μείωσης του κόστους μέσω των απολύσεων. (Σύμφωνα με τον Economist, μόνο τους μήνες Φεβρουάριο και Μάρτιο του 2003, οι αμερικάνικες εταιρείες απέλυσαν κι άλλους 465.000 εργαζόμενους). Η πρόσφατη πολεμική επιχείρηση των ΗΠΑ είναι μια απελπισμένη προσπάθεια να προεκταθεί το παρόν στο μέλλον, και ως εκ τούτου καταλήγει ν' αναπαράγει την πολιτική της εν μέρει υποκατάστασης της παραγωγικής δραστηριότητας με βόμβες και χρήμα, της επέκτασης της πίστης και των πλασματικών κερδών, της όξυνσης των διαιρέσεων εντός του προλεταριάτου, της υπερτροφίας του ποινικού κράτους. Η αυξανόμενη κρίση του εξωτερικού χρέους των ΗΠΑ, η αύξηση των δημόσιων δαπανών, η υπερσυσσώρευση κεφαλαίου και η χρηματιστηριακή φούσκα είναι συνέπειες της αδυναμίας δημιουργίας ενός νέου μοντέλου εκμετάλλευσης της εργασίας και ενσωμάτωσης του συνόλου της εργατικής τάξης, χωρίς ταυτόχρονα να ενθαρρυνθούν οι διεκδικήσεις της· είναι δηλ., συνέπειες της αποτυχίας επιβολής μιας παραγωγικής και κερδοφόρας πειθάρχησης της εργατικής τάξης.

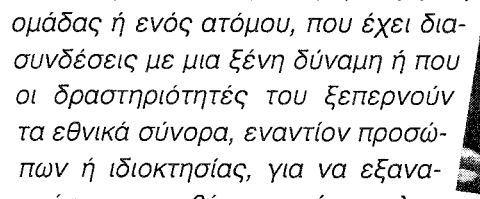
Από την άλλη μεριά, ο ανταγωνισμός μεταξύ διαφορετικών μορφών κεφαλαίου ή μεταξύ εταιρειών δεν είναι η ουσία του καπιταλισμού· είναι ένας από τους τρόπους μοιρασιάς της συνολικής κοινωνικά παραχθείσας υπεραξίας (ένας άλλος τρόπος είναι η συνεργασία των επιμέρους κεφαλαίων). Όπως έχουμε ξαναπεί, επειδή η εργασία υποχρεώνεται να παράγει υπεραξία κάτω από την προσταγή του κεφαλαίου σα σύνολο, τα ισχυρότερα κεφάλαια —εθνικά ή υπερεθνικά— δεν αποσκοπούν μόνο στην αύξηση των ατομικών κερδών τους αλλά, κι αυτό είναι το σημαντικότερο, προσπαθούν να το πετύχουν προωθώντας τη δική τους **συνολική** λύση στα προβλήματα της **παγκόσμιας** επιτήρησης, εκμετάλλευσης κι αναπαραγωγής της **πλανητικής** εργατικής δύναμης. Έτσι, μέσω του ανταγωνισμού, προκύπτει η συνολική στρατηγική του κεφαλαίου αλλά η εμμονή των αντιμπεριαλιστών (αριστερών ή φιλελεύθερων) με την ενδοκαπιταλιστική σύγκρουση αποκρύπτει το **πραγματικό περιεχόμενο** αυτής της σύγκρουσης: την κοινή κυριαρχία του κεφαλαίου επί της απείθαρχης εργατικής δύναμης.

Τέλος, ένα σημαντικό ζήτημα που ο Scott αφήνει έξω από την ανάλυσή του (δε νομίζουμε ότι ήταν πρόθεσή του άλλωστε να πει τα πάντα μέσα σε πέντε σελίδες) είναι το εξής: η συσσώρευση και η ανακύκλωση των πετροδολαρίων θα επιτρέψει στο αμερικάνικο κεφάλαιο να ξεκινήσει και να ελέγξει τις νέες επενδύσεις σε εναλλακτικές μορφές ενέργειας —είναι γεγονός ότι η εξόρυξη φτηνού πετρελαίου έχει μόλις 40 χρόνια ζωής ακόμα.

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

14

«Τρομοκρατικά εγκλήματα είναι οι εκ προθέσεως πράξεις που είναι δυνατόν να προσβάλλουν σοβαρά χώρα ή διεθνή οργανισμό, τις οποίες ο δράστης διαπράττει με σκοπό: α) να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό, β) να εξαναγκάσει αδικαιολόγητα τις δημόσιες αρχές ή ένα διεθνή οργανισμό να εκτελέσουν οποιαδήποτε πράξη ή να αποσταθεροποιήσει ή να καταστρέψει τις πολιτικές, συνταγματικές ή οικονομικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού, γ) να προκαλέσει σημαντικές ζημιές σε κυβερνητικές ή δημόσιες εγκαταστάσεις, συγκοινωνιακά συστήματα, εγκαταστάσεις υποδομής, ιδιωτικές ιδιοκτησίες κάνοντας χρήση πυροβόλων όπλων, εκρηκτικών υλών, πυρηνικών, βιολογικών και χημικών όπλων (ή προωθώντας την έρευνα και την ανάπτυξη τους), δ) να προκαλέσει πυρκαγιές, πλημμύρες ή εκρήξεις με αποτέλεσμα την έκθεση ανθρωπίνων ζώων σε κίνδυνο,... κτλ. Τρομοκρατία είναι ακόμη και η απειλή εκτέλεσης ενός εκ των προαναφερομένων εγκλημάτων».²⁵

«Διεθνής τρομοκρατία είναι η παράνομη χρήση βίας εκ μέρους μιας ομάδας ή ενός ατόμου, που έχει διασυνδέσεις με μια ξένη δύναμη ή που οι δραστηριότητές του ξεπερνούν τα εθνικά σύνορα, εναντίον προσώπων ή ιδιοκτησίας, για να εξαναγκάσει μια κυβέρνηση, έναν πληθυσμό ή ένα μέρος του πληθυσμού να εκτελέσει οποιαδήποτε πράξη, με σκοπό την προώθηση των πολιτικών ή κοινωνικών επιδιώξεών του».²⁶

Διαβάζοντας αυτούς τους δύο ορισμούς της τρομοκρατίας —τυπικά δείγματα

ασάφειας όλων των ορισμών που έχουν δοθεί γι' αυτήν μέχρι σήμερα— σου έρχονται ταυτόχρονα στο μυαλό: τα εγκλήματα πολέμου των ΗΠΑ, του ΝΑΤΟ και όλων μαζί των εθνικών στρατών, η μαφία, τα καρτέλ των ναρκωτικών, η ένοπλη ακροδεξιά και το αριστερό αντάρτικο πόλης! Γιατί άραγε το κεφάλαιο και το κράτος του δυσκολεύονται τόσο πολύ να δώσουν έναν ορισμό που να οριοθετεί την τρομοκρατία απέναντι στα άλλα εγκλήματα και να μην παραπέμπει ευθέως στις ίδιες τους τις δραστηριότητες; Η απάντηση —όπως θα φανεί από όσα ακολουθούν— είναι απλή: **γιατί η τρομοκρατία είναι μια μορφή δημοκρατικής πολιτικής πρακτικής.**

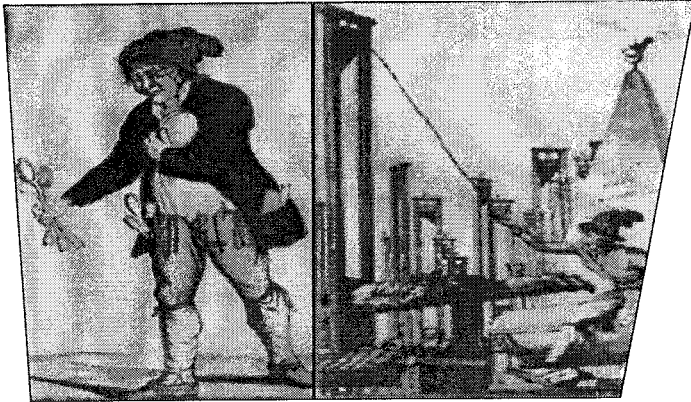
15

Ιστορικά, η εδραίωση της εξουσίας της αστικής δημοκρατίας ξεκίνησε το 1793-4 στη Γαλλία με τη συστηματική και οργανωμένη άσκηση τρομοκρατίας ενάντια στους αντιπάλους της. Η «κυριαρχία διαμέσου του τρόμου» ήταν η μόνη δυνατή πολιτική επιλογή του ριζοσπαστικού κομματιού της αστικής τάξης, των Γιακωβίνων, σε συνθήκες εξωτερικού πολέμου, έντονης λαϊκής δυσαρέσκειας και αντεπαναστατικών στάσεων. Η Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας, η κυβέρνηση της δημοκρατικής Τρομοκρατίας που αντιπροσώπευε τη συμμαχία Γιακωβίνων και Αβράκωτων, κατάργησε χωρίς αποζημίωση όλα τα φεουδαρχικά δικαιώματα, ενίσχυσε την τάξη των μικρομεσαίων αγροτών, απαγόρευσε τη δουλεία, επέβαλε γενικό έλεγχο των τιμών, ανάγκασε τους πλούσιους να δανείσουν το κράτος, επιτέθηκε στη χριστιανική θρησκεία. Οργάνωσε το ενιαίο, ισχυρό και συγκεντρωτικό μοντέρνο έθνος-κράτος και με τη γενική στρατολόγηση κινητοποίησε και καλλιέργησε τα αισθήματα εθνικής αλληλεγγύης πάνω στα οποία στηρίχθηκε η δημοκρατία των νεώτερων χρόνων. Οι Γιακωβίνοι ήταν οι πρώτοι πολιτικοί ηγέτες που χρησιμοποίησαν τον όρο «τρόμος» (“terreur”) με μια θετική πολιτική έννοια: «Εάν η βάση μιας λαϊκής κυβέρνησης σε καιρό ειρήνης είναι η αρετή», έλεγε ο Ροβεσπιέρος, «στη διάρ-

²⁵ Ορισμός της τρομοκρατίας σύμφωνα με τη Σύνοδο των υπουργών Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης της Ε.Ε. (Βρυξέλλες, 6-7/12/2001).

²⁶ Από δελτίο τύπου του FBI, με τίτλο “FBI Policy and Guidelines”, 16-2-1999.

κεια της επανάστασης είναι ταυτόχρονα η αρετή και ο τρόμος. Η αρετή χωρίς την οποία ο τρόμος είναι όλεθρος, ο τρόμος χωρίς τον οποίο η αρετή είναι ανήμπορη».²⁷ Στην

αρχική, ιστορική της μορφή λοιπόν η τρομοκρατία είναι η διαρκής και οργανωμένη **κρατική τρομοκρατία**. Άλλωστε τρομοκρατία ενάντια στις «δεξιές» ή «αριστερές» παρεκκλίσεις συνεχίζει να ασκεί και το Διευθυντήριο που διαδέχθηκε την Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας μετά την ανατροπή και την εκτέλεση των μελών της. Καθώς η ιστορία της εδραίωσης του αστικού καθεστώτος στη Γαλλία μετά τη δεκαετία του 1790 είναι μια ιστορία περιοδικών στάσεων και πραξικοπημάτων, μια περίοδος έντονων συγκρούσεων ανάμεσα στις φράξιες της αστικής τάξης και πολιτικής αστάθειας, η νομοθεσία αρχίζει να γίνεται ευνοϊκότερη προς τους αστούς πολιτικούς εγκληματίες.

Όπως γράφει ο Α. Λοβέρδος, «η συνεχής μη κοινοβουλευτική διεκδίκηση της εξουσίας και κατά συνέπεια οι ανώμαλες κυβερνητικές εναλλαγές, αποτελούν [έναν] καθοριστικό παράγοντα που οδήγησε στην καθιέρωση διαφορετικής με-

ταχείρισης του πολιτικού, σε σχέση με τον κοινό, εγκληματία».²⁸ Αυτό έγινε για πρώτη φορά μετά το τέλος της Παλινόρθωσης των Βουρβόνων με το γαλλικό συνταγματικό χάρτη του 1830 και τους νόμους που τον συνόδευσαν.²⁹

Ο σημερινός καπιταλιστικός «πολιτισμός» (που «θίγεται» από την ύπαρξη κλουβιών στα δικαστήρια αλλά αρνείται ν' αναγνωρίσει τα εγκλήματα της 17N ως πολιτικά³⁰) θεωρεί τις έννοιες του «ειδεχθούς» εγκλήματος και της πολιτικής, της τρομοκρατίας και της δημοκρατίας ως έννοιες αντιθετικές και αλληλοαναιρούμενες. Τόσο η αστική, δημοκρατική όσο και η κομμουνιστική ή αναρχική πολιτική πρακτική είναι εγκληματικές δραστηριότητες, με την έννοια της ανατροπής των υφιστάμενων πολιτικών και κοινωνικών σχέσεων, πράγμα που αναπόφευκτα περιλαμβάνει και την αφαίρεση ανθρώπινης ζωής. Αυτός ο «πολιτισμός», στον οποίο τα πάντα είναι αντεστραμμένα, καμώνεται ότι αγνοεί πως ιστορικά η τρομοκρατία γέννησε τη δημοκρατία και πως συνεχίζει να αποτελεί μορφή άσκησης της δημοκρατικής πολιτικής. Η τρομοκρατία ήταν η μαμή των προγόνων του Χρυσοχοΐδη, του Μαργαρίτη, του Μπίστη, της Μπακογιάννη και του Κουφοντίνα.

16

Η πιο αποτρόπαια πράξη κρατικής τρομοκρατίας τον 19ο αιώνα ήταν η καταστολή της Κομμούνας των Παρισίων. 30.000 Κομμουνάριοι φονεύτηκαν ή εκτελέστηκαν, 5.000 στάλθηκαν για καταναγκαστικά έργα στις αποικίες κι άλλοι τόσοι στη φυλακή. Στο εξής ένας ποταμός αίματος θα χώριζε τους προλετάριους από τ' αφεντικά.

²⁷ Ομιλία του Ροβεσπιέρου στη Συμβατική (5/2/1794). Αναφέρεται στο Τ.Μ. Τόμσον, *Ο Ροβεσπιέρος και η γαλλική επανάσταση* (Αθήνα, 1975).

²⁸ Α. Λοβέρδος, *Παρεκκλίσεις πολιτικής συμπεριφοράς και σύνταγμα* (Αθήνα, 1988), έργο θεμελιώδες για την κατανόηση των εννοιών του πολιτικού εγκλήματος και της τρομοκρατίας.

²⁹ Ο Α. Λοβέρδος, όπ. π., διευκρινίζει ότι «η αφετηρία της χρησιμοποίησης του όρου "πολιτικό έγκλημα" εντοπίζεται στη διαδικασία σύνταξης του γαλλικού ποινικού κώδικα του 1810».

³⁰ Επειδή, σύμφωνα με το αιτιολογικό του Δικαστηρίου του Κορυδαλλού, οι πράξεις της 17N δεν έτειναν «στην ανατροπή ή αλλοίωση της καθεστηκυίας τάξης που υπάρχει σύμφωνα με το ισχύον πολίτευμα», τη στιγμή που εδώ κι ένα χρόνο, κάθε μέρα, εντός και εκτός δικαστηρίου, τα μέλη της 17N αναθεματίζονται ακριβώς γι' αυτό το λόγο!

Η αστική τάξη μπορεί να έζησε από τον 19ο αιώνα και μετά με το φόβο των «επικίνδυνων τάξεων» αλλά αυτό που έχει μείνει στην ιστορία ως **τρομοκρατία εναντίον του κράτους** (δολοφονικές απόπειρες εναντίον ηγετών, τοποθετήσεις βομβών, κλπ σε διάφορες χώρες της Ευρώπης, στη Ρωσία και στην Αμερική, στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα) δεν ήταν καθόλου ένα ενιαίο φαινόμενο ούτε προερχόταν απαραίτητα από τις κατώτερες τάξεις. Ας πάρουμε το παράδειγμα της τσαρικής Ρωσίας. Εκεί, στις αρχές του 20ου αιώνα, η τρομοκρατία³¹ ήταν συλλογική πρακτική πολιτικών οργανώσεων με πολύ διαφορετικά μεταξύ τους πολιτικά προγράμματα.

♦ Οι **σοσιαλ-επαναστάτες** (εσέροι) είχαν ιδρύσει το 1901 μια Οργάνωση Κρούσης που αποσκοπούσε στην αποδιοργάνωση του τσαρικού καθεστώτος. Το πολιτικό τους πρόγραμμα ήταν αστικό-αντιμοναρχικό και αποσκοπούσε στην εγκαθίδρυση ενός «*συνταγματικού καθεστώτος που θα βασιζόταν στην καθολική ψηφοφορία, στην ελευθερία της θρησκείας, του Τύπου, των συγκεντρώσεων, των ενώσεων, την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, το απαραβίαστο των δικαιωμάτων του ατόμου και το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών της Ρωσίας*».³² Μια ομάδα που αποσχίστηκε από το κόμμα τους και συγκροτήθηκε οργανωτικά σε «*Ενωση των σοσιαλ-επαναστατών μαξιμαλιστών*» μπορούν να θεωρηθούν ως οι πρώτοι που εφάρμοσαν το αντάρτικο των πόλεων. Αποσκοπούσαν σε ένα «*άμεσο κοινωνικό πραξικόπημα*» στις πόλεις και στην ύπαιθρο και απέβλεπαν στην «*κοινωνικοποίηση της παραγωγής και των γαιών*». Σ' αντίθεση με τους εσέρους θεωρούσαν ως «*ολότελα άχρηστα τα πάσης φύσεως αντιπροσωπευτικά συστήματα*».³³

Chernoie Znamia, Μινσκ, 1906

♦ Οι **σοσιαλδημοκράτες**, ή μάλλον η μπολσεβίκικη φράξια του Ρώσικου Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος, οργάνωσε λίγο αργότερα το Στρατιωτικό Γραφείο του Κόμματος στο πρότυπο της συνωμοτικότητας και του καταμερισμού εργασίας της Οργάνωσης Κρούσης. Ο Λένιν, που συνήθιζε να ντύνει τις πολιτικές επιλογές του μ' ένα μανδύα «*ιστορικο-υλιστικής*» ανάλυσης, κατηγορούσε τους εσέρους και τους «*παλιούς*» τρομοκράτες (ναρόντικους) ότι ήταν αποκομμένοι από το «*κίνημα των μαζών*» ενώ η δική του επιλογή, το 1906, να προωθήσει τον παρτιζάνικο πόλεμο εναρμονιζόταν υποτίθεται με την «*επικείμενη γενική εξέγερση*» στη Ρωσία —πράγμα που φυσικά δεν ίσχυε· τα χρόνια που ακολούθησαν την επανάσταση του 1905 ήταν χρόνια ήττας και αντίδρασης. Ο «*νέου τύπου*» τρομοκρατισμός του Λένιν ήταν επίσης υπόθεση συνομημάτων διανοουμένων που, ελλείψει πραγματικού κινήματος, προσπαθούν να το υποκαταστήσουν. Ο πραγματικός στόχος της **ένοπλης πάλης**, σύμφωνα με τα λόγια του, πέρα από την εκτέλεση ορισμένων προσώπων του στρατιωτικού-αστυνομικού μηχανισμού και την κατάσχεση χρημάτων για τις ανάγκες του Κόμματος, των ένοπλων ανταρτών και της «*προετοιμασίας της εξέγερσης*», ήταν η στρατιωτική εκπαίδευση των μελλοντικών ηγετών του προλεταριάτου.³⁴

³¹ Ο L. Proal (La criminalité politique, 1908) ισχυρίζεται ότι «*οι ρώσοι αυτοαποκαλούνται "τρομοκράτες" και υποστηρίζουν αυτή τους την ιδιότητα στα δικαστήρια...*». Το αναφέρει ο Λοβέρδος, όπ. π.

³² Απόσπασμα από το πρόγραμμα του σοσιαλ-επαναστατικού κόμματος (βλ. A. Spiridovitch, *L' Histoire du terrorisme russe*, Παρίσι, 1930 και F. Venturi, *Roots of Revolution*, Νέα Υόρκη, 1960).

³³ E. Marensin, *Φράξια Κόκκινος Στρατός* (Διεθνής Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1975).

³⁴ «*Για τον Τρότσκι, τον Λένιν και τους επιγόνους τους, η εξέγερση είναι μια τέχνη, δηλαδή υπόθεση ειδικών. Επικεφαλής χρειάζεται μια συνετή ηγεσία που να χειρίζεται μια ελαστική τακτική στο πλαίσιο ενός καλά θεμελιωμένου*

Ο Λένιν θεωρούσε ότι η ιστορία της γιακωβίνικης τρομοκρατίας «είναι εξαιρετικά εποικοδομητική για το ρώσο επαναστάτη». Αν κανείς το συνδυάσει αυτό με την αντίληψή του περί σταδίων εξέλιξης της ανθρώπινης ιστορίας, δε θα δυσκολευτεί να καταλάβει γιατί οι μπολσεβίκοι πριν το 1917 έκλειναν κατά καιρούς συμφωνίες κοινής δράσης με τους εσέρους τρομοκράτες. Γιατί αυτοί οι τελευταίοι ήταν θιασώτες της δημοκρατίας και γιατί, κατά τους μπολσεβίκους, το περιεχόμενο της επαναστατικής δραστηριότητας τότε δε θα μπορούσε να είναι τίποτε άλλο από «αστικοδημοκρατικό». Μετά το 1917 το ίδιο αυτό περιεχόμενο το βάφτισαν «σοσιαλιστικό».

♦ η δράση των **αναρχοκομμουνιστών**, που έδρασαν την ίδια εποχή, αξίζει πραγματικά να χαρακτηριστεί «τρομοκρατία ενάντια στο κράτος» αφού, αντίθετα με τους σοσιαλιστές, αρνιόντουσαν τα ενδιάμεσα στάδια της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και της «δικτατορίας του προλεταριάτου» και ήταν υπέρ της άμεσης κομμουνιστικοποίησης και της κατάργησης του κράτους. Κατηγορούσαν επίσης τους σοσιαλδημοκράτες ότι βασιζόνταν υπερβολικά στο ειδικευμένο προλεταριάτο και παραμελούσαν τις αγροτικές μάζες, τους άνεργους και τους ανειδίκευτους εργάτες. Αν και έδειχναν μεγάλη συμπάθεια προς την τρομοκρατία των εσέρων εναντίον των κυβερνητικών αξιωματούχων, τους ενδιέφερε περισσότερο η γενίκευση των βίαιων ενεργειών έτσι ώστε να συμπεριληφθούν σ' αυτές επιθέσεις εναντίον

των εργοδοτών και της ατομικής ιδιοκτησίας —ο «οικονομικός τρόμος», όπως τον αποκαλούσαν. Επρόκειτο συνήθως για απογοητευμένους πρώην σοσιαλδημοκράτες και σοσιαλ-επαναστάτες ή, ειδικότερα, πρώην μέλη της Μπουντ (Γενική Εβραϊκή Εργατική Ένωση Λιθουανίας, Πολωνίας και Ρωσίας) που αναζήτησαν μια πιο ριζοσπαστική προοπτική. Οι πιο γνωστές ομάδες ήταν η Chernoe Znamia (Μαύρη Σημαία) και η Beznachalie (Χωρίς Εξουσία). Οπλισμένοι με πιστόλια και αυτοσχέδιες βόμβες προέβαιναν σε απαλλοτριώσεις τραπεζών, ταχυδρομείων, εργοστασίων, μαγαζιών και ιδιωτικών κατοικιών της αριστοκρατίας και της αστικής τάξης. Ήταν θιασώτες της τρομοκρατίας με κάθε μέσο —ατομική τρομοκρατία, μαζική τρομοκρατία, οικονομική τρομοκρατία— και συχνά κατηγορήθηκαν από τους αναρχοσυνδικαλιστές, οι οποίοι ήταν εναντίον των «αδιάκριτων ληστειών και δολοφονιών» και υπέρ των οργανωμένων απεργιών, του μπούκοτάζ, του σαμποτάζ, των επιθέσεων στους διευθυντές των εργοστασίων και της απαλλοτρίωσης των κυβερνητικών ταμείων. Οι αναρχοκομμουνιστές, όπως και οι μαξιμαλιστές εσέροι, εξοντώθηκαν από την κυβέρνηση του Στολύπιν, το 1906-07, μετά από ένα πογκρόμ μαζικών συλλήψεων που τις ακολούθησαν δίκες με συνοπτικές διαδικασίες και εκτελέσεις.³⁵

Αν και τα έσοδα των απαλλοτριώσεων χρησιμοποιούνταν αρκετές φορές για τις ανάγκες του κοινωνικού κινήματος (τυπογραφεία, απεργιακά ταμεία), συντήρη-

σχεδίου, που να συνδυάζει τη σύνεση κατά την προετοιμασία με την τολμηρότητα στην εκτέλεση. Σαν στρατεύματα, όλος ο λαός είναι πολύς. Χρειάζεται ένας μικρός στρατός, ψύχραιμος και βίαιος, εκπαιδευμένος στην τακτική της εξέγερσης. Πρέπει να ενεργεί γρήγορα, στο περιορισμένο πεδίο της πρωτεύουσας, να συγκεντρώνει τις προσπάθειες στα ζωτικά κέντρα, να χτυπάει επιδέξια και σκληρά. Η εξέγερση είναι μια σιωπηλή μηχανή. Είναι μια υπόθεση κομάντος. Σ' αυτήν την οπτική, οι μάζες, οπλισμένες ή όχι, έχουν τόση θέση όσο κι ένας σκύλος σε μια παρτίδα σκάκι. Αυτό το ακραίο σημείο του εκφυλισμού της αντίληψης της ένοπλης εξέγερσης, δεν ήταν παρά η αναπόφευκτη κατάληξη της λενινιστικής αντίληψης για το κόμμα. Αυτό εδώ κατέχει το μονοπώλιο της ταξικής συνείδησης. Οφείλει να υποκαταστήσει την εργατική τάξη στα πάντα γιατί αυτή είναι ανίκανη να ανυψωθεί πέρα από το επίπεδο της συνδικαλιστικής συνείδησης», Ε. Marensin, ό.π. Η 17N επανέλαβε σχεδόν κατά λέξη τα επιχειρήματα του Λένιν του 1906 υπέρ του παρτιζάνικου αγώνα, στο μανιφέστο της με τίτλο «Απάντηση στα κόμματα και τις οργανώσεις» (Απρίλιος 1977). Η έλλειψη χώρου μας εμπόδισε να παρουσιάσουμε εκτενώς, στο κεφάλαιο που ακολουθεί, τις θεωρητικές επιρροές της 17N (π.χ., η έννοια της λματ προέρχεται από τον τριτοκοσμικό θεωρητικό Αντρέ Γκούντερ Φρανκ και το βιβλίο του *Lumpenbourgeoisie: Lumpendevelopment*, 1972).

³⁵ Όλες οι πληροφορίες εδώ προέρχονται από το κλασικό βιβλίο του Paul Avrich, *The Russian Anarchists* (Princeton, 1967).

σαν ως επί το πλείστον την αναπαραγωγή των σοσιαλιστικών και αναρχικών ομάδων ως οργανώσεων **επαγγελματιών επαναστατών**. Το πρόβλημα είναι ότι τότε διαμορφώθηκε το αντεπαναστατικό πρότυπο του αγωνιστή-ασκητή. «Ο θάνατος είναι αδελφός της ελευθερίας», δήλωσε ένα μέλος της Beznachalie, μετά τη σύλληψή του. Οι μπολσεβίκοι μπορεί να ήταν λιγότερο συναισθηματικοί και αυτοκτονικοί, αλλά αποδείχτηκαν πραγματικοί επιστήμονες στη διαμόρφωση και εξάπλωση αυτού του προτύπου μέσα στον 20ο αιώνα.

Στην Ευρώπη πάντως είχαν καταλάβει από νωρίς την κοινωνική διάσταση του «αναρχικού εγκλήματος», γι' αυτό στη Γαλλία, με νόμο του 1894, το εξαίρεσαν από τα πολιτικά εγκλήματα με το αιτιολογικό ότι «...στρέφεται εναντίον κάθε είδους [καπιταλιστικής] κοινωνικής οργάνωσης και αποτελεί κίνδυνο όχι μόνο για την ασφάλεια ενός κράτους, αλλά για όλη την πολιτισμένη κοινότητα [του χρήματος]...».³⁶

17

Αφού κατέλαβαν την εξουσία στη Ρωσία, οι μπολσεβίκοι άρχισαν να εισάγουν τον «κρατικό καπιταλισμό προς όφελος του λαού»: έτσι τον αποκαλούσε ο ίδιος ο Λένιν, ο οποίος απαιτούσε από τις μάζες «να υπακούν αναντίρρητα στη μία θέληση των ηγετών της εργασιακής διαδικασίας».³⁷ Το 1920, ο Τρότσκι έκανε ένα βήμα παραπέρα και πρότεινε τη στρατιωτικοποίηση της εργασίας. Το έργο στο οποίο ανέπτυξε με τον πιο ολοκληρωμένο τρόπο την άποψή του για τη «σοσιαλιστική» οργάνωση της εργασίας έχει τον χαρακτηριστικό τίτλο *Τρομοκρατία και Κομμουνισμός*. Σ' αυτό το έργο η επίθεση στη μεταφυσική της (κοινοβουλευτικής) δημοκρατίας, η εξύμνηση του τρόμου και της «υποχρεωτικής εργασιακής θητείας» εξηγείται όχι

από μια γενική εχθρότητα των μπολσεβίκων απέναντι στη δημοκρατία (ήταν οργανωμένοι άλλωστε με μια διαδικασία δημοκρατικού συγκεντρωτισμού) αλλά από την ανάγκη που ένιωθε το Κόμμα να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις που θα έκαναν την ανάπτυξη του καπιταλισμού στη Ρωσία (άρα και την υλική βάση της δημοκρατίας) εφικτή. Η τρομοκρατία της Τσεκά, που διαδέχτηκε την τσαρική Οχράνα, αποσκοπούσε στην απομόνωση και την εξόντωση των «αντικοινωνικών παράσιτων» που έβαζαν εμπόδια στη «σοσιαλιστική» πρωταρχική συσσώρευση και τη Λαϊκή Δημοκρατία.

Η δικτατορικού τύπου παραμόρφωση του νόμου της αξίας στη Ρωσία ανησύχησε τη Δύση και οι μπολσεβίκοι αντιμετώπισαν με τον ίδιο τρόπο που και οι ίδιοι αντιμετώπισαν τους πολιτικούς τους αντιπάλους. Ανακαλύφθηκε το «μπολσεβίκικο έγκλημα» και, στη Γαλλία πάλι, θεσπίστηκε νόμος το 1939 ο οποίος στρεφόταν εναντίον όσων προπαγάνδιζαν «τη γραμμή της Τρίτης Διεθνούς». Δεν επρόκειτο απλά για δίωξη του φρονήματος αλλά για προσπάθεια διαχωρισμού του «πολιτικού» από το «οικονομικό» έγκλημα αφού οι νομοθέτες θεωρούσαν ότι οι «κομμουνιστάι αποβλέπουν όχι απλώς εις την ανατροπήν του πολιτικού αλλά του κοινωνικού και οικονομικού καθεστώτος».

Εν τω μεταξύ, οι πιο ακραίες μορφές αντικομμουνιστικής τρομοκρατικής οργάνωσης (ο φασισμός και ο ναζισμός) οδηγήθηκαν εξίσου στην παραμόρφωση του νόμου της αξίας για να πετύχουν τους στόχους τους γι' αυτό και αντικαταστάθηκαν από πιο ορθολογικές δημοκρατικές μορφές ελέγχου —αλλά αυτή είναι μια άλλη περίπλοκη ιστορία.

Η έννοια του «μπολσεβίκικου εγκλήματος» εγκαταλείφθηκε όταν, μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, η σταλινική ιδεολογία, όντας επίσημη ιδεολογία μιας σειράς χωρών του ΟΗΕ και νομιμοποιημένων αριστερών κομμάτων

³⁶ G.Diena, *Le délits anarchistes et l' extradition* (1895). Το αναφέρει ο Λοβέρδος, όπ. π. Οι προσθήκες εντός αγκύλης είναι δικές μας.

³⁷ Λένιν, *Τα άμεσα καθήκοντα της Σοβιετικής Κυβέρνησης*, Απρίλιος 1918.

στη Δύση, αναγνωρίστηκε ως πολιτική και όχι τρομοκρατική ιδεολογία. Επίσης το αντιαποικιακό (εθνικοαπελευθερωτικό) κίνημα, που στράφηκε εναντίον καθεστώτων με κρίση νομιμοποίησης, αντιμετωπίστηκε επίσης ως πολιτικό και όχι τρομοκρατικό από τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Στην πραγματικότητα, η περίοδος από τη δεκαετία του '50 ως τη δεκαετία του '70 είναι μια περίοδος όπου η χρήση του όρου «τρομοκρατία» γίνεται μόνο εκ μέρους των κρατών εκείνων που αντιμετωπίζουν αποσχιστικά κινήματα ή αντάρτικα πόλης στο εσωτερικό τους και δεν υπάρχει καμία συναίνεση μέσα στον ΟΗΕ —τη λεγόμενη «διεθνή κοινότητα»— όσον αφορά ένα κοινό αποδεκτό ορισμό του όρου ή μια κοινή πρακτική.

18

Η δαιμονοποίηση της τρομοκρατικής πολιτικής πρακτικής, η αναγωγή της σε ηθικό πανικό, ξεκινά τη δεκαετία του '70 στη Γερμανία και την Ιταλία. Οι ένοπλες λενινιστικές ομάδες ή οργανώσεις που αμφισβητούσαν την κοινοβουλευτική αριστερά και ξεκινούσαν από λανθασμένες θεωρίες περί «αυταρχικού κράτους» —«ο φασισμός είναι η παγωμένη ψυχή της δημοκρατίας»— μαζικής εξαθλίωσης του προλεταριάτου και παροχής υπηρεσιών στο «λαό», βρέ-

θηκαν στο στόχαστρο της κρατικής καταστολής. Μιλώντας βέβαια για την Ιταλία πρέπει να κάνουμε διάκριση ανάμεσα στην οργανωμένη τρομοκρατία και τη διάχυτη. Η «διάχυτη τρομοκρατία» ήταν κομμάτι της προλεταριακής εμπειρίας σ' αυτή τη χώρα και συνδεόταν περισσότερο με την άρνηση τη εργασίας, παρότι οι ψευδαισθήσεις για τη δημιουργία του «μαχόμενου κομμουνιστικού κόμματος» που θα οδηγούσε τις μάζες στην κατάκτηση της εξουσίας δεν έλειπαν ούτε απ' το χώρο αυτών των μικρών ομάδων.³⁸

Ορισμένες ένοπλες ομάδες (π.χ. GAP, Ερυθρές Ταξιαρχίες) που έχουν πολιτική οργάνωση και πρόγραμμα, ιδεολογικούς, στρατηγικούς και τακτικούς στόχους δεν έρχονται απαραίτητα σε αντίθεση με το Αστικό Δίκαιο αλλά με μία ιστορικώς συγκεκριμένη έκφρασή του. Όπως έδειξαν ο Primo Moroni και ο Ermanno Gallo, οι ένοπλες λενινιστικές οργανώσεις στην Ιταλία είχαν στόχους «σε μεγάλο βαθμό συμβατούς με το ιταλικό δημοκρατικό σύνταγμα». Σε κάποιες περιπτώσεις ζητούσαν απλώς από τους θεσμούς τη «εφαρμογή των αρχών του συντάγματος» και προσπαθούσαν να υπερασπίσουν στρατιωτικά τις «λαϊκές κατακτήσεις» στο πλαίσιο αυτού που αποκαλούσαν «μπλοκαρισμένη δημοκρατία». Σε άλλες περιπτώσεις, ανέβαζαν το επίπεδο της στρατιωτικής σύγκρουσης για να στηρίξουν τη «δημοκρατία και την εργατική εξουσία που είχε επιτευχθεί στο εργοστάσιο» και ν' ανακόψουν τις όποιες

³⁸ «Λοιπόν, σ' αυτά τα μέρη που σύχναζα, πήρα κάποτε μια προκήρυξη από τις ομάδες που ήδη είχαν εμπλακεί στον ένοπλο αγώνα, κυκλοφορούσαν προκηρύξεις των Ερυθρών Ταξιαρχιών παραδείγματος χάριν, οι Ερυθρές Ταξιαρχίες που τις θεωρούσα σαν... έναν μύθο..., δηλαδή... αυτοί οι άνθρωποι που χτυπούσαν τα σύμβολα και τα άτομα... που τελικά με ενέπνευσαν δηλαδή..., έτσι... κι εγώ με τις μικρές μου δυνάμεις ήθελα να χτυπήσω εκείνον που με εκμεταλλευόταν τόσα χρόνια στο εργοστάσιο ή με απασχολούσε στη μαύρη εργασία και... ζούσα αυτή τη συμβιωτική σχέση με τις Ερυθρές Ταξιαρχίες... Μετά από εκείνη τη ληστεία η εκτίμησή μας στον χώρο των μικρών ομάδων μεγάλωσε... γιατί μεταξύ των μικρών ομάδων το να κάνεις μια ενέργεια τέτοιας σημασίας σήμαινε την απόκτηση κύρους... κάτι, πρέπει να σου πω, που δεν ίσχυε στους μεγάλους σχηματισμούς τύπου Πρώτης Γραμμής ή Ερυθρών Ταξιαρχιών... γιατί μ' αυτά ούτε που ασχολούνταν οι μεγάλες οργανώσεις... όμως σ' αυτό το μάγμα που αποτελούσε η διάχυτη τρομοκρατία... που κατά τη γνώμη μου ήταν η πιο αυθεντική έκφραση του ένοπλου αγώνα, ακόμη περισσότερο και από τις Ερυθρές Ταξιαρχίες ή την Πρώτη Γραμμή γιατί... η διάχυτη τρομοκρατία κατά τη γνώμη μου εξέφραζε μια μαζικοποίηση του ένοπλου αγώνα στην Ιταλία, δηλαδή κυρίως την επέκταση των ανταγωνιστικών συμπεριφορών που ήταν παρούσες και ωστόσο καταπιέζονταν στη μητρόπολη... ή στην ιταλική κοινωνία, αν προτιμάς... Ωστόσο, να, είχαμε αποκτήσει αυτό το κύρος γι' αυτό είχαμε άμεσες σχέσεις με άλλους μαχόμενους χώρους και... κάνοντας αυτή την ατέλειωτη σειρά ληστειών για αυτοχρηματοδότηση, αφού το κύριο πρόβλημά μας τότε ήταν το μάζεμα όπλων και χρήματος για να έχουμε τα δικά μας σπίτια και όλα τα υπόλοιπα... όμως τα φέρναμε λιγάκι δύσκολα με τα λεφτά, αφού πάντοτε είχαμε λίγα λεφτά...». Ένας «τρομοκράτης». Αποσπάσματα από τη ζωή και το όνειρο ενός στρατευμένου στον ένοπλο αγώνα, (Ελευθεριακή Κουλτούρα, Αθήνα, 2003).

επιθέσεις των αφεντικών. Άλλες φορές προωθούσαν τον «ένοπλο ρεφορμισμό», όπως η φάλαγγα Walter Alasia στο Μιλάνο.³⁹

Η ιταλική εμπειρία έδειξε επίσης ότι οι λενινιστές στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν βολονταριστικά τις συνθήκες που θα επιτρέψουν «το πέρασμα απ' τον διεκδικητικό αγώνα σ' εκείνον για την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας»,⁴⁰ συμβάλλουν προσωρινά στην αύξηση της μαχητικότητας του προλεταριάτου, προωθώντας π.χ. εργατικές επιτροπές βάσης, ομάδες αυτοάμυνας ή πράξεις αυτομείωσης των τιμών. Αυτή η πλευρά της λενινιστικής δραστηριότητας είναι που ενοχλεί το κεφάλαιο. Καθώς οι ένοπλοι αριστεριστές όμως έτειναν όλο και περισσότερο προς αυτο-διαφημιστικές πρακτικές που περισσότερο αποσκοπούσαν να δείξουν ότι ο «ένοπλος αγώνας» είναι δυνατός και έτσι να στρατολογήσουν νέα μέλη, αποξενώνονταν όλο και περισσότερο από τους αποδέκτες της «ένοπλης προπαγάνδας» και έπεφταν σαν ώριμα φρούτα στα χέρια των ΜΜΕ που καλούνταν να γίνουν διάυλοι μετάδοσης των «μηνυμάτων» τους και τα οποία εκμεταλλεύτηκαν, φυσικά, αυτή την ανάθεση για να προωθήσουν την *εγκληματοποίηση* των «εντολέων» τους. Ο λενινισμός κατάντησε μια καρικατούρα του εαυτού του, όταν την εποχή του θεάματος ανέθεσε στους αντιπάλους του το έργο της διαφήμισης του «μαζικού κόμματος», ή μάλλον των 57 παραλλαγών του.

19

Η συζήτηση που ξεκίνησε στην Ιταλία με την όξυνση της κρατικής καταστολής στα τέλη της δεκαετίας του '70 ήταν πολύ ενδιαφέρουσα. «*Η διαδικασία της εγκληματοποίη-*

σης ερμηνεύθηκε ως ένα ευρύτερο πειθαρχικό σχέδιο που αποσκοπούσε στην ανασυγκρότηση του πολιτικού παιγνιδιού, την αναμόρφωση των κοινωνικών υποκειμένων και τον περιορισμό του ανταγωνισμού σε τελετουργικές και συμβατικές μορφές. Αυτό το σχέδιο ήταν άσχετο με τις συγκεκριμένες συμπεριφορές ενάντια στις οποίες υποτίθεται ότι στρεφόταν η εγκληματοποίηση. Ονομάσαμε αυτή τη διαδικασία ποινικοποίηση (juridification), εννοώντας ότι, ακόμα κι αν η ένοπλη πάλη εξέλιπε, άλλες καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης θα ανακαλύπτονταν για να νομιμοποιηθεί μια διαρκής κατάσταση "συναγερμού" και αυξανόμενης παρουσίας του δικαστή μέσα στην κοινωνία. Εκ των υστέρων μπορούμε να αναφέρουμε άπειρα παραδείγματα: από τον ένοπλο αγώνα ως τη "μαφία", από τη "μάστιγα των ναρκωτικών" ως τις άγριες απεργίες που διασαλεύουν την τάξη: όλα αυτά τα κοινωνικά φαινόμενα αθροίζονται σε μια αλυσίδα διαρκούς κατάστασης εκτάκτου ανάγκης, η οποία αντιμετωπίζεται όλο και περισσότερο με αποκλειστικά ποινικά μέσα. Με άλλα λόγια, η εξουσία νοιώθει την αδιάλλειπτη ανάγκη να μετατρέπει τις προβληματικές συλλογικές καταστάσεις σε ποινικά κολάσιμες ατομικές συμπεριφορές».⁴¹

Προς αυτήν την κατεύθυνση κινείται μια σειρά νομοθετημάτων στην Ευρώπη από τη δεκαετία του '70 και μετά. Οι συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταστολή της τρομοκρατίας (Παρίσι, 1977) και της Ε.Ο.Κ. (Δουβλίνο, 1979) επιχειρούν τη ρητή *αποπολιτικοποίηση* της τρομοκρατίας.⁴² Θεωρούν ότι η δημοκρατική μορφή έχει ένα μοναδικό, αποκλειστικό και υπεριστορικό περιεχόμενο που το ορίζει μόνο η νομοθετικά κατοχυρωμένη πολιτική τάξη του σύγχρονου κράτους. (Στην περίπτωση πολλών ευρωπαϊκών κρατών η σημερινή έννομη τάξη τους δεν έχει παρά ιστορία λίγων δεκαετιών ή ακόμα και μιας δεκαετίας, άρα είναι σαφώς *ιστορικό* δημι-

³⁹ Βλ. το ενδιαφέρον (αλλά ελάχιστα κριτικό) βιβλίο των Primo Moroni, IG Rote Fabrik (επιμ.), *Μιλώντας για τον Ένοπλο Αγώνα* (Ελευθεριακή Κουλτούρα, Αθήνα, 2002).

⁴⁰ Pierro Bassi, όπ.π.

⁴¹ V. Ruggiero, Review of R. Lumley's "States of Emergency", *Capital and Class* no. 42 (1990).

⁴² «*Επιθυμία της συνδιάσκεψης είναι να στερηθεί η τρομοκρατία τα προνόμια του πολιτικού εγκλήματος και να τιμωρούνται οι δράστες της αυστηρότερα από ό,τι οι δράστες των πολιτικών εγκλημάτων*». Συνδιάσκεψη για την άμυνα της δημοκρατίας εναντίον της τρομοκρατίας στην Ευρώπη (1980).

ούργημα, και οργανώσεις και κόμματα που δρουν νόμιμα εντός της πριν από κάποια χρόνια θεωρούνταν παράνομες). Τι είναι «έννομη τάξη» διαρκώς αναθεωρούνταν μέσα στην ιστορία, όχι όμως πια. Μια σειρά νομοθετημάτων στη Γερμανία, την Ιταλία, την Αγγλία, την Ελλάδα (ν. 774/78, επικύρωση της σύμβασης του Σ.Ε. στις 25/5/88, τρομονόμος 2001) περνάνε μια γενική αποπολιτικοποίηση του πολιτικού εγκλήματος ανάγοντάς το σε απλά οργανωμένο, διαρκές κοινό έγκλημα (δηλ. «τρομοκρατία») αφαιρώντας από την εγκληματούσα οργάνωση τα πολιτικά της κίνητρα και το πρόγραμμά της. Εννοείται μάλιστα ότι από τη χρήση του όρου τρομοκρατία και από τα νομοθετήματα αποκλείεται κάθε αναφορά στην κρατική τρομοκρατία. Η τελευταία πράξη σ' αυτή τη μακρά σειρά νομοθετημάτων είναι η επικείμενη συμφωνία έκδοσης Ε.Ε.-ΗΠΑ που θα υπογραφεί στην Ουάσινγκτον στις 25 Ιουνίου 2003 κατά τη συνάντηση κορυφής Μπους-Σημίτη.

Η πιο απαράδεκτη επαναστατική ομάδα στην Ευρώπη

20

Οι Καταστασιακοί πρώτοι, και μάλιστα **έγκαιρα**, θα ανέλυαν τη «στρατηγική της έντασης» και τη χρήση της τρομοκρατίας από την πλευρά της εξουσίας 7 μόλις μέρες μετά τη βομβιστική επίθεση στην πλατεία Φοντάνα. Ενώ οι ακροαριστεροί θα χρειάζονταν κάμποσους μήνες για να συνειδητοποιήσουν ότι η επίθεση αποτελούσε κρατικό μακελειό, ήδη από τις **19 Δεκέμβρη 1969** διάβαζε κανείς στους τοίχους του Μιλάνου μια **προκήρυξη** με την υπογραφή «Οι φίλοι της Διεθνούς» και με τίτλο **«Καίγεται το Ράιχσταγκ;»**, —αναφορά στο γεγονός που συνέβαλε στην άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία:

«Μπροστά στο ανέβασμα του επαναστατικού κινήματος είναι μοιραίο για την εξουσία να παίξει αυτή τη φορά το ψεύτικο χαρτί της τρομοκρατίας... Η Ιταλική αστική τάξη δεν έχει πια ανάγκη τα λάθη των παλιών αναρχικών για

να βρει πρόφαση για την πολιτική πραγμάτωση της ολοκληρωτικής της πραγματικότητας, παρά προσπαθεί μια τέτοια πρόφαση να τη φτιάξει μόνη της...

Η μπόμπα του Μιλάνου έσκασε εναντίον του προλεταριάτου. Προορισμένη να χτυπήσει τις λιγότερο ριζοσπαστικοποιημένες κατηγορίες, ώστε να τις κάνει να συμμαχήσουν με την εξουσία και να καλέσει σε συσπείρωση την αστική τάξη...

Ανίκανη σήμερα [η αστική τάξη] να πραγματοποιήσει τον ενεργητικό της τρόπο πάνω στο προλεταριάτο, δεν της μένει τίποτα άλλο από το να μεταδώσει στην πλειοψηφία του πληθυσμού τον παθητικό της τρόπο, το φόβο του προλεταριάτου...

Η υπερβολική αδυναμία ξαναφέρνει την αστική τάξη στο έδαφος της αστυνομικής υπερβολής... Έτσι η εξουσία πρέπει να κάψει από την αρχή κιόλας το τελευταίο πολιτικό χαρτί που μπορούσε να παίξει πριν από τον εμφύλιο πόλεμο ή πριν από ένα πραξικόπημα, για το οποίο είναι ανίκανη, δηλ. το διπλό χαρτί του ψεύτικου «αναρχικού κινδύνου» (για τη δεξιά) και του ψεύτικου «φασιστικού κινδύνου» (για την αριστερά)...

Επιπλέον η πράξη που μ' αυτήν η αστική τάξη προσπαθεί σήμερα να ξορκίσει τον εμφύλιο πόλεμο είναι στην πραγματικότητα η πρώτη της πράξη εμφυλίου πολέμου...

Επομένως για το προλεταριάτο το θέμα δεν είναι πια να τον αποφύγει ούτε να τον αρχίσει, παρά να τον κερδίσει... Έχει αρχίσει πια να καταλαβαίνει πως δεν μπορεί να τον κερδίσει με τη μερική βία, αλλά με την ολική αυτοδιαχείριση της επαναστατικής βίας και με το γενικό εξοπλισμό των εργαζόμενων που οργανώνονται στα Εργατικά Συμβούλια. [Το προλεταριάτο] λοιπόν, ξέρει πια πως πρέπει ν' απορρίψει μια για πάντα, μέσω της επανάστασης, την ιδεολογία της βίας μαζί με τη βία της ιδεολογίας...»

Στο σκανδαλώδες φυλλάδιο «Φιλαλήθης έκθεση σχετικά με τις τελευταίες ευκαιρίες επιδίωξης του καπιταλισμού στην Ιταλία» το 1975, ο Σανγκουινέτι ως Censor επιστρέφει στα γεγονότα του '69. Η αστική τάξη, λέει ο «επιφανής άντρας», τον οποίο υποδύεται, ζητούσε τότε από το ΚΚ να παίξει το ρόλο του μπάτσου, αλλά η αποτυχία στις μεταξύ τους διαπραγματεύσεις έκανε και τους δύο να

κρατάνε στάση αναμονής: «Έπρεπε να δράσει κανείς αμέσως, αλλά προς μια άλλη κατεύθυνση».

Ήδη οι αστοί προσανατολιζόνταν στη χρήση βίας για να σωθεί η δημοκρατία. Όπως έγραφε τότε ο Νικόλα Αντέλφι στην Ερσα: «...Δε βλέπουμε με ποιό τρόπο το κύμα της βίας θα μπορούσε να σπάσει ή έστω να ελαττωθεί. Εκτός κι αν συμβεί κάποιο απρόοπτο και τραυματικής φύσης γεγονός: θέλω να πω κάτι που ξαφνικά θα συγκλονίσει βαθειά την κοινή γνώμη και θα της δώσει την αίσθηση πως βρίσκεται στο εξής στο χείλος της αναρχίας και της αχώριστης συντρόφου της, της δικτατορίας».

Το κύμα των απεργιών φούντωνε και τα συνδικάτα όλο και πιο δύσκολα μπορούσαν να το ανακόψουν: «Η Ιταλία βρέθηκε (εκείνη την περίοδο) περισσότερες από μια φορές σε μια ώρα μόνο απόσταση από τη γενική επανάσταση», λέει ο Censor.

Ιδιαίτερα στην πόλη του Μιλάνου η κατάσταση ξέφευγε ανησυχητικά από τον έλεγχο των συνδικάτων: στις 19 Νοέμβρη, μέρα γενικής απεργίας, οι απεργοί έδιωξαν τους συνδικαλιστές έξω από την πόλη υψώνοντας οδοφράγματα.

Στη Ρώμη «έγινε επιτέλους αντιληπτό ότι δεν υπήρχε καιρός για χάσιμο, αφού ούτε τα συνδικάτα ούτε η αστυνομία ήταν ικανοί να εμποδίσουν την ανταρσία».

Η βομβιστική επίθεση στην πλατεία Φοντάνα ήταν η απάντηση των αστών. Ήταν μια επίθεση ενάντια στο προλεταριάτο: «Οι εργάτες έμειναν σαν υπνωτισμένοι μπροστά στο αναπάντεχο αυτό γεγονός που τους προκάλεσε σύγχυση και έκπληξη... αποπροσανατολισμένοι...».

Ο Censor παρουσιάζει τους δύο πόλους της σύγκρουσης και το αποτέλεσμα της χρήσης της τρομοκρατίας: «Ως δια μαγείας, ένα κίνημα αγώνων τόσης έκτασης και τόσης διάρκειας ξεχάστηκε από μόνο του και σταμάτησε».

«Η κοινωνική επανάσταση προς το τέλος του 1969: οι εργάτες χωρίς αρχηγούς στους οποίους να υπακούουν, δρούσαν στο εξής ελεύθερα, έξω από τη δημοκρατική νομιμότητα».

Το δίλημμα της δημοκρατίας ήταν «...να επαναφέρει σε ισχύ τη συνταγματική νομιμότητα και την πολιτική τάξη ή να εξαφανιστεί».

«Μοναδικό στήριγμα του κράτους εκείνη την περίοδο ήταν οι μουστικές υπηρεσίες... και τα μέσα πληροφόρησης και προπαγάνδας».

Τελικά «Το ίδιο το κράτος... υποχρεώθηκε να χειριστεί όσο καλύτερα μπορούσε, εναντίον του ίδιου του του εαυτού, ορισμένα όργανα της δικής του συντήρησης: για να δείξει σε όλους πως όλοι, μαζί με το κράτος, βρίσκονται σε κίνδυνο».

Ωστόσο οι βόμβες του 1969, αν και αποτέλεσαν την προσωρινή σωτηρία των θεσμών, θα γίνονταν μια μόνιμη πηγή σφαλμάτων.

Η τακτική της πλατείας Φοντάνα έγινε στρατηγική («στρατηγική της έντασης» ή «στρατηγική των αντίθετων εξτρεμισμών»), αλλά κατάντησε από ένα σημείο και μετά ανώφελη, ανεξέλεγκτη και επικίνδυνη.

Το κράτος ακολουθώντας τη στρατηγική της έντασης «δε θέλησε ποτέ ν' αντιμετωπίσει τα προβλήματα τα οποία είχε θέσει ο πραγματικός εχθρός της κοινωνίας, η οποία στηρίζεται στην ιδιοκτησία και την εργασία».

Οι μουσικές υπηρεσίες είναι πλέον «δίκικοπο σπαθί στα χέρια ενός ηλιθίου».

Ο Σανγκουινέτι είναι αισιόδοξος θεωρώντας ότι το κίνημα δεν μπορεί πια να συγκρατηθεί, το χαρτί του «φασιστικού κινδύνου» (που μόνο οι ακροαριστεροί πήραν στα σοβαρά) έχει πια καεί από το κράτος, οι μουσικές υπηρεσίες έχουν αποτύχει και ο ιστορικός συμβιβασμός με το ΚΚ είναι αναγκαίος.

21

Στην **αλληλογραφία** τους οι Ντεμπόρ και Σανγκουινέτι αναπτύσσουν τις απόψεις τους περί της τρομοκρατίας και της σχέσης της με το κράτος. Στην επιστολή του προς το Σανγκουινέτι, στις **21 Απριλίου 1978**, ο Ντεμπόρ αναλύοντας τα «λάθη» της απαγωγής Μόρο, θεωρεί ότι δεν είναι έργο των Ερυθρών Ταξιαρχιών: «Η υπόθεση κατευθύνεται, προφανώς, από εχθρούς του ιστορικού συμβι-

βασμού, όχι όμως από τους επαναστάτες εχθρούς του».

Αναπτύσσοντας τη λογική Censor εξετάζει την είσοδο των σταλινικών στην εξουσία και τις αντιδράσεις που προκάλεσε: «...από την πλευρά του σύγχρονου καπιταλισμού, η συμμετοχή των σταλινικών δεν αλλάζει τίποτα απολύτως στη φύση της ταξικής κοινωνίας, υπάρχουν κάποιοι άλλοι τομείς του καπιταλισμού τα συμφέροντα των οποίων... έρχονται σε πλήρη αντίθεση με το κόστος αυτής της αλλαγής, την οποία μετατρέπουν ανοιχτά σε casus belli».

Οι σταλινικοί είναι «υποχρεωμένοι να σιωπούν για διάφορα εγκλήματα [Μόρο], επειδή σιώπησαν και για τα προηγούμενα [πλατεία Φοντάνα]».

«Αυτοί που έχουν διασυρθεί και τρομοκρατηθεί αυτή τη στιγμή είναι ολόκληρη η παράταξη του "ιστορικού συμβιβασμού"».

«Οι πειραματιστές που δρουν στην Ιταλία... αρχίζουν να τη μετατρέπουν σε ευρωπαϊκό εργαστήριο της αντεπανάστασης».

Είναι αφέλεια των αριστεριστών να στρέφονται σε «θεολογικές συζητήσεις για τα προβλήματα της επαναστατικής βίας», ενώ «οι σταλινικοί γνωρίζουν, προφανώς, ποιός κατευθύνει αυτό το χτύπημα εναντίον τους», αλλά είναι δέσμοι της «ομερτά» που διέπει τις σχέσεις τους με τους Χριστιανοδημοκράτες.

Στην **απάντησή** του στον Ντεμπόρ, την **1η Ιουνίου του 1978**, ο **Σανγκουινέτι** αρχικά θεωρεί την υπόθεση Μόρο στημένη από τις μυστικές υπηρεσίες: η απαγωγή Μόρο «αποτελεί νέα προβοκάτσια, αφού ξεκάθαρα προερχόταν από το ίδιο πρόσωπο που είχε τοποθετήσει τη βόμβα της πλατείας Φοντάνα».

Συνεχίζει στο ίδιο μοτίβο σχετικά με τους σταλινικούς: οι σταλινικοί «επικαλούμενοι πάντα "μια εξυφασμένη από τα κέντρα της αντίδρασης συνομωσία", όταν έχουν να κάνουν με μια αυθόρμητη και γενική προλεταριακή εξέγερση,... είναι απολύτως φυσικό να μη μιλάνε ποτέ για συνομωσία, ακριβώς όταν πρόκειται για στιγμές προβοκάτσες...»

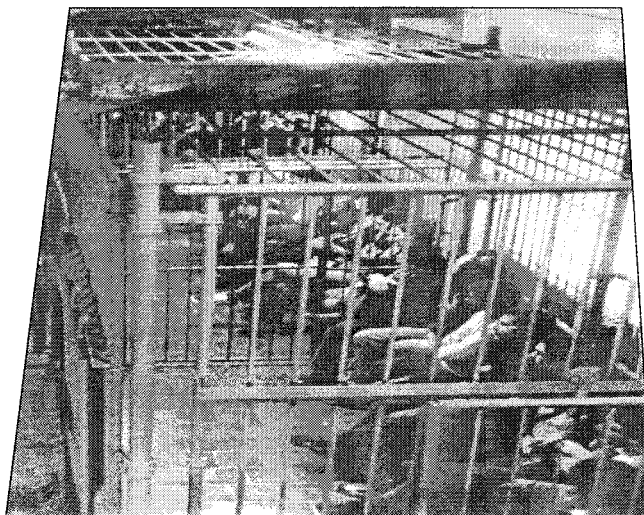
«Οι Ερυθρές Ταξιαρχίες ... όχι μόνο δεν είναι ικανές να καταφέρουν ένα τέτοιο χτύ-

πημα, αλλά ούτε να το φανταστούν».

Ωστόσο, στη συνέχεια εξετάζει αυτήν την ιστορία αντίστροφα: «θα δεις πως πραγματικά όλα είναι πιθανά». Οι δράστες θα μπορούσαν να είναι αριστεριστές, ικανοί για κάτι τέτοιο, ενώ το ιταλικό κράτος είναι ανίκανο, αφού οι μυστικές υπηρεσίες εξαρθρώθηκαν από τον ίδιο τον Αντρεότι μετά το «πραξικόπημα του '69».

Εξάλλου η αστυνομία «έχει εκπαιδευθεί τόσο πολύ... στην κατασκευή πλαστών αποδείξεων για ψεύτικους ενόχους, που συνήθως παραλύει μπροστά σε οποιοδήποτε πραγματικό γεγονός και πραγματικό έγκλημα».

Σα συμπέρασμα λοιπόν, «στην ιταλική κοινωνία, όπου... τίποτα δε λειτουργεί, δεν πρέπει να ξαφνιαζόμαστε που ακόμα και πολύ μικρές ομάδες τρομοκρατών καταφέρ-

νουν για κάποιο διάστημα να επωφεληθούν από την αδυναμία του συστήματος, εμφανιζόμενες ως το μόνο σταθερό και εν λειτουργία πράγμα... αυτές οι επιτυχίες κατά του συστήματος δεν το βλάπτουν πραγματικά...»

«Το γεγονός πως η τρομοκρατία κουβαλάει νερό στο μύλο του θεάματος, δεν αποδεικνύει ότι κατευθύνεται πάντα από τους ανθρώπους του θεάματος».

«... Οι άνθρωποι του θεάματος εξακολουθούν να καταφέρνουν να εκμεταλλεύονται ό,τι η αστυνομία τους δεν καταφέρνει να καταστείλει...».

«... Το σύστημα είναι ασύγκριτα ικανότερο να επωφελείται από τα χτυπήματα της τρομοκρατίας παρά να τα εμποδίζει...»

«...Αναρωτιέμαι μέχρι ποιού σημείου επωφελείται το κράτος επιτρέποντας την ανάπτυξη αυτού του φαινομένου, όταν χάνει τον έλεγχό του;»

Η τρομοκρατία και οι προβοκάτσιες ξεκίνησαν το 1969 ως έργο του κράτους. «... Οι αλυσιδωτές αντιδράσεις που δημιουργήσαν τα χτυπήματα μετά το 1969, μπορεί ν' απάλλαξαν αρχικά αυτές τις δυνάμεις από την άμεση οργάνωσή τους. Αλλά καθώς όλα εξελίσσονται αυτόματα, κάποια άλλη στιγμή εμφανίζεται ένα καινούργιο πρόβλημα που οι δυνάμεις αυτές είναι υποχρεωμένες να χειριστούν... εκεί βρισκόμαστε κιόλας...».

Γενικότερα περί ένοπλου λέει ότι «Από στρατιωτική άποψη... η τρομοκρατική δράση, οπουδήποτε δεν μπορούν να της απαντήσουν με αντίποινα, είναι αρκετά εύκολη».

Οι τρομοκράτες το μόνο που χρειάζεται να κάνουν είναι «να καταλάβουν το χώρο του θεάματος, χωρίς μάλιστα να τον γνωρίζουν ή να μπορούν να τον καταστρέψουν πραγματικά».

Η λογική του τρομοκράτη είναι «ας κάνουμε κάτι που όλος ο κόσμος θα μιλά γι' αυτό... Η τρομοκρατική ενέργεια εξασφαλίζει τις περισσότερες φορές μόνο αυτό».

«Το πνεύμα του τρομοκράτη είναι μάλλον το πνεύμα του ηδονοβλεψία που

βάζει καθρέφτη στο ταβάνι για να κοιτάζεται όταν πηδείται».

Η ουσία του επιχειρήματος του Σανγκουινέτι μπορεί να συνοψιστεί στο ότι, ακόμα κι αν είναι αυθεντική, η τρομοκρατία που δρα σαν κράτος δεν μπορεί να έχει καμιά σχέση με ό,τι επαναστατικό επικαλείται η ίδια. Οι τρομοκράτες «δεν καταφέρνουν να καταλάβουν ούτε καν αυτή την απλή αλήθεια: πως όταν, όσοι παρουσιάζονται σαν επαναστάτες, δρουν με τον ίδιο τρόπο που δρουν οι μυστικές υπηρεσίες, είναι κιόλας καταδικασμένοι».

«Ο σταλινισμός των Ερυθρών Ταξιαρχιών είναι, κατά κάποιο τρόπο, η τελευταία αιματηρή αναλαμπή της διαψευσμένης χίμαιρας ενός αιμοσταγούς σταλινισμού σε πλήρη κατάρρευση».

Τον **Ιανουάριο του 1979** εκδίδεται η πρώτη σωστή **ιταλική μετάφραση της Κοινωνίας του Θεάματος**. Στην **Εισαγωγή** γίνεται αναφορά από τον **Ντεμπόρ** στο ένοπλο, την υπόθεση Μόρο και τον ιστορικό συμβιβασμό: «Το κρατικό ψέμμα αναπτύσσεται καθεαυτό και διεαυτό». Η υπόθεση Μόρο ήταν στημένη και η εκδοχή της εξουσίας σχετικά με την υπόθεση αυτή «δεν είχε την πρόθεση να είναι πιστευτή, αλλά να είναι μόνη στο προσκήνιο κι έπειτα να ξεχαστεί, όπως ακριβώς ένα κακό βιβλίο».

Ήταν μια «μυθολογική όπερα» με «ήρωες τρομοκράτες» που «μεταμορφώθηκαν σε αλεπούδες... λιοντάρια και αρνάκια» και μια «ανίκανη αστυνομία».

Οι ένοπλες οργανώσεις έχουν διαβρωθεί από το κράτος που «έθεσε σε κίνηση το μηχανισμό των Ερυθρών Ταξιαρχιών... επειδή ακριβώς ένας μεγάλος αριθμός ιταλών εργατών ξέφυγε από τον έλεγχο της συνδικαλιστικής-σταλινικής αστυνομίας...». Ωστόσο, παράλληλα είναι υπαρκτή η «διεύρυνση ενός περιφερειακού στρώματος ειλικρινούς μικρο-τρομοκρατίας, που λίγο πολύ ελέγχεται και γίνεται προς στιγμή ανεκτό σαν ένα ιχθυοτροφείο...», απ' όπου «ψαρεύονται κατά παραγγελία κάποιοι ένοχοι».

Υπάρχει μια πολυδιάσπαση των αφεντικών πάνω στο «ζωτικό και υπερβολικά αβέβαιο ζήτημα της χρησιμοποίησης των σταλινικών».

Απ' τη μια «ο Μόρο πίστευε στον "ιστορικό συμβιβασμό" δηλ. στην ικανότητα των σταλινικών να συντρίψουν τελικά

το κίνημα των επαναστατών εργατών...», απ' την άλλη όμως αυτοί «που ελέγχουν τις Ερυθρές Ταξιαρχίες» δεν συμφωνούσαν.

«Το σταλινικό κόμμα συνέχισε να παριστάνει ότι πιστεύει στην ανεξαρτησία των Ε.Τ.». Οι απαγωγείς παρέτειναν τον εξευτελισμό του ΚΚΙ κρατώντας το Μόρο ζωντανό, αλλά τον εκτέλεσαν «αμέσως μόλις οι σταλινικοί έδειξαν τα δόντια τους κάνοντας δημόσια υπαινιγμό για σκοτεινές μηχανοραφίες».

Να ποιά ήταν για τον Ντεμπόρ η λειτουργία των Ε.Τ.: «να υπονομεύσουν το κύρος των προλετάριων που εξεγείρονται πραγματικά ενάντια στο κράτος...».

«Αυτή τη λειτουργία την εγκρίνουν οι σταλινικοί, μια και τους βοηθάει...», προσπαθώντας «να περιορίζουν τις υπερβολές που στρέφονται εναντίον τους με καλυμμένους δημόσιους υπαινιγμούς... και με σαφείς, κραυγαλέες απειλές στη διάρκεια των ... διαπραγματεύσεών τους με την κρατική εξουσία».

Το αμυντικό όπλο των σταλινικών είναι ότι θα μπορούσαν οποιαδήποτε στιγμή ν' αποκαλύψουν τα πάντα: «...ένας σταλινικός θα βρίσκεται πάντα στο στοιχείο του όταν μυρίζει κρυφό έγκλημα του κράτους».

Για τον Ντεμπόρ, η κρίση της θεαματικής κυριαρχίας είναι τόσο βαθιά που πλέον το μόνο μέσο διαχείρισής της είναι η διαχείριση του τρόμου, το θέαμα του τρόμου. Η θεαματική κυριαρχία «σήμερα δεν υπόσχεται πια τίποτα... Λέει απλώς: "έτσι είναι"».

«Ομολογεί ειλικρινά ότι δεν είναι πια ουσιαστικά μεταρρυθμίσιμη». Μάλλον σήμερα, τέτοιες σκέψεις είναι πολύ περισσότερο αληθινές από ό,τι ήταν τότε που διατυπώθηκαν από τον Ντεμπόρ, αν σκεφτεί κανείς το σημερινό «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας».

«Όλοι οι ειδικοί της εξουσίας...» προσπαθούν «να βρουν, αν όχι το γιατρικό της άρρωστης κοινωνίας, τουλάχιστον ένα μέσο για να της διατηρήσουν... μια επίφαση επιβίωσης». Η διαδικασία που διαχειρίζονται γίνεται «ολοένα και πιο ασυνήθιστη και αδυνατούν να την ελέγξουν».

Το '79 ο Ντεμπόρ είναι ακόμα αισιόδοξος: «Το σημαντικότερο αποτέλεσμα της καταστροφικής αποσύνθεσης της ταξικής κοινωνίας» είναι ότι τώρα το σύνολο των ανθρώπων «θα αναγκαστούν» να αγαπήσουν την ελευθερία.

Ο Σανγκουινέτι, δύο μήνες αργότερα, στο **Περί της Τρομοκρατίας και του Κράτους** θα επιχειρήσει μια σύνοψη των απόψεων των Καταστασιακών, αναλύοντας την κρατική χρήση του τρόμου, καθώς και τους πρωταγωνιστές και κομπάρσους του: «Όλες οι πράξεις τρομοκρατίας...υπήρξαν ή είναι είτε επιθετικές πράξεις είτε αμυντικές πράξεις...Στην επιθετική τρομοκρατία προσφεύγουν οι απελπισμένοι και οι πλανημένοι. Στην αμυντική τρομοκρατία, αντίθετα, προσφεύγουν πάντα και μόνο τα Κράτη, είτε επειδή βρίσκονται βαθιά μέσα σε μια σοβαρή κοινωνική κρίση, όπως το Ιταλικό κράτος, είτε επειδή τη φοβούνται, όπως το Γερμανικό κράτος... Η αμυντική τρομοκρατία των Κρατών ασκείται είτε άμεσα είτε έμμεσα, είτε με τα δικά τους όπλα είτε με τα όπλα των άλλων. Αν τα Κράτη προσφύγουν στην άμεση τρομοκρατία, αυτή πρέπει να στραφεί εναντίον του πληθυσμού [π.χ. σφαγή στην πλατεία Φοντάνα]. Αν, αντίθετα, τα Κράτη αποφασίσουν ν' ανατρέξουν σε μια έμμεση τρομοκρατία, αυτή πρέπει να φαίνεται πως στρέφεται εναντίον τους —όπως για παράδειγμα συνέβη στην υπόθεση Μόρο.»

Για τον Σανγκουινέτι οι απόπειρες που γίνονται άμεσα από τις υπηρεσίες του κράτους συνήθως δε διεκδικούνται από κανέναν κι αυτό είναι το αδύνατο σημείο τους. Εξαιτίας αυτής της αδυναμίας εμφανίζονται πραγματικές ή φανταστικές οργανώσεις που αναλαμβάνουν την ευθύνη πράξεων των οποίων είναι δυνατή η εκμετάλλευση από το κράτος.

Οι τρομοκρατικές ομάδες είναι ιεραρχικές, καθρέφτης της υπάρχουσας κοινωνικής οργάνωσης. Η ιδεολογία και η στρατιωτική τους πειθαρχία βοηθάνε το κράτος να κατασκευάζει τέτοιες οργανώσεις ή να παρεισφρύει σε ήδη υπαρκτές. Στην τελευταία περίπτωση, έχουμε εξόντωση της παλιάς ηγεσίας και μετατροπή της οργάνωσης σε αμυντικό όργανο του κράτους.

Ο σκοπός της αμυντικής τρομοκρατίας παραμένει ο ίδιος από το 1969: «... να πιστέψει όλος ο πληθυσμός που

πια δεν ανέχεται ή πολεμάει το κράτος, πως έχει τουλάχιστον έναν εχθρό από κοινού μ' αυτό, απ' τον οποίο το κράτος τον προστατεύει, φτάνει να μην αμφισβητείται από κανένα».

«Το κράτος... αναλαμβάνει με επισημότητα να σκηνοθετήσει το θέαμα της κοινής και πανίερης άμυνας μπροστά στο τέρας της τρομοκρατίας».

«Αφού η σημερινή κρίση δεν αφήνει απ' έξω καμιά χώρα του πλανήτη, δεν υπάρχει πια κανένα γεωγραφικό σύνορο της ειρήνης, του πολέμου, της ελευθερίας, της αλήθειας».

Κάνει μια αναδρομή στη σύγχρονη ιταλική ιστορία, από την πλατεία Φοντάνα μέχρι το Μόρο: «Για μια μεγάλη περίοδο, οι καταστασιακοί ήταν οι μόνοι στην Ευρώπη που καταγγείλαν πως το ιταλικό κράτος είναι ο αυτουργός και ο αποκλειστικά ωφελημένος από τη σύγχρονη τεχνητή τρομοκρατία... και τούτο ακριβώς από τις 19 Δεκεμβρη 1969 και πέρα...»

«Το ψέμμα των σταλινικών για την πλατεία Φοντάνα δεν ήταν αναίτιο... αναγκάστηκαν το '69 να παραφουσκώσουν το μύθο του "φασιστικού κινδύνου", ώστε καταμέτωπά του ν' ανασυγκροτήσουν την "ενότητα της εργατικής τάξης" κάτω από τις δικές τους ντιρεκτίβες».

Επειδή λοιπόν το ΚΚ δε μίλησε το '69, «...αναγκάστηκε μετά να συνεχίσει να μη μιλάει και...για όλες τις κατοπινές προβοκάτιες».

Απ' την άλλη, «οι εξωκοινοβουλευτικοί και οι αριστεροί διανοούμενοι παραδέχονται βέβαια πως το κράτος χρησιμοποιεί πάντα την τρομοκρατία, κατόπιν εορτής, μα δε μπορούν να συλλάβουν πως μπορεί να προσφύγει το ίδιο στην τρομοκρατία, σκοτώνοντας τον "πιο εξέχοντα" εκπρόσωπό του».

Η κρίση της θεαματικής κυριαρχίας έχει φτάσει σε τέτοιο βαθμό ώστε «το θέαμα έχει γίνει αυτιστικό...δε θέλει να κοιτάζει άλλο την πραγματικότητα: αυτό που θέλει είναι μονάχα να το κοιτούν, να το θαυμάζουν, να το παρακολουθούν παθητικά, να το δέχονται όπως δηλώνει πως είναι».

«Την ίδια στιγμή που η αστυνομία θέλει να κάνει η

ίδια την ιστορία, κάθε ιστορικό γεγονός εξηγείται από την εξουσία με αστυνομικούς όρους, ...κάθε συμβάν "καταχωρίζεται στα θαύματα ή τις καταστροφές" [όπως λέει ο Ζ. Γκαμπέλ]...»

«Το θέαμα έχει φτάσει να μην ξέρει πια ποιόν εξουσιάζει, αφού δε γνωρίζει πια την πραγματικότητα και τις σκέψεις που πρέπει επειγόντως να ελέγξει...», με αποτέλεσμα «ολάκερος ο πληθυσμός και ιδιαίτερα οι νέοι [να] γίνονται ύποπτοι για την εξουσία». Ταυτόχρονα, η εξουσία «θά 'θελε ν' αρνηθεί ως και την ιδιότητα του εχθρού στον πραγματικό εχθρό, το προλεταριάτο...». Οι εχθροί της εξουσίας είναι «"τρομοκράτες", δηλαδή εχθροί του κοινού καλού, δημόσιοι εχθροί. Και εναντίον ενός δημοσίου εχθρού τα πάντα επιτρέπονται». Άλλωστε ο εμπορευματικός-θεαματικός κόσμος «δεν μπορεί να παραδεχτεί την πάλη ούτε καν με τη σκέψη. Έτσι αυτή η θεαματική κοινωνία δεν είναι πια ικανή ούτε καν να σκεφτεί...», δεν μπορεί πια να «συλλογιέται λογικά». Βασίζει την ταυτότητα των πραγμάτων όχι στην ταυτότητα των υποκειμένων αλλά στην ταυτότητα των κατηγορουμένων: «Ο Εβραίος είναι κακός, ο κακός είναι Εβραίος», «η τρομοκρατία είναι καταστρεπτική, η καταστροφή είναι τρομοκρατία».

Η τρομοκρατία παίζει το ρόλο του διαβόλου (του πρώτου και «ύψιστου προβοκάτορα») στο σύγχρονο κόσμο. Είναι αυτή που πρέπει να εξασφαλίσει τον «πλέον θρίαμβο της βασιλείας του θεού», του κράτους.

Η προσέγγιση του Σανγκουινέτι είναι μια προσέγγιση υπερβολικά αισιόδοξη: «Όλα τα κράτη υπήρξαν πάντοτε τρομοκράτες, πιο έντονα όμως στη γέννησή τους και στο πλησίασμα του θανάτου τους».

Η τρομοκρατία είναι το τελευταίο χαρτί του κράτους ενάντια στην υπόγεια διάδοση της αλήθειας που δεν μπορεί ν' αντιμετωπίσει. Από τη στιγμή που το «θέαμα έχει φτάσει... να μη γνωρίζει την πραγματικότητα και τις σκέψεις που πρέπει επειγόντως να ελέγξει...», «...τα ψέμματα της εξουσίας» δεν αγγίζουν «πια κανένα πόλο της "πραγματικής χώρας", όπου η αλήθεια μπορεί μ' αυτόν τον τρόπο ν' ανοίγει δρόμο πιο άνετα κι εντελώς ανεμπόδιστα, μια και δε συναντάει τίποτα που να τη δυσκολεύει ή να τη φοβίζει».

Έτσι «εκατομμύρια καταπιεσμένες συνειδήσεις ξυπνούν και ξεσηκώνονται κάθε μέρα εναντίον της εκμετάλλευσης».

Το 1981, «Ένας Ανεξέλεγκτος» δημοσίευσε τη «Διαμαρτυρία...», ένα κείμενο το οποίο κριτίκαρα τις απόψεις του Σανγκουινέτι. Ο Μπρε και ο Βουαγιέ έγραψαν μια **Απάντηση στο συγγραφέα της «Διαμαρτυρίας»**, όπου ενώ υπερασπίζονται κατά βάση τις απόψεις των καταστασιακών, ασκούν κι οι ίδιοι κριτική. Βρίσκουν την εμμονή τους στο θέμα της χειραγώγησης των σταλινικών από το κράτος περιττή: «Ο Ντεμπόρ και ο Σανγκουινέτι φαίνεται να λησμονούν πως οι σταλινικοί είναι ούτως ή άλλως χειραγωγοί και μπάτσοι και, επομένως, δεν έχει κανένα νόημα και ενδιαφέρον να αναρωτιόμαστε αν οι χειραγωγοί χειραγωγούνται ή αν αυτοί οι μπάτσοι είναι επίσης και μπάτσοι του ιταλικού κράτους.»

Κατά τη γνώμη τους, η αντίφαση των Ντεμπόρ και Σανγκουινέτι είναι πως «λοιδωρούν κάθε τρομοκράτη... έστω κι αν ο Ντεμπόρ γνωρίζει τρομοκράτες που είναι εκλεκτοί της καρδιάς του...».⁴³

Κατά τους Μπρε-Βουαγιέ, το σημαντικό δεν είναι να καταγγελθεί η τρομοκρατία όσο η ίδια η ιδεολογία των στρατευμένων που ασκούν βία στο όνομα του «λαού». «Αυτό που καταπολεμούμε σε έναν τρομοκράτη, δεν είναι ο τρομοκράτης αλλά ο στρατευμένος». «Πρέπει να υπονομεύουμε τους στρατευμένους ...επειδή είναι στρατευμένοι, και όχι για συγκυριακούς λόγους, επειδή, δηλαδή, μπορούν πράγματι να χειραγωγηθούν...»

«Οι στρατευμένοι, τρομοκράτες ή όχι, πάντα παίζουν το παιχνίδι του κράτους, επειδή είναι στρατευμένοι, επειδή οι ίδιοι χειραγωγούν, επειδή, όπως και το κράτος, δρουν εξ ονόματος των φτωχών, χωρίς εντολή και έλεγχο, και ποτέ στο δικό τους μόνο όνομα, γιατί, όπως και το κράτος, προσδοκούν να ασκήσουν επιρροή

στους φτωχούς με τις θεαματικές τους ενέργειες».

«Αν είναι υπερβολή να ισχυρίζεται κανείς πως σκέφτεται για λογαριασμό του προλεταριάτου, εξίσου καταχρηστικό είναι να ισχυρίζεται πως διεξάγει ένοπλη πάλη εξ ονόματός του».

Επαναλαμβάνοντας τα λόγια του Σανγκουινέτι προς τον Ντεμπόρ (Επιστολή της 1ης Ιούνη 1978) λένε ότι το ένοπλο «είναι η τελευταία αναλαμπή των διαψευσμένων αυταπατών της καταρρέουσας στράτευσης, που έχασε τις ελπίδες της πως θα μπορούσε να ασκήσει επιρροή στους φτωχούς με άλλα εξίσου ανυπόληπτα μέσα».

«Στο θέαμα του εγκλήματος, ο εχθρός αντιπαραθέτει τον ξεχωριστό κόσμο της εγκληματικότητας στην κοινωνία στο σύνολό της, η οποία ορίζεται σαν εγγύηση κατά του εγκλήματος...»

Οι εργολάβοι του «ένοπλου αγώνα» αντιπαραθέτουν «...την εξέγερση ως ιδιαίτερη κατηγορία, όπως χονδροειδώς την έχει περιγράψει το θέαμα, στο σύνολο της κοινωνίας που υποτίθεται ότι δεν περιλαμβάνει την άρνηση και την εξέγερση».

Αν και κριτικάρουν τους Ντεμπόρ-Σανγκουινέτι γιατί «δείχνοντας πως υπάρχει μια χειραγωγούμενη τρομοκρατία, υπονοούν πως υπάρχει και κάποια άλλη που δε χειραγωγείται και αποτελεί αυθεντική έκφραση της εξέγερσης», εντούτοις αναγνωρίζουν στο Σανγκουινέτι «την καταγγελία για τη χρήση της σταλινικής τρομοκρατίας ως θεάματος από το ιταλικό κράτος» καθώς και το ότι «μια από τις μεγαλύτερες αρετές των βιβλίων του Σανγκουινέτι είναι πως μας έκανε να αμφιβάλουμε για τα πάντα...».

22

Στα Σχόλια πάνω στην κοινωνία του θεάματος, το 1988, ο Ντεμπόρ παρουσιάζει πλέον μια εφιαλτική εικόνα της πραγματικότητας: η κοινωνία στο στάδιο του ενσωματωμένου θεαματικού «μοιάζει να γίνεται παντού αποδεκτή σαν η

⁴³ Οι καταστασιακοί έκαναν διάκριση ανάμεσα σε τέσσερα είδη βίας: α) τη βία του κεφαλαίου, β) την αυθόρμητη προλεταριακή βία, γ) τη βία της ατομικής εξέγερσης (ιλλεγκαλισμός) και δ) τη στρατευμένη βία, που εύκολα επαναφομοιώνεται από το θέαμα. Παραδόξως, ο Ντεμπόρ δε συμπεριλάμβανε στην τελευταία τους ένοπλους ισπανούς ελευθεριακούς και τη RAF.

πραγμάτωση μιας εύθραυστης τελειότητας». Γι' αυτό ακριβώς «δεν πρέπει πια να εκτίθεται σε επιθέσεις... Το εμπόρευμα δεν μπορεί πια να επικριθεί από κανένα».

«Παντού όπου κυριαρχεί το θέαμα οι μόνες οργανωμένες δυνάμεις είναι εκείνες που επιθυμούν το θέαμα... Καμιά δεν μπορεί... να παραβεί την omerta που αφορά τα πάντα. Τελειώσαμε πια μ' αυτήν την ενοχλητική ιδέα, που είχε κυριαρχήσει πάνω από διακόσια χρόνια, σύμφωνα με την οποία μια κοινωνία μπορούσε να δέχεται κριτική και να μετασχηματίζεται, να μεταρρυθμίζεται ή να επαναστατικοποιείται».

«Αυτή η τόσο τέλεια δημοκρατία κατασκευάζει η ίδια το μυστηριώδη εχθρό της, την τρομοκρατία... Προτιμά να κριθεί σε σχέση με τους εχθρούς της παρά σε σχέση με τ' αποτελέσματά της».

Η τρομοκρατία δεν είναι ούτε απλή μηχανοραφία των μυστικών υπηρεσιών ούτε αποκλειστικά έργο ανθρώπων «με πλήρη έλλειψη ιστορικού νοήματος». «Οι άνθρωποι, που στερούνται κάθε ίχνος ιστορικού νοήματος, μπορούν εξίσου να χειραγωγηθούν, και μάλιστα ακόμη ευκολότερα από τους άλλους».

«Κάθε εχθρός της θεαματικής δημοκρατίας αξίζει όσο κι οι άλλοι, όπως αξίζουν το ίδιο όλες οι θεαματικές δημοκρατίες». Κάθε εχθρός του θεάματος είναι «ή θα γίνει σίγουρα» τρομοκράτης και ο τρομοκράτης δεν είναι πολιτικός εγκληματίας αλλά κοινωνικός, εχθρός δηλ. της ίδιας της κοινωνικής οργάνωσης. «...Απ' όλα τα κοινωνικά εγκλήματα, κανένα δε θεωρείται χειρότερο απ' την αυθάδη πρόθεση να θέλεις ακόμη ν' αλλάξεις κάτι μέσα σ' αυτήν την κοινωνία...» η οποία «δεν επιθυμεί να κατηγορείται άλλο...».

Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε σ' αυτά που λέει ο Ντεμπόρ, ότι σήμερα οι «κοινωνικοί», ή μάλλον «αντι-κοινωνικοί» εγκληματίες, αντιμετωπίζονται μέσα από μια βιολογική οπτική, που επικεντρώνει σ' αυτούς ως φυσικές παρουσίες. Οι προκηρύξεις της Μάινχοφ, π.χ., δεν παρουσιάζουν κανένα ενδιαφέρον, μόνο ο εγκέφαλος της για ιατρική εξέταση.

«Από τα δίκτυα προώθησης-ελέγχου, περνάμε ανεπαίσθητα στα δίκτυα επιτήρησης-παραπληροφόρησης» και συνωμοσίας υπέρ της

θεαματικής κοινωνίας, συνεχίζει ο Ντεμπόρ.

«Η συνωμοσία αυτή αποτελεί μέρος της ίδιας της λειτουργίας της [θεαματικής κοινωνίας]».

«Οι μυστικές υπηρεσίες ...ήταν πάντα επιφορτισμένες να παίζουν το ρόλο του διαιτητή στα γενικά συμφέροντα αυτής της κοινωνίας..., και του κεντρικού κόμβου διότι σ' αυτές συγκεντρώνονται στο μεγαλύτερο βαθμό τα χαρακτηριστικά και τα εκτελεστικά μέσα μιας κοινωνίας».

«Το θέαμα ...θα πρέπει στο εξής να βρίσκεται ολοένα και περισσότερο στα χέρια ειδικών του μουσικού οι οποίοι, εννοείται, δεν είναι όλοι δημόσιοι υπάλληλοι...»

«Το εργαλείο που τελειοποιείται πρέπει να χρησιμοποιηθεί, κι η χρήση του θα ενισχύσει τις ίδιες τις συνθήκες που ευνοούσαν αυτή τη χρήση. Έτσι τα έκτακτα μέτρα μετατρέπονται σε πάγιους κανόνες».

«...Απ' την άλλη όμως, μπορούμε να μιλήσουμε για μια τάση φθίνουσας αποδοτικότητας του ελέγχου, στο μέτρο που προσεγγίζει την ολότητα του κοινωνικού χώρου, και κατά συνέπεια αυξάνει το προσωπικό και τα μέσα του. Διότι στην περίπτωση αυτή κάθε μέσο προσβλέπει, κι επιδιέχεται, στη μετατροπή του σε σκοπό. Η επιτήρηση αυτοεπιτηρείται και συνωμοτεί ενάντια στον εαυτό της» καθώς «η διεύθυνση της επιτήρησης και της χειραγώγησης δεν είναι ενοποιημένη».

Επιπλέον, «η γενική συνωμοσία έχει γίνει τόσο συμπαγής, ώστε να έρχεται σχεδόν στο φως...».

«Η κυρίαρχη αντίφασή της αυτή τη στιγμή είναι ότι επιτηρεί, διαβρώνει, ελέγχει ένα ανύπαρκτο κόμμα: αυτό που υποτίθεται ότι επιθυμεί την ανατροπή της κοινωνικής τάξης πραγμάτων».

Αν και στον τρόπο σκέψης του Ντεμπόρ η αντίσταση στην εξουσία δεν υφίσταται πλέον, εν τούτοις αφήνει μια μικρή χαραμάδα ελπίδας. Η άρνηση, αν και εξανεμίστηκε εδώ και πολύ καιρό, αποτελεί «μια αόριστη αλλά ωστόσο πολύ ανησυχητική απειλή...»

Γι' αυτό «η δύναμη επιτήρησης και επέμβασης κατευθύνεται... στο ίδιο το έδαφος της απειλής για να την πολεμήσει προκαταβολικά».

«Γι' αυτό η επιτήρηση έχει συμφέρον να οργανώσει η ίδια πόλους άρνησης... με σκοπό να ελέγξει αυτή τη φορά όχι τρομοκράτες, αλλά θεωρίες».

Σε πολλά σημεία θα μπορούσε να κριτικάρει κανείς τους καταστασιακούς: υπερτόνισαν, τη δεκαετία του '70, τις ιδεολογικές μορφές του κεφαλαίου και αντιμετώπισαν τη στρατηγική του τρόμου ως μοναδική στρατηγική του κράτους, υποτιμώντας έτσι τις αλλαγές στην παραγωγική διαδικασία και την κατανάλωση. Δεν ασχολήθηκαν με τις υποκειμενικές αδυναμίες του προλεταριακού κινήματος στην Ιταλία. Τέλος, μεταποτίστηκαν, χωρίς πολλές εξηγήσεις, από μια υπεραισιόδοξη άποψη σε μια θεωρία περί πλήρους, σχεδόν, ελέγχου των κοινωνικών αρνήσεων. Εν τούτοις, όποιος διάβασε τις θέσεις που προηγήθηκαν θα κατάλαβε νομίζουμε γιατί, με το θάνατο του Ντεμπόρ και την απόσυρση του Σανγκουινέτι και του Βουαγιέ, η συζήτηση για την τρομοκρατία, μέσα στους επαναστατικούς κύκλους, έγινε απείρως φτωχότερη.

23

Οι τρόποι με τους οποίους έχουν αντιμετωπιστεί τον τελευταίο χρόνο ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας», η αποπολιτικοποίηση του «ένοπλου αγώνα» και η υπόθεση της 17N, από την αριστερά ως τον αναρχικό χώρο, όχι μόνο δεν έχουν βοηθήσει στην κατανόηση της επίθεσης που δεχόμαστε αλλά, ακόμα χειρότερα, την έχουν συσκοτίσει.

Το ΚΚΕ, αν και βάζει κι αυτό τώρα πια το ζήτημα της υπεράσπισης των «πολιτικών και ατομικών δικαιωμάτων» των τρομοκρατών, εξακολουθεί να βλέπει τους τρομοκράτες σαν προβοκάτορες που προσπαθούν να «αποπροσανατολίσουν» τον ελληνικό λαό και να νομιμοποιήσουν την καταστολή εναντίον της αριστεράς (δηλ. του ΚΚΕ, αφού δεν υπάρχει, γι' αυτούς, άλλο αριστερό κόμμα). Πολλοί λεγκαλιστές αριστεροί, αν και δε μιλούν για προβοκάτορες, εν τούτοις θεωρούν κι αυτοί την «ατομική τρομοκρατία» — όπως την αποκαλούν— αναποτελεσματική και επιβλαβή, γιατί επιτρέπει τη σκλη-

ρυνση της κατασταλτικής νομοθεσίας και δυσφημεί το «λαϊκό κίνημα» ως βίαιο (ενώ το «λαϊκό-δημοκρατικό» κίνημα πρέπει να βασίζεται στην πολιτική ανυπακοή, κλπ). Οι πιο «ψαγμένοι» αριστεριστές κατηγορούν την «ατομική τρομοκρατία» επειδή «εγκαταλείπει το πλεονέκτημα της μαζικότητας» και αναπαράγει τον «αυταρχισμό της πρωτοπόρας ελίτ που δρα εκ των άνω».

Ο αντιεξουσιαστικός-αναρχικός χώρος, ή μάλλον ένα σημαντικό κομμάτι του, ήταν ο μόνος πολιτικός χώρος που κινητοποιήθηκε άμεσα πέρσι εναντίον της προπαγάνδας των ΜΜΕ και υπέρ της 17N. Βραχυπρόθεσμα, μετά την πορεία της 1ης Οκτώβρη 2002, φάνηκε να είχε, λόγω και των προσεκτικών χειρισμών της εξουσίας σ' αυτήν την υπόθεση «εκκαθάρισης εσωτερικών λογαριασμών», κάποιες επιτυχίες: τα μέτρα κράτησης των κατηγορουμένων για συμμετοχή στην 17N χαλάρωσαν, ο Σερίφης αποφυλακίστηκε, το μονοπώλιο του λόγου των ΜΜΕ έσπασε. Μακροπρόθεσμα όμως, οι αντιλήψεις που εκφράστηκαν μέσα στο «χώρο» έχουν δημιουργήσει μεγάλη σύγχυση. Αφενός μεν κάποιοι αναρχικοί μιλάνε για την «ηθική», το «φιλότιμο» και την «αξιοπρέπεια» της Ε.Ο. (sic) 17N και την αποκαλούν «αντικειμενικά αντικαθεστωτική δύναμη», ενώ αρκετοί άλλοι το τραβάνε ακόμα πιο μακριά και υπερασιάζονται κάθε μορφή βίας: «*Αξίζει να είμαστε δίπλα σ' όλους αυτούς που δε θεωρούν την πολιτική ή κοινωνική βία, αυθόρμητη ή οργανωμένη, ατομική ή συλλογική, ένοπλη ή μη, παράλογη κι εγκληματική και δεν ξεχνούν ότι δεν τρομοκρατήθηκαν ποτέ από τη δράση της ΕΟ 17N.*»⁴⁴ Η διατύπωση είναι κουφή γιατί φυσικά και είναι η επαναστατική βία εγκληματική, με την έννοια ότι κουρελιάζει το Αστικό Δίκαιο. Αλλά δικαιούμαστε να ρωτήσουμε τα μέλη αυτής της Συνέλευσης: δεν ήταν η πολιτική βία των ένοπλων σταλινικών της ΟΠΛΑ εγκληματική, απέναντι στους επαναστάτες που διαφωνούσαν μαζί της; Δεν υπάρχει απαράδεκτη ατομική ή συλλογική βία σ' αυτήν την κοινωνία; Είμαστε υποχρεωμένοι κάθε φορά που το κράτος συλλαμβάνει ανθρώπους, που το ίδιο βαφτίζει εχθρούς του, εμείς να τους υπερασπιζόμαστε;

⁴⁴ Από προκήρυξη της Συνέλευσης Αναρχικών.

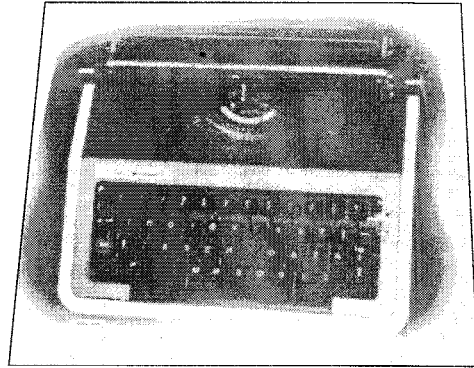
ΑΠΕΙΛΗΣΕ ΠΟΤΕ Η 17Ν ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ;

Τρομοκρατώντας το παρελθόν

24

*«Η εξάλειψη της τρομοκρατίας είναι μια οφειλή που παρέμενε εκκρεμής πολλά χρόνια και τώρα καταβάλλεται στο "ταμείο" της συμφιλίωσης.»
Δημήτρης Ρέππας, «Ε», 15/3/2003*

Όταν προσπαθείς να εξοβελίσεις βιαστικά το παρελθόν και ακόμα περισσότερο να το στείλεις στον εισαγγελέα, γίνεσαι ανυπόμονος και κυνικός — ειδικά αν σ' αυτό το παρελθόν υπάρχουν «λογαριασμοί» δικόι σου, ανεξόφλητοι. Ο λόγος για το σημερινό κράτος του εκουγχρονισμού που διατίθεται μεγαλόφωνα ότι «εξαρθρώνει την τρομοκρατία» ενώ κλείνει χαμηλόφωνα τους εσωτερικούς λογαριασμούς του. Η ανυπομονησία και ο κυνισμός περισσεύουν, είναι αλήθεια. Μήνες τώρα, απ' την άβολη θέση του θεατή, παρακολουθούμε δικυκτικές αρχές και καταδικυκτικά ΜΜΕ να ξαναγράφουν το παρελθόν ποινικοποιώντας το. Δεν πρόκειται απλά για την αναδρομική καταδίκη μεμονωμένων προσώπων, οργανώσεων, τάσεων· δεν πρόκειται μόνο για την ενοχοποίηση ενός κομματιού της άκρας αριστεράς. Πρόκειται για την χοντροκομμένη **ποινικοποίηση της ιστορίας**, άρα και των πολιτικών και κοινωνικών αγώνων που τη διαμόρφωσαν, των αντιφάσεων τους, των ηττών και νικών τους, μέσα από την παραδειγματική γελοιοποίηση τραγικών αλλά και αμφιλεγόμενων φιγούρων που πλασάρονται ως σύμβολα-βεντέτες και ως εκφραστές των πιο ακραίων τάσεων αυτών των αγώνων. Και από δίπλα οι κραυγές των υπολειμμάτων της αριστεράς που απελπισμένα προσπαθούν να εξαγνίσουν την ίδια αυτήν ιστορία, να την κάνουν ακίνδυνη και καθόλα νόμιμη. Ενώ το ΠΑΣΟΚ ενοχοποιεί το παρελθόν, η αριστερά το αθώνει. Οι μεν προσπαθούν να μας πείσουν ότι η ιστορία του επαναστατικού κινήματος στη μεταπολιτευτική Ελλά-

δα είναι η σκοτεινή ιστορία 2-3 συμμοριών που δεν τήρησαν το σαβουάρ-βιβρ της δημοκρατίας και απείλησαν (εκ των προτέρων!) το σύγχρονο ιδανικό της ασφάλειας· οι δε ότι τα κόμματα και οι οργανώσεις τους ακολουθούσαν πάντα τους κανόνες καλής συμπεριφοράς στην πολιτική. Και αφού και οι μεν και οι δε τράφηκαν και θέρειψαν λεηλατώντας τους αγώνες του παρελθόντος (που είναι και δικό τους παρελθόν, εν μέρει)· αφού το λυμαίνονταν σταθερά σ' όλη τη μεταπολίτευση ξεδοντιάζοντάς το, μπορούν τώρα από θέση ισχύος οι πρώτοι, στη γωνία οι δεύτεροι να το αποτελειώσουν **ξαναγράφοντάς το**.

Στα πλαίσια αυτής της άθλιας διαδικασίας οι δημοσιολόγοι-ασφαλίτες αναγορεύονται σε ιστοριογράφους-ειδικούς αναλυτές της ελληνικής εκδοχής του ένοπλου αριστερισμού και οι κυπατζήδες και οι καπιταλιστές σε αξιοσέβαστα πρόσωπα. Τι να πρωτοθαυμάσουμε! Ο Μάλλιος και ο Μπάμπλης δεν υπήρξαν ποτέ βασανιστές αλλά «αδικοχαμένοι απότακτοι»· οι καπιταλιστές ενεδύθηκαν ξανά το φεουδαλικό μανδύα του μέγα ευεργέτη· οι πολιτικοί έγιναν υπηρέτες του κοινού συμφέροντος· οι μπάτσοι κι οι στρατιωτικοί απλοί επαγγελματίες-λειτουργοί.

Το να ορίζεις εκ νέου το παρελθόν δίνει απεριόριστες δυνατότητες ορισμού των νοημάτων στο παρόν: τι είναι η ταξική πάλη, το προλεταριάτο, η ένοπλη πάλη, η τρομοκρατία, το κράτος, η δημοκρατία. Δεν πρόκειται καθόλου για βαρετή ενασχόληση με τα παλιά αλλά αντίθετα για προετοιμασία του μέλλοντος, μέσα από τη διαιώνιση του παρόντος. Εδώ και μήνες το κράτος ρίχνει τις, καλά εποπτευόμενες απ' την αστυνομία, εφεδρείες του στη μάχη εμπεδώνοντας τα αξιώματα και τους ορισμούς του: το δημοκρατικό κράτος έχει το μονοπώλιο της βίας, επανάσταση είναι ο τηλεοπτικά εικονιζόμενος θιάσος που

γεύεται την πρώτη εφαρμογή του αντιτρομοκρατικού νόμου, αμφισβήτηση δεν δικαιούται να υπάρξει κι αν υπάρξει μόνο το κράτος έχει δικαίωμα να την ορίζει ως τέτοια (και ενίοτε να την κατασκευάζει που, επί της ουσίας, στην προκειμένη περίπτωση είναι το ίδιο).

Η επιχείρηση τρομοκράτησης του παρελθόντος έχει προληπτική λειτουργία. Γι' αυτό και είναι στημένη αγχωμένα και θορυβώδικα: για να προλάβει. Να προλάβει να κλείσει τους (ανεξόφλητους) λογαριασμούς που αναφέραμε και πριν. Τις τρύπες, τις «αμαρτίες», τις σχέσεις και τις διασυνδέσεις. Η εξουσία πρέπει βιαστικά να εξιστορήσει το παρελθόν με δικά της λόγια για να προκαταλάβει το μέλλον.

Τρομοκρατώντας με λέξεις (το βιβλίο των Τέλλογλου-Παπαχελά)

25

«Συνεπώς η κυβέρνηση δεν μπορεί παρά να εμφανίζεται ως φράξια. Αυτό που αποκαλούμε κυβέρνηση είναι απλώς η νικηφόρα φράξια και στο γεγονός ακριβώς ότι είναι φράξια βρίσκεται η άμεση αναγκαιότητα της ανατροπής της· και, αντίστροφα, το γεγονός ότι είναι κυβέρνηση την καθιστά φράξια και [άρα] ένοχη... »
Χέγκελ, *Φαινομενολογία του Πνεύματος*, § 591

Στο γνωστό βιβλίο των Τέλλογλου-Παπαχελά απενεμήθη ο τίτλος του επίσημου ιστορικού εγχειριδίου του εκσυγχρονιστικού δημοκρατικού κράτους, αν κρίνουμε απ' την καθεστωτική υποδοχή που του επιφυλάχθηκε. Θεωρώντας δεδομένο (και αυτονόητο) τον πρακτορικό χαρακτήρα του βιβλίου, δε θα σταθούμε στις «αβλεψίες», παραλείψεις, αποσιωπήσεις ή διαστρεβλώσεις που εντόπισαν άλλοι επιτυχώς, από μια αριστερή σκοπιά.⁴⁵

Έχει σημασία να θυμίσουμε ότι ο ένας εξ αυτών (Τέλλογλου) αποτελούσε την κάποτε «περιθωριακή» φωνή στα ελληνικά media την περίοδο του πολέμου στο Κόσοβο, κρατώντας τουλάχιστον ίσες αποστάσεις μεταξύ Σέρβων και Αλβανών, επιμένοντας στην προβολή της εθνοκάθαρσης που διεξήγαγε ο σερβικός στρατός και αποκαλώντας ανέντως Μακεδονία την ΠΓΔΜ ήδη από παλιά. Πρόκειται λοιπόν για κατ' εξοχήν εκφραστή της εκσυγχρονιστικής φράξιας που στις παρούσες συνθήκες

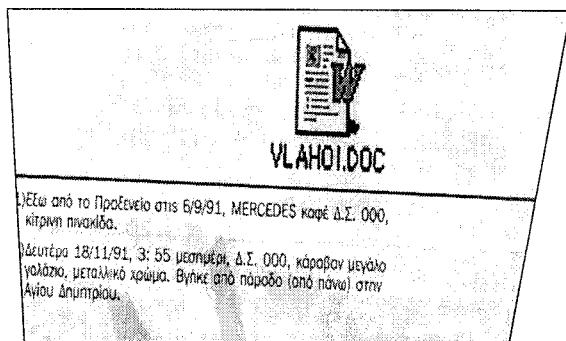

έκτακτης ανάγκης του «πολέμου ενάντια στην τρομοκρατία» καλείται να εκφράσει τη **σκέψη της αστυνομίας**.

Ουσιαστικά το βιβλίο επιχειρεί —χονδροειδώς και ακατέργαστα— μια απλοϊκή παρουσίαση της πολιτικής ιστορίας των τελευταίων 30 χρόνων —απ' την σκοπιά της εξουσίας. Μ' αυτήν την έννοια είναι περισσότερο *διδασκτικό* παρά λάθος. Η αφετηρία της εξιστόρησης προσδιορίζεται στη δικτατορία, αλλά όλες τις σελίδες διατρέχει η αντιδικτατορική δράση εκείνης της περιόδου. Για την ακρίβεια η ένοπλη. Μάλιστα ο ένοπλος αγώνας ενάντια στη χούντα κατέχει στο βιβλίο τη θέση του *γεννήτορα* της βίας, αυτού που *ευθύνεται* για ό,τι επακολούθησε (έως το 2002). Τόσο απλά. Μπροστά σε τέτοιες ερμηνείες είναι φυσικό ένα σεβαστό κομμάτι της αριστεράς, σε έναν παροξυσμό νομιμοφροσύνης, να διαμαρτύρεται για τη σύνδεση αντιδικτατορικής πάλης-17N μέσω μεταπολίτευσης. Έχουν κόμματα, οργανώσεις, υπολήψεις να προστατεύσουν.

⁴⁵ Βλ. «Ιός», Ελευθεροτυπία, 26/2/03 και Κ. Γρίβας, *Αντιφάκελος 17N* (Αθήνα, 2003). Δε συμμεριζόμαστε βέβαια ούτε την εμμονή του «Ιού» σε πραγματολογικά, κυρίως, λάθη, ούτε την εμμονή του Γρίβα στη συνωμοσιολογία, αν και αντιλαμβανόμαστε ότι τους μεν πρώτους τους περιορίζει η θέση τους ως δημοσιογράφους, το δε δεύτερο η ιδεολογία του.

Όμως ας σταθούμε λίγο σ' αυτόν τον συνειρημό. Η εικόνα που πλασάρεται είναι η εξής: πριν τη χούντα **δεν** υπάρχει ιστορία αλλά ένα τεράστιο κενό. Μέσα στην επταετία *διάφοροι* αριστεροί και αριστεριστές (του Παπανδρέου συμπεριλαμβανομένου) αρχίζουν να καταγίνονται συνωμοτικά με τη βία· δυστυχώς κάποιοι (από συνήθεια; κακή πληροφόρηση; αθεράπευτο αντιαμερικανισμό;) συνεχίζουν την ίδια τακτική και επί μεταπολίτευσης· επί ΠΑΣΟΚ βρίσκονται στη «*χρυσή εποχή*» τους και ακάθεκτοι προελαύνουν στη δεκαετία του '90 για να μπει ένα τέλος στη δράση τους από μια νέα, γενναία πολιτική ηγεσία. Για να μην αδικούμε βέβαια τους αστυνομικούς μας συντάκτες, το ένοπλο δεν παρουσιάζεται ακριβώς ως συνέχεια της αντιδικτατορικής αντίστασης αλλά περισσότερο ως εκφυλισμός της, ως αρρωστημένος αντιαμερικανισμός. Όμως αυτό που μένει σα συμπέρασμα είναι ότι **η βία** είναι το μέτρο όλων των πολιτι-

κών δραστηριοτήτων από το '67 μέχρι σήμερα· **η βία** είναι το κριτήριο στην πολιτική, όχι το ιστορικό πλαίσιο, οι αντικειμενικές συνθήκες, οι ιδέες και οι αντιλήψεις οργανώσεων και ατόμων, η ταξική πάλη, οι συλλογικές επιθυμίες, το φαντασιακό, η ιστορική κίνηση εν γένει. Ψιλά γράμματα αυτά. Ωστόσο αυτό το συμπέρασμα, η κεντρική ιδέα του βιβλίου (μ' όλες τις διαστρεβλώσεις, τις γελοιότητες και τα παραλογοτεχνικά τρυκ του) συμπυκνώνει μια θεωρία της εξουσίας περί βίας: σε «*συνθήκες δημοκρατίας*» δεν επιτρέπεται να υπάρχει πο-

λιτική βία, γιατί βία=τρομοκρατία και αν δεν μπορεί να υπάρχει πολιτική βία είναι γιατί κανείς «*λογικός άνθρωπος*» δεν μπορεί να είναι αντίπαλος της δημοκρατίας. Πρόκειται για μια βολική για την εξουσία θέση αρχής: η βία (και μάλιστα των όπλων) είναι το χαρακτηριστικό ενός απλά αντικοινωνικού εχθρού. Έτσι η βία αποκόπτεται απ' το περιβάλλον της, παύει να είναι *κοινωνική*· δεν είναι ούτε *πολιτική* έκφραση των κοινωνικών σχέσεων και συγκρούσεων μιας δεδομένης εποχής και γίνεται απλά το συνδετικό νήμα ανάμεσα στον Κασσίμη και τον Γιωτόπουλο. (Παρεμπιπτόντως, το γεγονός ότι αρκετοί αντικρατιστές που πιστεύουν ότι έχουν επαναστατικές επιδιώξεις φτάνουν στο φετιχισμό της βίας μέσα από μια παρόμοια αντίληψη που συμπυκνώνεται στο βία=μέτρο πάντων, δεν είναι παρά μια ακόμα απόδειξη για την επιτυχία των ιδεών της εξουσίας).

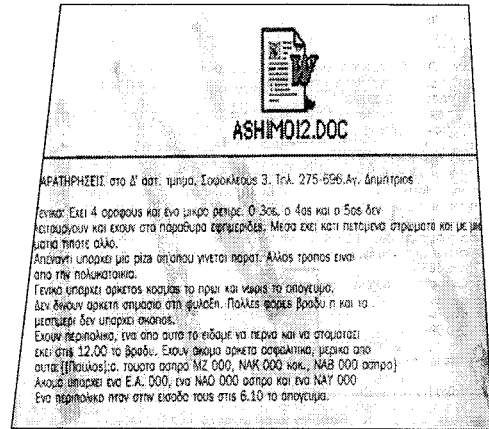
Το πολιτικό υποκείμενο που την περίοδο της χούντας και των αρχών της μεταπολίτευσης φλέρταρε αρχικά με το ΠΑΚ και αργότερα μ' ένα κομμάτι του ΠΑΣΟΚ —ελλείπει καλύτερου όρου θα το ονομάσουμε ελληνική εκδοχή του αριστερισμού— φαίνεται ότι, σύμφωνα με τους αστυνομικούς μας συντάκτες, θα επιβίωνε απαράλλαχτο ως το 2002, αν ο γενναίος κ. Χρυσοχοϊδης δεν έβαζε ένα τέλος στη θλιβερή αυτή γεροντόμορφη καρικατούρα! Συμπέρασμα πρώτο λοιπόν μέσα από μια ηθελημένα συγχυσμένη, «*αφελή*» και μυθιστορηματική παρουσίαση μιας μεγάλης ιστορικής περιόδου: η (ένοπλη) βία είναι η μόνη υπερϊστορική σταθερά.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης ο τρόπος παρουσίασης του ΠΑΣΟΚ. Αφού ως ΠΑΚ (ή ως Δημοκρατική Άμυνα) τοποθετείται δίπλα-δίπλα στις αριστεριστικές ομάδες ή οργανώσεις,⁴⁶ με δηλώσεις του Α. Παπανδρέου υπέρ του ένοπλου αγώνα, η μεταπολίτευση (ή μάλλον η «*αλλαγή νατοϊκής φρουράς*», για να θυμηθούμε μια έκφραση του αείμνηστου που υπάρχει και στο βιβλίο) το βρίσκει στις επάλξεις.

⁴⁶ Πράγματι, η ΛΕΑ, στην οποία συμμετείχε ο Γιωτόπουλος, σύμφωνα με δηλώσεις του, συνεργαζόταν με όλες τις δημοκρατικές δυνάμεις της εποχής. Η Δημοκρατική Άμυνα (με γνωστά στελέχη το Σάκη Καράγιωργα, τον Κ. Σημίτη κ.ά.), η Ελληνική Εξέγερση και η Λαϊκή Επαναστατική Αντίσταση με επιστολή τους σε ξένα ειδησεογραφικά πρακτορεία αναλαμβάνουν τη συνυπευθυνότητα για ενέργειες δολιοφθοράς κατά της χούντας. (Αναφέρεται στη συλλογή ντοκουμέντων *10 χρόνια αγώνες*, Αθήνα, Νοέμβριος 1983).

Τόσο μάλιστα που στελέχη του, στη διαδήλωση στην αμερικάνικη πρεσβεία τον Απρίλη του 1975, ετοιμάζονται να συμμετάσχουν στην τρίλεπτη κατάληψή της. Επιπρόσθετα, τον Α. Παπανδρέου προβληματίζει το γεγονός ότι «στελέχη του προπαγανδίζουν την οργάνωση ένοπλων πυρήνων σε ορισμένες οργανώσεις, σε φτωχές κυρίως συνοικίες της Αθήνας». Εξάλλου «η ρητορική του “χώρου” [των αριστεριστών] δε διαφέρει και πολύ από τη γλώσσα που χρησιμοποιεί το ΠΑΣΟΚ». Στο ΠΑΣΟΚ άλλωστε «προσχωρούν και πολλά μέλη ακραίων ομάδων στο πλαίσιο της ιδέας της “αυτοοργάνωσης”». Ο δε Αντρέας «φυλάσσεται» στο Καστρί «από κάποια “παιδιά” με όπλα». Στο βιβλίο επικρίνεται έμμεσα ο ίδιος λαοφίλης ηγέτης γιατί κατήγγειλε τις αστυνομικές αρχές που έκαναν δεκάδες έρευνες σε σπίτια μελών αντιστασιακών οργανώσεων μετά τη δολοφονία Γουέλς, πράγμα που δυσκολεύει την κυβέρνηση Καραμανλή στη διεξαγωγή των ερευνών, παρότι, υπονοείται, αυτή βρισκόταν σε καλό δρόμο. Εκεί όμως, που σταματούν τα υπονοούμενα είναι όταν οι συγγραφείς κατηγορούν ανοιχτά το παλιό ΠΑΣΟΚ για τη συμπάθεια που δείχνει προς το χώρο των αντιδικτατορικών οργανώσεων και για την κατάργηση του αντιτρομοκρατικού νόμου της ΝΔ το 1983, με τα λόγια του Μαγκάκη «η τρομοκρατία στην Ελλάδα είναι ανύπαρκτη». Αν λάβουμε υπόψη τα παραπάνω, σε συνδυασμό με το ότι η σοσιαλδημοκρατική περίοδος του ΠΑΣΟΚ είναι η «χρυσή εποχή» για την «τρομοκρατία» αλά 17Ν-ΕΛΑ, όπως διατείνεται το βιβλίο, ότι «την περίοδο 1982-86 η ΚΥΠ έχει κατά κοινή [!] εκτίμηση, την καλύτερη πληροφόρηση για την τρομοκρατία», την εκτενή αναφορά στο «φιάσκο Κρουστάλλη», την αναφορά στην «αίσθηση της “εικαζομένης μη πολιτικής βούλησης”» που είχαν σχετικά με το ΠΑΣΟΚ υποψιασμένοι αξιωματικοί της αστυνομίας και «χαριτωμένα» επεισόδια γύρω απ’ τη στενή σχέση του «μπάρμπα-Γιάννη» (Γιάννη Γαλανόπουλου, υπέρμαχου του ένοπλου, σύμφωνα με το βιβλίο) με τον Α. Παπανδρέου, τότε οι συνειρμοί είναι σαφείς. Το παλιό αριστεριστικό ΠΑΣΟΚ είναι αμαρτωλό, άρα και η ΚΥΠ του, όχι γιατί παρήγαγε, αλλά γιατί προστά-

τευσε, κάλυψε και έκρυψε «τους τρομοκράτες». Το παλιό ΠΑΣΟΚ επίσης ψεύγεται για την αχαλίνωτη δράση που επέτρεπε να έχει η CIA στην Ελλάδα —αυτοί, οι φανατικοί αντιαμερικάνοι! Στα πιο κοντινά μας, ο Παπαθεμελής αποπέμπεται πάνω στο καλύτερο: ενώ είχε παραλάβει τα αρχεία της Στάζι. Γενικά υπάρχει πολύ θολούρα και κωλυσιεργία αλλά ευτυχώς τελικά αναλαμβάνει ο Χρυσοχοϊδης. Αυτός είναι «καθαρός», αλλά η ΚΥΠ όχι: «στην υπηρεσία λειτουργούν ανεξέλεγκτα λόμπι με δικούς τους στόχους». Αυτός είναι επίσης επαγγελματίας: ξεκαθαρίζει στους πασόκους, νεοδημοκράτες και κουκουέδες αξιωματικούς της αντιτρομοκρατικής ότι δεν τον ενδιαφέρουν οι πολιτικές τους απόψεις: «αν βλέπετε πουθενά ΠΑΚ ή ΠΑΣΟΚ πάμε να το ψάξουμε, να το ξετινάξουμε, να δούμε τι γίνεται». Είναι φιλέρευνος και μελετηρός. Κάνουν reading group με τον Διώτη και ξεκοκαλίζουν βιβλία σχετικά με το αντάρτικο πόλεων στη Λ. Αμερική, ακόμα και σχετικά με κλέφτες και αρματολούς. Είναι ακούρατος και έχει πολλούς φίλους: ανεβαίνει κάθε εβδομάδα στη Θεσσαλονίκη «περνώντας ώρες πολλές με ιστορικές μορφές της εξωκοινοβουλευτικής ή τροτσκιστικής αριστεράς...για να καταλάβει την ιστορία της». Επίσης, αργότερα, πυκνώνει τις συναντήσεις του «με ιστορικά στελέχη των τροτσκιστών και φυσιογνωμίες του αποκαλούμενου αντιεξουσιαστικού χώρου». Με μια τέτοια «θρυλική φυσιογνωμία» έχει μάλιστα σχέση αλληλοεξυπηρητήσεων: ο Χρυσοχοϊδης διατάζει να σταματήσει η παρακολούθηση αυτού του ατόμου και η «θρυλική φυσιογνωμία του “χώρου”» περνάει το μήνυμα ότι “the game is over”. Όμως ακόμα και μετά τη δολοφονία Σόντερς, η “θλιβερή” πολιτική κληρονομιά του αντιδικτατορικού αγώνα και του μεταπολιτευτικού αριστερισμού αποτυπώνεται ανάγλυφα στην «αδυναμία» της ελληνικής αστυνομίας. Όταν οι άρτι αφιχθέντες Βρετα-

**Τρομοκρατώντας με κοινωνικές σχέσεις:
από τη συγκάλυψη των αντιθέσεων της δεκαετίας του
'80, στην έκρηξή τους τη δεκαετία του '90.**

26

Απ' όσα έχουμε πει ως τώρα, είναι σαφές ότι δε συμμεριζόμαστε καμιά άποψη περί «αστυνομικής επιτυχίας» ή «συντριπτικού χτυπήματος μιας τάσης (του κινήματος) της αριστεράς», αλλά αντίθετα κάνουμε λόγο περί πολιτικής σκηνοθεσίας μιας εκκαθάρισης —κύκνειο άσμα και ολοκλήρωση μιας εποχής.

Είναι τόσο μακριά η εποχή του «κόμματος της 17N», του «γεια στα χέρια τους» ή των «συντρόφων που κάνουν λάθος»; Όχι πολύ. Όσο απέχει χρονικά η δεκαετία του '80 από τα μέσα του '90. Αλλά πολιτικά, κοινωνικά, συναισθηματικά, ψυχικά, ναι, πρέπει κανείς να υπερβεί τόνους ηττών, μισοαρχινομένων αγώνων, κυνισμού, απάθειας, κοινωνικής αμνησίας, μνησικακίας για να την ξαναπροσεγγίσει. Ευτυχώς βέβαια που έχουμε τις οργανικές κουράδες της εξουσίας για να μας «θυμίζουν» το παρελθόν:

«Η 17N ήταν ταυτοχρόνως δημιούργημα, έκφραση και κρυφό καμάρι του αναχρονισμού της ελληνικής κοινωνίας. Προνομιακό κομμάτι μιας εθνικής παθογένειας. Έδρασε ασύλληπτη όσο ο αναχρονισμός είχε το πάνω χέρι. Και κατέληξε στον Κορυδαλλό, όταν ο αναχρονισμός έχασε τη γενικότερη μάχη... Στην Ελλάδα, η ιδεολογική ασυναρτησία της 17N δεν είχε τίποτα το μη κανονικό, τίποτα το αποκλίον, τίποτα το περιθωριακό. Ανήκε στο ιδεολογικό mainstream της ελληνικής κοινωνίας. Επί είκοσι επτά χρόνια έλεγε, λίγο πολύ, αυτά που κουβε-

ντιάζουν στα περισσότερα καφενεία της χώρας. Ισχυριζόταν αυτά που υποψιάζεται ένα σημαντικό τμήμα του ελληνικού λαού. Διακήρυσσε αυτά που επιθυμούσαν να ακούσουν μια αξιόλογη μερίδα Ελλήνων. Με άλλα λόγια, δεν έκανε καμία ειδική μαγκιά, απλώς πήγαινε με το πλήθος».⁴⁸

«Ξεχνάνε» βέβαια οι πένες του κράτους ότι η πολιτική υποστήριξη προς την 17N και την ένοπλη τάση της αριστεράς προερχόταν σε μεγάλο βαθμό όχι από την «κοινωνία», έτσι γενικά, αλλά από συγκεκριμένες πολιτικές δυνάμεις, τη σημερινή ηγετική φράξια των οποίων αυτές οι πένες γλύφουν πατόκορφα.⁴⁹ Είναι βολικό για την εξουσία να «ξεχνάει» τη στιγμή που επιθυμεί να επιβάλλει το παρόν, το παρόν της, σαν αιωνιότητα. Κατηγορούν λοιπόν την ελληνική κοινωνία —έτσι γενικά, σαν άμορφη, αταξική μάζα— για την «ασυλία» που απλόχερα μοίραζε στην «τρομοκρατία». Μάλιστα. Τελικά αυτή η παλιοκοινωνία, η ελληνική παλιοκοινωνία φταίει, αλλά έστω αργά, κατάλαβε το σφάλμα της και έβαλε τους «τρομοκράτες» φυλακή. Δε θα υπερασπιστούμε την αφηρημένη έννοια «ελληνική κοινωνία» σε ό,τι ακολουθεί, αλλά θα προσπαθήσουμε να «θυμηθούμε» εν συντομία την ιστορία των ανταγωνιστικών κοινωνικών σχέσεων που μας οδήγησε ως εδώ.

27

Στη «μακρινή» δεκαετία του '80, αν μιλήσουμε με πολιτικούς όρους, θριαμβεύει το κράτος των κομμάτων (και της συνδικαλιστικής μεσολάβησης): η μισή «μη προνομιά» Ελλάδα «δικαιώνεται» καθώς ενσωματώνεται στη δημοκρατική κοινότητα του κεφαλαίου. Με όρους πολιτικής οικονομίας, απογειώνεται η αύξηση των κοινωνικών δαπανών και φαίνεται να υπάρχει μια σχετική σύγκλιση με

⁴⁸ Γ. Πρετεντέρης, *Η Αναμέτρηση*, (Αθήνα, 2002).

⁴⁹ Όπως, παρεμπιπτόντως, «ξεχνάνε» και διάφοροι νεοαριστεριστές ότι όχι η «ελληνική κοινωνία», έτσι γενικά, αλλά κάποιες πολύ συγγενικές τους πολιτικές τάσεις εκτιμούσαν (έστω με διαφωνίες) παλιότερα τη δράση των *αντιιμπεριαλιστών* της 17N, καθότι σφόδρα αντιιμπεριαλιστικές κι αυτές οι ίδιες. Φυσικά η συνάφεια/ταύτιση του σκληρού πυρήνα αυτών των ιδεών με τις ιδέες της 17N παραμένει ίδια, παρότι στο μεταξύ οι νεοαριστεριστές ανακάλυψαν το μετασχηματισμό της Ελλάδας από «ψωροκώστανα» σε «αναπτυγμένο» —και άρα (τώρα μόνο!) ιμπεριαλιστικό— κράτος. Απλά, η χώρα πλέον είναι σε λάθος στρατόπεδο, δεν είναι λάθος οι αντιιμπεριαλιστικές τριτοκοσμικές ιδέες!

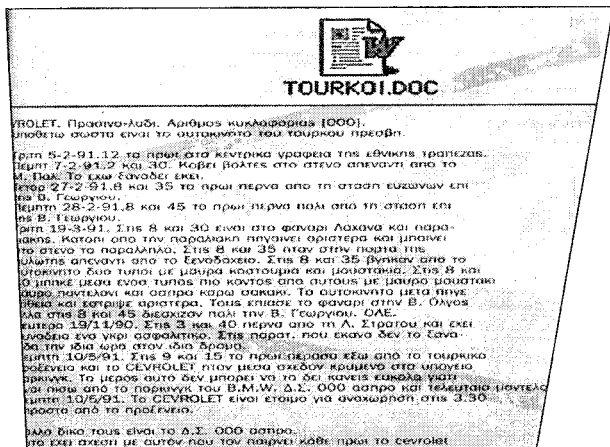
το δυτικό φορντιστικό πρότυπο μισθωτής απασχόλησης. Με ταξικούς όρους, η εργατική αυτονομία και οι αγώνες της γνώρισαν την πικρή «χαρά» της δικαίωσης μέσα απ' την κρατικοποίηση, το διορισμό στο δημόσιο και τη συντήρηση των «προβληματικών» απ' το κράτος. Παράλληλα, η μικροϊδιοκτησία και ο παραδοσιακός μικροαστισμός εξακολουθούν ν' ανθούν και εμπλουτίζονται με νέους, νεολαιϊστικής ως επί το πλείστον απεύθυνσης, τομείς. Με όρους (νεανικής) αμφισβήτησης, εκρήγνυται η ριζοσπαστικοποίηση της κατηγορίας νεολαία που συχνά φέρει πολιτικά ψευδώνυμα (αναρχία, αυτονομία, κτλ), αν και κατά βάση η εξέγερσή της είναι περισσότερο πολιτιστικής διαμαρτυρίας παρά πολιτικού ανταγωνισμού.

Τι μας δίνει αυτό το μίγμα; Η τότε κυβέρνηση το αποκαλούσε «σοσιαλισμό». Στην πραγματικότητα αποτέλεσε τη σύντομη ελληνική εκδοχή της σοσιαλδημοκρατίας. Εδώ ας κάνουμε μια (θεωρητική) διευκρίνιση. Θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ότι δε θεωρούμε το κράτος ούτε «ουδέτερο», ούτε άνωθεν «βιαστή» της κοινωνίας, ούτε Big Brother, ούτε «κόμμα των αφεντικών» ή των εργατών αλλά πολιτική μορφή της καπιταλιστικής κοινωνίας, στιγμή της ταξικής πάλης, στιγμή της συγκρουσιακής διαδικασίας αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης. Βεβαίως, απ' την άλλη, δεν το θεωρούμε ούτε έναν απλό εκπρόσωπο/εντολοδόχο των «μικροαστών», δηλ. διαχειριστή των περιουσιακών τους στοιχείων και χωροφύλακα της ιδιοκτησίας τους. Στη μορφή κράτος, στην Ελλάδα του '80, αντανάκλαται μεσολαβημένα τόσο η συγκρουσιακή σχέση της εργατικής τάξης με το κεφάλαιο όσο και η άσκηση πίεσης εκ μέρους των μικροαστών και των αγροτών. Το κράτος αυτό αν και φαίνεται να έχει αποσπάσει τη μεγαλύτερη δυνατή συναίνεση για τη νομιμοποίηση της αυτοπαρουσίασής του ως «εθνικά ανεξάρτητου», «σοσιαλιστικού», υπέρ της «κοινωνίας των πολιτών» και του «λαού», σύντομα αρχίζει να βρίσκεται σε μεγάλη **κρίση**. Ουσιαστικά πρόκειται για την κρίση αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης: η άνοδος των κοινωνικών

απαιτήσεων και της ταξικής πάλης (αναφερόμαστε τόσο στην εξέγερση της «άγριας νεολαίας» όσο και στις πολλές απεργίες στα μέσα-τέλη του '80 —δύο κινήματα που θα συναντιούνταν προσωρινά στις αρχές του '90) υπονόμει την εξασφάλιση των προϋποθέσεων της επέκτασης της καπιταλιστικής συσσώρευσης. Είναι η εποχή που η 17N επιτίθεται αφ' ενός στην «λματ», αγανακτώντας για τα εμπόδια που αυτή θέτει στο δρόμο της «σοσιαλιστικής» συσσώρευσης, και αφ' ετέρου στο ΠΑΣΟΚ για «προδοσία»: *«Η πολιτική αυτή [του ΠΑΣΟΚ] ...είναι καταδικασμένη απ' τη μια ν' αναπαράγει τις σχέσεις εξάρτησης-υποτέλειας κι απ' την άλλη, τη συνέχιση και διαιώνιση του καπιταλισμού μπανανίας με τα πελώρια σκάνδαλα και τις εκρηκτικές ταξικές αντιθέσεις... Η παραγωγικότητα είναι χαμηλή, τα προϊόντα δεν είναι ανταγωνιστικά... Αυτή τη τάξη των μεγάλων καπιταλιστών, που απέτυχαν σαν άτομα επιχειρηματίες αφού οι επιχειρήσεις τους χρεωκόπησαν και είναι υπερχρεωμένες. Απέτυχαν σα σύνολο, σαν καπιταλιστική τάξη ν' αναπτύξουν αυτοδύναμα, ισόρροπα με μια σχετική αυτονομία τη χώρα. Που υπερπλούτησαν με απάτες και κομπίνες, κλέβοντας και λεηλατώντας τη χώρα και τους εργαζόμενους, και έβγαλαν τα κεφάλαιά τους στο εξωτερικό. Που είδαν τη χώρα σαν απλή αποικία με ευκαιρίες για εύκολο, γρήγορο, παρασιτικό πλουτισμό τους, σε βάρος των συμφερόντων της δένοντας τη τύχη τους με το ξένο κεφάλαιο και υποτάσσοντας τα συμφέροντά τους στα δικά του, ονομάζουμε λούμπεν μεγαλοαστική τάξη (λματ) και τον αντίστοιχο κοινωνικό σχηματισμό στον οποίο άρχει, καπιταλισμό μπανανίας... Ο ελληνικός λαός έχοντας συνείδηση των προβλημάτων, εμπιστεύτηκε στις εκλογές του 81 το ΠΑΣΟΚ. Πίστεψε ότι θα έβγαζε τη χώρα απ' τη κρίση αφού παρουσιάζονταν με πρόγραμμα που φιλοδοξούσε να χτυπήσει τις ρίζες των προβλημάτων, τη λματ, το ξένο κεφάλαιο και την εξάρτηση. Το ΠΑΣΟΚ όχι μόνο δεν μπόρεσε ν' ανταποκριθεί σ' αυτή την ιστορική πρόκληση κι ευκαιρία, αλλά επιπλέον κατακουρέλιασε αυτό το πρόγραμμα, ξεπούλησε τους πολύχρονους αιματηρούς αγώνες τριών γενιών όπως αρέσκει να υποστηρίζει. Αγώνες που ουσιαστικά το έφεραν στην εξουσία. Όχι βέβαια ολόκληρο το ΠΑΣΟΚ αλλά η ηγετική προδοτική κλίκα Παπαν-*

δρέου, Κουτσόγιωργα, Τσοχατζόπουλου με κύριο βέβαια υπεύθυνο τον Παπανδρέου... Η μόνη λύση συνεπώς που απομένει για το ΠΑΣΟΚ είναι η ανατροπή αυτής της κλίμακας, η ριζική αλλαγή ηγεσίας και στρατηγικής, αν κι εμείς δεν έχουμε πολλές ψευδαισθήσεις, δεδομένης και της παντελούς έλλειψης εσωκομματικής δημοκρατίας».⁵⁰

Είναι η περίοδος επίσης που ο —κρατικά εγγυημένος— αντιαμερικανισμός θριαμβεύει και η Ελλάδα

βιώνει την εποχή (γνώριμη σε πολλά τριτοκοσμικά, κυρίως, κράτη, μετά το τέλος της αποικιοκρατίας) που η διάσταση ανάμεσα στην προσπάθεια καπιταλιστικού εκουγχρονισμού και την καθεστωτική αντιιμπεριαλιστική φρασολογία γιγαντώνεται. Χαρακτηριστικός είναι ο λόγος της 17N: «Η αμερικάνικη στρατιωτική αποστολή μαζί με το σύνολο των αμερικάνικων στρατιωτικών δυνάμεων και τις άλλες μουσικές υπηρεσίες, αποτελεί μια δύναμη κατοχής και τρομοκράτησης σε πελώρια κλίμακα του λαού. Βαρύνεται με απειράριθμα εγκλήματα σε βάρος του, μεταξύ των οποίων το πραξικόπημα του 67, η τραγωδία της Κύπρου το 74

και οι σημερινές αλληπάλληλες παραβιάσεις του εναέριου χώρου μας και αμφισβητήσεις της κυριαρχίας μας τόσο απ' τα αμερικάνικα όσο κι απ' τα τουρκικά αεροπλάνα. Με συνεχείς επεμβάσεις μέσω της πέμπτης φάλαγγας, τους ντόπιους πράκτορες του μέσα κι έξω από τον κρατικό μηχανισμό, επηρεάζει καθοριστικά την πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή, όντας το πρώτο και κυριότερο εμπόδιο στο δρόμο για την κατάκτηση της εθνικής ανεξαρτησίας, της λαϊκής εξουσίας και του σοσιαλισμού». (Από την προκήρυξη της 15ης Νοεμβρίου 1983 σχετικά με την εκτέλεση του Τσάντες). «Αποφασίσαμε λοιπόν να ξεκαθαρίσουμε τον τόπο απ' το φασιστικό κάθαρμα πράκτορα της CIA, χουντικό υπουργό Μομφεράτο, ιδιοκτήτη με χρήματα της CIA της «Απογευματινής», που όντας στην υπηρεσία του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού, του κύριου εχθρού του Ελληνικού λαού, κοροϊδεύει, ψευδολογεί, δηλητηριάζει κι εξαπατεί καθημερινά το λαό, με σκοπό την πολιτική χειραγωγήσή του.» (Από την προκήρυξη της 21ης Φεβρουαρίου 1985, σχετικά με την εκτέλεση του Μομφεράτου). «Ο ιμπεριαλισμός δεν ενδιαφέρεται για την εθνική και πολιτισμική ταυτότητα, για την τοπική κουλτούρα των λαών. Πάγια τακτική του υπήρξε η καταστροφή τους, στον Τρίτο κόσμο, δια πυρός και σιδήρου πολλές φορές. Έτσι και σήμερα, οι στενόμυαλοι στρατηγίσκοι του αμερικάνικου Πενταγώνου, αυτοί οι πρωταθλητές του μακιαβελικού τυχοδιωκτισμού, που καθορίζουν την πολιτική του NATO και του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού, αδιαφορούν παντελώς για το αν στην Κύπρο ζούσαν Έλληνες σε αναλογία 80%, πούχαν μακρά ιστορία, πλούσιες τοπικές παραδόσεις και κουλτούρα, μια ισχυρή Ελληνική εθνική ταυτότητα. Αδιαφορούν για το ότι μαζί τους ζούσαν αρμονικά [sic] 18% Τούρκοι —μια μειονότητα όπως υπάρχει σε όλες τις χώρες— διασκορπισμένοι σε όλα τα χωριά της, πούχαν κι αυτοί τη δική τους ζωή και κουλτούρα. Αδιαφορούν για το ότι το Αιγαίο και τα νησιά του υπήρξαν πάντα ελληνι-

⁵⁰ Από την προκήρυξη της 8ης Απριλίου 1986 σχετικά με την εκτέλεση του βιομήχανου Αγγελόπουλου. (Οι υπογραμμίσεις είναι δικές μας). Παρόμοιες απόψεις ανέπτυσαν και στις προκηρύξεις που έστειλαν μετά τις εκτελέσεις του βιομήχανου Αθανασιάδη-Μποδοσάκη —8 Μαρτίου 1988— και των εισαγγελέων Ανδρουλιδάκη και Ταρασουλέα —18 Ιανουαρίου 1989— οι δεύτεροι είχαν μπει στο στόχαστρο λόγω της ευνοϊκής μεταχείρισης που επέδειξαν στις οικογένειες Τσάτσων και Ανδρεάδη αντίστοιχα.

ΣΧΟΛΕΙΑ.

1. ΓΑΛΛΙΚΟ.Λ. Στρατού 2. Τηλ. 830-574.
2. ΒΡΕΤΑΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ. Γωνία Εθν. Αρμύνης και Τσιμισκή.
3. ΙΤΑΛΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ. Φλεμινγκ 1. Τηλ. 843-868.
4. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ Β. Ολύας 66. Τηλ. 840-405,831-581.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ.

Για το 1. Έχει φυλάκα συνεχώς τη μέρα. Σε περιόδους εντάσης και τη νύχτα.

- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ.1. YBM 000. Πεζω σκούρο μπλε.
2. YBM 000. Πεζω ασπρη καραβαν με δυο κερουλια στη σκεπη.
3. YBM 000. Πεζω μπλε σκούρο.
4. YBM 000. VOLVO ασπρη.
5. YBM 000. RENO ασπρη. Παλιο μοντελο.
6. ΞΑ Πεζω μπλε σκούρο.

Για το 2.

- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ.1. DGP 000 P. FORD καραβαν λαδι με μια ψιλη και ριγα στο πλαι.
2. 000 OH. RENO μαυρο. [πισω κιτρινη μπρος ασπρη].

κά». (Από την προκήρυξη της 29ης Ιουνίου 1988 σχετικά με την εκτέλεση του στρατιωτικού ακόλουθου Νορντίν).

Το «συμβόλαιο με το λαό» —αμυντική και αφομοιωτική κίνηση του κεφαλαίου απέναντι στα αιτήματα του εργατικού κινήματος του '70—αναγκάζει το κράτος να μετατραπεί στο μεγαλύτερο εργοδότη της χώρας, να προσπαθεί ν' αυξήσει την παραγωγικότητα και ταυτόχρονα να μιλά για «αυτοδιαχείριση». Είναι η εποχή που μεσουρανεί η μεταρρυθμιστική αριστερά και η ιδεολογία της. Αφού καρπώθηκε τους αγώνες του εργατικού κινήματος, ως κράτος πια, παρέδιδε μαθήματα εφαρμοσμένου αντιιμπεριαλισμού βαδίζοντας πάνω στον «τρίτο δρόμο». Είναι η εποχή που η αριστερά κάνει διάλογο με την 17N και η τελευταία, μετά την περίοδο χάριτος που του έδωσε, κατηγορεί το ΠΑΣΟΚ για ολιγωρία και αθέτηση υποσχέσεων. Η 17N διορθώνει ή συμπληρώνει την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ. «Ελέγχει την εξουσία και στηρίζει την αλλαγή». Είναι η εποχή που άνετα αρκετοί αριστεροί ψηφοφόροι ή οπαδοί του ΠΑΣΟΚ θ' αναγνωρίσουν στην 17N μια συνέπεια δράσης που ο ρεαλισμός πια της εξουσίας έχει στερήσει απ' το ΠΑΣΟΚ. Είναι στη βάση αυτής της κοινής μήτρας αντιιμπεριαλιστικής, τριτοκοσμικής ιδεολογίας που μπορούν κάλλιστα ν' αναγνωρίσουν στην 17N το δικό τους κόμμα. Να τι δήλωνε εξάλλου ο ίδιος ο Α. Παπανδρέου σε

συνέντευξη Τύπου το 1986 λίγο μετά την εκτέλεση Αγγελόπουλου: «Θεωρούν [η ιντελιγκέντσια που κατευθύνει ιδεολογικά τους εκτελεστές] πως εμείς στο ΠΑΣΟΚ έχουμε δέχθει προδώσει τις ιδεολογικές αρχές του και η 17N προσπαθεί τώρα, μέσω της βίας, να μας επαναφέρει στο σωστό δρόμο».

Κάπως έτσι κλείνει η δεκαετία του '80. Σε συνθήκες βαθιάς κρίσης που ακόμα δεν έχει εκδηλωθεί (με τις πρώτες απόπειρες «λιτότητας» γύρω στο '85 να συνοδεύονται από την έναρξη της επιχείρησης ενοχοποίησης των πιο «υψηλόμισθων» ή «εξασφαλισμένων» εργατών) σε συνθήκες ελεγχόμενης από τα συνδικάτα ταξικής πάλης· σε συνθήκες συντήρησης των αντιιμπεριαλιστικών, αριστερών ιδεολογιών· σε συνθήκες συντήρησης της 17N. Κάποτε όμως αυτή η («μακρινή» όπως είπαμε) εποχή πέρασε.

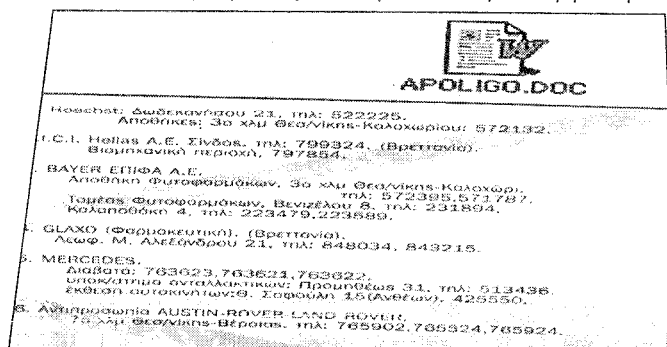
29

Στην αρχή της δεκαετίας του '90 το κράτος βρέθηκε αντιμέτωπο με την ανοιχτή εκδήλωση της κρίσης, μια κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής που διαπερνούσε όλη την κοινωνία· δεν οφειλόταν μόνο στα αποτελέσματα των αγώνων του υποκειμένου που συνήθως αποκαλούμε εργατική τάξη (εδώ αναφερόμαστε στους αγώνες στα τέλη της δεκαετίας του '80 των εργαζόμενων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα), αλλά και αυτών των υποκειμένων —γυναικών, φοιτητών— που με την άρνησή τους να είναι οι παραδοσιακές αναπαραγωγικές μηχανές ή να ολοκληρώνουν συντόμως τις σπουδές τους μπλόκαραν τις προσπάθειες της αστικής τάξης για αναδιάρθρωση. Η αδυναμία της τότε «σοσιαλιστικής» κυβέρνησης ν' αναλάβει την καπιταλιστική απεπίθεση (μεσούντων των «οικογενειακών καυγάδων» που έμειναν γνωστοί [:] ως «σκάνδαλο Κοσκωτά») σήμανε συναγερμό στους αστούς. Αξιοποιώντας τον αντίκτυπο του «σκανδάλου» αυτού, και με πρόσχημα την «κάθαρση», οι μετέπειτα «οικουμενικές κυβερνήσεις» και στη συνέχεια οι δεξιοί πήραν τα ηνία. Η «παρέμβαση» επ' αυτού της 17N ήταν σημαντική στο βαθμό που κι αυτή με τον τρόπο της έδειχνε προς την εκσυγχρονιστική και καθόλου αναχρονιστική κατεύθυνση της αναδιάρθρωσης και της

πολιτικής ανανέωσης: «Ο ίδιος ο οικονομικός ρεαλισμός για την αποφυγή της χρεοκοπίας και του μαρασμού, οδηγεί στα επαναστατικά μέτρα. Κι αυτό γιατί το κράτος σήμερα δεν μπορεί να βάλει φρένο στη ληστρική δραστηριότητα και τις απάτες της λματ, δεν μπορεί να τη δαμάσει, παρά μόνο με την κρατικοποίηση χωρίς αποζημίωση των προβληματικών επιχειρήσεων, το πέρασμα της κυριότητας της μειοψηφίας των μετοχών στο κράτος αφού όσα κεφάλαια έβγαλαν έξω παράνομα ξεπερνούν την αξία τους. Ακόμη πρέπει να κατάσχει τα περιουσιακά τους στοιχεία χωρίς αποζημίωση και να τους αποδοθούν μόνο όταν επιστρέψουν τα κλεμμένα κεφάλαια. Είναι η μόνη λύση πούναι σήμερα όχι μόνο κοινωνικά δίκαιη αλλά και οικονομικά απαραίτητη για να μπορέσουν ν' απελευθερωθούν κεφάλαια για επενδύσεις και αναδιάρθρωση, για ν' αποφύγουμε τη χρεοκοπία και οικονομική καταστροφή». (Από την προκήρυξη της 11ης Νοεμβρίου 1988 σχετικά με την υπόθεση Κοσκωτά). «Η δημιουργία λοιπόν ενός φερέγγυου δυναμικού φορέα μιας άλλης αριστεράς μετά τη χρεοκοπία-απάτη-ξεπούλημα του Συνασπισμού, είναι το κύριο καθήκον όλων των αριστερών σήμερα.» (Από την προκήρυξη της 3ης Ιουλίου 1989 καταγγελίας της κυβέρνησης ΝΔ-Συνασπισμού). «Η στρατηγική λοιπόν αυτή, για την οποία ευθύνονται κύρια ο ηγετικός ληστρικός όμιλος της άρχουσας καπιταλιστικής τάξης, δηλαδή η ιδιωτική πρωτοβουλία, η σημερινή ηγεσία της ΝΔ αλλά και η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ είναι υπεύθυνη για τη συνεχή επιδείνωση της οικονομίας την τελευταία 15ετία, τη χειροτέρευση της θέσης της στο διεθνή καταμερισμό της εργασίας, τη συνεχή αποβιομηχανοποίηση, την αύξηση της εξάρτησης, αλλά και το ξεπούλημά της, τα ελλείμματά της, την πτώση του βιοτικού επιπέδου και τη ραγδαία επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης των εργαζομένων.» (Από την προκήρυξη της 26ης Σεπτεμβρίου 1989 σχετικά με την εκτέλεση του Μπακογιάννη). «Συνολικά λοιπόν είτε σαν άκυρο-λευκό είτε σαν αποχή, οι ψήφοι που δόθηκαν στο επαναστατικό ρεύμα και τη 17N σαν κύρια δύναμη του χώρου ανέρχονταν σε 4 με 5%, σύμφωνα με το

εκλογικό αποτέλεσμα της 18 Ιούνη. Το ποσοστό αυτό βρίσκεται κάτω από την πραγματική μας δύναμη, αφού ένας κόσμος που μπορεί να μας υποστηρίξει, προτίμησε για λόγους χρήσιμης ψήφου να ψηφίσει είτε Συνασπισμό είτε ΠΑΣΟΚ. Το ελάχιστο λοιπόν αυτό ποσοστό των 4 με 5% σύμφωνα με τα εκλογικά αποτελέσματα καθιστούν το επαναστατικό ρεύμα και τη 17N την τέταρτη πολιτική δύναμη της χώρας μετά τη ΝΔ, το ΠΑΣΟΚ, το ΚΚΕ, και πάνω από την ΕΑΡ που δεν εκπροσωπεί ούτε 1,6%, τη ΔΗΑΝΑ, το ΚΚΕ εσ. ΑΑ και λοιπούς.» (Από την προκήρυξη της 11ης Οκτωβρίου 1989 σχετικά με την υπόθεση Μπακογιάννη. Οι υπογραμμίσεις στο ανωτέρω απόσπασμα είναι και πάλι δικές μας).

Η νέα εποχή είχε αρχίσει. Η αντεπίθεση εξαπολύθηκε, χωρίς προσχήματα πλέον, απέναντι στη γενικευμένη χαλάρωση όλων των κομματιών της τάξης. Σε γενικές γραμμές, η στρατηγική της εξουσίας αποσκοπεί να ελέγχονται οι προλετάριοι και τα παιδιά τους περισσότερο, να δουλεύουν περισσότερο και να αποσπούν απ' το κεφάλαιο όσο το δυνατόν λιγότερα. Σ' αυτό το πλαίσιο θα εντάξουμε τους αμυντικούς αγώνες που ξεκινούν με τις μαθητι-

κές καταλήψεις του '91, περνούν στην ΕΑΣ το '92 και φτάνουν μέχρι το κίνημα ενάντια σ' ό,τι έμεινε γνωστό ως «εκπαιδευτικός νόμος 2525» —που κατά μία έννοια ρίχνει την αυλαία αυτής της ιστορικής περιόδου. Τα αποτελέσματα είναι γνωστά. Οι μικρές νίκες εδώ κι εκεί θ' ακυρώνονταν στη συνέχεια είτε λόγω της συνδικαλιστικής χειραγώγησης είτε λόγω της συντεχνιακής πολυδιάσπασης ή της επανισχυροποίησης του κράτους των κομμάτων, και τέλος θα συναποτελούσαν μια μεγάλη ήττα. Όποιος έχει συμμετάσχει έστω και στην πιο ταπεινή μισθολογική

διεκδίκηση θα έχει αντιληφθεί ότι, ακόμα περισσότερο και από το αποτέλεσμα, αυτό που μετράει τελικά και καθορίζει το μέλλον του ανταγωνισμού είναι η αίσθηση δύναμης που νιώθει κανείς μέσα στον αγώνα. Μ' αυτήν την έννοια ήττες ήταν οι περισσότεροι αγώνες της δεκαετίας του '90: άφησαν την τάξη περισσότερο αδύναμη και διαιρεμένη από πριν. Αντιλαμβάνεται επίσης κανείς ότι αυτή η αίσθηση της ήττας και της αδυναμίας, αυτή η πικρή γεύση στο στόμα, είναι το καλύτερο έδαφος για να καλλιεργηθούν ο κυνισμός, η μνησικακία, η απάθεια, ο ατομικισμός, ο ρατσισμός και ο κανιβαλισμός. Δεν μπορούμε να επεκταθούμε περισσότερο στην ιστορία της ταξικής πάλης αυτής της περιόδου. Κρατάμε όμως ότι από την εποχή της *συντήρησης* (τη δεκαετία του '80) έχουμε πια μπει στην εποχή της *όξυνσης* (δεκαετία του '90).

30

Για το κεφάλαιο και το κράτος του ο δρόμος της σύγκρουσης με τον «εσωτερικό εχθρό» έχει μια ιδεολογική παράμετρο που θα αξιοποιόταν στο έπακρο. Βασικό όχημα του ιδεολογικού πολέμου που διεξαγόταν σ' όλη τη δεκαετία του '90 είναι τα (νεοδημιουργηθέντα) ιδιωτικά ΜΜΕ. Η σκέψη της ανακυκλωμένης πλέον αριστεράς θα συναντήσει τη δεξιά: το νέο ιδεολογικό motto λέγεται «απενοχοποίηση του πλούτου» (και του με κάθε μέσο πλουτισμού). Έπρεπε να υπάρχει η ιδεολογική υπόκρουση της «απελευθέρωσης» απ' τις ενοχές του (αριστερού) παρελθόντος, υπόκρουση που την πρόσφεραν η TV και τα μυριάδες γκλαμουράτα έντυπα για να συνοδευτεί η αντεπίθεση του κεφαλαίου που απλώθηκε στους δρόμους, τα σχολεία και τους χώρους δουλειάς. Η αρπαχτή, ο ατομικισμός, η καταδικη των συλλογικών διεκδικήσεων ως «μπανάλ», άρχισαν να αναδύονται εκδικητικά, κουβαλώντας μαζί τους το μεταμοντέρνο, «αντικομορφμιστικό» άρωμα της αφομοιωμένης αντικουλτούρας που τα πρόωθησε.

Είναι στις αρχές αυτής της δεκαετίας, στο πιο κρί-

σιμο, από ταξική σκοπιά, σημείο όξυνσης του ανταγωνισμού, που για τα αφεντικά (κάθε μεγέθους) έρχεται μια ανέλπιστα χείρα βοήθειας. Ο πάλαι ποτέ «εξ ανατολών» κίνδυνος μετατράπηκε σε σωτήρια κάθοδο χιλιάδων εξαθλιωμένων, διαθέσιμων για κάθε χρήση, ξεριζωμένων και εξατομικευμένων μεταναστών προλετάρων. Ιδανική ύλη για άντληση υπεραξίας, ιδιαίτερα όταν οι «ντόπιοι» προβάλλουν τέτοια αντίσταση. Οι ανταγωνισμοί εντός της τάξης —τόσο παλιοί όσο κι ο ίδιος ο καπιταλισμός— άρχισαν να οξύνονται, κυρίως ανάμεσα σε μετανάστες και χαμηλόμισθους «ντόπιους». Απ' την άλλη είναι γνωστό πως οι μετανάστες τόνωσαν τη μικροϊδιοκτητική τάξη που όλα τα φαινόμενα, αρχές του '90, προμήνυαν τον αργό της θάνατο. Μια τρίτη διάσταση της ξαφνικής έντονης μεταναστευτικής ροής προς μια χώρα που κανα-δυό δεκαετίες πριν τραγούδαγε με νταλκά «στο σταθμό του Μονάχου, άχου», είχε πιο περίπλοκες επιπτώσεις. Στο βαθμό που κάποιοι μετανάστες —δηλ. διαθέσιμη εργατική δύναμη προς εκμετάλλευση— είναι *πλήρως* διαθέσιμοι, μπορούν ν' «απασχοληθούν» από ντόπιους, ακόμα και χαμηλόμισθους εργάτες, προσφέροντας διάφορες υπηρεσίες. Ακόμα κι οι εργάτες που απολύονται, μπαίνουν στη μαύρη εργασία, εντατικοποιούνται και ξεζουμίζονται μπορούν τώρα να έχουν τους «δικούς» τους περιστασιακούς υπηρέτες, για να βλέπουν «τα χειρότερα» και ν' αποζημιώνονται. Οι μετανάστες γίνονται οι αλυσίδες τους αφού η σχέση αυτή εντός της τάξης πειθαρχεί και τους μεν και τους δε.

31

Η δεύτερη διέξοδος για το κράτος, στη μάχη του στο εσωτερικό μέτωπο, ήταν οι ιμπεριαλιστικές του βλέψεις προς την έρημο των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης. Για ένα σύντομο μάλιστα χρονικό διάστημα δεν τηρήθηκαν καν τα προσχήματα, σε σχέση πχ με τη μοιρασιά της χώρας των «γυφτοσκοπιανών», το Αιγαίο, την Αλβανία. Το πρώτο μισό της δεκαετίας του '90 είναι η πλέον επιθετική περίοδος της ελληνικής αστικής τάξης που ενθαρρυμένη —όπως νομίζει— απ' τους διεθνείς συσχετι-

σμούς προσπαθεί ν' αποκομίσει τη μεγαλύτερη δυνατή λεία. Ο δήθεν αμυντικός εθνικισμός είναι ο αποτελεσματικότερος τρόπος μεταστροφής των κοινωνικών συγκρούσεων σε «ουστράτευση» στα «εθνικά ιδεώδη»: ας θυμηθούμε, για παράδειγμα, πόσο εύκολα οι μαθητές-διαδηλωτές έγιναν χειροκροτητές των «μακεδονικών» συλλαλητηρίων πριν δέκα χρόνια.

Είναι λοιπόν αυτή τη δεκαετία, που η 17N βρίσκεται στο φόρτε της. Έχει τις περισσότερες ενέργειες και την πιο ξεκάθαρη αναφορά στη «χάραξη εξωτερικής πολιτικής», και προσπαθεί να επηρεάσει με την ένοπλη προπαγάνδα της τα imperium σχέδια μιας αστικής τάξης που ψάχνεται. Θα επιτεθεί σε τούρκους διπλωμάτες, θα προσπαθήσει να ανεβάσει το ηθικό του ελληνικού στρατού, θα αγανακτήσει με τα «Ίμια». Είναι η συνεπής φωνή της εθνικιστικής φράξιας του κράτους που οσμίζεται παντού «εθνικούς κινδύνους» και απειλή της «εθνικής ανεξαρτησίας».⁵¹ «Αντί λοιπόν η Ελλάδα νάθετε χτες ζήτημα Ανατολικής Θράκης (όχι Κωνσταντινούπολης) που κατοικούνταν από ελληνικούς πληθυσμούς και της αποσπάστηκε, άδικα, λόγω της αγγλικής αποικιοκρατίας, θέτει σήμερα η Τουρκία θέμα Δυτικής Θράκης. Αντί να κατάγγελλε την φασιστικού τύπου επίλυση του ζητήματος των μειονοτήτων, με τις αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών και το ξερίζωμα του ελληνισμού, που όμοιά της δεν υπάρχει σχεδόν πουθενά στον κόσμο, η Τουρκία, μετά το 50, προχώρησε σε νέους διωγμούς και, μετά την δεκαετία

του 60, την επανέλαβε στην Κύπρο. Αντί νάθετε χτες η Ελλάδα ζήτημα Ίμβρου και Τενέδου, που είχαν ελληνικούς πληθυσμούς, θέτει σήμερα η Τουρκία ζήτημα βραχονησίδων, υφαλοκρηπίδας, εναέριου χώρου, ακόμη και Δωδεκανήσου. Αντί να αμφισβητούσαν την αποδοχή, κάτω από εξαναγκασμό στη Λωζάνη, της αγγλικής κατοχής και κυριαρχίας της Κύπρου, ιδίως μετά τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του 50, οι ελληνικές κυβερνήσεις προχώρησαν σε νέες προδοτικές συμφωνίες στη Ζυρίχη και το Λονδίνο, αναγνωρίζοντας δικαιώματα τόσο στην Τουρκία όσο και στην Αγγλία, που οδήγησαν στην εισβολή του 74 και στη σημερινή ουσιαστική διχοτόμηση της Κύπρου.» (Από την προκήρυξη της 16ης Ιουλίου 1991 σχετικά με την απόπειρα εναντίον τούρκων διπλωματών). «Διαρκές Μόναχο που, όπως εξηγήσαμε, οδήγησε τη χώρα στο σημερινό τραγικό αδιέξοδο. Στο να αντικρύζει ανήμπορη και παράλυτη τις νέες κατακτήσεις και κλιμακούμενες διεκδικήσεις του τούρκικου επεκτατισμού. Την κατοχή του ενός τρίτου της Κύπρου, τις διεκδικήσεις στο Αιγαίο, την υφαλοκρηπίδα, τον εναέριο χώρο, τη Θράκη, τα Δωδεκάνησα κι αλλού. Αυτό το διαρκές Μόναχο των εξωνημένων πολιτικών, στρατιωτικών, εκδοτών, μόνο η άμεση λαϊκή κινητοποίηση στη βάση μπορεί να ανατρέψει, να βάλει έναν αποφασιστικό φραγμό στη συνεχή προδοσία και το συνεχές ξεπούλημα της χώρας.» (Από την προκήρυξη της 7ης Οκτωβρίου 1991 σχετικά με την εκτέλεση του τούρκου διπλωμάτη Τοετίν). «Η κρίση στα Ίμια υπήρξε θρίαμβος της Τουρκίας και ατιμωτική πολιτικο-στρατιωτική ήττα της Ελλάδας. Στρατιωτική ήττα γιατί κατελήφθη ελληνικό έδαφος τη στιγμή που είχαν κινη-

⁵¹ Εδώ ας ξεκαθαρίσουμε κάτι. Ποτέ δεν πιστέψαμε ότι οι αντιιμπεριαλιστικές, εθνικοαπελευθερωτικές απόψεις της 17N θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε κάτι διαφορετικό απ' αυτό στο οποίο οδήγησαν: στον καθαρό εθνικισμό. Κι αυτό γιατί ο σκληρός πυρήνας των τριτοκοσμικών, αντιιμπεριαλιστικών ιδεολογιών είναι αναπόδραστα ο εθνικισμός, αφού είναι στην ίδια τη φύση του έθνους-κράτους να κινείται επιθετικά εναντίον όλων των άλλων. Το κέντρο βάρους όλων των τριτοκοσμικών ιδεολογιών είναι το «εθνικό συμφέρον» και η «εθνική ανεξαρτησία», ο πόλεμος ενάντια σε πραγματικούς ή φανταστικούς εχθρούς που επιβουλεύονται την κυριότητα του έθνους, ενάντια σε ένα imperium ή σ' άλλα μικρότερα έθνη-κράτη. Συνήθως, στην «αμυντική» του εκδοχή, το «εθνικό συμφέρον εμφανίζεται ως «λαϊκό συμφέρον» ή ακόμα και ως «προλεταριακό συμφέρον», αφού λαός και προλεταριάτο ταυτίζονται με το έθνος. Στην «επιθετική» του εκδοχή εμφανίζεται ως «εθνικό γόητρο» ή κάτι παρεμφερές. Αδιάφορο ωστόσο μας είναι: «αμυντικό» α λα δεκαετίας '70-αρχών '80 ή «επιθετικό» α λα δεκαετίας '90, είναι απλά θέμα συγκυρίας. Ο αντιιμπεριαλισμός του '70 όσο «προοδευτικός» κι αν ακουγόταν, θα αποκαλυπτόταν το '90 σαν αυτό ακριβώς που ήταν πάντα, απλά και ξεκάθαρα εθνικιστικός. Άρα, για να είμαστε ακριβείς, δεν «οδηγήθηκε» στον εθνικισμό η 17N· βρισκόταν απ' την αρχή εκεί —ήδη απ' την εποχή της εκτέλεσης του Ουέλς.

τοποιηθεί οι Ένοπλες Δυνάμεις για να το προφυλάξουν. Κατάληψη που δεν έγινε σε κάποια απομακρυσμένη βραχονησίδα από τις εκατοντάδες του Αιγαίου, όπως ειπώθηκε, αλλά σε μια από τις δύο που αμφισβητούσαν ρητά οι Τούρκοι εκείνη τη στιγμή. Ατιμωτική για μας, θρίαμβος για την Τουρκία γιατί η κατάληψη έγινε χωρίς να πέσει ούτε μια ντουφεκιά και χωρίς να κάνουμε την παραμικρή προσπάθεια ανακατάληψης.». (Από την προκήρυξη της 28ης Μαΐου 1997 σχετικά με την εκτέλεση του Περαιτικού). «Αποφασίσαμε λοιπόν να χτυπήσουμε τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό-εθνικισμό για όσα επιβουλεύεται ενάντια στα κυριαρχικά δικαιώματα της χώρας. Για το ότι είναι ο κύριος υπεύθυνος για τη διαιώνιση της Τούρκικης κατοχής στην Κύπρο, για τις Τούρκικες διεκδικήσεις στο Αιγαίο σε βάρος των κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας, για τη σχεδιαζόμενη διχοτόμηση του Αιγαίου και την τοποθέτηση του υπερεξοπλισμένου από αυτόν Τούρκου σαν χωροφύλακα τοποτηρητή του στο μισό Αιγαίο.» (Από την προκήρυξη της 8ης Απριλίου 1998 σχετικά με βομβιστικές επιθέσεις ενάντια σε McDonalds, General Motors, Citibank).

Και όσο περισσότερο η αστική τάξη, που είχε για ένα διάστημα συνδέσει τα αρπακτικά της όνειρα με τον κάθε Μιλόσεβιτς, τα έβλεπε να γκρεμίζονται και αναγκαζόταν να προχωράει σε πιο ρεαλιστικές πρακτικές τόσο η φωνή της 17N εξαγριωνόταν εθνικά. Οι εκπώσεις στις imperium βλέψεις των ελλήνων αστών αντικατοπτρίζονται στην παράδοση του Οτσαλάν και η αλλαγή πλεύσης έγινε φανερή με τη συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο ενάντια στη Γιουγκοσλαβία.

Η 17N αποφάσισε να υπερασπιστεί δημόσια τους «ειλικρινείς» πατριώτες που προσπάθησαν να βοηθήσουν τον Οτσαλάν: «*Το διαλυμένο κράτος που αποκάλυψε η συνωμοσία Οτσαλάν δεν είναι αποτέλεσμα λανθασμένων χειρισμών ή παραλείψεων αλλά είναι απόρροια της φύσης του σημερινού ελληνικού κράτους, της θεμε-*

λιώδους αντίφρασης που το χαρακτηρίζει. Ενώ υποτίθεται ότι βασίζεται στον εθνισμό και όχι στον εθνικισμό, που όπως εξηγήσαμε πέρσυ, ακόμη και σήμερα αποτελεί το θεωρητικό και πρακτικό βάθρο της πολιτικής οργάνωσης της κοινωνίας και των διεθνών σχέσεων, σύμφωνα με τον οποίο το Κράτος-Έθνος και όχι η Ευρωπαϊκή Ένωση ή το ΝΑΤΟ έχει καθήκον να υπερασπίζεται τα κυριαρχικά του δικαιώματα όταν αυτά απειλούνται, εντούτοις παραιτείται απ' αυτό, λειτουργώντας σαν κράτος υποτελές, σαν προτεκτοράτο. Όντας έτοιμο να προβεί σε παραχωρήσεις σε θεμελιώδη ζητήματα που αφορούν τα κυριαρχικά του δικαιώματα, υπακούοντας τυφλά σε εντολές ξένων κέντρων, λειτουργώντας σαν εθνικός μειοδότης... Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι να παρουσιάζεται το παρόν και το άμεσο μέλλον της χώρας ζοφερό. Να επικρέμαται πάνω από το κεφάλι του διαλυμένου ελληνικού κράτους η δαμόκλειος σπάθη του θερμού επεισοδίου και η προοπτική νέων σοβαρών παραχωρήσεων που θ' αναγκαστεί ν' αποδεχτεί η κυβέρνηση με τον έναν ή τον άλλο τρόπο. Είναι στο επικοινωνιακό επίπεδο, να προετοιμάζεται ο λαός, από τους «δημοσιογράφους», την πολιτική και δικαστική εξουσία και να καλείται να ξεσκεπάσει και να καταδικάσει τους υπεύθυνους αυτών των δεινών, τους ενόχους, όχι τους πραγματικούς δηλαδή την προδοτική πολιτική ηγεσία, αλλά τους αποδιοπομπαίους τράγους, τους ... ανεύθυνους "υπερπατριώτες".» (Από την προκήρυξη της 16ης Μαρτίου 1999 σχετικά με την υπόθεση Οτσαλάν).

Η εκτέλεση του Σόντερς αποδείχτηκε το κύκνειο άσμα μιας αμετάκλητα φθίνουσας πορείας. Η αλλαγή πλεύσης του ελληνικού κράτους ήταν πια οριστικό γεγονός. Αλλού⁵² έχουμε εξηγήσει το γιατί και το πώς η συμπάραταξη με τους «φασίστες» των Βαλκανίων αντικαταστάθηκε από τη σύμπλευση με τους δημοκράτες serial killers της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Το γιατί και το πώς τα αλυτρωτικά συνθήματα αντικαταστάθηκαν από τα ιδεώδη της «ασφάλειας» και της «οικονομικής ισχύος». Το γιατί και το πώς ο εθνικός τσαμπουκάς του ελληνόβλαχου αντι-

⁵² Βλ. το α' μέρος αυτού του κειμένου και το φυλλάδιο «Το πένθιμο τραγούδι του παλιομοδίτικου ελληνικού εθνικισμού...», στα «Παιδιά τη Γαλαρίας» (τ. 8, 2000).

καταστάθηκε απ' την κουτοπονηριά της διπλωματίας και τη λιγούρα των business (όχι πως το ένα αποκλείει το άλλο, αλλά ανάλογα με τη συγκυρία κάποιο πάντα πρέπει να μπει σε προτεραιότητα. Όπως έλεγε και ο —κυνηγημένος τώρα— Κάρατζιτς, «θα θέλαμε να οδηγάμε Μερσεντές, αλλά τώρα πρέπει να οδηγήσουμε ταγκς»).

32

Προς αυτήν την κατεύθυνση της αλλαγής του υλικού της «Μεγάλης Ιδέας» (και των «Μεγάλων Ιδεών» εν γένει) η εκσυγχρονιστική φράξια κινήθηκε γοργά και μεθοδικά. Το 1999 είχε ήδη στο ενεργητικό της τη μεγαλύτερη (προσωρινή) επιτυχία στο εσωτερικό μέτωπο: είχε επιτύχει τη μεταστροφή, τον εκφυλισμό της ταξικής πάλης σε ατομικό αγώνα πλουτισμού. Με τη διαφήμιση του χρηματιστηρίου είχε καταφέρει να συνδέσει τις υποκειμενικές προσδοκίες με την καπιταλιστική συσσώρευση. Κάθε σπίτι on line, κάθε οικογενειακή εστία μετρούσε απώλειες και κέρδη εταιρειών —είχε ήδη τότε διανυθεί μια μεγάλη απόσταση από τις «επικίνδυνες» φιλοκουρδικές, φιλοσερβικές συμμαχίες και τα αντιαλβανικά, αντισκοπιανά, αντιτουρκικά μέτωπα. Φυσικά, δεν ισχυριζόμαστε ότι η ανάγκη της καπιταλιστικής συσσώρευσης αποκλείει τον εθνικισμό —κάθε άλλο. Όμως η ανάπτυξη του ελληνικού καπιταλισμού απαιτούσε —ήταν *αναγκασμένη* ν' απαιτεί— έναν μεταμοντέρνο εθνικισμό απαλλαγμένο από τα παλιά εθνικοανεξαρτησιακά, φυλετικά, ματοβαμμένα ιδεώδη και περισσότερο προσανατολισμένο στη ψυχρότητα των δεικτών ανάπτυξης. Απαιτούσε τη δημιουργία υπηκόων που να φέρνουν περισσότερο σε επενδυτές και λιγότερο σε Μακεδονομάχους.

Η «ασφάλεια» (των επενδύσεων) απαιτούσε πια όχι εθνικές φαντασιώσεις συλλογικού τύπου που μπορεί να μεταφράζονταν σε «εθνικές περιπέτειες» και ατομικές εισοδηματικές απώλειες αλλά συμβιβασμούς, επιχειρηματικά ανοίγματα, συμβόλαια. Ολυμπιακούς αγώνες και όχι Κόκκινες Μηλιές.

Ήταν ολοφάνερο ότι οι πολιτικές ιδέες που εξέφραζε η 17N είχαν πια ηττηθεί μαζί με τη φράξια της αστικής τάξης που παραγκωνισμένη σιωπούσε. Η 17N έβγαινε εκτός μόδας. Εκτός χρήσης. Πρόσφορη για «εξάρθρωση». Σύμφωνα με όσα έχουμε εκθέσει μέχρι εδώ, δεν υπήρξε ποτέ **κι ούτε μπορούσε να υπάρχει** καμιά προλεταριακή χρήση της 17N. Αυτή η οργάνωση, όπως δείχνουν τα λόγια της και οι πράξεις της, έβλεπε πάντα την ιστορία από τα πάνω, από τη σκοπιά του κράτους, από τη σκοπιά των αντιμαχόμενων φραξιών του κράτους. Κι αν όσα έχουμε πει μέχρι τώρα δεν αρκούν για ν' απαντηθεί το ερώτημα του υπότιτλου —«*Απειλήσε ποτέ η 17N τη Δημοκρατία;*»— παραθέτουμε ένα ακόμα απόσπασμα, αυτή τη φορά από την προκήρυξη του Ιουνίου του 2001, σχετικά με τη βομβιστική επίθεση κατά του βουλευτή Μιχαλολιάκου: «*Η Δημοκρατία όμως δεν είναι ζήτημα εξωτερικών επιφαινομένων αλλά ουσίας. Αν διατηρηθούν οι εξωτερικές μορφές της αλλά αφαιρεθούν όλες οι αρχές και η θεωρία που την θεμελιώνουν, ο Διαφωτισμός, η ελευθερία, ισότητα, αδελφοσύνη, καταρρέει από μέσα κι από μόνη της, χωρίς να την έχει ανατρέψει κανένας εξωτερικός εχθρός. Καταλήγει σε ένα καθεστώς στην Ε.Ε. και στις ΗΠΑ που αρνείται όχι μόνο ουσιαστικά αλλά και ρητά στον πολίτη το δικαίωμα να αποφασίζει μέσω των εκλογών και του κοινοβουλίου, αναθέτοντάς τον σ' αυτούς που αποκαλούν decision makers, γραφειοκράτες είτε του Δημοσίου είτε των πολυεθνικών μονοπωλίων, χωρίς καμιά ουσιαστική λαϊκή νομιμοποίηση.*»

Δε μας ανησυχεί λοιπόν καθόλου το ότι η 17N συμπαράσύρεται στην πτώση της φράξιας που τη στήριζε και της εποχής που αυτή μεσουρανούσε. Αντίθετα, μας ανησυχεί ό,τι έρχεται με αφορμή τη «διάλυσή» της. Ακόμα περισσότερο, μας εξοργίζει η ταύτισή της με την ταξική πάλη και η προσπάθεια ενταφιασμού μαζί μ' αυτήν και της ιστορίας, **της ιστορίας μας**. Κι αυτό θα έπρεπε ν' απασχολεί όποιον βλέπει τα πράγματα από τη σκοπιά του ταξικού ανταγωνισμού.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΗ Η ΠΕΡΙΦΗΜΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΑΞΙΖΕΙ ΝΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΣΠΙΖΟΜΑΣΤΕ

33

Η δημοκρατική μορφή παρουσιάζεται ως μία αρχή και ως μία δραστηριότητα που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί από κανέναν. Σε όλο το πολιτικό φάσμα, όπως είδαμε, από την άκρα αριστερά ως τους συντηρητικούς, φαίνεται να υπάρχει συμφωνία ότι η δημοκρατία, ως πρακτική και ιδεολογία, εμπεριέχει το κλειδί της επίλυσης όλων των κοινωνικών προβλημάτων.⁵³ Ακόμα κι όταν δεν περιγράφεται με τόσο λαμπρά χρώματα, πάλι ανακηρύσσεται ως ο μόνος δυνατός κοινωνικός σχηματισμός. Το γεγονός ότι φαινομενικά αντίθετες τάσεις του πολιτικού φάσματος συγκλίνουν στη δημοκρατική μορφή δημιουργεί, κατ' αρχάς, την ανάγκη τόσο για μια θεωρητική αποσαφήνιση του ορισμού της δημοκρατίας όσο και για μια κριτική επεξεργασία του υλικού περιεχομένου της. Σχετίζεται με ένα κρίσιμο ζήτημα που εμφανίζεται εντός του πολιτικού και κοινωνικού δημόσιου διαλόγου: σε ποίο βαθμό φαινομενικά αντικρουόμενες αντιλήψεις αντιστοιχούν, στην πραγματικότητα, σε συμφωνίες περιεχομένου. Στις επόμενες θέσεις, πρωταρχικός μας στόχος είναι ν' αποδείξουμε την εγγενή σύνδεση ανάμεσα στη δημοκρατική αρχή και τον καπιταλιστικό κοινωνικό σχηματισμό. Ο καπιταλισμός αναπαράγεται μυστικοποιώντας τις κοινωνικές σχέσεις που τον συνθέτουν, και το κύριο επιχείρημά μας είναι ότι η δημοκρατική μορφή παίζει κεντρικό ρόλο σε αυτή τη μυστικοποίηση. Θα προσπαθήσουμε να αποδείξουμε αυτή τη σύνδεση δείχνοντας ότι οι θεμελιώδεις κατηγορίες που συνιστούν τον πυρήνα της δημοκρατικής αρχής αντιστοιχούν σε ιστορικά συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις στον καπιταλισμό. Έτσι, κάθε προσπάθεια ξεπερά-

σματος του καπιταλιστικού κοινωνικού σχηματισμού επιβάλλει την κριτική και την εγκατάλειψη της δημοκρατικής αρχής. Ο κομμουνισμός, ως κριτική του διαχωρισμού η οποία αρνείται τον κατακερματισμό της κοινωνικής ζωής σε διαχωρισμένες σφαίρες, είναι η απάντηση στη δημοκρατική αρχή, όχι στο επίπεδο της οργάνωσης, αλλά ως απόπειρα συνολικού μετασχηματισμού των κοινωνικών σχέσεων πάνω στις οποίες βασίζεται ο σημερινός τρόπος οργάνωσης της κοινωνίας.

34

Ο όρος δημοκρατία, ως γνωστόν, προέρχεται από τα αρχαία ελληνικά και σημαίνει κυριολεκτικά «εξουσία του δήμου». Αναφέρεται σε ένα ιστορικά συγκεκριμένο τύπο καθεστώτος που εγκαθιδρύθηκε κατά τη διάρκεια του 5ου και του 4ου π.χ. αιώνα στην πόλη-κράτος της Αθήνας. Το καθεστώς αυτό αντικατέστησε τις ολιγαρχίες, οι οποίες στηρίζονταν στη δύναμη των πλούσιων μειοψηφιών, δηλαδή αυτών που είχαν την οικονομική δυνατότητα να φέρουν όπλα και να συντηρούνται χωρίς να δουλεύουν. Ο όρος *δήμος* μπορεί να σημαίνει είτε το σύνολο των Αθηναίων πολιτών, είτε τις κατώτερες τάξεις. Στην πράξη, «εξουσία του δήμου» σήμαινε ότι όλοι οι πολίτες της Αθήνας συμμετείχαν στη λήψη των αποφάσεων που αφορούσαν την πόλη-κράτος τους. Οι αποφάσεις λαμβάνονταν στην *εκκλησία του δήμου*, στη συνέλευση των πολιτών όπου όλα τα δημόσια ζητήματα συζητούνταν ανοιχτά. Τα προσόντα που απαιτούνταν προκειμένου ν' αποκτήσει κανείς την ιδιότητα του πολίτη δεν περιορίζονταν, όπως πριν, στην κατοχή ιδιοκτησίας, και αυτό προκαλούσε μεγάλη δυσαρέσκεια στην αριστοκρατία η οποία κατηγορούσε τη δημοκρατία ως «εξουσία των φτωχών», του «όχλου» (χρησιμοποιώντας τον όρο «δήμος» με την αρνητική του έννοια).⁵⁴ Μέσα από τις κοινω-

⁵³ Πρόσφατα ένας ακόμα επικριτής της κομμουνιστικής θεωρίας και υπέρμαχος της δημοκρατίας έγραψε ότι: «...Δημοκρατία σημαίνει μια συγκεκριμένη σύλληψη και ένα τρόπο επίλυσης των διαφορών και των συγκρούσεων μεταξύ των ανθρώπων, όπου η αναγνώριση της μοναδικότητας του καθενός ατόμου συμβαδίζει με την προώθηση του κοινού καλού και της συλλογικής συμφιλίωσης εναντίον του κοινωνικού κατακερματισμού και της ταξικής διαίρεσης», (Γιάννης Δ. Ιωαννίδης, *Σχόλια πάνω στο βιβλίο του Ζιλ Ντωβέ «Εκλειψη και επανεμφάνιση του κομμουνιστικού κινήματος*», Οκτώβριος 2002. Μια πιο αναπτυγμένη μορφή αυτού του κειμένου θα βρει κανείς στο <http://www.happyfew.gr>. Οι υπογραμμίσεις εδώ είναι δικές μας).

⁵⁴ Η πασίγνωστη καταδίκη της δημοκρατίας από τον Πλάτωνα πηγάζει απ' αυτήν ακριβώς την αντίληψη.

νικές συγκρούσεις εκείνης της εποχής αναδύθηκε ένας συγκεκριμένος τύπος ιδιότητας του πολίτη, ο οποίος δε βασιζόταν σε σχέσεις ιδιοκτησίας αλλά περιελάμβανε τόσο τις ιδιοκτήτριες όσο και τις μη-ιδιοκτήτριες τάξεις. Θεμέλιος λίθος της Αθηναϊκής ιδιότητας του πολίτη υπήρξε η αγνόηση των διαφορών καταγωγής, πατρωνυμίας⁵⁵ ή οικονομικής θέσης, και κατοχυρωνόταν από το αν ανήκε κανείς σε ένα δήμο, που σε αυτή την περίπτωση σημαίνει τη διοικητική περιφέρεια, η οποία συνένωνε τα χωριά της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας. Εδραιωμένη μέσω των μεταρρυθμίσεων του Κλεισθένη, αυτή η νέα αντίληψη της ιδιότητας του πολίτη σήμαινε στην πράξη την ένταξη των χωρικών στο σώμα των πολιτών, δίνοντάς τους πολιτική ισότητα με τους αριστοκράτες στο πλαίσιο της πόλης-κράτους.

Στην εκκλησία του δήμου υπήρχε ισοτιμία της ψήφου και *ισηγορία* (ίσα δικαιώματα έκφρασης). Οι τοποθετήσεις σε δημόσια αξιώματα δεν γίνονταν συνήθως μέσω εκλογών αλλά κυρίως μέσω κλήρωσης —αν και αυτό δεν αφορούσε την επιλογή των στρατηγών, που κατείχαν την υψηλότερη στρατιωτική θέση. Ωστόσο, οι δούλοι και οι γυναίκες αποκλείονταν από αυτήν την έννοια της ιδιότητας του πολίτη.

Κατά πόσο η αθηναϊκή δημοκρατία (και η περιεκτική έννοια της ιδιότητας του πολίτη) ήταν θεμελιωμένη στον αποκλεισμό των γυναικών και την εργασία των δούλων και, ως εκ τούτου, δεν υπήρξε παρά μόνο «η στιγμή όπου η εξουσία και η αλλαγή της συνδιαλέγονταν και κατανοούνταν αμοιβαία, η δημοκρατία των κυριών της κοινωνίας», όπως έλεγε ο Ντεμπόρ, είναι ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα και δε θα ασχοληθούμε εδώ με αυτό. Μας ενδιαφέρει το γεγονός ότι η αθηναϊκή δημοκρατία, ακόμη κι αν στηριζό-

ταν στην ύπαρξη σκλάβων και τον κοινωνικό και πολιτικό αποκλεισμό των γυναικών,⁵⁶ αντιπροσώπευε εντούτοις μία μορφή «εξουσίας του δήμου» που δεν έχει ιστορικά επαναληφθεί για λόγους οι οποίοι θα γίνουν παρακάτω προφανείς. Αυτό που έχει πρωταρχική σημασία είναι να διευκρινιστεί η αθηναϊκή έννοια της ιδιότητας του πολίτη, προκειμένου να γίνει η σύγκριση με τις σύγχρονες θεωρίες για τη δημοκρατία.

35

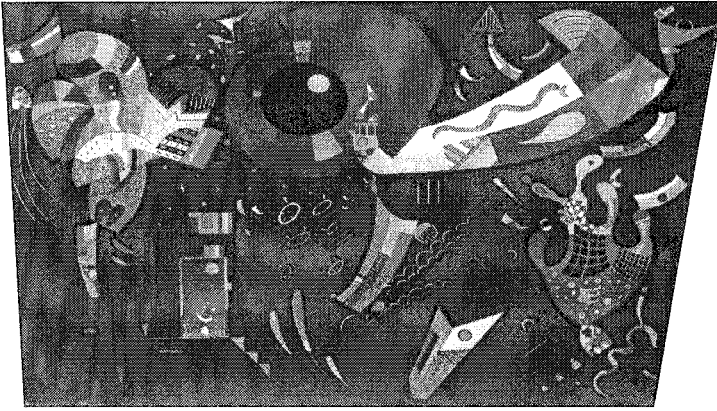
Σε αντίθεση με το μοντέλο της αρχαίας Αθήνας, οι σύγχρονες θεωρίες συγκλίνουν στη θεώρηση της δημοκρατίας ως ενός συστήματος λήψης κυβερνητικών αποφάσεων, δίνοντας έμφαση στις μορφές μέσω των οποίων συγκροτείται η σχέση του ατόμου με το κράτος. Η διαφοροποίηση με την αθηναϊκή δημοκρατία είναι κάθετη: η δημοκρατία στην αθηναϊκή κοινωνία σηματοδοτούσε μια συγκεκριμένη σχέση *ανάμεσα στους πολίτες* εντός της πόλης-κράτους και έτσι δεν αναφερόταν στη σχέση *ανάμεσα στους πολίτες και το κράτος* αφού τέτοια διάκριση δεν υπήρχε, ενώ οι σύγχρονες θεωρίες της δημοκρατίας βασίζονται ακριβώς σε αυτόν το διαχωρισμό. Στις μέρες μας, η δημοκρατία αναφέρεται κυρίως σε «έναν τρόπο περιορισμού της δύναμης του κράτους, διαμεσολάβησης των ανταγωνιστικών ατομικών και συλλογικών δραστηριοτήτων και απόδοσης ευθυνών για τις σημαντικές πολιτικές αποφάσεις».⁵⁷ Στις σύγχρονες θεωρίες της δημοκρατίας η έμφαση δίνεται στο κατά πόσο η δημοκρατική αρχή αποτελεί επαρκή τρόπο διαμεσολάβησης μεταξύ του κράτους και των πολιτών.

Μιλώντας γενικά, μπορούμε να πούμε ότι η δημοκρατία είναι ένα σύστημα λήψης κυβερνητικών αποφάσεων και βασίζεται στο ότι όλοι οι πολίτες έχουν ίση δυνατότητα

⁵⁵ *Πατρωνυμία* ήταν η τυπική αριστοκρατική ιδέα μιας ιεραρχίας που είναι βασισμένη σε προγονικούς δεσμούς.

⁵⁶ Η Ε.Μ. Wood πάντως στο βιβλίο της *Η Δημοκρατία ενάντια στον καπιταλισμό* (Αθήνα, 1998) δίνει έμφαση στο γεγονός ότι οι περισσότεροι πολίτες αυτοσυντηρούνταν μέσω της δικιάς τους εργασίας (όντας τεχνίτες ή χωρικοί) και ότι μόνο η αριστοκρατία επιβίωνε μέσω της εργασίας των άλλων.

⁵⁷ D. Held, *Μοντέλα δημοκρατίας* (Αθήνα, 1995).

εκλογής της κυβέρνησης μέσω διαφόρων εκλογικών συστημάτων που στηρίζονται στην αρχή της πλειοψηφίας. Επιπλέον, η δημοκρατία υποτίθεται ότι είναι το βέλτιστο δυνατό σύστημα, δυνάμενο να εγγυηθεί την προστασία των πολιτών της από την αυθαιρεσία της κυβέρνησης, δίνοντας τη δυνατότητα είτε της αντικατάστασής της μέσω εκλογών, είτε της προσφυγής σε συνταγματικές εγγυήσεις που η κυβέρνηση οφείλει να τηρεί. Ως συγκεκριμένος πολιτικός σχηματισμός και μέσω διάφορων συνταγματικών και νομικών ρυθμίσεων, η δημοκρατία υποτίθεται ότι έχει ως σκοπό να προσφέρει τις μεγαλύτερες δυνατές εγγυήσεις για την ισότητα και την ελευθερία των πολιτών της.

36

Η δημοκρατία κατέχει πρωτεύουσα θέση εντός της φιλελεύθερης θεωρίας, καθώς θεωρείται το καταλληλότερο σύστημα για την προώθηση βασικών αξιών του φιλελευθερισμού όπως ο ατομικισμός, ο περιορισμός της κρατικής παρέμβασης, το ελεύθερο εμπόριο και ο ανταγωνισμός.

Στο φιλελεύθερο μοντέλο, «...οι ατομικές ψήφοι αντιπροσωπεύουν τις ατομικές προτιμήσεις και ο υπολογισμός της πλειοψηφίας των

ψήφων προσεγγίζει μία συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας που έχει ως ορίσματα τις ατομικές προτιμήσεις.»⁵⁸ Σύμφωνα με τη φιλελεύθερη προσέγγιση,

«[...] το σύγχρονο κράτος θα πρέπει να εξασφαλίζει τους απαραίτητους όρους που θα επιτρέπουν στους πολίτες να επιδιώκουν το δικό τους συμφέρον· θα πρέπει να διαφυλάττει την εξουσία του νόμου προκειμένου να προστατεύει και να κατοχυρώνει την ατομική ελευθερία, έτσι ώστε κάθε άτομο να είναι σε θέση να προωθεί τους δικούς του στόχους και κανείς να μην μπορεί να επιβάλλει το δικό του όραμα για την "καλή ζωή" πάνω στους άλλους. [...] Το κράτος υπάρχει για να προασπίζεται τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των πολιτών οι οποίοι, σε τελική ανάλυση, είναι οι καλύτεροι κριτές των δικών τους συμφερόντων· το κράτος είναι το φορτίο που θα πρέπει να υπομένουν τα άτομα προκειμένου να διασφαλίζουν τους δικούς τους στόχους· το πεδίο δράσης και η πρακτική του κράτους πρέπει να περιορίζονται έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η μέγιστη δυνατή ελευθερία για κάθε πολίτη. Ο φιλελευθερισμός ήταν και είναι προσανατολισμένος στη δημιουργία και την υπεράσπιση ενός κόσμου όπου τα "ελεύθερα και ίσα" άτομα μπορούν να ευημερούν με τους λιγότερους πολιτικούς περιορισμούς.»⁵⁷

Στο μοντέλο του Μπένθαμ, το άτομο είναι η βασική μονάδα της κοινωνίας και η δημοκρατία γίνεται αντιληπτή ως «συλλογικό αυτεξούσιο».⁶⁰ Αν και το μοντέλο αυτό εξυμνήθηκε για την εμμονή του στην προστασία του ατόμου, έχει ωστόσο δεχθεί κριτική ως μη ρεαλιστικό αφού η κοινωνία είναι κάτι που ξεπερνά το άθροισμα των επιμέρους ατομικών συμφερόντων. Αντίθετα, η κολεκτιβιστική Ρουσσική αντίληψη της δημοκρατίας φαντάζει, στα μάτια των περισσότερων δημοκρατών, ως μια πιο συνεκτική θεωρία της κοινωνικής ζωής.

⁵⁸ Waldron, *Liberal Rights: Collected Papers 1981-1991* (Cambridge, 1993).

⁵⁹ Held, όπ. π.

⁶⁰ J. Wolff, *An Introduction to Political Philosophy* (Oxford, 1996).

Στο κολεκτιβιστικό μοντέλο της δημοκρατίας, η κοινωνία γίνεται αντιληπτή όχι ως άθροισμα ατόμων, οι αλληλεπιδράσεις των οποίων σχηματίζουν ένα σύνολο, αλλά περισσότερο ως ένα οργανικό όλον από το οποίο είναι δυνατό να συναχθεί ένα κοινό συμφέρον, το οποίο συχνά έρχεται σε αντίθεση με το ατομικό. Η κολεκτιβιστική έννοια της δημοκρατίας κάνει διάκριση ανάμεσα στη «γενική θέληση» (*volonté générale*) και τη «θέληση όλων» (*volonté de tous*): η πρώτη σχηματικά αντιστοιχεί στην αντίληψη της κοινωνίας ως οργανικού όλου το οποίο επιλαμβάνεται της ευζωίας όλων, η δεύτερη στην αντίληψη της κοινωνίας ως ενός αποκεντρωμένου συνόλου ατόμων. Όπως διευκρινίζει ο Ρουσσώ στο *Κοινωνικό Συμβόλαιο*, «...η γενική θέληση αφορά το κοινό συμφέρον ενώ η θέληση όλων αφορά το ιδιωτικό συμφέρον και δεν είναι στην πραγματικότητα τίποτε παραπάνω από το άθροισμα των ατομικών θελήσεων.»⁶¹

Στο σχήμα αυτό, οι αποφάσεις είναι αποτέλεσμα λαϊκών (ή εθνικών) συνελεύσεων, ενώ υπάρχει μέριμνα (π.χ., προσπάθεια μείωσης των κοινωνικών διαφορών) προκειμένου να εξασφαλιστεί ένα κάποιο επίπεδο ισότητας μεταξύ των πολιτών, και να διασφαλιστεί ότι οι αποφάσεις δε λαμβάνονται στη βάση των ατομικών συμφερόντων αλλά έχοντας κατά νου το κοινό καλό. Δημιουργώντας πολιτικές συνθήκες που προάγουν δεσμούς κοινωνικής ενότητας, ο Ρουσσώ ελπίζει να σπάσει το διαχωρισμό των πολιτών, που επιβάλλεται εξαιτίας πολιτικών ή οικονομικών συμφερόντων, έτσι ώστε να καταστεί δυνατός ο σχηματισμός μιας συλλογικής θέλησης.

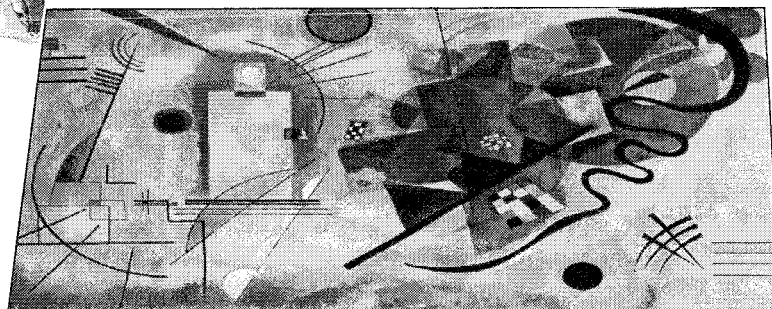
Βλέπουμε ότι και τα δύο μοντέλα δημοκρατίας κατασκευάζονται θεωρητικά γύρω από μια αντίληψη της σχέσης του ατόμου με το κράτος. Το μοντέλο του Μπένθαμ φαίνεται να μην περιλαμβάνει κανέναν είδους μέριμνα και ν' αδιαφορεί για τη δημιουργία μιας «γενικής θέλησης», ενώ το μοντέλο

του Ρουσσώ κατηγορείται ότι δεν κατανοεί τη σημασία της ατομικής ελευθερίας, γεγονός που επιτρέπει, λένε, την κατάχρηση της θεωρίας του από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα. (Το τραγικά αστείο, σ' αυτές τις διαμάχες, είναι ότι αυτό που αποκάλεσαν «ολοκληρωτισμό» μέσα στον εικοστό αιώνα δεν ήταν τίποτα άλλο από τη δικτατορία του κεφαλαίου, δηλ. τη δικτατορία των ατομικών συμφερόντων).

37

Στις πρόσφατες εκδοχές της δημοκρατικής θεωρίας, η σχέση μεταξύ των ατόμων και του κράτους δεν είναι τόσο μονοδιάστατη όσο υπαινίσσονται οι ανωτέρω θεωρίες. Σήμερα, μια άλλη σφαίρα έχει μπει στο επίκεντρο της συζήτησης σχετικά με τη δημοκρατία: η *κοινωνία των πολιτών*. Αυτή η έννοια βάζει την όλη συζήτηση σχετικά με τη σύγχρονη δημοκρατία μέσα σε μια (περιορισμένη αλλά πραγματική) ιστορική προοπτική. Το άτομο δεν ορίζεται πια ως μία αφηρημένη, ανιστορική οντότητα, που έρχεται σε αντίθεση με ένα εξίσου ανιστορικό κράτος, αλλά ως το νεωτερικό υποκείμενο που είναι διχασμένο ανάμεσα σε δύο διαχωρισμένες κοινωνικές σφαίρες: το κράτος και την κοινωνία των πολιτών.

Στη σύγχρονη δημοκρατική θεωρία, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τους στοχαστές του 18ου και 19ου αιώνα, στόχος του δημοκρατικού καθεστώτος είναι η διασφάλιση της ικανότητας των πολιτών «να σκέφτονται, να κρίνουν, να επιλέγουν και να δρουν ακολουθώντας διαφορετικές πορείες δράσης στην ιδιωτική και τη δημόσια ζωή».⁶² Αυτό ο Held το αποκαλεί «αρχή της αυτο-

⁶¹ Ρουσσώ, *Το Κοινωνικό Συμβόλαιο*, Βιβλίο II, κεφ. III.

⁶² D. Held, όπ.π.

νομίας». Σύμφωνα μ' αυτή την αρχή «...τα άτομα θα πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα (και, αντίστοιχα, ίσες υποχρεώσεις) στον καθορισμό του πολιτικού πλαισίου το οποίο δημιουργεί και περιορίζει τις ευκαιρίες που τους προσφέρονται· δηλαδή, τα άτομα θα πρέπει να είναι ίσα και ελεύθερα στον καθορισμό των συνθηκών της ζωής τους, αρκεί να μη χρησιμοποιούν αυτό το πλαίσιο για ν' αρνηθούν τα δικαιώματα των άλλων».⁶³

Ο Held αναγνωρίζει ότι προκειμένου να έχει πραγματικό πρακτικό αντίκρουσμα η αρχή της αυτονομίας, θα πρέπει να υπάρχουν συγκεκριμένοι «όροι εφαρμογής» της διότι «...μία θεώρηση αρχών που δεν συνοδεύεται από μία διερεύνηση των όρων πραγματοποίησής τους, μπορεί να διατηρεί μια αίσθηση ηθικής αρετής, αλλά αφήνει το πραγματικό νόημα αυτών των αρχών ανέκφραστο».⁶⁴ Ο Held, ακολουθώντας ένα σχήμα του Dahl, προσδιορίζει τα κριτήρια που πρέπει να ικανοποιούνται, προκειμένου να είναι ένα σύστημα πλήρως δημοκρατικό, ως εξής:

1. «Ενεργός και αποτελεσματική συμμετοχή»: οι πολίτες πρέπει να έχουν επαρκείς και ίσες ευκαιρίες έκφρασης των προτιμήσεών τους· πρέπει να μπορούν να θέσουν ζητήματα στη δημόσια πολιτική ημερήσια διάταξη και να εκφράσουν τους λόγους για τους οποίους επικυρώνουν ένα αποτέλεσμα αντί ενός άλλου.

2. «Ενημερωμένη κατανόηση των ζητημάτων»: οι πολίτες πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες ενημέρωσης και διαμόρφωσης των απόψεών τους ώστε να μπορούν ν' αποφασίσουν για ένα ζήτημα με τρόπο που να ικανοποιεί τα συμφέροντά τους.

3. «Ισοτιμία της ψήφου»: όλες οι απόψεις πρέπει να συνυπολογίζονται με στόχο την επίλυση των διαφορών μεταξύ των πολιτών.

4. «Έλεγχος της πολιτικής ημερήσιας διάταξης»: ο «δήμος» πρέπει να έχει την ευκαιρία να λαμβάνει αποφάσεις σχετικά με το ποιά ζητήματα θα συζητηθούν μέσω διαδι-

κασιών που ικανοποιούν τα τρία πρώτα κριτήρια.

5. «Περιοριστικότητα»: η ιδιότητα του πολίτη πρέπει να παρέχεται σε όλα τα ενήλικα άτομα του «δήμου» ή του έθνους (πλην των διερχομένων, των διανοητικά ανάπηρων και των κακούργων).

Ωστόσο, το ερώτημα αν αυτοί οι όροι μπορούν να δημιουργήσουν το απαραίτητο έδαφος για να λειτουργήσει ένα δημοκρατικό καθεστώς επισκιάζεται από το γεγονός ότι η σύγχρονη κοινωνική ζωή καθεαυτή δεν ευνοεί καθόλου την πραγματοποίησή τους. Αμέσως, ένα εμπόδιο τίθεται ενάντια σε αυτήν τη θεωρητική κατασκευή και υποσκάπτει τα θεμέλιά της: είναι το ζήτημα της συμφιλίωσης των αρνητικών επιπτώσεων της κυριαρχίας της «οικονομίας» με τις ιδανικές δημοκρατικές πρακτικές. Με ποιόν τρόπο π.χ. θα μπορούσε να εξασφαλιστεί η ενεργός και αποτελεσματική συμμετοχή σε όλα τα επίπεδα πολιτικής αλληλεπίδρασης όσο οι «δυνάμεις της αγοράς» επιβάλουν ένα σύνολο κοινωνικών σχέσεων που αποκλείει ένα μεγάλο κομμάτι των πολιτών και τους αναγκάζει να κυνηγούν απλώς την επιβίωση; Πώς μπορεί κανείς να περιμένει μια ενημερωμένη κατανόηση των δημοκρατικών διαδικασιών και των ζητημάτων που τίθενται στην κοινωνική ζωή όταν το κέρδος είναι ο κινητήριος μοχλός του εκπαιδευτικού συστήματος; Είναι ρεαλιστικό να περιμένει κανείς ένα δημοκρατικό έλεγχο της πολιτικής ημερήσιας διάταξης σε μια κοινωνία που χαρακτηρίζεται από μεγάλες κοινωνικές ανισότητες, από εξουσιαστικές σχέσεις που επιβάλουν τη δικιά τους ημερήσια διάταξη πάνω στην πολιτική; Για να μη μιλήσουμε για τη μοναξιά της διασκέδασης, της κατανάλωσης, της πυρηνικής οικογένειας...

Έχοντας αποδεχθεί ως τετελεσμένο το γεγονός ότι η οικονομία στη σύγχρονη κοινωνία έχει σταδιακά εξελιχθεί σε μία σφαίρα ξεχωριστή από τη δραστηριότητα του κράτους, η δημοκρατική θεωρία προσπαθεί ν' αντιμετωπίσει αυτή τη διαίρεση με τρόπο ώστε αυτός ο διαχωρισμός

⁶³ όπ.π.

⁶⁴ όπ.π.

να μη γίνεται προβληματικός για τη λειτουργία της κοινωνίας.

Οι σημαντικότερες θεωρίες περί δημοκρατίας δίνουν έμφαση στο διαχωρισμό ανάμεσα στην κοινωνία των πολιτών και το κράτος και τον θεωρούν ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη «σωστή» λειτουργία της δημοκρατίας. Πηγαίνοντας πέρα από την ατομικιστική και την κολεκτιβιστική αντίληψη της δημοκρατίας, αυτές οι θεωρίες ισχυρίζονται ότι η ύπαρξη δύο ξεχωριστών σφαιρών της κοινωνικής ζωής δημιουργεί τις συνθήκες για μια σταθερή ισορροπία μεταξύ των ατόμων και του κράτους.

Η κοινωνία των πολιτών ορίζεται ως η σφαίρα της κοινωνικής ζωής που βρίσκεται πέραν του άμεσου ελέγχου του κράτους. Υποδηλώνει κυρίως την οικονομική σφαίρα, το ανοιχτό πεδίο των πολιτιστικών δραστηριοτήτων και της πολιτικής αλληλεπίδρασης, τις σχέσεις των δύο φύλων και τις φυλετικές σχέσεις. Πιο συγκεκριμένα, όπως το θέτει η Wood, «...η κοινωνία των πολιτών αντιπροσωπεύει μια ξεχωριστή σφαίρα ανθρώπινων σχέσεων και δραστηριοτήτων, διαφοροποιημένη από το κράτος αλλά μήτε δημόσια μήτε ιδιωτική ή ίσως και τα δύο ταυτόχρονα, ενσαρκώνοντας όχι μόνο ένα ολόκληρο φάσμα κοινωνικών αλληλεπιδράσεων ξεχωριστών από την ιδιωτική σφαίρα του νοικοκυριού και τη δημόσια σφαίρα του κράτους, αλλά πιο συγκεκριμένα ένα πλέγμα σαφώς οικονομικών σχέσεων, τη σφαίρα της αγοράς, το πεδίο της παραγωγής, της διανομής και της ανταλλαγής».⁶⁵

Οι δημοκράτες θεωρητικοί και ακτιβιστές που επιχειρηματολογούν υπέρ της ενίσχυσης της κοινωνίας των πολιτών αναφέρονται κυρίως στον εκδημοκρατισμό των εργασιακών χώρων και των (εθνικών ή διεθνών) γραφειοκρατικών οργανισμών, καθώς και στην προστασία των «ανθρωπί-

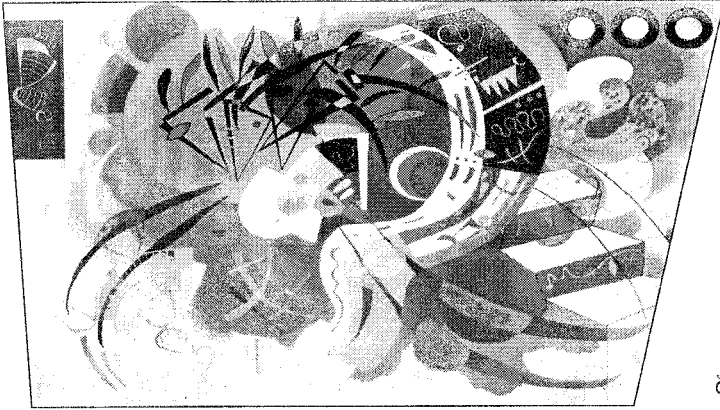
νων δικαιωμάτων» που περιορίζει τις αρνητικές επιπτώσεις των «δυνάμεων της αγοράς» χωρίς να διαταράσσει τη λειτουργία τους.

38

Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο που προκύπτει από την εξέταση των δημοκρατικών απολογητικών θεωριών είναι ότι χαρακτηρίζονται από πλήρη έλλειψη ανάλυσης των σύγχρονων κοινωνικών σχέσεων. Καμία από τις εν λόγω θεωρίες δε φαίνεται ν' ασχολείται ιδιαίτερα με το να θέσει ερωτήματα όπως: ποιά ιστορική εξέλιξη είναι υπεύθυνη για το μετασχηματισμό του ανθρώπου σε *άτομο-πολίτη*; Ποιές είναι οι συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις που επιτρέπουν την εμφάνιση των θεμελιωδών χαρακτηριστικών της δημοκρατικής κοινωνίας; Με ποιό τρόπο συγκεκριμένα συστατικά στοιχεία της δημοκρατικής θεωρίας προϋποθέτουν την ύπαρξη σχέσεων και θεσμών που δεν είναι ουδέτεροι ή αιώνιοι, αλλά αντιθέτως είναι ιστορικά προσδιορισμένοι; Η δημοκρατική θεωρία προϋποθέτει ως δεδομένο αυτό που κατ' αρχήν οφείλει να ερμηνεύσει.

Η επανεξέταση της δημοκρατικής αρχής από την Wood στη βάση μιας αυστηρής διάκρισης μεταξύ αρχαίων και σύγχρονων αντιλήψεων για τη δημοκρατία είναι χρήσιμη στη διασαφήνιση ορισμένων ζητημάτων. Για παράδειγμα, η Wood παραδέχεται ότι **τα γιατρικά που προτείνει η δημοκρατική θεωρία αποτυγχάνουν επειδή η εν λόγω θεωρία αδυνατεί ν' αναγνωρίσει ότι στην πραγματικότητα η ιδεολογία της προϋποθέτει τις αντιφάσεις που ισχυρίζεται ότι προσπαθεί να επιλύσει.** Οι σύγχρονες αντιλήψεις για τη δημοκρατία δε βρίσκονται αναγκαστικά σε αντίθεση με μια κοινωνία που κυριαρχείται από την ανταγωνιστική καπιταλιστική σχέση επειδή δημιουργήθηκαν ακριβώς πάνω σε αυτήν τη βάση. Παρόλο που μια σημαντική μέριμνα της σύγχρονης δημοκρατικής θεωρίας είναι η επίλυση της αντίφασης ανάμεσα στις ιδεολογικές αντιλήψεις για τη δημοκρατία (που σχετίζονται με τη συμμετοχή των πολιτών,

⁶⁵ E.M. Wood, όπ. π.

την πολιτική και κοινωνική ισότητα, την πρόσβαση στις δημοκρατικές διαδικασίες) και την πραγματικότητα των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων, το βασικό πρόβλημα με αυτές τις προσεγγίσεις παραμένει πάντα το ίδιο: παρότι έχουν γνώση των επιπτώσεων της αναπόφευκτης εισβολής της «οικονομίας» στις πολιτικές δομές των σύγχρονων δημοκρατικών καθεστώτων, παραμένουν παγιδευμένες εντός του υπάρχοντος κοινωνικού πλαισίου και καταλήγουν να νομιμοποιούν τις «δυνάμεις της αγοράς» που οι ίδιες διατείνονται ότι θέτουν σε κίνδυνο την πρακτική εφαρμογή της δημοκρατικής αρχής.

Η εισαγωγή των δημοκρατικών αξιών στις σφαίρες της κοινωνικής ζωής όπου οι «δυνάμεις της αγοράς» αξιώνουν να έχουν την πρωτοκαθεδρία, θεωρείται από τους

δημοκράτες ως ο κύριος τρόπος εξισορρόπησης της κατάστασης. Ακόμη και η θεωρία της Wood, που προσφέρει μια σχετικά καλύτερη ανάλυση τόσο των αρχαίων όσο και των σύγχρονων μορφών δημοκρατίας,⁶⁶ καταλήγει σε ένα παρόμοιο συμπέρασμα. Παρότι ενισχύεται από ένα νέο ορισμό της έννοιας της δημοκρατίας, το τελικό συμπέρασμα της Wood δε διαφέρει και πολύ από αυτά που λένε οι «φιλελεύθεροι αντίπαλοί» της. Για τη Wood, το να τεθούν κάτω από δημοκρατικό έλεγχο σφαίρες της ζωής που είναι «ανέγγιχτες» από τη δημοκρατία, παραμένει ο βασικός τρόπος μέσω του οποίου μπορεί να γίνει η υπεράσπιση της δημοκρατίας ενάντια στον καπιταλισμό.

Η έννοια του δημοκρατικού ελέγχου των «οικονομικών θεσμών» αποτυγχάνει ν' αναγνωρίσει ότι η λειτουργία αυτών των «οικονομικών θεσμών» δεν υπαγορεύεται από πολιτικές αποφάσεις (και ως τέτοια δε θα μπορούσε να μεταβληθεί μέσω πολιτικών αλλαγών) αλλά από την ανταγωνιστική διαδικασία αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης. Με έναν παρόμοιο τρόπο, η ανάλυση της Wood κάνει το λάθος να ταυτίζει τον καπιταλισμό με την αγορά και τις σχέσεις ιδιοκτησίας ενώ αυτές οι μορφές, αν και είναι σημαντικές, δεν αρκούν για να γίνει αντιληπτό το εύρος της κυριαρχίας του καπιταλισμού πάνω στην κοινωνία. Αντίθετα, μια ορθή ανάλυση των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων οφείλει να καταδείξει τη συμπληρωματικότητα όλων των παραπλανητικών μορφών (πολιτικών, οικονομικών, νομικών και ιδεολογικών) μέ-

⁶⁶ Η ανάλυση της Wood, όπ. π., ξεχωρίζει ανάμεσα στις δημοκρατικές θεωρίες επειδή τοποθετεί την πρωταρχική συσσώρευση στο επίκεντρο της ιστορικής εξέλιξης προς τον καπιταλισμό και τη σύγχρονη δημοκρατία. Ενώ η αρχαία δημοκρατία ενσωμάτωνε τους ανεξάρτητους αγρότες και τεχνίτες σε μια συμμετοχική πολιτική διαδικασία, χωρίς ν' αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο αυτοί παρήγαγαν τη ζωή τους, η σύγχρονη δημοκρατία ενσωματώνει σε μια παθητική αντιπροσωπευτική πολιτική διαδικασία ένα αναλώσιμο, απρόσωπο «εργαζόμενο πλήθος» που έχει αποστερηθεί τα μέσα παραγωγής της ζωής του. Η αγορά που παλιά σήμαινε ευκαιρία, ρίσκο, νταραβέρι, στον καπιταλισμό γίνεται επιταγή.

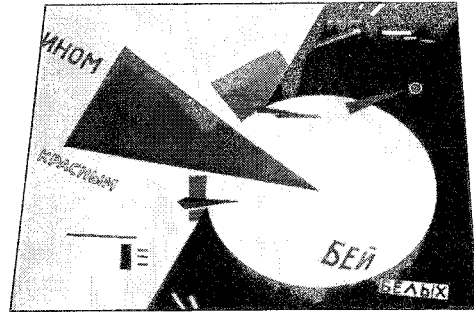
Κάτι που η Wood αφήνει έξω από την ανάλυσή της είναι ότι το κεφάλαιο ποτέ δεν έτεινε προς την πλήρη μισθωτοποίηση της εργατικής δύναμης (ούτε καν στις πιο «αναπτυγμένες» χώρες). Μέσα στη διαδικασία της κυκλοφορίας και αναπαραγωγής του κεφαλαίου διατηρούνται οι φιγούρες του εργολάβου-μάστορα, του μικροκαλλιεργητή, του μικρομαγαζάτορα ή του freelance διανοούμενου που μπορεί να εργάζεται χωρίς να εκμεταλλεύονται την εργασία άλλων ή εκμισθώνουν τη δική τους σε μια περιστασιακή βάση. Κι αυτών η δραστηριότητα γίνεται στιγμή της συνολικής διαδικασίας αναπαραγωγής του κεφαλαίου. Επειδή έχουν όμως ψευδαισθήσεις ανεξαρτησίας βλέπουμε, εδώ στην Ελλάδα, να εμφανίζονται μέσα σ' αυτά τα στρώματα δημοκρατικές ιδεολογίες που προπαγανδίζουν την επιστροφή στην Αθηναϊκή Δημοκρατία και την πρόσωπο με πρόσωπο πολιτική επικοινωνία —εν μέσω καπιταλισμού!

σω των οποίων συγκροτούνται οι κοινωνικές σχέσεις εκμετάλλευσης. Η θεωρία της αξίας, της μορφής εμπόρευμα και της αφηρημένης εργασίας είναι εμφανώς απύσχα ακόμα και από τη μαρξιστική ανάλυση της Wood και οι συνέπειες αυτής της έλλειψης είναι προφανείς. Για παράδειγμα, η έννοια του εκδημοκρατισμού της παραγωγικής διαδικασίας, ως μέσου μείωσης των αρνητικών αποτελεσμάτων του καπιταλισμού, παραβλέπει αυτό που είναι σημαντικό: ότι ούτε η πολιτική είναι μια αυτόνομη σφαίρα που μπορεί να έχει τη δική της, ανεξάρτητη απ' το κεφάλαιο, ζωή, ούτε η παραγωγική διαδικασία είναι ένας ουδέτερος μηχανισμός ή μια ουδέτερη σφαίρα της ζωής που μπορεί να εξαθροπιστεί *ενάντια* στο κεφάλαιο, αλλά η ίδια η ουσία του.

39

Η διαδικασία μέσω της οποίας επιτυγχάνεται η κυριαρχία του κεφαλαίου πάνω στην κοινωνία είναι η διαδικασία διάλυσης όλων των προηγούμενων κοινοτήτων, η ολοκληρωτική καταστροφή όλων των προηγούμενων κοινωνικών σχηματισμών και η αντικατάστασή τους από την κοινότητα του κεφαλαίου. Στη φάση της *τυπικής υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο* οι προκαπιταλιστικές κοινότητες διατηρούνται ακόμη, τα χαρακτηριστικά τους δεν καταστρέφονται αλλά μάλλον συνυπάρχουν με τον αναδυόμενο καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής.

Με το πέρασμα στην *πραγματική κυριαρχία του κεφαλαίου* πάνω στην κοινωνία, οι κοινωνικές σχέσεις μετασχηματίζονται ριζικά και όλες οι προϋπάρχουσες κοινότητες σταδιακά απορροφούνται από το κεφάλαιο, για ν' ανασταθούν στη βάση του καπιταλιστικού τρόπου κοινωνικής ζωής. Ο άνθρωπος δεν παράγει πια τα μέσα της ζωής του ως μέλος μιας κοινότητας (Gemeinwesen), οι δεσμοί

της οποίας είναι αποτέλεσμα άμεσων κοινωνικών σχέσεων, αλλά υποτάσσεται στη γενικευμένη αφαίρεση του κεφαλαίου. Το ατομικό προϊόν γίνεται κοινωνικό μόνο μέσω της εμπορευματικής ανταλλαγής και του καπιταλιστικού καταμερισμού της εργασίας. Η πιθανότητα οικειοποίησης ενός προϊόντος δεν είναι αποτέλεσμα της συμμετοχής μας σε μία κοινότητα, αλλά του γεγονότος ότι και εμείς ανήκουμε σ' ένα σύστημα παραγωγής και ανταλλαγής, και εμείς έχουμε περάσει μέσα από μια διαδικασία εξίσωσης μέσω αφαίρεσης. Έτσι σχηματίζεται η υλική κοινότητα του κεφαλαίου: από την υποδούλωση του δημιουργού στα δημιουργήματά του και από τη διαμεσολάβηση του χρήματος ως γενικού ισοδύναμου. Η υλική κοινότητα που δημιουργεί το κεφάλαιο είναι η κοινότητα του χρήματος, μια κοινότητα που δεν ανέχεται καμία άλλη. Στον Μαρξ οφείλουμε τη σύλληψη αυτής της έννοιας: «*Το ίδιο το χρήμα είναι η κοινότητα [Gemeinwesen] και δεν μπορεί ν' ανεχτεί άλλη ανώτερη απ' αυτό. Αλλά αυτό προϋποθέτει την πλήρη ανάπτυξη των ανταλλακτικών αξιών, και επομένως μια οργάνωση της κοινωνίας αντίστοιχη μ' αυτήν την ανάπτυξη... Έτσι, το χρήμα γίνεται άμεσα η πραγματική κοινότητα, εφόσον αποτελεί για όλους τη γενική υπόσταση της ύπαρξης, και ταυτόχρονα το συλλογικό προϊόν όλων*».⁶⁷

40

Αλλά με ποιό τρόπο συνδέεται η δημοκρατική αρχή με αυτόν τον συγκεκριμένο κοινωνικό σχηματισμό; Ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά. Προκειμένου ένας καπιταλιστής, ή αλλιώς κάτοχος χρήματος, ν' αποσπάσει αξία, πρέπει αναγκαστικά να βρεί ένα εμπόρευμα που η αξία χρήσης του

⁶⁷ Μαρξ, *Grundrisse* (Αθήνα, 1989). Ας σημειώσουμε εδώ ότι ο όρος Gemeinwesen σημαίνει «κοινή ουσία», «κοινή ύπαρξη».

να «...έχει την παράξενη ιδιότητα να είναι πηγή αξίας, που η ίδια του η κατανάλωση να είναι επομένως αντικειμενοποίηση εργασίας, και ως εκ τούτου δημιουργός αξίας».⁶⁸ Αυτό το εμπόρευμα είναι η εργατική δύναμη.

Ποιές είναι οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για τον μετασχηματισμό της εργασίας από δραστηριότητα σε εμπόρευμα; «*Η εργατική δύναμη μπορεί να εμφανιστεί στην αγορά ως εμπόρευμα μόνο αν, και στο βαθμό που, το άτομο που την κατέχει, την προσφέρει προς πώληση ή την πουλά σαν εμπόρευμα. Για να μπορεί ο κάτοχός της να την πουλήσει ως εμπόρευμα, πρέπει να έχει την ελευθερία του διαθέτειν, πρέπει να είναι ελεύθερος ιδιοκτήτης της ικανότητάς του για εργασία, και επομένως του εαυτού του*».⁶⁹ Αυτή η ελευθερία πρέπει να είναι διαρκής· δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στη στιγμή της δόσοληψίας μεταξύ του αγοραστή και του πωλητή εργατικής δύναμης, αλλά πρέπει να χαρακτηρίζει το σύνολο της ζωής του υποκειμένου.

«*Προϋπόθεση της μισθωτής εργασίας, και μία από τις απαραίτητες ιστορικές προϋποθέσεις του κεφαλαίου, είναι η ελεύθερη εργασία και η ανταλλαγή της με χρήμα, προκειμένου αυτή να αναπαράγει και να αξιοποιήσει το χρήμα, να καταναλωθεί από το χρήμα ως αξία χρήσης, όχι για κατανάλωση, αλλά ως αξία χρήσης για χρήμα. Μία άλλη προϋπόθεση είναι ο διαχωρισμός της ελεύθερης εργασίας από τους αντικειμενικούς όρους της πραγματοποίησής της —από τα μέσα της εργασίας και το υλικό της εργασίας.*»⁷⁰

Ο προλετάριος πρέπει να είναι ελεύθερος από οτιδήποτε θα μπορούσε ν' αποτελέσει εμπόδιο σ' αυτήν την απαραίτητη δόσοληψία. Το ιστορικό υποκείμενο προλετάριος συγκροτείται μέσω της γενίκευσης του δικαιώματος

στην ελευθερία. Ο αγρότης της φεουδαρχικής εποχής ή ο δουλοπάροικος μετασχηματίζεται δια της βίας από υποκείμενο του οποίου οι σχέσεις είναι βασισμένες στον καταναγκασμό και την υποτέλεια, και το οποίο έχει άμεση σχέση με τους αντικειμενικούς όρους της εργασίας του, σε υποκείμενο απελευθερωμένο από αυτούς τους όρους, ελεύθερο ν' ανταλλάξει την εργατική του δύναμη ως το μόνο βασικό εμπόρευμα που του έχει μείνει ν' ανταλλάξει.

Αλλά ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής δεν προϋποθέτει μόνο το βασίλειο της ελευθερίας. Προϋποθέτει επίσης τον «απελευθερωμένο» προλετάριο ως *ίσο* υποκείμενο. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η ανταλλαγή μεταξύ του αγοραστή εμπορευμάτων (του καπιταλιστή) και του πωλητή (του προλετάριου), «...αυτός και ο κάτοχος χρήματος συναντώνται στην αγορά, και συνάπτουν σχέσεις μεταξύ τους ως ισότιμοι ιδιοκτήτες εμπορευμάτων, με τη μόνη διαφορά ότι ο ένας είναι αγοραστής και ο άλλος πωλητής, και επομένως ίσοι στα μάτια του νόμου».⁷¹ Σε αυτή τη διαδικασία της ανταλλαγής με τη διαμεσολάβηση του χρήματος, η οποία αποτελεί το θεμέλιο λίθο των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων και της παραγωγής, δεν υπάρχει τυπική διάκριση μεταξύ των δύο ατόμων καθώς συναντώνται στην αγορά. Έρχονται σε επαφή ως ίσα υποκείμενα, καθένα με τη δυνατότητα ν' ανταλλάξει την ιδιοκτησία του —χρήμα ή εργασία-ως-εμπόρευμα. Η διαφορά των αξιών χρήσης, «*το περιεχόμενο της ανταλλαγής, που βρίσκεται τελείως έξω από την οικονομική της μορφή, όχι μόνο δεν απειλεί την κοινωνική ισότητα των ατόμων, αλλά, αντίθετα, μετατρέπει τη φυσική τους ανομοιοότητα σε θεμέλιο της κοινωνικής τους ισότητας... Μόνο η ανομοιοότητα των αναγκών και της παραγωγής τους δίνει την αφορμή για την ανταλλαγή και την [μέσω του χρήματος] κοινωνική εξίσωση των ατόμων μέσα σ' αυτήν*».⁷²

⁶⁸ Μαρξ, *Το Κεφάλαιο*, τ. Ι, κεφ. ΙV.

⁶⁹ όπ.π.

⁷⁰ Μαρξ, *Grundrisse*, τετρ. ΙV (Αθήνα, 1990).

⁷¹ Μαρξ, *Το Κεφάλαιο*, όπ.π.

⁷² Μαρξ, *Grundrisse*, τετρ. ΙΙ.

Μπορεί βέβαια να προβληθεί η αντίρρηση ότι το πραγματικό περιεχόμενο των κοινωνικών σχέσεων στον καπιταλισμό είναι η «ελευθερία» και η «ισότητα» μόνο σε ένα θεωρητικό επίπεδο. Ωστόσο, ο αφηρημένος χαρακτήρας της ελευθερίας και της ισότητας στον καπιταλισμό δεν εμποδίζει καθόλου τις έννοιες αυτές απ' το να έχουν πρακτικές συνέπειες. Είναι απαραίτητο, π.χ., εκατό πουκάμισα από τον Μαυρίκιο που ορίζονται στην τιμή της μίας λίρας το κομμάτι να ισοδυναμούν με μία ιαπωνική τηλεόραση των εκατό λιρών, έτσι ώστε εκατό λίρες να ανταλλάσσονται πάντα με εκατό λίρες, παρόλο που από μια ρικαρδιανή σκοπιά η ανταλλαγή είναι άνιση αφού τα πουκάμισα εμπεριέχουν περισσότερη ανθρώπινη εργασία. Εκείνο που έχει σημασία είναι να μην εμποδίζουν τα όποια προνόμια και οι όποιοι αποκλεισμοί την κυκλοφορία και την ανταλλαγή των ποσοτήτων αξίας. Μόνο μ' αυτήν την έννοια η δημοκρατία του κεφαλαίου είναι ενάντια στα προνόμια και τους αποκλεισμούς.

Βλέπουμε λοιπόν ότι οι θεμελιώδεις προϋποθέσεις της δημοκρατικής αρχής (ισότητα και ελευθερία) αποτελούν ταυτόχρονα τις θεμελιώδεις προϋποθέσεις του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Ο διαχωρισμός οικονομικών και πολιτικών σχέσεων προκύπτει από την ταυτόχρονη συγκρότηση των κοινωνικών όντων ως ατομικών ιδιοκτητών («γης», «εργατικής δύναμης», «χρήματος» ή «κεφαλαίου») και ως πολιτών (κατόχων μιας —ελεύθερης και ίσης— ατομικής ψήφου). Η αφηρημένη-ομογενοποιητική φύση της εργασίας που παράγει αξία και υπεραξία (στην οικονομική σφαίρα) αναπαράγεται ως αφηρημένη-ομογενοποιητική ιδιότητα του πολίτη (στην πολιτική σφαίρα). Οι ίδιες αφαιρέσεις, οι ίδιες διαδικασίες συγκάλυψης των φυσικών και κοινωνικών ανισοτήτων, λειτουργούν ως δυνάμεις που ενσωματώνουν τους ανθρώπους στην υλική κοινότητα του κεφαλαίου.

«Μέσα από την ίδια την πράξη της ανταλλαγής το άτομο, καθένα από τα άτομα, καθρεφτίζεται στον εαυτό του σαν αποκλειστικό και κυρίαρχο (καθοριστικό) της υποκείμενο... Το γενικό συμφέρον είναι ακριβώς η γενικότητα των ιδιοτελών συμφερόντων... Όχι μόνο η ισότητα και η ελευθερία γίνονται σεβαστές στην ανταλλαγή που βασίζεται στις ανταλλακτικές αξίες, αλλά η ανταλλαγή ανταλλακτικών αξιών αποτελεί και την παραγωγική, πραγματική βάση κάθε ισότητας και ελευθερίας. Σαν καθαρές ιδέες, η ισότητα και η ελευθερία δεν είναι παρά εξιδανικευμένες εκφράσεις της ανταλλαγής· αναπτυσσόμενες σε νομικές, πολιτικές, κοινωνικές σχέσεις, δεν είναι παρά η ίδια αυτή βάση υψωμένη σε ανώτερη δύναμη.»⁷³

Η ανταλλαγή ανάμεσα στη νεκρή και τη ζωντανή εργασία παίρνει τη μορφή του συμβολαίου, που είναι το θεμέλιο του σύγχρονου νόμου. Ο νόμος υπάρχει για να ρυθμίζει αυτό το συμβόλαιο, να εξασφαλίζει την ομαλή λειτουργία του και να διαιωνίζει τη μορφή του. *«Αφού εξαρτήθηκε δουλικά από τις οικονομικές σχέσεις που γεννιούνται πίσω από την πλάτη του με τη μορφή του νόμου της αξίας, το οικονομικά ενεργό υποκείμενο —τώρα υποκείμενο δικαίου— παίρνει, ας πούμε, σαν αποζημίωση ένα πολύτιμο δώρο: μια νομικά πιστοποιημένη θέληση που το καθιστά απόλυτα ελεύθερο και ίσο προς τους άλλους εμπορευματοκατόχους.»⁷⁴*

Ο νόμος αποκτά το δικό του μυστικοποιητικό χαρακτήρα. Παρουσιάζεται ως ουδέτερη, ανεξάρτητη μορφή που κινείται σε μια σφαίρα πέρα από τον άμεσο έλεγχο των «οικονομικών δυνάμεων». Αλλά στην πραγματικότητα αναδύεται μέσα από τη διαδικασία της ανταλλαγής, που απαιτεί τα υποκείμενα της πώλησης και της αγοράς να έχουν και τυπικά την υπόσταση ελεύθερων και ίσων υποκειμένων, και δίνει σε αυτά τα υποκείμενα νομική κάλυψη. Η νομική μορφή καθεαυτή είναι έκφραση της γενικευμένης αφαίρεσης που επιβάλλουν οι καπιταλιστικές κοινωνικές σχέσεις.

⁷³ όπ. π.

⁷⁴ Ε.Πασουκάνις, *Μαρξισμός και Δίκαιο* (Αθήνα, 1977).

«Μόνο όταν η ανάπτυξη των αστικών σχέσεων ολοκληρώθηκε το δίκαιο πήρε αφηρημένο χαρακτήρα. Κάθε άνθρωπος έγινε άνθρωπος εν γένει· κάθε εργασία έγινε αφηρημένα χρήσιμη κοινωνική εργασία, κάθε υποκείμενο έγινε αφηρημένο υποκείμενο δικαίου... Η στέρηση της ελευθερίας για ορισμένο διάστημα που αποφασίζει το δικαστήριο είναι η χαρακτηριστική μορφή με την οποία το σύγχρονο ποινικό δίκαιο, δηλ. το αστικό-καπιταλιστικό, υλοποιεί την αρχή της ισότιμης αποζημίωσης. Η μορφή αυτή συνδέεται ασυνείδητα αλλά πολύ βαθιά με την έννοια του αφηρημένου ανθρώπου και της αφηρημένης ανθρώπινης εργασίας που μετριέται με το χρόνο... Για ν' αναδυθεί η ιδέα της δυνατότητας αποζημίωσης του εγκλήματος με ένα προκαθορισμένο ποσό αφηρημένης ελευθερίας, χρειάστηκε όλες οι συγκεκριμένες μορφές κοινωνικού πλούτου ν' αναχθούν στην απλούστερη και πιο αφηρημένη μορφή, στην ανθρώπινη εργασία που μετριέται με το χρόνο... Ο βιομηχανικός καπιταλισμός, η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η Πολιτική Οικονομία του Ρικάρντο και το σύστημα της ορισμένης χρονικά κάθειρξης είναι φαινόμενα που ανήκουν σε μία και την αυτή ιστορική εποχή.»⁷⁵

Εντός αυτού του νομικού πλαισίου, του οποίου η προστασία διασφαλίζεται από το κράτος, ο νόμος της αξίας εκδηλώνεται σε όλη την καθαρότητά του: ελευθερία ανταλλαγής εμπορευμάτων, ελεύθερο εμπόριο, χωρίς το οποίο τα εμπορεύματα δε θα μπορούσαν ν' ανταλλάγουν μεταξύ τους, και επομένως δε θα υπήρχε η δυνατότητα πραγματοποίησης της αξίας μέσα στη διαδικασία ανταλλαγής· ισότητα, εφόσον μόνο εμπορεύματα που εμπεριέχουν ομογενοποιημένες ποσότητες εργασίας μπορούν να είναι ισοδύναμα. Η εμφάνιση και η επακόλουθη κυριαρχία του καπιταλισμού δεν είναι τίποτε άλλο από τη γενί-

κευση αυτών των κοινωνικών σχέσεων.

«Η σφαίρα της κυκλοφορίας ή της ανταλλαγής εμπορευμάτων, που μέσα στα πλαίσιά της κινείται η αγορά και η πώληση της εργατικής δύναμης, είναι στην πραγματικότητα αληθινή Εδέμ των φυσικών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Εδώ κυριαρχούν μόνο η Ελευθερία, η Ισότητα, η Ιδιοκτησία, και ο Μπένθαμ. Ελευθερία! Επειδή ο αγοραστής και ο πωλητής ενός εμπορεύματος, λ.χ. της εργατικής δύναμης, υποτάσσονται μόνο στην ελεύθερη θέλησή τους. Συμβάλλονται σαν ελεύθερα, νομικώς ισότιμα άτομα. Το συμβόλαιο είναι το τελικό αποτέλεσμα, στο οποίο οι θελήσεις τους βρίσκουν μια

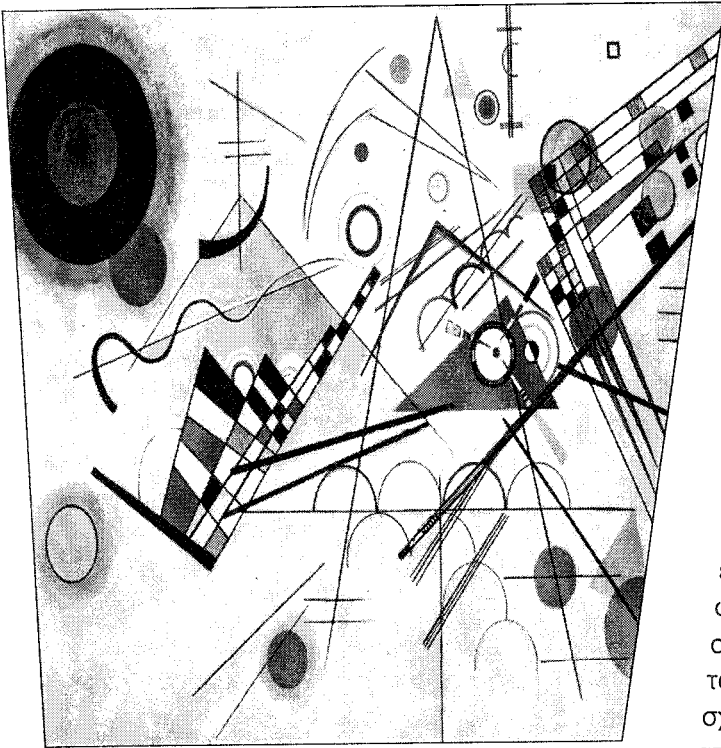
κοινή νομική έκφραση. Ισότητα! Επειδή σχετίζονται μεταξύ τους μόνο σαν κάτοχοι εμπορευμάτων κι ανταλλάσσουν ισοδύναμο με ισοδύναμο. Ιδιοκτησία! Επειδή ο καθένας διαθέτει μόνο αυτό που του ανήκει. Μπένθαμ! Επειδή ο καθένας νοιάζεται μόνο για το συμφέρον του... Αποχωρώντας απ' αυτή τη σφαίρα της απλής κυκλοφορίας ή της ανταλλαγής εμπορευμάτων... μεταβάλλεται κίβλας κάπως η φυσιογνωμία των *dramatis personae* [δρώντων προσώπων]

μας. Ο πρώην κάτοχος χρήματος προπορεύεται σαν κεφαλαιοκράτης και ο κάτοχος της εργατικής δύναμης τον ακολουθεί σαν εργάτης του. Ο πρώτος μ' ένα αυτάρεσκο μειδίαμα και πολυάσχολος, ο δεύτερος συνεσταλμένος, διστακτικός, σαν τον άνθρωπο που φέρνει στην αγορά για να πουλήσει το ίδιο του το τομάρι, ξέροντας ότι το μόνο που τον περιμένει είναι το γδάριμο.»⁷⁶

Η δημοκρατία του γενικού ισοδύναμου εκδηλώνει, με την εμφάνισή της, το διπλό της χαρακτήρα: ενοποίηση των ανθρώπων εντός μιας περιορισμένης, μη-ανθρώπινης κοινότητας, που κυριαρχείται από αντικείμενα, και καταστροφή κάθε προσπάθειας ανασύνθεσης μιας πραγματικής κοινότητας συμφερόντων. Ως θεμελίωση και οργάνωση του

⁷⁵ όπ. π.

⁷⁶ Μαρξ, *Το Κεφάλαιο*, όπ.π.

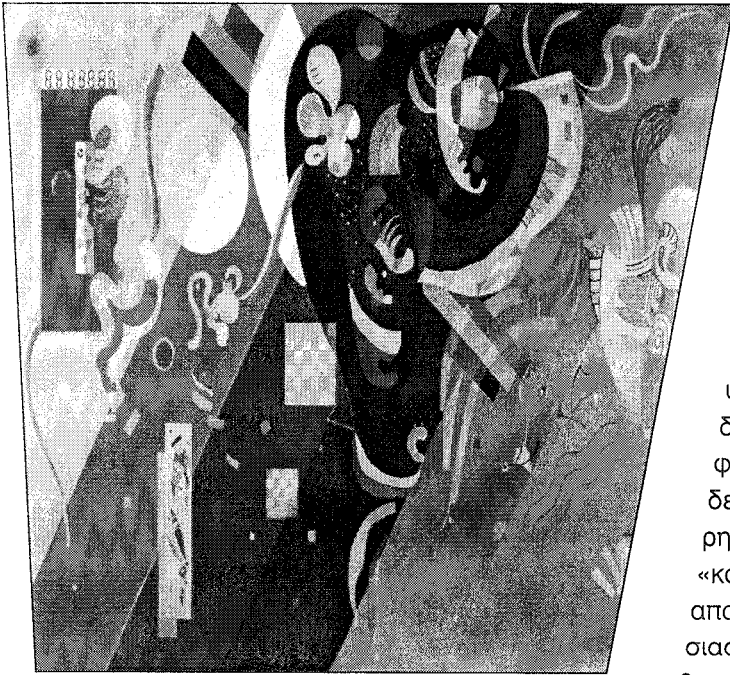
καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, η δημοκρατία παίρνει τη μορφή της πολιτικής, μιας ξεχωριστής σφαίρας εντός της οποίας επιδιώκεται η συμφιλίωση των ταξικών ανταγωνισμών που δημιουργεί η κυριαρχία του κεφαλαίου. Η δημοκρατία εμφανίζεται ταυτόχρονα ως η δύναμη που ενοποιεί τα διαχωρισμένα άτομα και ως η επίσημη γλώσσα του γενικευμένου διαχωρισμού.

Η πολιτική δημοκρατία θεμελιώνεται στην απατηλή κυριαρχία του ανθρώπου ως απομονωμένου ατόμου, υποτιθέμενα ικανού να κυριαρχήσει πάνω στις κοινωνικές σχέσεις, ενώ είναι ακριβώς αυτές οι τελευταίες που κυριαρχούν πάνω του. Ολοκληρώνεται ως μορφή κατά τη διάρκεια της περιόδου της πραγματικής κυριαρχίας του κεφαλαίου (μέσα στον 20ο αιώνα), όταν η αυξανόμενη πίεση των προλεταριακών αναγκών, ο αγώνας για τη μείωση της εργασιμής μέρας, η εργατική προσπάθεια αναγνώρισης και εξασφάλισης εντός της καπιταλιστικής σχέσης αναγκάζει το κεφάλαιο να τροποποιήσει τη σύνθεσή του. Η γενίκευση της σχετικής υπεραξίας και ο σχηματισμός κοινωνικού

κεφαλαίου σηματοδοτούν τη γενίκευση του δεσποτισμού του εργοστασίου πάνω στην κοινωνία ως όλον. Με την υπαγωγή όλων των κοινωνικών σχέσεων στο κεφάλαιο η σχέση ανάμεσα στην καπιταλιστική παραγωγή και την κοινωνία των πολιτών, την κοινωνία και το καπιταλιστικό κράτος γίνεται, όπως έχει δείξει ο Τρόντι, όλο και πιο οργανική.

Την περίοδο της τυπικής κυριαρχίας του κεφαλαίου, η δημοκρατία (ή αλλιώς, η πολιτική) παρουσιάζεται ως το έδαφος πάνω στο οποίο μπορεί να εκφραστεί η σύγκρουση των αντιτιθέμενων συμφερόντων. Το κεφάλαιο δεν έχει μετασηματίσει ακόμη όλες τις κοινωνικές σχέσεις σε σχέσεις διαμεσολαβημένες από πράγματα, και επομένως δεν είναι ακόμη ένα ενοποιημένο όλον. Αυτή την περίοδο, οι ηγέτες της εργατικής τάξης βλέπουν ότι είναι δυνατή η συγκρότησή της σε πολιτική τάξη, ότι μπορεί ν' αναμετρηθεί με την αστική τάξη στο επίπεδο της κοινοβουλευτικής αντιπροσώπευσης, στο οποίο η αστική τάξη μάχεται να εδραιώσει τα συμφέροντά της ενάντια σε αυτά της αριστοκρατίας της γης. Θεωρούν ότι το πεδίο είναι ανοικτό για τη διεξαγωγή της ταξικής πάλης και στο επίπεδο της αντιπροσώπευσης.

Την περίοδο της πραγματικής κυριαρχίας του κεφαλαίου, η πολιτική δεν μπορεί να έχει πια τον ίδιο ρόλο. Γίνεται η έκφραση της κυριαρχίας της καπιταλιστικής τάξης πάνω στο προλεταριάτο, και όλες οι μορφές αντιπροσώπευσης γίνονται μέσα ρητής έκφρασης αυτού που ήδη ήταν αυτονόητο στη διαδικασία της παραγωγής: της *προσταγής του κεφαλαίου*. Οι πολιτικές εκφράσεις του προλεταριάτου ως τάξης καθεαυτής, είτε είναι «ριζοσπαστικές» (η περίπτωση των Μπολσεβίκων), είτε είναι ρεφορμιστικές (η περίπτωση των εργατικών κομμάτων που αντιπροσωπεύουν την εργατική τάξη στο κοινοβούλιο), γίνονται έκφραση της κυριαρχίας πάνω στο προλεταριάτο και της ενσωμάτωσης στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Η σφαίρα του κοινοβουλευτικού διαλόγου παρουσιάζεται τώρα ανοιχτά ως η σφαίρα της αντιπροσώπευσης των αποφάσεων που έχουν ήδη παρθεί στη διαδικασία της παραγωγής, δίνοντας στους παθητικούς ψηφοφόρους τη δυνατότητα

τα επιλογής μεταξύ διαφορετικών παραλλαγών του ίδιου τρόπου παραγωγής. Η θριαμβευτική διακήρυξη του Φουκουγιάμα ότι η δημοκρατία σηματοδοτεί το «τέλος της ιστορίας» δεν είναι τίποτε άλλο παρά η αρνητική έκφραση της αλήθειας της δημοκρατίας. Το τέλος της ιστορίας γίνεται κατανοητό ως τέλος της πολιτικής, και η ιστορική εξέλιξη της δημοκρατικής αρχής οδηγεί σ' αυτό ακριβώς το αποτέλεσμα.⁷⁷

Ο Κομμουνισμός ως Πρακτική Ανθρώπινη Κοινότητα

41

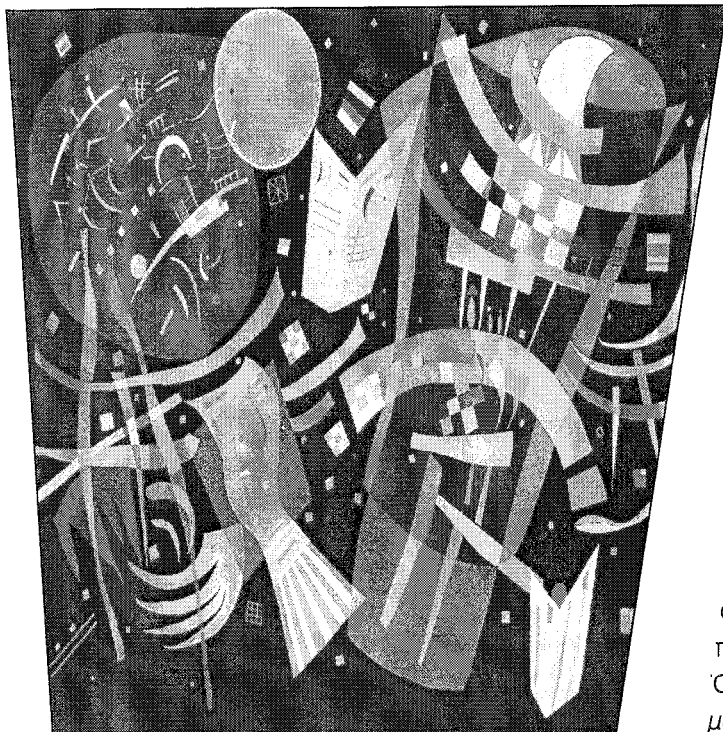
Όπως η φιλελεύθερη δημοκρατική παράταξη —που εξάγει τη δημοκρατία στην Ανατολή βομβαρδίζοντας τους «ανεπίδεκτους μαθήσεως» αγρότες και προλετάριους— έτσι και

Η προτεινόμενη ως φάρμακο κατά του κοινωνικού κατακερματισμού και της ταξικής διαίρεσης δημοκρατία δε θα γίνει ποτέ ικανή να επιλύσει το πρόβλημα της πιο διαχωρισμένης κοινωνίας στην ιστορία. Ως μορφή αιώνια καταδικασμένη στην ανικανότητα να μεταβάλει το περιεχόμενο των κοινωνικών σχέσεων πάνω στις οποίες βασίζεται, η

η αριστερή δημοκρατική παράταξη —βλ. τις προκηρύξεις της 17Ν ή τα μανιφέστα του «κινήματος κατά της παγκοσμιοποίησης και του πολέμου»— αντιμετωπίζει τον καπιταλισμό μόνο μέσα από τα ψευδώνυμά του (την αγορά, την οικονομία), αποτυγχάνοντας να κατανοήσει τις κοινωνικές δυνάμεις που δημιουργούν και διαιωνίζουν το νεωτερικό υποκείμενο. Έτσι, εύκολα μπορεί να δει κανείς ότι τα όρια των σύγχρονων φιλελεύθερων δημοκρατικών θεωριών δεν είναι άμεσο αποτέλεσμα της συντηρητικής τους προοπτικής, εφόσον και η «καλοπροαίρετη» αριστερή προσέγγιση αποτυγχάνει επίσης να διαφοροποιηθεί ουσιαστικά, αλλά του γεγονότος ότι και οι δύο θεωρήσεις παρουσιάζουν τις ίδιες ανεπάρκειες: αντιλαμβάνονται με λανθασμένο τρόπο τη φύση των σύγχρονων κοινωνικών σχέσεων και συγκρούσεων. Το αποτέλεσμα είναι αποκαλυπτικό: είτε αποδέχονται είτε «αρνούνται» τον καπιταλιστικό κοινωνικό σχηματισμό, το υποκείμενο που τοποθετείται στο επίκεντρο της συζήτησης παραμένει το ίδιο. Η δημοκρατική κοινωνία των πολιτών, που παρουσιάζεται από τους «ριζοσπάστες» δημοκράτες ως η μόνη δυνατή εναλλακτική λύση στην καπιταλιστική κοινωνία, σε καμιά περίπτωση δεν εννοείται ως ξεπέραςμα της υποκειμενικής ύπαρξης όπως αυτή συγκροτείται στον πραγματοποιημένο κόσμο του κεφαλαίου. Τα ίδια υποκείμενα θα συνεχίσουν να υπάρχουν και στη δημοκρατική κοινωνία των πολιτών, με τις αλλαγές να περιορίζονται στην αγορά, τις σχέσεις ιδιοκτησίας ή τις τεχνικές της παραγωγής.

⁷⁷ Η αυξανόμενη αποχή από τις εκλογές στις πιο «αναπτυγμένες» χώρες (όπως οι ΗΠΑ και η Αγγλία) είναι μία αρνητική έκφραση της έλλειψης ενδιαφέροντος για την πολιτική ή θετική έκφραση δυσαρέσκειας για την πολιτική; Το παράδειγμα της αέναης επιλογής μεταξύ Εργατικών και Συντηρητικών, Δημοκρατών και Ρεπουμπλικάνων, ΝΔ και ΠΑΣΟΚ είναι αρκετό για ν' αναιρέσει την έννοια της «επιλογής». Με παρόμοιο τρόπο, ο Καστοριάδης δήλωσε κάποτε σε μια συνέντευξη: «Να επιλέγεις για μια αιωνιότητα μεταξύ Μπαρ και Μιτεράν; Η απλή αναφορά αυτού του πράγματος είναι αρκετή για να το καταδικάσει».

δημοκρατία είναι απλά μέρος του προβλήματος, του οποίου ισχυρίζεται ότι αποτελεί τη λύση.

Ακόμη και στις ηπιότερες μορφές της, αυτές που επιδιώκουν να ελαχιστοποιήσουν τα αποτελέσματα του καπιταλισμού δημιουργώντας ανοιχτούς δημόσιους χώρους όπου η ελεύθερη έκφραση θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως «μαξιλάρι» ενάντια στην εκμετάλλευση, η δημοκρατική θεωρία αποδεικνύεται ανίκανη ν' αποδείξει πώς αυτά τα μέτρα μπορούν να χρησιμοποιηθούν αποτελεσματικά ενάντια στην αυξανόμενη αποικιοποίηση της κοινωνικής ζωής από το εμπόρευμα, μια διαδικασία που αδειάζει τους δημόσιους χώρους και γεμίζει τα εμπορικά κέντρα και τους καναπέδες μπροστά απ' την τηλεόραση. Η δημοκρατική θεωρία προπαγανδίζει ένα σύστημα σκέψης και δράσης που μπορεί να κάνει κριτική, π.χ., στην (εξίσου καπιταλιστική) Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας για τη δικτατορική καταστροφή της υπαίθρου,

παραμένει όμως ενοχλητικά ανίσχυρη μπροστά στην ίδια διαδικασία όταν αυτή συντελείται μέσω του οικονομικού παιχνιδιού που σέβεται τις δυτικού τύπου δημοκρατικές τελετουργίες και αξίες.

Μια πραγματικά ριζοσπαστική προσέγγιση που θα προσπαθούσε να κατανοήσει τις θεμελιώδεις κατηγορίες μέσω των οποίων συγκροτούνται οι υπάρχουσες συνθήκες, με βαθύτερο στόχο την αποκάλυψη και την ενίσχυση των δυνάμεων που μπορούν να οδηγήσουν στην ιστορική διάλυσή τους, θα προσανατολιζόταν αναγκαστικά σε μια αυστηρά κριτική αντιμετώπιση των τρόπων με τους οποίους αυτές εμφανίζονται. Όπως λέει ο Μαξ Χορκχάιμερ, «...το νόημα των κατηγοριών θα αλλάξει μαζί με τη δομή της κοινωνίας από την οποία προέρχονται και στην περιγραφή της οποίας διαδραματίζουν ένα ρόλο.» Πιο συγκεκριμένα, «...η έννοια του ατόμου θα χάσει το χαρακτήρα της απομονωμένης μονάδας και ταυτόχρονα την ανεπιφύλακτα κεντρική θέση που κατείχε στο σύστημα σκέψης και συναίσθησης των πρόσφατων αιώνων τη στιγμή που οι ατομικοί και οι γενικοί στόχοι θα συμπέσουν πραγματικά και θα υποστηρίζονται στο σύνολο της κοινωνίας, όταν ο άνθρωπος δε θα φαντάζεται πια απλώς ότι ενσαρκώνει τον απόλυτο αυτοκαθορισμό, αλλά θα είναι στην πραγματικότητα μέλος μιας ελεύθερα αυτοκαθοριζόμενης κοινωνίας».⁷⁸

Η έννοια του αυτοκαθορισμού στη βάση μιας αληθινά οργανικής σχέσης μεταξύ των κοινωνικών υποκειμένων, είναι ο θεμέλιος λίθος της κομμουνιστικής κριτικής της υλικής κοινότητας του κεφαλαίου. Έχοντας κατανοήσει τις θεμελιώδεις κατηγορίες μέσω των οποίων το κεφάλαιο αναπαράγει τον εαυτό του, ο κομμουνισμός είναι η έκφραση της ανάγκης για την ανασύνθεση της ανθρώπινης κοινότητας σε ένα σύνολο κοινωνικών σχέσεων που αρνούνται τις διαμεσολαβήσεις των καπιταλιστικών κατηγοριών (όπως την αξία, δηλ. την αφηρημένη εργασία και τη μορφή εμφάνισής της, το χρήμα ως γενικό ισοδύναμο).

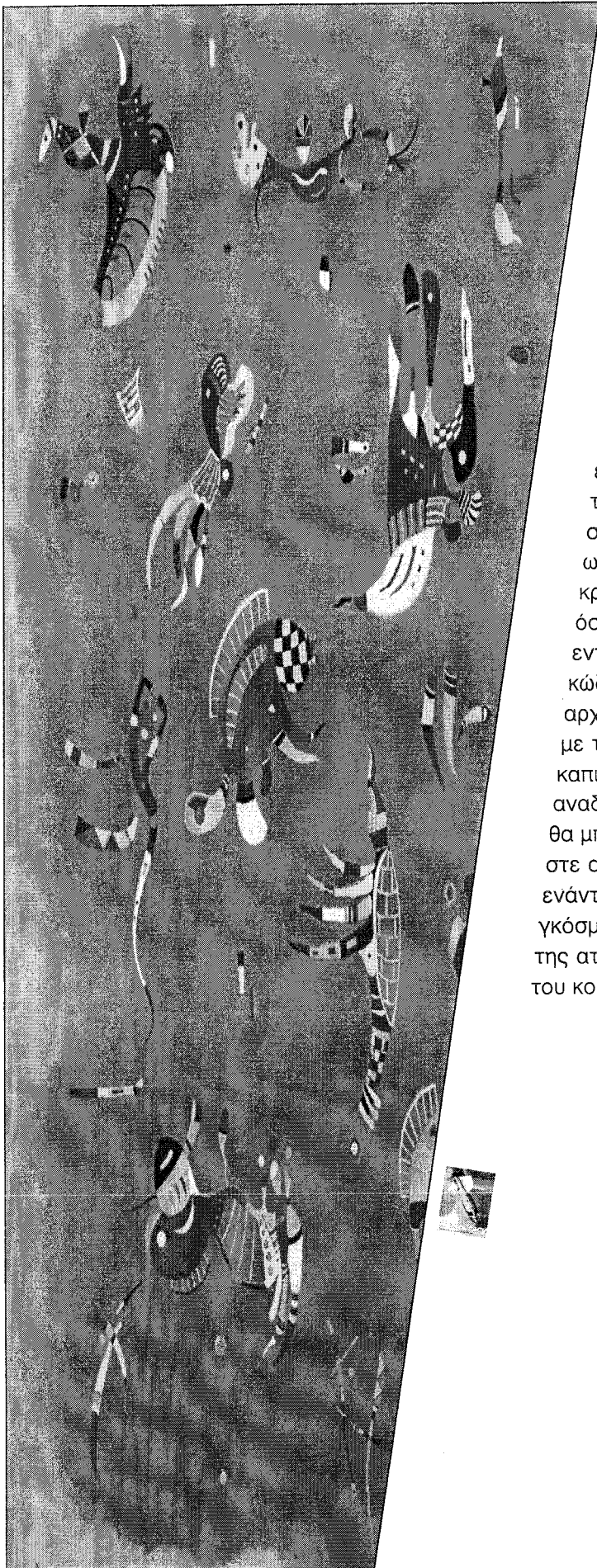
⁷⁸ M. Horkheimer, On the Problem of Truth (1935), στο *The Essential Frankfurt School Reader* (Νέα Υόρκη, 1987).

Το κομμουνιστικό κίνημα είναι η αντιστροφή της καπιταλιστικής προοπτικής. Βασισμένο στην άρνηση της κοινότητας του κεφαλαίου, στην πανταχού παρούσα αναζήτηση της δημιουργίας της πραγματικής κοινότητας (Gemeinwesen) και στην επανοικειοποίηση των αναπτυγμένων στον καπιταλισμό παραγωγικών δυνάμεων, το κομμουνιστικό κίνημα αναδημιουργείται στη βάση της ολοκληρωτικής καταστροφής των κοινωνικών σχέσεων που βασίζονται στην εμπορευματική ανταλλαγή, το χρήμα, την αξία και τη διαμεσολάβηση του κράτους. Μέσα στις σπάνιες στιγμές ένωσης με τον άλλο, στον τρελλό έρωτα, στη μουσική, στο χορό (Get on the good foot!), στη συν-εργασία όταν αυτή στρέφεται ενάντια στην τεχνική σύνθεση του κεφαλαίου· ακόμα περισσότερο, μέσα στην προσπάθεια για τη δημιουργία μιας *κοινότητας αγώνα*, μέσα στην *κυκλοφορία* των ήδη υπαρκτών αρνήσεων της προσταγής του κεφαλαίου, αποδομείται το ιστορικό υποκείμενο της δημοκρατικής αρχής ως η διαμεσολαβημένη, αφηρημένη μονάδα, που είναι απομονωμένη από την υπόλοιπη ανθρωπότητα και που αναπαράγεται στη βάση αυτής της απομόνωσης, και επιδιώκεται η κατάργηση του διαχωρισμού.

Αντίθετα με τη δημοκρατική αρχή που επιδιώκει την ενοποίηση στη βάση της συγκαλυμμένης εκμετάλλευσης, το κομμουνιστικό κίνημα είναι η ενεργός άρνηση της αφαίρεσης. Γι' αυτόν τον λόγο, ο κομμουνισμός είναι η κριτική της ισότητας και της μοναδικότητας του καθενός ατόμου ως τρόπος κοινωνικής πράξης που ξεπερνά την αποξένωση που εκδηλώνεται στην παρούσα απομόνωση και αντιπαράθεση των προλετάρων δεν έχει χώρο για τις έννοιες της ισότητας και της μοναδικότητας του ατόμου, οι οποίες προέρχονται από τη δυτική δυϊστική, μεταφυσική σκέψη και τα ανεκπλήρωτα αστικά ιδανικά της γαλλικής επανάστασης.

Για το κομμουνιστικό κίνημα το κεντρικό ζήτημα δεν είναι η ορθολογική οργάνωση της κοινωνίας, όχι επειδή ο κομμουνισμός είναι αντι-οργανωτικός, αλλά επειδή, αντίθετα με τον καπιταλισμό, αρνείται να φετιχοποιήσει το οργανωτικό ζήτημα. Το ερώτημα που θέτει δεν είναι *ποιά* μορφή οργάνωσης χρειαζόμαστε αλλά *τι* οργανώνουμε. Ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα των φραξιών του κεφαλαίου και του κράτους του είναι να καταπιάνονται διαρκώς με προβλήματα οργάνωσης, διαχείρισης και ηγεσίας επειδή προσπαθούν να υποβιβάσουν το κοινωνικό ζήτημα σε *τεχνικό*. Ενώ η δημοκρατική αρχή φετιχοποιεί τη στιγμή της λήψης των αποφάσεων, ο κομμουνισμός επιτίθεται στις κοινωνικές σχέσεις που αποτελούν το θεμέλιο της υπάρχουσας κοινωνίας και γεννούν τις αντίστοιχες μορφές οργάνωσής τους. Χωρίς να στηρίζεται πια στην προϋπόθεση του κράτους ή του «δήμου» ως φορέα των κοινωνικών δεσμών, επιδιώκει την κατάργηση του κράτους ως αφηρημένης ενοποίησης. Με αυτή την έννοια, ο κομμουνισμός είναι *αντιπολιτικός*, και επομένως αντιδημοκρατικός. Αρνείται την *πολιτική ως διαχωρισμένη σφαίρα* και αναζητά τις αυτόνομες μορφές προλεταριακής δράσης μέσω των οποίων οι νέες κοινωνικές σχέσεις μπορούν ν' αποκτήσουν μια οργανική ενότητα. Μια ενότητα που δε στηρίζεται πια στην καταπίεση της ατομικότητας, αλλά στο μετασχηματισμό της, από μια έννοια που υποδηλώνει ανικανότητα διατήρησης μιας διαλεκτικής σχέσης με την κοινότητα, σε μια έννοια που μπορεί να έχει νόημα μόνο ως υποκειμενικοποιημένη κοινότητα, ως ιδιαίτερος τρόπος εκδή-

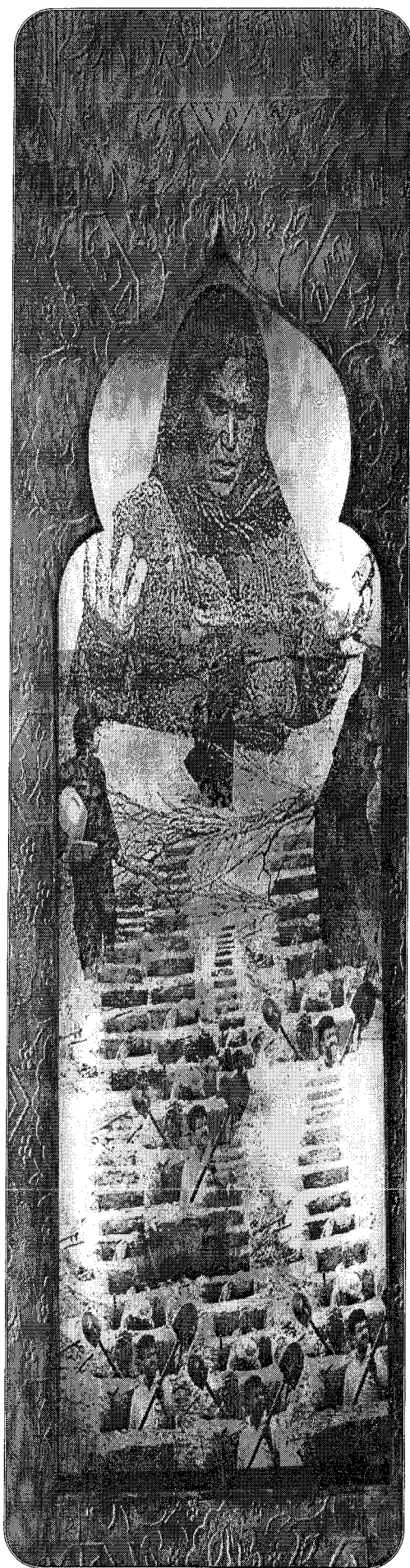
λωσης της κοινής ουσίας (Gemeinwesen). Οι άλλοι δεν αντιμετωπίζονται πλέον ως άρνηση της ατομικότητας, αλλά ως η μόνη βάση πραγμάτωσής της. Όσο περισσότερο το άτομο είναι ικανό ν' αναγνωρίζει τις κοινωνικές επιρροές και να τις μεταπλάθει, τόσο περισσότερο η σχέση του με αυτές είναι άμεση και τόσο περισσότερο ελεύθερο γίνεται.

Στο βαθμό που ο κομμουνισμός δεν υλοποιείται εντός ενός γενικευμένου κινήματος, παραμένει μια τάση, η οποία εκδηλώνεται με έναν αποσπασματικό τρόπο. Σήμερα είναι η λανθάνουσα άρνηση του καπιταλισμού, γι' αυτό λειτουργεί ως περιορισμένης εμβέλειας ριζοσπαστική κριτική των υπάρχουσών συνθηκών. Για όσο διάστημα δε βρίσκει την έκφρασή του εντός ενός κοινωνικού κινήματος, είναι βλακώδες να υποβιβάζεται σε απλή διακήρυξη αρχών. Οι κομμουνιστές δεν εγγυώνται ότι, με την παραμέριση των εμποδίων που θέτει η καπιταλιστική κοινωνική ζωή, το στοίχημα της αναδημιουργίας της ανθρώπινης κοινότητας θα μπορούσε να κερδηθεί οριστικά. Ισχυριζόμαστε απλώς ότι χωρίς το διαρκή, αβέβαιο αγώνα ενάντια στον καπιταλισμό, η δημιουργία της παγκόσμιας ανθρώπινης κοινότητας, η υπεράσπιση της ατομικότητας και της διαφοράς, η προώθηση του κοινού καλού είναι αδύνατη.

Γκαράνς-Λασεναίρ-Μάριους-Ντεμπυρό-Γ.
Νοέμβρης 2002-Ιούνιος 2003

Το τραγούδι του λιποτάκτη

Στη μνήμη του Ζάκ Πρεβέρ, στον οποίο οφείλεται ο τίτλος αυτού του περιοδικού

Θυμήσου Σαζιντά

Έβρεχε αδιάκοπα στο Λονδίνο εκείνη τη μέρα

Και προχωρούσες χαμογελαστή

Ανθισμένη γοητευμένη μουσκεμένη

Κάτω από τη βροχή

Θυμήσου Σαζιντά

Έβρεχε αδιάκοπα στο Λονδίνο

Και διασταυρωθήκαμε στην οδό Γιάνγκ

Χαμογελούσες

Κι εγώ χαμογελούσα

Θυμήσου Σαζιντά

Εσύ που δεν γνώριζα

Εσύ που δεν με γνώριζες

Θυμήσου

Θυμήσου λοιπόν αυτή τη μέρα

Μη ξεχνάς

Ενας άντρας προφυλαγόταν κάτω από ένα υπόστεγο

Και φώναξε ένα γυναικείο αραβικό όνομα στην τύχη

Σαζιντά διόρθωσες γελώντας

Κι έτρεξες προς αυτόν κάτω από τη βροχή

Μουσκεμένη γοητευμένη ανθισμένη

Κι ακούμπησες στο στήθος του ένα εξάστιχο:

Μου έδωσαν τρεις ώρες για να ζήσω

Αυτοί που θέλουν να με οδηγήσουν στο θάνατο

Λένε πως η διαδρομή είναι μεγάλη

Κι επιμένουν να ξεκινήσουμε νωρίς

Ω, ο χρόνος που απομένει είναι λίγος

Αυτός που χρωστάει τόσα πολλά ποτέ δεν μπορεί να αποπληρώσει

Και ξέσπασες σε γέλια

Θυμήσου το Σαζιντά

Και μη με παρεξηγήσεις που σου μιλώ στον ενικό

Λέω εσύ σε όσους αγαπώ

Ακόμη κι αν δεν τους είδα παρά μια φορά

Λέω εσύ σε όσους περιφρονούν τους δήμιους

Ακόμη κι αν δεν τους ξέρω

Θυμήσου Σαζιντά

Μην ξεχνάς

Αυτή τη σοφή κι ευτυχισμένη βροχή

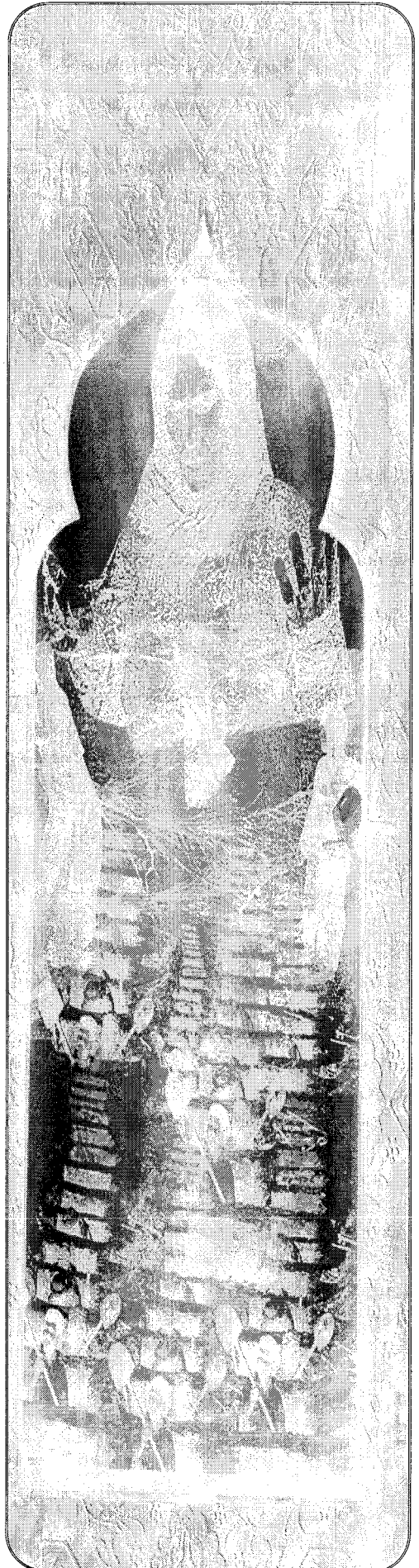
Πάνω στο ευτυχισμένο σου πρόσωπο

Πάνω σε αυτή την ανίδεη πόλη

Αυτή η βροχή πάνω στο ποτάμι

Στην αποβάθρα

Στο πλοίο του Ομάο Καγιάμ
Α! Σαζιντά
Τι μαλακία ο πόλεμος
Τι απέγινες τώρα
Κάτω από αυτή τη βροχή από σίδηρο
Από φωτιά χάλυβα αίμα
Κι αυτός που άπλωσε τα χέρια του
Να σε σφίξει στην αγκαλιά του
Ερωτευμένα
Είναι νεκρός αγνοούμενος ή ακόμα ζωντανός
Α! Σαζιντά
Βρέχει αδιάκοπα στη Βασόρα
Όχι όπως έβρεχε τότε
Δεν είναι πια το ίδιο κι όλα καταστράφηκαν
Είναι μια τρομερή και θλιμμένη πένθιμη βροχή
Δεν είναι ούτε η θύελλα
Απο σίδηρο χάλυβα αίμα
Είναι μόνο δηλητηριασμένα σύννεφα
Που ψοφούν σα σκυλιά
Σκυλιά που εξαφανίζονται
Στο ρεύμα του Ευφράτη
Και πάνε να σαπίσουν μακριά
Μακριά πολύ μακριά από τη Βασόρα
Εκείνη τη μέρα μέσα από ένα σύννεφο
Βγήκε το λεωφορείο που ήταν γεμάτο γυναίκες και παιδιά
Στη θέση της οδηγού
Νόμισα πως διέκρινα το πρόσωπό σου
Στα νεύματα των στρατιωτών να σταματήσεις
Δεν υπάκουσες
Ο λοχαγός Τζέμς διέταξε να ανοίξουμε πυρ
Ύψωσα το αυτόματο
Και τον γάζωσα με δέκα σφαίρες
Πέταξα από το στήθος μου το εξάστιχο
Και ξέσπασα σε γέλια
Σήκωσα το κωλοδάχτυλο στη σημαία του έθνους μας
Και χάθηκα μέσα στα σύννεφα
Που πάνε να σαπίσουν μακριά
Μακριά πολύ μακριά από τη Βασόρα
Από τη Βασόρα όπου τίποτα δεν απομένει
Το Υπουργείο Προπαγάνδας ακόμα διστάζει να πει
Είναι νεκρός αγνοούμενος ή ζωντανός;

ΠΟΛΕΜΟΣ!

Σε τι χρησιμεύει;

«Πόλεμος! Σε τι χρησιμεύει; Σε τίποτα απολύτως!», έλεγε ένα αντιπολεμικό funky τραγούδι, την εποχή των διαδηλώσεων ενάντια στον πόλεμο του Βιετνάμ. Κι όμως...

Ο πόλεμος είναι χρήσιμος γιατί καλλιεργεί το φόβο. Σαν τους ηθικούς πανικούς που σκάνε μύτη από καιρού εις καιρόν (οι αλβανοί, οι λαθρομετανάστες, οι σατανιστές, ο «φαρμακοκέρως» και η παρέα του, το ecstasy, οι ληστείες τραπεζών, οι αγρότες που μπλοκάρουν τους δρόμους...) ο πόλεμος είναι ένας τρόπος να τρομοκρατείς τον πληθυσμό. Χάρη στον πόλεμο («πόλεμος κατα του εγκλήματος», «πόλεμος κατά των ναρκωτικών», «πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία») ο φόβος γίνεται ρατσισμός, η κρατική καταστολή και η επιτήρηση δικαιώνονται. Χάρη στον πόλεμο κάπου μακριά, ενάντια στους «άλλους» κανείς αρχίζει να αισθάνεται βολικά με το ότι ο μόνος πόλεμος που του γίνεται είναι αυτός του εκβιασμού της μισθωτής εργασίας. Και όλοι πρέπει να κάνουμε θυσίες για να διατηρήσουμε τις «ελευθερίες» μας, έτσι δεν είναι;

Ο πόλεμος είναι χρήσιμος γιατί παράγει τη μοιρολατρία. Αφού αυτός ο κόσμος χαρακτηρίζεται «αναπόφευκτα» από τον «πόλεμο όλων εναντίον όλων» τότε τίποτα δεν μπορεί να αλλάξει, η συλλογική δράση για την αλλαγή του είναι μάταιη. Ας κλειστούμε ο καθένας στο γκέτο του και ας κοιτάξουμε να σώσουμε τον κώλο μας. Η πείνα και ο πόνος είναι μοιραία συνθήκη ζωής των «άλλων», «πάλι καλά που εμείς έχουμε μια δουλίτσα», άλλωστε «η καπιταλιστική δημοκρατία είναι ο καλύτερος δυνατός κόσμος». Κι έπειτα, όπως λέει και ο Κόλιν Πάουελ, «ο πόλεμος δεν είναι πάντα κακός», οι φιλόνηθοι και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις θα ταΐσουν τους πρόσφυγες στα νέα στρατόπεδα «κοινωνικής εργασίας» και θα προωθήσουν την καπιταλιστική ανάπτυξη.

Ο πόλεμος είναι χρήσιμος για την αναζωογόνηση της οικονομίας. Χάρη στην αύξηση των δαπανών για εξοπλισμούς και στρατιωτική έρευνα στις Η.Π.Α. τονώνεται η ζήτηση, εκσυγχρονίζονται και αναδιαρθρώνονται ολόκληροι τομείς της οικονομίας και αυξάνεται η εκμεταλλευσιμότητα της εργατικής δύναμης. Στα «κράτη-παρίες», απ' την άλλη μεριά, οι «προβληματικές» βιομηχανίες και υποδομές βομβαρδίζονται, καταστρέφονται και αναδιαρθρώνονται πάνω σε μια πιο επικερδή βάση. Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες που δημιουργούνται από αυτή την καταστροφή είναι «πρόθυμοι» να δουλέψουν για ψίχουλα. Η αντικατάσταση των κοινωνικών δαπανών απ' τις μη κυβερνητικές οργανώσεις εμφανίζεται ως «θείο δώρο». Ποιά είναι η σημασία λοιπόν συνθημάτων όπως το «Δουλειές όχι Βόμβες» όταν χάρη στις βόμβες δημιουργούνται οι δουλειές;

Ο πόλεμος είναι χρήσιμος για την εξόντωση του πλεονάζοντος πληθυσμού. Κάθε χρόνο στους δεκάδες τοπικούς πολέμους σκοτώνονται χιλιάδες άνθρωποι που «δε χωράνε πουθενά» μέσα στην κρίση και την αναδιάρθρωση της οικονομίας. Ο πόλεμος είναι χρήσιμος για τη διαχείριση της ανεργίας και την υποαπασχόληση των εξαθλιωμένων μαζών και βοηθάει να πειθαρχηθούν οι «υπερβολικές» απαιτήσεις τους και οι εξεγέρσεις τους. Την άνοιξη του 1991 οι Η.Π.Α. βοήθησαν τον Σαντάμ να καταστείλει την εργατική εξέγερση στο ιρακινό Κουρδιστάν, όταν τα εργατικά συμβούλια που σχηματίστηκαν εκεί στράφηκαν ενάντια στην κεντρική κρατική εξουσία. Η διατήρηση της κεντρικής κρατικής εξουσίας είναι πιο σημαντική για τη Διεθνή του Κεφαλαίου από το ποιός τη διαχειρίζεται.

Ο πόλεμος είναι χρήσιμος για την ενδυνάμωση της εθνικής ενότητας. Με την κατασκευή «εθνικών εχθρών» οι εκμεταλλεζόμενοι ταυτίζονται με τους εκμεταλλευτές τους ενάντια στον «κοινό κίνδυνο». Χάρη στον πόλεμο οι εθνικοαπελευθερωτικές συμμορίες μπαίνουν στο παγκόσμιο παιχνίδι αναδιανομής της εξουσίας και ξαναχαράσσουν τα όρια των χωραφιών και των κοπαδιών. Χάρη στον πόλεμο οι προλετάριοι πολώνονται εντασσόμενοι σε εχθρικά στρατόπεδα που τους εμποδίζουν να αναγνωρίσουν την κοινότητα των συμφερόντων τους, επιτρέποντας έτσι στους ιδιοκτήτες αυτού του κόσμου να τους εκμεταλλεύονται πιο αποτελεσματικά. Ο πόλεμος είναι η υγεία όλων των εθνικιστικών, ισλαμικών, δημοκρατικών και φασιστικών κυβερνήσεων 'υπαρκτών ή επίδοξων.

Ο πόλεμος είναι χρήσιμος για τη νομιμοποίηση της ειρήνης. Κατά τη διάρκεια της ειρήνης εκατομμύρια άνθρωποι σκοτώνονται ή ακρωτηριάζονται από τα εργατικά «ατυχήματα» και τις εργατικές ασθένειες. Ακόμα και χωρίς αυτούς τους θανάτους ή ακρωτηριασμούς, η καπιταλιστική σχέση είναι η άρνηση της ανθρωπινότητας, είναι η κυριαρχία του καθημερινού θανάτου πάνω στη ζωή, με άλλα λόγια, ο διαρκής υποβιβασμός της ανθρωπίνης δημιουργικότητας σε εργασία ή ανεργία. Με αυτή την έννοια, το στρατιωτικό επάγγελμα και η πολεμική βιομηχανία είναι συστατικά μέρη του ειρηνικού καπιταλιστικού καταμερισμού της εργασίας.

Αυτό που μας λείπει δεν είναι μια κριτική των γερακιών και του πετρελαϊκού λόμπυ αλλά μια συνολική κριτική του κεφαλαίου και του κράτους του, και μάλιστα έμπρακτη. Μπορεί μια τέτοια κριτική να ακουστεί μέσα στο εκκωφαντικό ειρηνιστικό κίνημα ετερόκλητων προσδοκιών που ξεδιπλώνεται σήμερα, 15 Φλεβάρη, σε δεκάδες πόλεις σε όλο τον κόσμο; Βλέπουμε πολλούς αμερικάνους διαδηλωτές να φωνάζουν (μαζί με τις γαλλικές και γερμανικές κυβερνητικές «περιστέρες της ειρήνης») το σύνθημα «κυρώσεις και όχι πόλεμος», λες και είναι άγνωστο ότι στο Ιράκ τα τελευταία 12 χρόνια έχουν πεθάνει περισσότεροι από τις κυρώσεις της Δύσης παρά από τις βόμβες. Βλέπουμε την «αντι-ιμπεριαλιστική» αριστερά να συνεχίζει στο παλιό λενινιστικό δόγμα των «άδικων» («κατακτητικών») και «δίκαιων» (εθνικοαπελευθερωτικών) πολέμων, λες και αυτή η διάκριση, που ήταν ήδη λάθος πριν 100 χρόνια, δεν έχει πια πανηγυρικά διαψευστεί. Όταν κάποτε υπήρχε ακόμα επαναστατικό κίνημα, πολλοί πίστευαν ότι θα μπορούσαν να μετατρέψουν έναν παρατεταμένο ιμπεριαλιστικό πόλεμο σε ταξικό. Σήμερα οι μεγάλοι πόλεμοι γίνονται από μισθοφόρους και είναι σύντομης διάρκειας. Επιπλέον, αυτό που αποκαλείται στις μέρες μας αριστερά είναι ένα νερόβρασμα που οραματίζεται μια κοινωνία δημοκρατικά καπιταλιστική, με μειωμένες μισθολογικές ανισότητες, νόμιμα εκμεταλλεόμενους μετανάστες, φιλική στο περιβάλλον κατανάλωση, μπόλικα ποδήλατα και βιολογικές καλλιέργειες, περισσότερο Διονύση Τσακνή από Άννα Βίση, εν ολίγοις έναν εμπορευματικό κόσμο με «ανθρώπινο πρόσωπο». Στο επίπεδο της γλώσσας, η ίδια η έννοια της ταξικής σύγκρουσης αντικαταστάθηκε από αυτήν των «κοινωνικών κινήματων», ένα εκ των οποίων είναι και το «ειρηνιστικό». Έτσι η αντίσταση στον καπιταλιστικό πόλεμο περιορίστηκε σε μερικές συμβολικές, πολιτικές διαδηλώσεις ενάντια στα γεράκια, όπως και η αντίσταση στην καπιταλιστική ειρήνη είναι εγκλωβισμένη στα συνδικαλιστικά και πολιτικά παιχνίδια της αριστεράς του κεφαλαίου ή όπως λέγεται σήμερα: «κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης».

Δεν τρέφουμε ψευδαισθήσεις. Ούτε πιστεύουμε ότι υπάρχουν συνταγές επιτυχημένης αντιπολεμικής δράσης. Ούτως ή άλλως, τον πρώτο λόγο τον έχουν οι προλετάριοι στο Ιράκ, τις Η.Π.Α. και τη Βρετανία. Υπάρχει εκεί κάποια δυνατότητα αντικρατικής-απεργιακής δράσης των προλετάρων **ενάντια στα δικά τους αφενικά**, είτε λέγονται Σαντάμ είτε Μπους ή Μπλαιρ; Εδώ δε νομίζουμε ότι με τα χάλια που έχουμε σήμερα μπορούμε αυτή τη στιγμή να πάμε παραπέρα από ένα συμβολικό μπλοκάρισμα της αμερικάνικης βάσης στη Σούδα ή την κατάληψη κάποιων κυβερνητικών-στρατιωτικών κτιρίων. Τέτοιου είδους ενέργειες όμως, με τέτοιο περιεχόμενο, έχουν νόημα όταν αναδεικνύεται η **έμπρακτη συμμετοχή του ελληνικού κράτους** σε αυτόν τον μακρόχρονο πόλεμο των κυρώσεων και των βομβών ενάντια στο ιρακινό, και κατ' επέκταση, παγκόσμιο προλεταριάτο.

ΟΙ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΙ ΕΙΝΑΙ Η ΚΟΛΑΣΗ ΕΝΟΣ ΚΟΣΜΟΥ ΠΟΥ Ο ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ ΤΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΣΟΥΠΕΡΜΑΡΚΕΤ

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΙΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΞΕΚΙΝΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΕΚΒΙΑΣΜΟ ΤΗΣ ΜΙΣΘΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ (ΤΟ ΔΙΚΟ ΤΟΥΣ) ΠΟΥ ΔΕ ΛΕΕΙ ΝΑ ΤΕΛΕΙΩΣΕΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ (ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΑΣ) ΠΟΥ ΔΕΝ ΛΕΕΙ ΝΑ ΑΡΧΙΣΕΙ

τα παιδιά του παραδείσου

Η προκήρυξη αυτή μοιράστηκε σε εκατοντάδες αντίτυπα στην αντιπολεμική πορεία στις 15 Φλεβάρη στην Αθήνα και το Μάρτη στα Χανιά.

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

- Τεύχος 1:** Αφιερωμένο στους Μπουκτσινικούς οικολόγους, τους φιλοσιτουασιονιστές και τους πατριώτες
- Τεύχος 2:** Αφιερωμένο στους κακούς μαθητές, φοιτητές και καθηγητές και στη μνήμη των 250.000 σκοτωμένων κομπάρσων του CNN
- Τεύχος 3:** Αφιερωμένο στους πατριώτες, τους μικροαστούς και τους «νέγρους» εχθρούς τους
- Τεύχος 4:** Αφιερωμένο στους αντιφασίστες, τους αντικουλτουριάρηδες μικροαστούς και τους ειρηνιστές
- Τεύχος 5:** Αφιερωμένο στους «ξένους», τους ξεριζωμένους και τους προσωρινούς
- Τεύχος 6:** Αφιερωμένο στους απεργούς που σπάνε τα γκέττο τους και στους καταληψίες δρόμων
- Τεύχος 7:** Αφιερωμένο στους εχθρούς των εκπαιδευτικών νόμων, τους ενθουσιώδεις άνεργους και τους αλβανούς προλετάριους
- Τεύχος 8:** Αφιερωμένο στον πόλεμο (το δικό τους) που δε λέει να τελειώσει και στον πόλεμο (το δικό μας) που δε λέει ν' αρχίσει
- Τεύχος 9:** Αφιερωμένο στις άμισθες εργάτριες, τους ακτιβιστές και τους εξεγερμένους του «παγκόσμιου χωριού»

Τ.Θ. 76149 Τ.Κ. 17110 ΝΕΑ ΣΜΥΡΝΗ ΑΘΗΝΑ

Ρε
Γιάννη, ακόμα κρα-
τάει αυτό το πεντάλε-
πτο διάλειμμα;

Ας ξεκλέβουμε ζωή όπου μπορούμε, πριν μας την κλέψουν όλη.